

henry james

desenul din covor

biblioteca
bpt
pentru toți

Ilustrația copertei : *Adrian Moldovan*

henry james

desenul din covor

TRADUCERE DE GEORGETA PĂDURELEANU
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
MIRCEA PĂDURELEANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1986
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

CONȘTIINȚA CREATOARE LA HENRY JAMES

Polimorfă și anticipativă prin concepție și structură, opera lui Henry James a constituit timp îndelungat un veritabil paradox în istoria ficțiunii americane. Dar reconsiderarea moștenirii sale literare și prestigiul incontestabil de care se bucură astăzi creația sa au făcut din acest artist al imaginarului un fenomen asemănător cu acela al Stendhal în secolul trecut.

Și totuși, situația scriitorului nord-american prezintă un aspect oarecum aparte. Pentru țara sa de baștină, el nu înseamnă numai un creator de ficțiuni, un maestru al introspecției — cum îl caracterizează în genere enciclopediile — ci și un ambasador al literelor, ale cărui manifestări pe planul culturii au adus literaturii Lumii Noi, la vremea respectivă, un renume, un imbold la emulație, dacă nu chiar o conștiință de a fi, îngăduindu-i astfel să iasă mai devreme din izolarea și provincialismul ei îngust și să-și găsească locul în circuitul valorilor universale.

Dacă scriitorul n-a cunoscut în decursul vieții succesul scontat, iar după moarte — survenită în anii primei conflagrații mondiale — a fost aproape dat uitării, în schimb, noul climat intelectual de la mijlocul secolului nostru, saturat de tot felul de curente, orientări și tendințe beletristice, a contribuit în mare măsură ca opera sa să fie apreciată la adevărata ei valoare. S-a recunoscut astfel lui Henry James, nu numai calitățile sale de crea-

tor original şi perspicace, dar şi acela de precursor pe tărîmul experimentării formale şi al teoretizării ficţiunii. Mai mult, o serie de studii istoriografice şi de biografii, apărute între timp, au trezit o creştere nebănuită a interesului public faţă de enigmatica sa personalitate.

Strategia ficţiunii adoptată în romanele şi nuvelele din ultima perioadă de creaţie, anunţă procedeul monologului interior şi simbolica narativă. După cum, schimbările produse în viziunea sa estetică, cum ar fi, distanţarea afectivă faţă de personaje, structura circulară a cîmpului investigat, dar mai ales punctul de vedere, altfel spus, perspectivismul istorisirii, au orientat poetica romanescă spre noi făgaşuri de expresie literară care se extind în vastul spaţiu textual de la Joseph Conrad la Robbe-Grillet. În fine, preocuparea obsedantă pentru lumea obiectelor, pentru fetişizarea lucrurilor — aşa cum se desprinde din unele proze scurte sau de mai lung metraj — sugerează universul reificat din registrul noului roman francez, ilustrat, între alţii, de Georges Pérec şi Nathalie Sarraute.

Departe însă de a oglindi numai o viziune estetică, opera scriitorului american propune şi o motivaţie etică. Personajele sale, situate la intersecţia dintre planul existenţei şi planul conceptelor morale de bine şi de rău, aspiră la viaţă, la plenitudinea lăuntrică, în năzuinţa lor spre un liman de seninătate şi fericire, străduindu-se cu curaj să înfrunte destinul în orice ipostaze s-ar afla. Căci a trăi, înseamnă pentru protagoniştii dramelor jamesiene modalitatea de a-şi transpune în stări de conştiinţă experienţa cea mai largă şi variată posibilă, de unde şi surprinzătoarele frămîntări psihologice ale eroilor respectivi. Nu odată, privirea scrutătoare a scriitorului îndreptată spre zonele obscurse ale sufletului omenesc, i-a îngăduit să anticipeze unele trăsături ale realismului contemporan legate de psihologia abisală sau de schemele psihanalitice. El s-a aplecat cu atenţie şi compasiune asupra fiinţelor în devenire, frustrate sau neajutorate, îndeosebi copii şi adolescenţi, dezvăluind cu uimitoare intuiţie, înclinaţii şi năzuinţe neaşteptate la această vîrstă considerată „inocentă“ de morala tra-

diţională. Alteori, introducînd elemente fantastice în contextul narativ, James s-a dovedit un mare novator, întrucît „suprarealitatea“ nu constituia în ochii săi o recuzită convenţională pentru o proză de evaziune, ci un mijloc subtil de investigare şi exorcizare a inconştientului personajelor sale.

Paralel cu activitatea creatoare propriu-zisă, scriitorul a dat dovadă de luciditate şi în domeniul analizei ficţiunii, ca şi în acela al exegezei unor prozatori clasici sau contemporani cu el. Înzestrat cu ascuţit discernămînt critic, dar şi cu putere de conceptualizare, autorul eseurilor *Arta romanului* devine astfel primul mare teoretician al procesului narativ şi al poeticei prozei din lumea anglo-americană. Ca nimeni altul în epoca sa, el a căutat să descopere resorturile creaţiei imaginative, pătrunzînd în meandrele cele mai intime ale scriiturii, înaintea lui Proust, Joyce sau Faulkner. Căci ceea ce surprinde în destinul literar al lui Henry James e faptul că el a voit să fie mai presus de orice o conştiinţă creatoare. „Consider că datoria — nelimitată ! — a artistului, mărturisea el într-o corespondenţă, este să fie conştient de felul cum crează, altminteri nu izbuteşte să creeze nimic valoros. Socot că artistul trebuie să fie cu ochii aţintiţi pe elementele temei sale ca şi cum ar fi strînsă într-o menghine şi să sesizeze *cu tot atîta acuitate* cum tema respectivă îşi precizează trăsăturile, sau cum dimpotrivă, tinde să şi le destrame.“ Nu e deloc exagerat să afirmăm că scriitorul de care ne ocupăm subordona toate valorile şi întreaga dialectică a ficţiunii supremei exigenţe a creaţiei conştiente.

Asemenea unei galerii de artă care-ţi dezvăluie imaginile zugrăvite pe măsură ce o parcurgi, creaţia jamesiană, amplă şi ramificată, numărînd aproape cincizeci de volume şi abordînd toate speciile literare în proză, îşi păstrează concepţia unitară în pofida diversităţii părţilor. Modernă şi originală prin viziune, tematică şi personaje, deşi tributară pe alocuri unui stil sinuos, încărcat de incidente, profundă şi subtilă ca metodă analitică, dar nu lipsită de o ambiguitate înscrisă parcă în filigran, disimulînd cu iscusinţă în structura textului „desenul din covor“, fără însă a-i re-

vela secretul, opera lui Henry James ne face să-i intuim caracterul înnoitor și poetic, cu toată complexitatea scriiturii, a cazuisticii morale și chiar a tabuurilor afectiv-erotice ale protagoniștilor.

O răscruce de tensiuni

Rari scriitori au fost atît de fecunzi și totuși atît de puțin înclinați la confesiuni ca Henry James. Chiar și corespondența sa rămîne reticentă în privința confidențelor personale. Era încredințat că un creator care se respectă evită etalarea fățișă și stridentă a detaliilor vieții intime. Iar atunci cînd a socotit cu cale să reînvie trecutul său personal, al familiei sau al ambientului social în care a trăit, a făcut-o sub forma paginilor autobiografice pe care le-a dictat în anii premergători dispariției sale adică în 1912—1915, marcînd astfel momentul unui fel de bilanț existențial. Într-adevăr, cele trei lucrări, *Un băiat mic și alții, Însemnările unui fiu și frate,* precum și *Anii de maturitate* — ultima parte rămasă neterminată fiind publicată postum — aduc indicații prețioase în legătură cu viața și familia sa, colorate de penelul unui memorialist perspicace. Împreună cu corespondența și *Carnetele* de note personale ale scriitorului, tripticul amintit constituie materialul de referință necesar oricărui studios doritor să confrunte opera cu autorul ei.

Microcosmul familial. Evocînd trecutul, paginile autobiografice nu ascund sentimentul de însingurare și ciudățenie care și-a lăsat amprenta pe primele amintiri ale scriitorului. Căci moravurile din acel microcosm familial pe care îl constituia casa părintească își aveau fizionomia lor particulară. Moștenitori privilegiați ai unei averi considerabile, părinții, cei trei frați și sora sa, ca și rudele care le împărtășeau stilul de viață, își petreceau vremea în confortabilele locuințe din New York, Albany sau stațiunea balneară Newport, dedicîndu-se lecturilor, colecționării obiectelor de artă, călătoriilor sau unor relații sociale alese cu grijă de capul familiei printre intelectualii de vază.

În perspectiva paginilor memorialistice, Henry James — tatăl apare ca un cărturar remarcabil, dar o fire puțin excentrică, vizionară și instabilă, datorită pe de o parte culturii lui eclectice, iar pe de alta unui complex de frustrare și împotrivire față de calvinismul rigid, impregnat de aspra morală puritană în care fusese crescut. Fiind convins că a descoperit un adevăr de ordin superior în sinteza dintre ideile socialistului utopist Fourier și acelea ale teozofului Swedenborg, el s-a făcut apostolul crezului său cu o exaltare de neofit, atît prin viu grai cît și prin scris. Între timp, izbutise să lege prietenii durabile cu personalități de seamă din vremea respectivă, ca filozoful Emerson sau scriitorii Thoreau și Hawthorne. În schimb, soția sa era o fire modestă, resemnată, plină de o duioșie pe care a transmis-o, îndeosebi, celui de-al doilea născut, Henry.

Sentimentul de restriște și singularizare încercat de scriitor în copilărie a fost întreținut și de concepția rousseauistă a tatălui său în privința educației, ca și de ideile lui referitoare la așa-zisa emulație individuală. Influența lui Rousseau s-a făcut simțită printr-o liberalizare a principiilor educative față de normele tradiționale și severe stabilite pe atunci, dar n-a putut evita o anumită lipsă de sistematizare în acumularea cunoștințelor. Tinerele vlăstare, își căutau astfel calea prin lecturi personale, mai degrabă decît prin metodele preceptorilor, devenind, ca atare, un fel de autodidacți, fapt care îi izola și mai mult de colegii de aceeași vîrstă. În același timp însă trezea în ei, și în special în cei doi frați mai mari, William și Henry, dorința de a cerceta fenomenele și viața din jur, de a pătrunde în miezul lucrurilor prin efort și meditație.

Emulația, pe care Henry James-tatăl o promova în rîndul copiilor ca metodă educațională, s-a manifestat, mai ales, prin dorința viitorului scriitor de a egala, dacă nu întrece, pe primul născut William — faimosul filozof și psiholog de mai tîrziu, fondatorul curentului pragmatist în gîndire. Spirit alert, aplicat și ambițios, William se afirma cu ușurință pe toate planurile de activitate, spre deosebire de Henry, mai modest și tăcut, închis în sine. Acesta prefera să se izoleze, devorînd cărțile din biblioteca părin-

tească, schițînd la rîndul său în caiete ascunse cu grijă de ochii celorlalți, piese de teatru, proze scurte, începuturi de romane, în care reminiscențele lecturilor erau vizibile, atunci cînd nu-și încerca resursele în traduceri din Mérimée sau Schiller. Căci cunoașterea limbilor străine de către copii constituise o preocupare dominantă în casa familiei James. Educați din fragedă vîrstă de guvernante străine, ei au beneficiat — în special William și Henry — și de anii de școală urmați în Franța și Germania, în decursul lungilor călătorii turistice efectuate de familia James în acele țări.

Între două vîrste. Odată cu trecerea anilor, nimic nu părea să împiedice ca lăcașul imaginației care avea atît de multe porți — cum obișnuia să spună tînărul James — să nu se deschidă largi în fața lui. Prietenia cu pictorul de origină franceză John La Farge, care i-a executat un expresiv portret în acei ani, i-a fost de un neprețuit ajutor. El i-a sugerat să-și valorifice în scris temeinicele cunoștințe despre literaturile străine, îndeosebi despre cea franceză mai puțin cunoscută de publicul american și totodată să aprofundeze metoda lui Balzac, „acest maestru al nostru, al tuturor", cum îl va numi mai tîrziu James pe creatorul *Comediei umane.* Astfel, în al șaptelea deceniu al secolului trecut, prin articole de critică literară și unele proze scurte publicate în revistele epocei, *North American Review, Atlantic Monthly, The Nation* și altele, tînărul debutant începe să-și facă un modest dar promițător nume în cercurile literare din Noua Anglie și totodată să-și asimileze o tehnică narativă pe care o va adînci și perfecționa pe măsura trecerii timpului.

Dar succesele începutului oricît de măgulitoare ar fi fost, nu erau în stare să-i potolească neliniștea sufletească. Afecțiunea lui sinceră pentru Minny Temple, o fată înzestrată cu toate darurile tinereții, printre care și un pronunțat spirit de independență și cutezanță, n-a întîlnit în delicata făptură ecoul sperat. Moartea ei timpurie, pe cît de neașteptată pe atît de patetică, l-a răscolit adînc pe scriitor. El avea să-i perpetueze memoria transpunînd-o în unele din eroinele cărților sale de mai tîrziu, cum ar fi, Daisy

Miller, Isabel Archer sau Milly Theale, deşi sub formă aluzivă, fragmentară, îi putem identifica trăsăturile în majoritatea personajelor sale feminine.

Dornic să-şi regăsească echilibrul psihic, ca şi sănătatea pe atunci precară, îşi îndreaptă gîndurile spre bătrîna Europă unde îşi petrecuse o parte din anii copilăriei. Călătoreşte aproape fără încetare prin Anglia, Franţa, Italia, în căutarea unui refugiu de linişte şi hrană spirituală. În sfîrşit, la 32 de ani, plănuieşte să se stabilească la Paris, în acest oraş fabulos pentru el, unde a avut la cinci ani acea imagine de neuitat — coloana din piaţa Vendôme. Plimbările şi monumentele de pe malurile Senei, cartierele cu ecouri istorice şi case patinate de vremuri, grădina Luxembourg, Notre-Dame şi Luvrul, galeriile de artă, librăriile şi anticariatele îi trezesc amintiri, îl readuc la viaţă. Întreţine legături de prietenie cu scriitori de faimă europeană ca Turgheniev — aflat în exil la Paris — Flaubert, Zola, Taine, Maupassant, Daudet şi mulţi alţii, cu care poartă lungi şi fructuoase discuţii pe teme de concepţie şi tematică literară. Şi totuşi, cu toată strălucirea artistică a capitalei franceze, cu toate afinităţile sale pentru valorile de claritate şi observaţie critică tipice geniului galic, era pe deplin conştient că nu acela constituia climatul convenabil temperamentului şi aspiraţiilor lui. De aceea, un an mai tîrziu, se decide să se strămute definitiv la Londra, pe atunci cea mai mare metropolă economică, financiară şi politică a lumii civilizate.

O stabilire în Europa echivala însă cu o dezrădăcinare, un exil voluntar, o detaşare faţă de realităţile americane. Tînărul James îşi dădea seama de gravitatea riscului pe care şi-l asumase. Căci, între multe alte nefericiri, expatrierea înseamnă pentru un scriitor şi o probă de foc prin care e nevoit să treacă. Într-adevăr, în condiţiile transplantării geografice nu e vorba numai de impasul afectiv, ci şi de acela al talentului care ori găseşte resurse să se reconstituie din temelii spre a fi în stare să dăinuiască, ori se prăbuşeşte. Dar echilibrul lăuntric spre care năzuia scriitorul, nevoia sa de a se găsi în mijlocul unei societăţi complexe, diversificate, întemeiate pe vechi tradiţii, care să-i în-

găduie — așa cum năzuia el — să-și valorifice capacitatea creatoare, justifica în ochii săi evaziunea din țara de baștină. El nu nega faptul că pe alți scriitori ținuturile americane îi putea inspira, iar exemplul prietenului său W. D. Howells, pe care îl cita uneori, i se părea destul de concludent. Hotărîrea luată nu însemna nicidecum o trădare față de ai săi, ci răspundea unei rațiuni lăuntrice, unei cerințe a sensibilității sale personale, constituind o afirmare de independență față de familie, de generația și chiar față de grupul etnic din care făcea parte.

Fără îndoială, Henry James nu a fost decît una din numeroasele personalități americane din a doua jumătate a veacului trecut sau de la începutul secolului nostru care s-a expatriat în Europa. Existau pictori ca James Whistler, John Singer Sargent, Mary Cassatt sau scriitori ca Henry Adams, Edith Wharton, Howard Sturgis, F. M. Crawford, Stuart Merrill, T. S. Eliot, Ezra Pound, Gertrude Stein, ori mai tîrziu cei din „generația pierdută", care aleseseră calea exilului voluntar în Anglia, Franța sau Italia. Nici unuia nu i s-a reproșat însă cu atîta vehemență și amărăciune că își părăsise țara natală ca scriitorului de care ne ocupăm.

Oricum, pasul hotărîtor fusese făcut. O nouă etapă și desigur cea mai însemnată începuse în viața autorului culegerii de față.

Maestrul. În metropola de pe malurile Tamisei Henry James s-a integrat societății engleze fără mari dificultăți. „Specia umană e reprezentată aici mai bine decît în oricare altă parte în lume — subliniază el într-o scrisoare — și dacă știi să descoperi Londra ești în stare să înțelegi multe lucruri extrem de importante."

Fixîndu-se pe pămîntul britanic unde și-a petrecut patru decenii de viață și și-a edificat întreaga operă literară, el n-a rupt niciodată cu glia străbună, cum au insinuat unii comentatori răuvoitori. O dovadă o constituie nu numai cele trei călătorii întreprinse în America în 1881, 1904 și 1910, dar și asidua corespondență menținută cu familia, mai ales cu fratele său William, ori cu prieteni fideli ca W. D. Howells, Grace Norton, J. R. Lowell și mulți alții. Căci legătura cu meleagurile natale nu trebuie înțeleasă numai în sensul îngust, material, ci mai ales pe plan spiritual, în preocupările legate de opera literară, concretizate în

personaje sau tematică, care s-au menținut în ciuda depărtării și a lipsei unui cantact nemijlocit cu realitatea americană.

În noile condiții de viață, existența scriitorului s-a identificat în întregime cu creația sa, expresie la rîndul ei a unei vocații tenace. Într-o primă perioadă, în afara unor studii de critică literară, publică o serie de romane și proze scurte care culminează cu cunoscuta operă narativă *Portretul unei doamne.* Treptat, notorietatea lui James a început să crească, afirmîndu-se pe ambele țărmuri ale Atlanticului, întrucît titlurile cărților sale vedeau lumina tiparului aproape concomitent în Anglia ca și în S.U.A. Și totuși, în afară de *Daisy Miller* care a surprins publicul prin conduita îndrăzneață, lipsită de conformism a eroinei, marcînd astfel un succes editorial, operele sale nu erau citite decît de un număr relativ restrîns de persoane, capabile să guste finețea analizei psihologice sau subtilitățile prozelor sale scurte. Din mărturiile făcute unor prieteni, rezultă că James era conștient de modestul impact pe care îl avea opera sa în masa cititorilor, în raport cu succesul unui conațional ca Francis Marion Crawford, de pildă, fără să mai vorbim de tirajele astronomice pentru vremea respectivă, ale unor Henry Wood, Charlotte M. Youge sau Susan Warner, nume intrate astăzi în arheologia ficțiunii americane.

Dar odată cu înapoierea din America în 1882, în urma dispariției părinților săi, James trece printr-o fază de criză morală, care l-a incitat să acorde prioritate tematicii sociale. Fapt este că noile sale romane *Cei din Boston* și *Prințesa Casamassima* sînt primite cu răceală atît de public cît și de critici, intrigați de această schimbare în maniera scriitorului. Astăzi, la un secol de la apariția lor, părerile exegeților sînt împărțite și ceea ce era etichetat odinioară ca un „fals Dickens" e reconsiderat în lumina unor noi criterii de analiză a textului.

Viața sa e ritmată în anii următori de numeroase incursiuni efectuate în Franța, Elveția, Italia, unde își revede prietenii și cunoscuții. Din această perioadă, deosebit de fecundă, întrucît călătoriile constituiau un fel de incitație, de stimul creator, datează unele din prozele sale cele mai semnificative, precum *Ma-*

nuscrisele lui Jeffrey Aspern, Ce știa Maisie, Comorile din Poyton, Din cușcă, Desenul din covor, cît și discutatul său text *O coardă prea întinsă*, în care introducerea savantă a elementului fantastic și a ambiguității pune studioșilor multiple probleme de interpretare. În schimb, dorința de a se lansa în teatru, urmată de un regretabil eșec, a însemnat un episod dureros în viață pe care James a reușit totuși să-l domine, refugiindu-se pe unica plută de salvare — creația literară.

Portretul psihologic schițat de fratele său filozoful, corespunde întrutotul stării de spirit a scriitorului după experiența amară a perioadei de dramaturgie. „Harry, scrie William, nu fără umor, s-a acoperit ca un crustaceu cu tot felul de excrescențe subacvatice, alge bogate, scoici și calcaruri dure și trăiește ascuns în mijlocul obiceiurilor lui ciudate, grave, de neînțeles. Dar nu-i vorba decît de un „camuflaj" de apărare sub care regăsești pe același bun și inocent frate..." Reacția de apărare și-a aflat parcă o confirmare și mai vădită odată cu achiziționarea de către scriitor a unui loc de refugiu și liniște față de zgomotoasa Londră, unde el s-a putut dărui în întregime „etapei majore" a creației literare. E vorba de reședința denumită Lamb House din mica localitate Rye, situată la sud de Londra, în peisajul rural al Sussex-ului, în mijlocul unei insule de verdeață.

Dar Lamb House a constituit și un punct de pelerinaj pentru o întreagă pleiadă de scriitori englezi, americani sau francezi care s-au perindat pe acolo mai bine de un deceniu și jumătate, dornici să se afle în apropierea scriitorului. Dintre numeroasele personalități ale condeiului, semnalăm pe dramaturgul Bernard Shaw și pe romancierii Joseph Conrad, H. G. Wells, Rudyard Kipling, Alphonse Daudet, Stephen Crane, Edith Warton. Generația mai tînără care a găsit în James sprijin și încurajare, a fost la rîndul ei reprezentată de critici, eseiști și romancieri ca Percy Lubbock, Desmond Mac Carthy, E. M. Foster, Somerset Maugham, Lytton Strachey, Max Beerbohm, Virginia Woolf. Pentru toți, Henry James devenise „Maestrul", adică o autoritate estetică și morală pe care direct sau indirect o recunoșteau ca atare ; căci

personalitatea scriitorului, mai ales în primul deceniu al secolului nostru, căpătase un prestigiu care în mod paradoxal depășise cu mult notorietatea operei.

La Lamb House au fost dictate amplele narațiuni în care concepțiile literare jamesiene culminează : *Ambasadorii* — cartea față de care autorul și-a manifestat preferința — *Aripile porumbiței* și *Potirul de aur*. În liniștea aceleiași reședințe de la Rye, au fost elaborate și ultimele proze scurte ale scriitorului : *Julia Bride, Colțul încîntător, Femeia cu voal de crep, Banca dezolării*, care denotă o virtuozitate narativă decurgînd dintr-o nouă abordare estetică. Tot la Lamb House, James a redactat și faimoasa serie de prefețe pentru ediția definitivă a operelor sale apărută la New York în 1907 și publicate postum sub titlul *Arta romanului*. Veritabil „vade mecum" pentru principiile creației literare din vremea respectivă, aceste pagini rămîn și astăzi stimulative și fertile pentru cei ce reflectează la tehnica romanului.

Ultima călătorie efectuată în S.U.A. în 1910, a însemnat pentru scriitor un adevărat triumf. Îl sărbătorea oare marea sa patrie ca pe fiul risipitor care se întorcea smerit la vatra străbună ? Cutreerînd continentul american în lungul și în latul lui, de la Atlantic la Pacific, așa cum mai făcuse și în călătoria anterioară din 1904, James a putut să constate transformările prodigioase prin care trecuse țara sa în ultimele decenii. Dar această afirmare a puterii materiale sub toate formele nu-i adumbrea luciditatea și nici nu-i diminua spiritul de observație, cu toată afecțiunea pe care o resimțea pentru locurile natale. Așa cum se desprinde din cartea sa *Panoramic american*, plină de intuiții și sugestii valoroase și astăzi, scriitorul nu s-a lăsat amăgit de aparențe și nici sedus de o mitologie față de care nu-i era cu putință să-și exprime adeziunea. Și totuși, din multitudinea de note cu caracter documentar și psihologic, reiese că el urmărea o reconciliere mai profundă cu realitățile pămîntului străbun, sub forma unei ample opere narative pe fundal american, în cazul că sănătatea i-ar fi îngăduit să o ducă la bun sfîrșit. Oricum, cele două romane începute și rămase

neterminate la moartea sa, *Turnul de fildeș*, dar mai ales *Sentimentul trecutului*, îndreptățesc o astfel de ipoteză.

Declanșarea primei conflagrații mondiale într-un moment cînd forțele sale fizice slăbiseră în mod vizibil, a însemnat pentru autorul romanului *Ambasadorii*, o neînchipuită prăbușire morală. Grozăvia atrocităților comise în război spulbera în el acea încredere în resursele omului pe care se bizuise întreaga sa filozofie a vieții. Era conștient că societatea în care trăise se năruia odată cu structurile și tradițiile ei învechite și că o altă lume, desigur imprevizibilă în perspectivele ei de viitor, urma să se înalțe pe ruinele celei vechi. Obsedat de soarta atîtor nevoiași din ținuturile britanice, a încercat să acționeze cu generozitate prin colectarea de fonduri pentru familiile celor mobilizați, căutînd totodată să patroneze formarea unui corp de infirmieri voluntari pentru răniții din spitale. Dar abnegația și idealismul său l-au îndemnat să se facă util pe un plan mai vast și de aceea a încercat să intervină în S.U.A., unde prin relațiile de care se bucura în cercurile conducătoare a sperat că ar putea să accelereze intervenția țării sale, alături de aliați. Contrariat însă de inerția Washington-ului și ca un gest de protest față de pasivitatea conaționalilor săi, dar și de solidaritate cu poporul în suferință care-i oferise ospitalitatea în răstimpul ultimelor patru decenii, solicită și obține îndată cetățenia britanică. Cu puțin timp înainte de stingerea sa din viață, survenită la începutul anului 1916, în urma unei infecții pulmonare, suveranul Angliei i-a conferit „Ordinul Meritului", cea mai înaltă distincție britanică acordată unui slujitor al condeiului pentru servicii aduse umanității pe tărîmul creației artistice.

Dar cenușa trupului său, conform dorinței testamentare exprimată de scriitor, a traversat oceanul și repauzează alături de ceilalți membri ai familiei James în cimitirul Mount Auburn din Cambridge — statul Massachusetts — voind astfel să pecetluiască printr-un simbol legătura indestructibilă cu pămîntul în care cu aproape șaptezeci și trei de ani în urmă văzuse lumina zilei.

Estetica ficțiunii

Edificiul teoretic construit de scriitor în decursul anilor și oglindit în eseuri, prefețe, carnetele intime sau parte din corespondență, alcătuiește ceea ce s-a numit *metoda* jamesiană în procesul de elaborare a ficțiunii literare. Exponent al unei arte lucide, sagace și autentice, datorită efortului său de a scoate la iveală tainele alchimiei creației, James și-a dominat contemporanii din acest punct de vedere, așa cum au făcut-o, spre exemplu, Dryden în secolul al XVII-lea sau T.S. Eliot în epoca noastră, dacă ne restrîngem la lumea anglo-saxonă.

Creînd o operă de amplă ficțiune narativă, cifrată la 22 de romane și 113 nuvele, scriitorul american ridică problema delimitării celor două specii literare. În cazul său, o separare netă între scrierea extinsă și proza scurtă pare convențională dacă nu chiar arbitrară. De aceea, cînd vorbim de ficțiune în cadrul operei lui Henry James ne referim de obicei la acel spațiu narativ ambivalent în care se îmbină caracterul prismatic al romanului cu acela liniar al nuvelei. Dar între cele două registre narative scriitorul introduce factorul *timp*, dînd astfel romanului principiul său vital de durată, mișcare, devenire, iar prozei scurte acel impuls de înfășurare ca o spirală în jurul unui focar de emoție. Sau, ca să recurgem la o exemplificare, dacă recunoaștem în *Portretul unei doamne* sau în *Ambasadorii* tipul de roman propriu-zis, iar în *Desenul din covor* sau în *Maud-Evelyn*, de pildă, pe acela de scurtă construcție narativă, am putea defini estetica jamesiană a romanului, nu numai în termenii unei strategii a dramaticului, ci și ca „reprezentarea de evenimente care *au loc* în timp, reprezentare supusă condițiilor de apariție și dezvoltare a peripețiilor respective, iar nuvela ca prezentarea unor întîmplări sau incidente care *au avut loc* și a căror reproducere e reglementată de povestitor conform legilor expunerii și persuasiunii narative."[1]

Astfel, realitatea romanului se construiește sub ochii noștri, printr-un fel de dinamism intern al personajelor, reproducînd si-

[1] Fernandez, Ramon : *Messages*, Grasset, Paris, 1981.

nuozitățile și ritmul vieții de fiecare zi, pe cînd scurta proză narativă ne face să luăm cunoștință de desfășurarea faptică printr-o înlănțuire de reprezentări senzoriale și psihologice alese de autor. Firește, și în cadrul operei jamesiene există forme intermediare, hibride ca să le spunem astfel, cum ar fi, *Manuscrisele lui Jeffrey Aspern, O coardă prea întinsă* sau *Comorile din Poyton*, care însumează evocarea imprevizibilă, spontană și imediată a vieții cu trăsăturile unor reminiscențe emoționale a căror pantă cititorul o urcă împreună cu naratorul.

Viziune și realitate. În cei cincizeci de ani de creație beletristică, James a străbătut curentele literare ale vremii respective, romantismul, realismul, naturalismul, verismul și simbolismul pe care le-a explorat cu interes, fără să devină apologetul nici unuia dintre ele. Desigur, crezul său literar era concepția realistă, cum a afimat deseori, deși acest lucru se cere să fie nuanțat, căci în decursul experimentelor sale s-a preocupat în permanență să-și găsească propria lui formulă. S-ar putea vorbi, în cazul său, de o formă de ficțiune care înglobează pe lîngă elementele realiste și imaginarul poetic, căci în ochii lui James nu există adevăr uman decît poetic.

„Nu cunosc operă mai ciudată ca aceea lui James", a scris cîndva Jorge Luis Borges, referindu-se probabil la rolul sintetizator dar și alambicat al scriiturii jamesiene, precum și la dificultatea de a-l situa într-o tradiție anumită. Într-adevăr, nici tradiția victoriană sau eduardiană, nici cea americană dedusă din Hawthorne, nu i se potrivesc decît parțial, sau oricum dau naștere la interminabile discuții pro și contra. Nu se poate nega pe de altă parte faptul că Balzac, Turgheniev, Hawthorne sau Flaubert n-au avut un ascendent vizibil asupra lui James. Dar o dezbatere asupra problemei surselor depășește limitele paginilor de față.

Nici o noțiune nu revine mai des sub pana autorului *Arta ficțiunii* — un fel de „ars poetica" a romanului — decît conceptul de *conștiință*. Pentru Henry James conștiința e o activitate inepuizabilă, aptă să reflecteze la rîndul ei o *realitate* caleidoscopică, fără limite. Dar cum să alegi, ce să desprinzi mai întîi din

această imensă tapiserie de nuanțe a lumii care ne împresoară și ne amețește atît prin mulțimea detaliilor cît și prin enormitatea ansamblului ? „Marea problemă pentru scriitor este să așeze pietre de hotar acolo unde în mod firesc ele nu există. Pentru James, la fel ca și pentru clasici, literatura e o reprezentare limitată, deci formală și prin urmare artificială, a ceea ce în sine însuși este nelimitat." [1] Sau, cum se exprimă însuși autorul în prefața primului său roman *Roderick Hudson* : „Trebuie ca experiența să organizeze pentru propriul ei confort și agrement, un sistem de observație, de teamă să nu se rătăcească în această uluitoare imensitate". Dar un astfel de sistem de observație, de busolă orientativă față de realitatea înconjurătoare nu prefigurează, de fapt, ceea ce s-a numit în estetica jamesiană *punctul de vedere ?*

Contribuție esențială la teoria despre ficțiune, punctul de vedere nu reprezintă o simplă chestiune de tehnică, de optică narativă, cum greșit au interpretat anumiți comentatori, ci un aspect de viziune mai subtilă a realității, de nouă dimensiune literară. Pentru că scriitorul american nu s-a mulțumit numai să desființeze pe autorul omniscient din romanul clasic sau contemporan cu el, dar a conferit eroilor săi capacități proprii de percepție a lumii reale cu toate nuanțele, ambiguitatea, limitele și clarobscurul ei. Printr-un astfel de demers conștiința receptivă a personajelor reflectă realitatea faptică pe un plan pur psihologic creind o poezie inedită a miraculosului cotidian. Protagoniștii din romane sau nuvele precum *Potirul de aur, Ce știa Maisie* sau *Din cușcă,* nu sînt numai *imprevizibili* în manifestările sau reacțiile lor, dar și *limitați* la un anumit unghiu vizual, neîngăduindu-ne să cunoaștem din lumea ce-i înconjoară decît ceea ce filtrează prin propria lor conștiință, devenită astfel un fel de centru iradiant al ficțiunii respective.

O altă fațetă a viziunii realității jamesiene o constituie integrarea etică a personajelor. S-ar putea vorbi în acest sens de o

[1] Poulet, Georges : *Les métamorphoses du cercle,* Plon, Paris, 1961.

adevărată viziune binoculară a realității, fiind cunoscut că în orice mare creație literară există o dualitate, cînd frumusețea artistică și patetismul moral se ating și chiar se contopesc. În micul lui opuscul despre *Hawthorne* publicat la începutul carierei sale literare, James scrie aceste rînduri semnificative : „Farmecul scrierilor lui Hawthorne provine din faptul că ne fac să întrevedem un spațiu vast, misterul total și adînc al sufletului și al conștiinței omului. Ele sînt de *natură morală și interesul lor este moral*; ele merg mai departe decît simplele evenimente superficiale ale vieții. Ceea ce apare admirabil la acest scriitor este gustul său pentru o psihologie mai profundă și efortul de a se familiariza cu ea."

Aprecierea e valoroasă nu numai pentru caracterizarea lui Hawthorne, dar mai ales pentru însuși James, pentru nota distinctivă a propriei sale opere. Punînd accentul pe semnificația etică a personajelor, autorul romanului *Aripele porumbiței* face operă de „moralist" și nu de „moralizator", venind astfel în întîmpinarea lui Balzac care a ținut să precizeze : „A fi moralist al epocii sale e țelul suprem pe care orice scriitor trebuie să și-l propună dacă nu vrea să cadă în categoria unui simplu amuzator de rînd". În coabitarea, dacă nu în identificarea celor doi termeni — artistic și etic — se poate înscrie și preocuparea „moralistului" James, dar nu sub aspect dogmatic, didacticist sau sentimental, ci în confruntarea dintre conștiința puritană a scriitorului și realitatea social-umană a vremii sale.

Evident, creația literară nu e numai o chestiune de intelect, ci și de participare totală a sensibilității scriitorului, inclusiv a forțelor oarbe, inconștiente ale personalității sale, forțe care intervin în procesul artistic, înregistrînd reacțiile și impulsurile cele mai neașteptate ale personajelor. Ne-o mărturisește însuși James prin glasul muribundului Dencombe din nuvela *Anii de maturitate* — titlu folosit mai tîrziu și pentru ultima parte neterminată a autobiografiei sale — cînd spune : „Lucrăm în întuneric, facem ce putem, dăm ce avem. Îndoielile noastre sînt pasiunea noastră, iar pasiunea noastră e datoria noastră. Restul e nebunia artei." Pîndind viața înapoia aparențelor și obișnuințelor, autorul american nu acordă valoare înșiruirii de evenimente, întîmplări sau

fapte diverse, ci atmosferei de ansamblu, stărilor de suflet succesive ale eroilor pe care îi analizează însă fără a-i judeca, în sensul condamnării sau justificării lor. Nu găsim în textele jamesiene reflecții, opinii sau idei de ordin general, considerate de scriitor ca o imixtiune neîngăduită în existența personajelor, un fel de ingrediente care ar falsifica sau abate atenția de la drama psihologică propriu-zisă, căci într-un adevărat roman, după părerea sa, totul trebuie să fie dramatizat și nu numai enunțat.

Un critic englez care a cunoscut pe scriitor și i-a publicat corespondența, nota în prefața lucrării respective : „James vorbea de el însuși ca despre un spectator inveterat, ca de cineva care observă de pe mal în loc să se arunce cu avînt în vîltoare ; dar dacă o astfel de atitudine poate să pară o palidă substituire pentru ceea ce se numește un contact direct cu existența, el știa destul de bine că în imaginație sălășluia o viață mult mai bogată și mai aventuroasă decît aceea care e dată celor mai mulți dintre oameni s-o trăiască"[1]. Acest transfer de viață activă, de conversiune în imaginar, în lumea ficțiunii, nu e oare tipică temperamentului romanesc, oniric sau vizionar — trăsături definitorii pentru portretul de romancier al lui James ? Neîndoios că scriitorul care a manifestat atîta reținere față de actul trăirii, dacă nu chiar o atitudine de teamă cum s-a afirmat uneori, nu putea fi decît un analist al universului său lăuntric. De aceea, James zugrăvește viața în așa fel încît existența apare ca reflectată, simțită mai mult decît trăită. Și totuși, paginile sale narative nu sînt nici abstracte și nici schematice, pentru că autorul înlătură numai pojghița superfluă a comportamentului obișnuit, adică elementele descriptive sau anecdotice ale traiului cotidian, nu și pe cele psihice, umane și permanente. Ca autentic romancier, care posedă o viziune personală a realității, James și-a creat personajele pe direcțiile infinite ale vieții sale posibile și nu pe linia unică a existenței lui reale — ca să-l parafrazăm pe Albert Thibaudet.

Ca atare, măiestria psihologică a scriitorului se manifestă în *trăirea* diversificată, inteligibilă și explicativă a eroilor săi și nu

[1] Lubbock, Percy : *The Letters of Henry James*, 2 vol. Scriber's Sons, New York, 1920.

în *durata* exclusivă a autorului ca la Marcel Proust. Ceea ce prețuim la Henry James este tocmai fertilitatea imaginativă a stărilor de suflet și în mai mică măsură coincidența cu realitatea faptică. Nu un „mimesis", un descriptivism sau o pastișă a realității, ci o transpunere a acesteia pe un plan imaginar superior, artistic. Așa se explică probabil, și butada adresată de scriitor în 1915 lui H. G. Wells — ca răspuns la un pamflet al acestuia: „Arta crează viața, remarcă James, trezește interesul, subliniază ceea ce este important... și nu cunosc nimic altceva care să i se substituie sau să-i stea alături ca forță și frumusețe", deși e cunoscut că autorul romanului *Cei din Boston*, respinsese cu hotărîre din concepția sa estetică formula „artei pentru artă".

Tematică și personaje. Ca și Manet, cu care Henry James a fost nu odată comparat, datorită stilizării temelor, dar și căutării autenticității dincolo de aparențe, scriitorul american s-a străduit să aleagă din multitudinea motivelor oferite de viață pe acelea potrivite firii lui interiorizate și meditative, dar apte totodată să însemne pentru scriitor și un stimulent imaginativ. El nu se preocupă — așa cum o spune în prefața romanului *Între două țărmuri* — decît „de acele bunuri pe care cu toate posibilitățile lumii, cu toți banii, cu toată cutezanța sau cu toată inteligența noastră, nu le putem cunoaște în mod nemijlocit și nu ne pot parveni decît prin intermediul și minunatul subterfugiu al cugetului și dorinței". Scriitorul schițează astfel trăsăturile unor situații pe care le găsim în multe pagini narative din prima perioadă de creație, dar le vom întîlni chiar și mai tîrziu dispersate în întreaga lui operă. Căci în pofida tendinței sistematizante a unor comentatori, evantaiul tematic jamesian nu apare niciodată atît de delimitat cum este prezentat adesea, ci, dimpotrivă, înmănunchiat și orchestrat în cadrul prozelor sale scurte sau extinse. Și totuși, pentru o înțelegere mai cuprinzătoare a operei e nevoie să recurgem la un artificiu de selectare și să trecem în revistă preocupările tematice ale scriitorului.

Dramele ivite între americani și europeni de ambele sexe, cînd se confruntau nu numai caractere, dar și categorii de ordin social și spiritual: clasă, avere, cultură, tradiții, morală, religie etc.,

i-au sugerat lui James pretextul esențial al scrierilor sale. Într-adevăr, ceea ce a fost numit ulterior, cu o expresie intrată în uz, „tema internațională" a scriitorului, nu reprezintă decît reacțiile pe plan individual a opoziției celor două mentalități — americană și europeană — cu miturile, afinitățile sau idiosincraziile lor respective. Dar o astfel de orientare nu prefigurează oarecum acea literatură de contacte planetare, mai precis, de confruntare a diverselor sensibilități legate de moravuri și de nivele culturale care a înflorit, îndeosebi, în al doilea și al treilea deceniu al secolului nostru, ilustrat de scriitori ca Blaise, Cendrars, Valéry Larbaud, Paul Morand, dar ale cărui trăsături le regăsim și la Somerset Maugham, Hemingway sau André Malraux, dăinuind chiar și la mulți dintre contemporani ?

Uneori, Europa nu reprezintă decît fundalul pe care se proiectează personajele jamesiene, ca în ficțiunea *Între două țărmuri*; altădată, S.U.A. împrumută decorul unor americani europenizați printr-o lungă ședere în vechiul continent, ca în scrierea *Europenii*, în care protagoniștii se simt înstrăinați în propria lor țară. În fine, scena acțiunii, cu toate implicațiile și influența exercitată de mediu asupra caracterului eroilor, o constituie Anglia și Italia, ca în *Portretul unei doamne* sau Franța ca în romanul *Ambasadorii*. În genere, dar cu nesfîrșite nuanțări spre a se evita schematismul, personajele americane întruchipează simplitatea și secreta nostalgie a inocenței, energia și dragostea de viață, pe cînd eroii europeni păstrează cîte ceva din trăsăturile decadenței, ipocriziei sau perversității, în ciuda rafinamentului și educației lor tradiționale.

Dacă temele cu caracter social, cum ar fi, revolta împotriva prejudecăților și opresiunii familiale, falsa mîndrie și morala filistină a Sudului american sau analiza radicalismului european extremist, așa cum se reflectă în romanele *Piața Washington*, *Cei din Boston*, *Prințesa Casamassima*, sînt o mărturie a diversității de preocupări a scriitorului, ele nu aduc totuși nota tipic jamesiană, în pofida unor calități neîndoielnice. În schimb, atenția acordată pe tărîm tematic tinerelor vlăstare, dramei artiștilor creatori, fetișizării obiectelor, memoriei trecutului sau elementelor fantastice,

l-au rezervat lui James un rol aparte în palmaresul literaturii universale.

Opere ca *Ce ştia Maisie, Vîrsta ingrată, Elevul* sau *Căsătoriile,* ca să nu mai pomenim de figurile echivoce ale celor doi copii din *O coardă prea întinsă,* fac din scriitorul american un analist subtil al psihologiei infantile şi a adolescenţei ; după cum, nuvele şi romane ca *Desenul din covor, Ceva autentic, Roderick Hudson* sau *Muza tragică,* denotă cunoaşterea aprofundată a unui ambient în care James trăia efectiv, jucîndu-şi astfel propria sa dramă de om şi de artist. Căci chiar şi în domeniul artelor plastice, nu numai al scrisului, el fusese iniţiat încă din tinereţe, iar pictorii, sculptorii, colecţionarii îi deveniseră figuri familiare, mulţi din ei rămînîndu-i prieteni fideli.

Prin pasiunea exprimată de unele personaje jamesiene faţă de obiecte, relicve sau colecţii, scriitorul american, cu o intuiţie de-a dreptul surprinzătoare, ilustrează tema reificării, în care omul devine din subiect al proceselor sociale, obiectul acestora. Temă reluată în cursul secolului nostru de scriitorii grupaţi în ceea ce s-a numit noul roman francez, dar nu numai de ei. D-na Gereth din ficţiunea *Comorile din Poynton,* manifestă faţă de obiectele din casa în care a locuit, nu numai un ataşament de posesor, ci un fel de cult mergînd pînă la fetişizarea şi identificarea cu relicvele neînsufleţite : „Există lucruri în casa asta, spune ea, pentru care am făcut foamea. Ele au fost religia noastră, au constituit viaţa noastră, au devenit noi înşine ! Şi acum, ele mă reprezintă pe mine... Pentru mine sînt lucruri vii ; mă cunosc, îmi răspund la atingerea mîinii.“ Personajul se goleşte astfel de esenţa lui umană, înlocuită tot mai mult cu materialitate obiectuală. În cadrul unor preocupări asemănătoare, sînt zugrăviţi Adam Verver şi Rosen, personaje din romanele *Potirul de aur* şi *Portretul unei doamne,* care îşi manifestă în fel şi chip pasiunea de colecţionari, dar preocuparea lor obsesivă nu atinge limitele dezumanizării.

Cît priveşte sentimentul trecutului, dacă această temă n-a produs în scriitorul american impactul aproape mistic pe care l-a jucat în opera lui Marcel Proust, faptul se datorează viziunii diametral opuse a celor doi creatori. Marea problemă pentru James

— care oricum l-a premers, chiar dacă nu există probe directe că l-ar fi influențat pe Proust[1] — nu e reminiscența, trecutul, memoria, ca la autorul ciclului *În căutarea timpului pierdut*, ci uitarea, ștergerea, evanescența. Pentru scriitorul american trecutul înseamnă ceva inviolabil, de nepătruns, așa cum lasă să se întrevadă *Manuscrisele lui Jeffrey Aspern*. Sentimentul acesta insesizabil al preteritului, a ceea ce a fost dar nu mai poate reveni pentru că e ireversibil, se desprinde și din nuvela plină de ironie *Casa natală*, în care custodele sanctuarului unui mare artist, compară relicvele din locuința-muzeu, cu taina sacră și impenetrabilă a veritabilului dispărut, fiind conștient că vizitatorii sînt, de fapt, mistificați.

Ultimul roman al lui James, *Sentimentul trecutului*, din nefericire neterminat, ridică după opinia exegeților probleme deosebit de importante legate de tema fugii ireversibile a timpului. Prezentul și trecutul, lasă să se întrevadă scriitorul, coexistă în orice individ și în orice clipă ; nimic mai firesc, ca atare, decît să contopim cele două versante ale timpului în cadrul aceluiași text narativ și să clarificăm un fapt prezent printr-o acțiune îndeplinită cu mult mai înainte. Procedeu cu atît mai ușor de executat cu cît evenimentele din realitatea așa-zis obiectivă nu capătă la James un contur precis, ele existînd numai prin conștiința cu care le percep eroii și martorii ficțiunilor sale. De acolo vine și tendința scriitorului american de a nu ne prezenta faptele în mod direct, ci mai degrabă a ni le sugera prin istorisirile, adesea fragmentare, ale unor personaje secundare.

Uneori făpturile jamesiene par să se agite înapoia unui zăbranic prin care deslușim siluetele lor deoarece voalul e străveziu. Dar prezențele respective capătă în curînd contururi de vis, un aspect estompat, bizar, care au farmecul imaginarului și o încărcătură emoțională stranie. Acest lucru devine evident în narațiunile cu tematică fantastică, domeniu în care scriitorul american, alături de conaționalul său Edgar Allan Poe, sînt aproape fără rivali. Tendința de a explora zonele obscure ale sufletului omenesc, si-

[1] Lowery, Bruce : *Marcel Proust et Henry James*, Plon, Paris, 1967.

tuate dincolo de frontierele cunoaşterii raţionale, l-au îndemnat pe James să abordeze tema „suprarealităţii". El n-a făcut-o însă prin invocarea fantasticului fabulos ca în povestirele persane şi nici a fantasticului de groază ca în romanul „gotic" englez, ci printr-o naraţiune modernă deschisă unor interpretări simbolice, psihologice, afectiv-erotice şi chiar psihanalitice. Aşa s-a născut ficţiunea *O coardă prea întinsă*, punct culminant al genului, care ar merita o analiză de amploare dacă spaţiul ne-ar îngădui-o, ca şi o serie de proze scurte precum *Altarul morţilor, Viaţa particulară, Colţul încîntător, Prietenii prietenilor*, spre a cita pe cele mai cunoscute. Autorul renunţă la vechiul arsenal expresionist cu spectre macabre, cimitire, case abandonate şi grădini părăsite. În schimb, recurge fie la procedeul „dublului" ca Dostoievski, fie la forme de halucinaţie, atunci cînd nu rămîne în sfera tulburărilor profunde ale personalităţii, cum este cazul în *Maud-Evelyn*.

În general, scriitorul acordă prioritate personajului din povestire şi nu intrigii. S-ar spune că o economie a mijloacelor de expresie, o tăcere lipsită de spaimă însoţeşte prezentarea impalpabilă, ciudată şi totuşi verosimilă a evocărilor sale supranaturale. Iată, de pildă, portretul lui Sir Edmund Orme, din nuvela cu acelaşi titlu : „El apărea acolo fără să sufle o vorbă, tînăr, palid, fermecător, cu chipul delicat şi obrazul proaspăt, decorativ, cu ochi de o expresivitate ieşită din comun, de un albastru-deschis, şi ceva desuet, asemenea unui portret de modă veche se desprindea din felul cum îşi ţinea capul şi îşi pieptănase părul. Se vedea că era în mare doliu dacă-ţi aruncai o clipită privirea asupra veşmintelor lui elegante, dar şi după felul cum îşi ţinea în mînă pălăria."

Obiectiv şi distant faţă de prezenţele invocate, scriitorul se ţine deoparte, considerîndu-se un psiholog care înregistrează, indiferent că e vorba de vii sau de dispăruţi.

Critică şi concluzie. O schiţare oricît de sumară a esteticii jamesiene presupune implicit şi cunoaşterea principalelor obiecţii care se aduc scriitorului american.

I s-a reproșat, în genere, că deși rămîne un observator atent al faptelor sociale, cîmpul său de investigație e relativ restrîns, limitîndu-se deseori la studierea straturilor suprapuse sau înavuțite ale societății. Mai mult, că majoritatea personajelor sale nu sînt reprezentative pentru umanitatea comună, fiind caractere de excepție, uimitor de lucide și de inteligente, realizîndu-se printr-o continuă depășire, conform temperamentelor sau năzuințelor proprii. De asemenea, că multe din ele se integrează în tradiția generoasă a narativei idealiste, care înfățișează pe oameni așa cum ar trebui să fie, mai degrabă decît așa cum sînt în realitate.

Dacă astfel de obiecții sînt în general justificate din punct de vedere al criticii sociologice — căci e greu de negat predispoziția lui James pentru indivizi sau grupuri cu un anumit profil social — pe plan estetic argumentul nu-și găsește nici o motivare, întrucît poți fi convențional descriind mizeria și dimpotrivă autentic, verosimil și realist, zugrăvind saloanele sau societatea fastuoasă, frivolă și decadentă, așa cum au făcut-o mai aproape de noi, Marcel Proust,, Thomas Mann sau Robert Musil. Pe de altă parte, personajele care însuflețesc ficțiunile jamesiene, izbutesc să se afirme în ciuda apartenenței lor sociale, prin accentul, tensiunea interioară și puterea de sugestie pe care le-o conferă scriitorul. Așa cum nota odinioară François Mauriac : „N-are nici o însemnătate dacă prezinți o ducesă, o burgheză oarecare sau o precupeață, esențial este să exprimi cu ajutorul fiecăreia un adevăr uman".

Reproșul de idealism adus scriitorului american, cere însă o cercetare mai atentă legată de însăși natura creaturilor sale, bărbați și femei. Căci dacă primii se manifestă, în genere, sub capacitatea și posibilitățile lor, femeile, dimpotrivă, vădesc simț de orientare, inițiativă, vitalitate. Iar ceea ce autorul *Desenului din covor* afirma despre Balzac : „cele mai mari reușite ale sale rămîn figurile feminine" i se potrivește aidoma și lui.

Dacă exceptăm pe Lambert Strether, protagonistul plin de resurse intelectuale și sufletești din *Ambasadorii* — un fel de alter-ego al autorului — caracterele masculine, precum Roderick Hudson, Cristopher Newman, Hyacinth Robinson, Densher sau

Amerigo, ca să rămînem la principalele romane, nu-și confirmă măsura individualității lor, arătîndu-se pasivi, dacă nu timorați, oricum limitați în acțiunile întreprinse, subordonați slăbiciunilor și pasiunilor personale. În schimb, eroinele scriitorului exemplifică o gamă largă de sentimente și atitudini. James zugrăvește cu forță acele personaje voluntare și machiavelice care întruchipează răul sub aspectul egoismului, arivismului sau chiar perversiunii, precum d-na Merle din *Portretul unei doamne*, Kate Croy din *Aripele porumbiței* sau Charlotte Stant din *Potirul de aur*. Dar în același timp, de cealaltă parte a baricadei, anihilînd parcă manifestările nefaste, se afirmă și figuri feminine integre și luminoase, dînd dovadă de altruism și dăruire ca Isabel Archer, Milly Theale sau Fleda Vetch, care în fuga lor după un „ideal" inaccesibil, străbat penibile crize morale, sfîrșite din nefericire, prin resemnare, înfrîngere sau moarte. Numai Maggie Verver — personificînd soția în eternul „trio" al infidelității din romanul *Potirul de aur* — poate cel mai complex personaj feminin jamesian, marchează printr-o înțelepciune superioară, nu numai momentul de depășire a crizei sale familiale, dar simbolic vorbind, și un fel de triumf al rațiunii, de afirmare și fidelitate față de forțele nesecate ale vieții.

Și totuși, în ciuda complexității morale și a manifestărilor afective sau a elanului de care dau dovadă unele personaje ale lui James, reacțiile lor psihice suferă parcă o diminuare, dacă nu chiar o mutilare, din cauza opreliștelor impuse de autor în calea afirmării lor pe plan erotic. Această limitare în exprimarea instinctuală a iubirii fizice, a erosului, e principala acuzație adusă operei jamesiene, atît de valoroasă sub alte aspecte. Cunoscutul critic american Edmund Wilson remarca cît de greu este să accepți un roman în care înamorații „să nu apară nicicînd în ipostaza de amanți adevărați". Evident, există și excepții ca Amerigo și Charllote din *Potirul de aur*, ceea ce nu infirmă linia generală a operei.

Repulsia lui James de a-și angaja eroii pe panta pasiunii senzuale își are probabil rădăcini în însăși frustrarea autorului, pro-

vocată de moştenirea sa puritană, la care se adaugă — după părerea biografilor — şi urmările unui accident suferit în adolescenţă pe coloana vertebrală. Revelatoare pentru convingerile scriitorului în legătură cu amorul fizic, este scrisoarea din 1888 către Paul Bourget, cînd mărturiseşte : „gesturile iubirii nu pot constitui o latură specială a fiinţei noastre... căci de îndată ce începem să răscolim cu intelectul domeniul erotismului, zugrăvindu-l ca romancier, aspectele devin nesănătoase şi dezagreabile". Dacă pe marginea acestei teme revenim din nou la paralela dintre Proust şi James, s-ar putea afirma, folosind limbajul psihanalitic, că autorul francez a creat romanul „defulării", pe cînd scriitorul american, a elaborat o operă a „refulării".

Un alt motiv de dispută, invocat nu arareori ca o „limitare" a accesibilităţii operei jamesiene, îndeosebi din ultima sa perioadă de creaţie, se referă la mijloacele de expresie ale scriitorului, la stilul său. Fraze lungi, uneori distorsionate, reflectînd cogitaţiile şi confuzia lăuntrică a personajelor, găsim mai ales în lucrările extinse ca *Aripele porumbiţei* sau *Potirul de aur*, dar apar chiar şi în unele proze scurte precum *Julia Bride* sau *Banca dezolării*.

Criticile aduse nu sînt lipsite, fără îndoială, de temei. Se trece însă prea uşor cu vederea că fraza autorului american, din epoca maturităţii tîrzii, poartă amprenta tensiunii psihologice pe care urmărea s-o exprime, ca şi a multiplelor nuanţe, cuvinte aluzive, imagini şi simboluri care conferă textului o densitate sugestivă şi o rezonanţă specială. Dacă în operele de debut sau în cele din prima fază a carierei scriitorului, stilul apare mai puţin individualizat şi pe alocuri chiar convenţional, evoluţia ulterioară a operei nu putea să prelungească o formulă care să devină un simplu procedeu. Ambiţia lui James în ultimele două decenii de viaţă a urmărit să exprime prin creaţia literară, *fluxul conştiinţei* — termen lansat pentru prima dată în psihologie de fratele scriitorului, William. De aceea, Henry James a renunţat la elaborarea scriptic-manuală a textului — fapt care îl inhiba — şi a recurs la dicteu. Dar debitul verbal, elocuţia care urmează ritmul oralităţii, mimînd respiraţia fiziologică, a produs modificări şi în con-

structția frazelor. La primul contact cu asemenea texte, lectura poate să pară ceva mai dificilă, mai greu de urmărit; ulterior însă efortul este răsplătit printr-un plus de comprehensiune și subtilitate semantică, căci proza jamesiană prefigurează unele din inovațiile cele mai îndrăznețe în materie de stil ivite pe parcursul secolului nostru.

Lipsurile și deficiențele schițate nu sînt singurele aduse operei scriitorului american. Criticii și exegeții au formulat și alte obiecții, precum monomania analitică, prolixitatea narativă, eudemonismul estetic, spre a numi cîteva, firește, destul de controversate. Observații, care nu împiedică pe un istoriograf de talia lui Marcus Cunliffe, convins de calitățile lui James, ca atunci cînd vorbește de slăbiciunile unor cărți ale scriitorului să le numească „eșecuri jamesiene, fiind chiar și așa cu mult mai bune decît lucrările de succes ale multor autori“ [1]. De aceea, în înșiruirea de argumente pro și contra, cititorul se poate întreba pe ce temeiuri Henry James reprezintă, pentru literatura universală ceea ce s-ar putea numi un scriitor esențialist ?

În primul rînd, datorită faptului că posedă viziunea și suflul necesar descoperirii și exprimării unui domeniu propriu al naturii umane, așa cum în registre diferite au făcut la rîndul lor, Proust, Kafka, Joyce sau Faulkner, în prima jumătate a secolului nostru. Explorarea zonelor profunde ale conștiinței i-a îngăduit lui James să lărgească limitele cunoașterii dincolo de lumea aparențelor, făcînd din el un veritabil precursor. Apoi, personajele sale — în pofida statutului lor de eroi problematici — manifestă un permanent progres moral și spiritual, atît prin încrederea exprimată în resursele vieții, cît și prin efortul de a-și aduce în cîmpul conștiinței întregul lor avînt și patos. În fine, conceptualizînd personajul și conferindu-i multiple dimensiuni, estetică, etică, psihologică, sociologică sau metafizică, James ilustrează nu numai o concepție globală despre ființa umană, dar stabilește implicit prin opera sa și o nouă ierarhie a valorilor.

---

[1] Cunliffe Marcus : *Literatura Statelor Unite*, București, E.P.L.U., 1969.

Metafora obsedantă

Proza scurtă n-a însemnat pentru Henry James refugiul în accesoriu, utilizarea anecdotei pitoreşti sau a resturilor din dosare, adică o activitate superfluă, izolată de creaţia romanescă, ori situată undeva la periferia acesteia ci s-a aflat în însăşi centrul preocupărilor scriitorului.

Greşita concepţie care a dăinuit în trecut şi face încă pe mulţi şi astăzi să considere nuvela drept o specie literară minoră şi uşor de redactat, i-a fost cu desăvîrşire străină scriitorului american. Căci dacă există pagini cu unele merite chiar şi în romanele mai slabe, în schimb, proza scurtă nu poate să fie decît ori excelentă, ori detestabilă. De aceea şi raritatea nuvelelor de calitate de felul celor create de Mérimée, Cehov, Maupassant sau Caragiale. Întrucît bucata scurtă nu are la dispoziţia sa întinderea, diversitatea sau durata, asemenea romanului, ea pretinde un ton cît mai susţinut cu putinţă, fiind nevoită mai mult să sugereze decît să povestească, înlocuind astfel lipsa de evenimente ca şi puţinătatea personajelor.

Aducîndu-şi o contribuţie originală şi în acest sector al artei narative, autorul prozelor de faţă a introdus în spaţiul nuvelistic o notă proprie, inedită şi anume — *sensul ascuns al lucrurilor.* Expresia aparţine chiar lui James şi trebuie înţeleasă ca un efort al scriitorului de a merge de la cunoscut la necunoscut, în tendinţa de a scoate la iveală enigma proprie fiecărui ins sau a relaţiilor care se stabilesc între indivizi. Nu era vorba de căutarea unui artificiu literar şi mai puţin încă de descoperirea vreunui „mister", pe cît de iluzoriu pe atît de convenţional. Dar scriitorul era încredinţat că în dorinţa de a disimula secretele vieţii personale, oamenii adoptă o atitudine reticentă, dacă nu ascunsă, devenind pentru cei din jur un fel de enigmă de descifrat. Aşa se explică de ce scrierile jamesiene, îndeosebi cele scurte, sînt învăluite de o zonă de ambiguitate, de penumbră, de taină.

Acest lucru reiese cît se poate de evident chiar din prima nuvelă a culegerii de faţă, *Desenul din covor,* devenită în decursul

timpului un fel de formulă emblematică pentru întreaga operă a scriitorului american. Dar nu numai a lui, căci în sens metaforic titlul a căpătat o circulție universală și o prezență aproape obsedantă, ca și conceptul de „subteran“ al lui Dostoievski sau acela de „labirint“ al atîtor scriitori din vremea actuală.

Într-o primă lectură — presupunînd că cititorul are prezentă în minte intriga nuvelei — se poate reține că modelul, proiectul, desenul, care prefigurează „secretul“ creației lui Hugh Vereker, nu apare nici o clipă ca o entitate identificabilă și susceptibilă de a fi extrasă din trama inițială, așa cum nu e cu putință să separi valoarea nutritivă din fructul care o conține. Dar într-o lectură diferită a textului se pot desprinde și alte semnificații. Se observă astfel că autorul schițează o dublă mișcare, aparent contradictorie : „pe de o parte, el depune toată strădania să dezvăluie esența ascunsă, ca să identifice obiectul secret, pe de alta, caută să-l îndepărteze fără încetare și să-l mențină, ca atare, pînă la sfîrșitul istorisirii, dacă nu și dincolo de ea“ [1]. Căci în țesătura narativ-dramatică a acestei scrieri totul tinde să apară tangențial și întîrziat, să exprime o căutare a adevărului, nu însă și revelarea lui. După cum, privit într-un context mai general, *Desenul din covor*, fără enigme, nici simbolism, pare să condenseze estetica lui James, ca și concepția sa despre critică sau despre relațiile din lumea artei. Iar atunci cînd se recurge la o interpretare în cheie psihanalitică, textul lui James e apreciat ca un protest „publicat în plină eră victoriană, în anul însuși al izbucnirii scandalului în jurul persoanei lui Oscar Wilde, bravînd astfel interdicțiile cenzurii puritane“ [2]. Dar astfel de considerații care se adresează unor inițiați, depășesc limitele paginilor de față. Oricum, James era cît se poate de convins că adevăratul scriitor e rareori înțeles ; chiar cînd iese din cercurile restrînse ale cenaclurilor și se afirmă pe planul mai larg al valorilor literare i se cultivă de multe ori celebritatea și nicidecum opera — singura în stare să-l reprezinte.

---

[1] Todorov, Tzvetan : *Poétique de la prose*, Seuil, Paris, 1978.
[2] Perrot, Jean : *Henry James — une écriture énigmatique*, Aubier, Paris, 1982.

Contopind pasiunea pentru documentul literar cu nostalgia față de trecut, *Manuscrisele lui Jeffrey Aspern*, exprimă o veche convingere a autorului și anume că oamenii, faptele, lucrurile nu capătă realitate și viață decît sub flacăra dogoritoare a imaginației. La fel și amintirea marelui poet american Jeffrey Aspern — transpunere liberă a lui Byron sau Shelley — găsește nesecate surse de supraviețuire în adorația celor vii, precum Iuliana Bordereau, iubita de altădată a faimosului bard, ca și naratorul faptelor, care împinge admirația pînă la idolatrie și sacrificiul demnității personale. Dar fantomatica imagine a poetului dispărut e totodată și un simbol al exigenței trăite de autor cînd evocă : „Mi se întîmplase să regret că el cunoscuse, cît de cît, Europa ; aș fi preferat să văd ce ar fi scris fără această experiență, care, incontestabil, îl îmbogățise. Dar, de vreme ce destinul hotărîse altfel, îl urmam — încercam să apreciez cum îl impresionase Lumea Veche. Nu-l iscodeam cu privirea numai acolo, însă ; relațiile pe care le întreținuse cu Lumea Nouă îmi stîrneau un interes și mai viu."

Treptat, pe parcursul narațiunii, ni se dezvăluie și sensul ascuns al lucrurilor, demers atît de îndrăgit de Henry James. Nu însă din manuscrisele lui Aspern, pe care naratorul încearcă să le sustragă din sertarele scrinului, ci din ochii prodigioși și incredibili ai bătrînei Iuliana Bordereau, va afla el, în sfîrșit, secretul insesizabil : revelația trecutului.

Domeniul lumii artei, care ilustra, de fapt, propria sa viață, i-a sugerat lui James și situația plină de ironie usturătoare, zugrăvită în *Ceva autentic*. Dar antagonismul dintre falsul aspect și cel autentic capătă, în cele din urmă, semnificația unei parabole. Căci pe măsură ce reprezinți fără greșeală lucrul autentic, dar mereu la fel, gesturile se golesc de orice conținut uman, obișnuința devine rutină, artificiu, impostură. Numai natura proteică a oamenilor simpli, cu firescul și spontaneitatea lor înnăscută — în scrierea de față, fata de la periferie și emigrantul italian — mai puteau găsi tonul veridic, nefalsificat și autentic al realității. Și aici, planul realist lasă să se întrevadă planuri secundare, cu des-

chideri spre semnificații filozofice, dar nu în sensul apologurilor voltairiene, ci în tipica notă jamesiană.

Conceptul de metaforă obsedantă, adică de secret inițial, de ambiguitate, așa cum se reflectă în prozele scurte ale lui James, inclusiv cele din culegerea de față, se desprinde chiar și din scrierea *Cucerirea Londrei*, cu toată structura aparent liniară a textului. Ce știa Littlemore despre trecutul d-nei Headway și nu voia să mărturisească ? Ce forțe obscure o îndeamnă pe Nancy Beck, alias Headway, să acționeze cu atîta cutezanță și încredere spre a-și croi drumul în înalta societate londoneză din vremea respectivă ? Ilustrare a clasicei teme internaționale a autorului, în care ciocnirea mentalităților sociale e tratată cu un fel de ironie detașată, nuvela își urmează propriile ei linii de forță, îndreptîndu-se într-o mișcare lentă, dar imperioasă, spre surpriza finală.

În schimb, prozele intitulate *Banca dezolării*, *Maud-Evelyn*, *Din cușcă*, atît de deosebite ca teme și preocupări, aduc în scenă personaje înrudite prin ciudățeniile lor, prizoniere ale unor concepții proprii care țin fie de bovarismul grandorii, fie de incompatibilitatea caracterială, fie de fantasmele obsesive. Dar o cercetare mai amănunțită a fiecărei lucrări în parte ne va îngădui să stabilim și felul cum protagoniștii dramelor respective rămîn robiți și neputincioși în fața secretului lor inavuabil.

Banca dezolării e drama neînțelegerii, a separației și însingurării unui cuplu marginalizat pe plan social, a unor biete marionete umane rostogolite de soartă. Ideea inițială a nuvelei pare brutală și ironică, aproape absurdă : o femeie tînără, dintr-un fel de iubire posesivă vrea să smulgă pe bărbatul iubit mediocrității vieții lui, insuflîndu-i ambiția de a însemna ceva, de a regăsi demnitatea, fie și cu prețul unui sacrificiu. Dar autorul privește cu îngăduință și compasiune această luptă acerbă a bărbatului și femeii cu destinul lor implacabil. Căci pe un plan mai general destinul personajelor e legat de însăși ambiguitatea limbajului, temă devenită frecventă atît în proza narativă cît și în teatrul contemporan de la Beckett la Ionesco.

James acceptă echivocul și ambiguitatea ca elemente inevitabile ale realității, îngăduind adevărului să-și facă loc printr-un

proces lent şi sinuos de clarificare. La o lectură fugară naraţiunea pare statică pentru că intriga e despuiată de orice element pitoresc sau decorativ, iar protagoniştii îşi vorbesc parcă într-o atmosferă rarefiată, chiar şi prin tăcerile lor. Şi totuşi, autorul izbuteşte să creeze o tensiune împinsă pînă la paroxism, în care fiecare din cei doi aşteaptă de la celălalt semnul izbăvitor al reconcilierii.

Demn de relevat că această dramă a incomunicării a fost reluată aproape aidoma în anii din urmă de romanciera Marguerite Duras în ficţiunea intitulată *Scuarul*. Scrierea nu constitue decît un lung dialog desfăşurat pe o bancă de grădină publică între o tînără guvernantă şi un agent comercial. Ca şi James, scriitoarea franceză foloseşte în acest roman-exerciţiu acelaşi ceremonial verbal ca eroii de tragedie, adică un dialog stilizat în care posibilităţile tehnice de formulare ale limbajului sînt împinse pînă la limitele lor extreme.

Cît priveşte scurta nuvelă *Maud-Evelyn*, e greu de înţeles de ce unii istoriografi au clasat-o printre prozele fantastice ale lui Henry James. Textul nu e conceput nicidecum în acest registru, deşi scrierea pare insolită, întrucît planează asupră-i mai mult decît în oricare alta din culegerea de faţă, enigma iniţială sugerată de autor. Într-adevăr, obsedanta metaforă a secretului poate fi urmărită şi aici, în structura şi evoluţia gradată a intrigii, dar, mai ales, a personajului principal, Marmaduke.

Dacă supunem textul unei analize atente — căci e vorba de o prezentare psihologică a figurilor care ilustrează tema — observăm că Marmaduke e un timorat, un solitar, un visător atras şi apoi îndrăgostit de un trecut pur mitic. Şocat la început de refuzul Laviniei, dar în curînd consolat de soţii Dedrick, el acceptă fără împotrivire sugestiile acestora, refugiindu-se într-o prezenţă imaginară, aceea a lui Maud-Evelyn, substituind astfel realităţii exterioare, propria sa realitate psihică. Evoluînd rapid spre o tot mai ciudată complexare, el găseşte un fel de protecţie şi fascinaţie morbidă în fantasma tinerei dispărute, manifestîndu-şi astfel fuga în faţa responsabilităţii matrimoniale *reale* — optînd însă

pentru cea *fictivă* — iar ca ființă frustrată, neputința de a-și accepta propria sa sexualitate.

Complexitatea cazului ne face să oscilăm cu privire la înțelegerea lui, înclinînd însă tot mai mult spre interpretarea psihotică, sub forma schizofreniei incipiente, dar nu ne împiedică nici o clipă să admirăm arta suverană a analizei psihologice desfășurată de autor, utilizînd în gradul cel mai înalt, litota, jocul mărturiilor indirecte și gradația imaginarului. Cu o intuiție de-a dreptul surprinzătoare, James premerge și ilustrează și în acest text unele concepte fundamentale ale psihanalizei, precum refularea, pulsiunea, inconștientul, comentate de Freud în diversele sale lucrări. Dar, după cît se pare, psihiatrul vienez n-a cunoscut la vremea respectivă o serie de scrieri jamesiene care i-au prefigurat pe plan narativ concepțiile teoretice.

Din cușcă, prezentată nu arareori de comentatori drept o bucată ilustrativă pentru metoda „punctului de vedere" jamesian, se dovedește a fi un text incomparabil mai complex. Și aceasta, începînd chiar cu titlul care sugerează claustrarea, izolarea unei ființe care se sufocă — la propriu și la figurat — în spațiul îngust, fizic și social, al unui oficiu telegrafic dintr-un cartier londonez. Dar simbolic vorbind, conceptul poate fi extins la o mare parte a membrilor societății umane, aserviți unor sarcini minore și repetitive, nevoiți să privească din josul scării sociale și dintr-un unghi restrîns la așa-zisa lume mare și privilegiată. Tînăra telegrafistă — care nu va fi numită altfel pînă la sfîrșit, subliniindu-i-se astfel statutul de anonimat — este făptura captivă dar perspicace și inteligentă care încearcă să recompună în imaginație din frazele telegramelor expediate o srie de destine, împletite parțial cu al ei. Activitate imaginativă, de compensare și substituire față de o realitate sordidă, dar și de încercare de a trăi pe un alt plan decît acela al propriei condiții sociale, sugerînd un fel de bovarism al evaziunii. Paralel cu ea, în aceeași lume a iluziei și mirajului, dar mult mai puțin expresivă, își trăiește viața mediocră și d-na Jordan, a cărei existență reală se clarifică prin poanta de la sfîrșit.

Capacitatea analitică a autorului atinge uneori virtuozitatea. Din fapte minuscule, din conotaţii şi tuşe delicate, aproape poantiliste, James construieşte un univers interiorizat, o lume aparte, prefigurînd pe Proust din *Fugara*. Dar „secretul" tinerei telegrafiste ne va rămîne tăinuit ca şi pericolul la care a fost supus Everard. Socotind că emoţia sporeşte prin indeterminare, autorul lasă să cadă cortina peste fapte rămase obscure, inexplicabile, aidoma celor mai multe din viaţa de toate zilele.

Un patetism tot atît de reţinut, deşi pe alocuri amar şi acerb, se desprinde şi din scurta cronică de familie intitulată ironic *Căsătoriile*, care închide ciclul nuvelelor de faţă. Drama familiei Chart e înfăţişată prin ochii proaspeţi şi privilegiaţi ai copilăriei, şi adolescenţei, etapă din viaţă în care exaltarea, idealismul, înclinaţia spre taină şi candoare îşi întreţes firele într-o urzeală ciudată, plină de amor, duioşie şi tragic.

În pofida prezenţei ei fragile, aparent neînsemnată în raport cu marile decizii care se iau în juru-i, adolescenta Adela Chart, mînată de afecţiunea obsedantă închinată memoriei mamei, izbuteşte să schimbe cursul destinelor propriei ei familii. Cu o artă consumată, mai mult aluzivă decît exprimată, autorul ne lasă să intuim că adolescenţa e vîrsta fără compromisuri, cînd făptura umană e absolută şi neînduplecată în fidelitate ca şi în dispreţ, iar convenţiile sociale sînt rău înţelese, adică ori combătute orbeşte, ori apărate fără discernămînt.

Dincolo de orice falsă gesticulaţie sau manifestare ostentativă, dureroasa dilemă a Adelei Chart, sfîşiată între cultul mamei dispărute şi afecţiunea sinceră, plină de pietate faţă de un tată iubitor, se consumă lent, ca un tăciune sub cenuşă, într-o atmosferă intimistă, pudică, repliată peste propria ei singurătate morală, cufundată în secrete nedestăinuite.

■

La capătul acestei succinte şi desigur incomplete prezentări a operei scriitorului american, dar suficientă totuşi pentru ca cititorul să fie prevenit de însemnătatea ei şi stimulat să-şi extindă

aria lecturilor spre a cunoaşte mai îndeaproape pe un autor situat la răscrucea a două lumi şi a două secole, e momentul să conchidem evaluîndu-i mesajul. Cine însă din cultura anglo-americană ar fi putut să-şi spună cuvîntul cu o mai mare autoritate intelectuală decît poetul, eseistul şi dramaturgul T. S. Eliot?

„Exemplul oferit de Henry James — afirmă autorul celor *Patru cvartete* — nu e acela al unui stil de imitat, ci al unei unităţi atît de împlinite, al unei viziuni atît de exigente; încît a fost împinsă pînă la suprema ei cizelare şi meticulozitate spre a obţine o exprimare adecvată. James nu ne-a furnizat «idei», ci o altă lume a gîndirii şi a simţirii. Pentru o asemenea lume unii s-au adresat lui Dostoievski, alţii lui James; eu înclin să cred că spiritul lui James, cu mult mai depărtat de violenţă, cu mult mai plin de moderaţie înţeleaptă, ca şi de resemnare, în comparaţie cu autorul *Demonilor*, nu e mai puţin profund, dar mai util, mai aplicabil viitorului nostru."

MIRCEA PĂDURELEANU

TABEL CRONOLOGIC

1789 William James — tînăr sărac din Irlanda de Nord, bunicul viitorului scriitor — emigrează în Lumea Nouă. Stabilit în orașul Albany din statul New York, întreprinzătorul imigrant lasă familiei la moartea sa, survenită în 1832, o avere considerabilă.

Izbucnește revoluția burgheză din Franța, eveniment istoric de însemnătate covîrșitoare pentru dezvoltarea ulterioară a popoarelor europene.

1810 La 3 iunie, vede lumina zilei la Albany, Henry James, tatăl viitorului scriitor.

1840 Tînăra de origine irlandeză, Mary Robertson Walsh, mama scriitorului, se căsătorește cu concetățeanul ei, Henry James senior. Marea avere moștenită de acesta de la tatăl său îl scutește de griji materiale, îngăduindu-i să-și formeze o vastă cultură și să scrie nestingherit. Aderă la ideile teozofului suedez Swedenborg, ca și ale socialistului utopic francez Charles Fourier. Publică în decursul vieții lucrările : *Moralism și creștinism* (1850) ; *Natura răului* (1855) ; *Se-*

cretul lui Swedenborg (1869) şi altele. Se bucură de prietenia unor personalităţi de seamă din America şi Anglia, ca Emerson Thoreau, Carlyle, Thackeray.

1843 La 15 aprilie, se naşte, la New York — în casa din Washington Square — Henry, al doilea fiu al tinerei perechi, ce avea să devină scriitorul de mai tîrziu. În anul precedent, se născuse fratele său William, viitorul filozof şi psiholog, unul din fondatorii curentului pragmatist. Ei vor mai avea doi fraţi, Garth Wilkinson şi Robertson, precum şi o soră, Alice.

În acest an, peisajul literar nord-american se prezintă astfel : prozatorul Fenimore Cooper împlineşte 54 de ani ; romancierul Nathaniel Hawthorne, 39 ani ; poetul Edgar Poë, 34 ; eseistul şi sociologul Herman Melville şi poetul Walt Whitman, cîte 24 ani.

1845 După o şedere de doi ani în Apusul Europei, la care au laut parte primii doi născuţi, William şi Henry, soţii James se înapoiază la Albany, în scopul administrării moştenirii rămase.

1847 Familia James, cu cei cinci copii, se strămută la New York în vederea educării celor mari cu profesori particulari, şi a colaborării lui Henry James senior la diverse reviste de specialitate.

1854 La unsprezece ani, Henry citeşte cu pasiune piese de teatru şi romanele lui Dickens.

Apare opera ***Walden, sau Viaţa în pădure,*** de H.D. Thoreau, discipol al lui Emerson, carte care a avut un adînc răsunet în gîndirea şi sensibilitatea nord-americană a secolului trecut.

1855—1860 Călătorie îndelungată în Europa — Anglia, Franţa şi Germania — a întregii familii James. Ado-

lescentul Henry dobîndeşte la Paris o perfectă cunoaştere a limbii franceze. Din această perioadă datează „marele coșmar“ din Sala Apollo de la Luvru. descris de viitorul scriitor în paginile sale autobiografice ca un moment de răscruce în existența sa.

Apare la Paris, în 1857, romanul *Doamna Bovary* de Gustave Flaubert, care marchează o dată importantă în istoria ficțiunii realiste.

1861 La înapoierea din Europa, familia James se stabilește la Newport (Rhode Island), unde condițiile de viață tihnită și de studiu apar mai propice pentru tinerele vlăstare.

Cei doi frați, William și Henry, iau lecții de desen și pictură în atelierul lui William Morris Hunt, pictor american format la școala franceză a lui Thomas Couture. Cei doi elevi dovedesc multă aplicație, fără a revela însă un talent deosebit.

Tînărul Henry traduce drama *Lorenzaccio* de Alfred de Musset și nuvela fantastică *Venus din Ille* de Prosper Mérimée.

În cursul izbucnirii unui incendiu la Newport, Henry James, în vîrstă de 18 ani, este accidentat, suferind leziuni pe coloana vertebrală. După convalescență, se înscrie la universitatea Harvard, în vederea studierii Dreptului. Fratele său mai mare, William, se consacră științelor medicale și psihologice la aceeași universitate.

Apar în Anglia, romanele *Moara de pe Floss* și *Silas Marner* de scriitoarea George Eliot, căreia tînărul Henry James îi va consacra un studiu.

Începe războiul civil dintre statele din Nord și cele din Sud, sub pretextul abolirii sclaviei. Pentru Statele Unite ale Americii evenimentul — intrat în istorie sub denumirea de răz-

boiul de Secesiune (1861—1865) — constituie o cotitură în dezvoltarea ulterioară a acestei țări.

1862 Înrolarea fraților James în trupele armatei nordice. Tînărul Henry e respins de comisia de recrutare pe motiv medical, fapt care-i provoacă un complex de culpabilitate.

1864 Henry James junior publică un articol de critică literară în *North American Review*, iar prima proză scurtă, *A Tregedy of Error (Tragedia unei greșeli)* în revista *The Continental Monthly*.

Moare scriitorul Nathaniel Hawthorne, remarcabil explorator al psihologiei umane, autorul romanului *Litera stacojie* (1850), în care analizează cu spirit critic concepția puritană despre păcat și mîntuire. Mai tîrziu, Henry James va consacra acestui clasic scriitor nord-american un amplu și documentat eseu.

1865 În revista *Atlantic Monthly* apare nuvela lui Henry James intitulată *The Story of a Year (Povestea unui an)*.
Ca și tatăl său, tînărul James începe să publice și în periodicul *The Nation*.

Asasinarea președintelui Abraham Lincoln, după victoria armatei nordiste, de către un fanatic al sclavagismului, provoacă indignare în întreaga lume civilizată.

1867 Nuvela *Poor Richard (Sărmanul Richard)* apare tot în revista *Atlantic Monthly*.

1869 Plecare în Europa. La Londra, tînărul literat nord-american întîlnește scriitori, artiști și personalități din societatea engleză, care îl primesc cu afabilitate. Întîlnire memorabilă cu sociologul și criticul de artă John Ruskin, susținător al prerafaeliților. James își

urmează călătoria prin Europa, cu etape în Elveţia şi Italia.

Apare romanul *Război şi pace* de Lev Tolstoi, frescă epică a societăţii ruseşti din timpul expediţiei napoleoniene.

1870 În Ianuarie, primeşte la Paris vestea morţii neaşteptate a tinerei sale verişoare Minny Temple, căreia îi purta o profundă afecţiune. Amintirea ei va fi transpusă într-unul din romanele epocii de maturitate. Îndurerat, se înapoiază în S.U.A., unde încearcă un sentiment de decepţie şi însingurare.

Are loc războiul franco-prusian, care se încheie cu înfrîngerea Franţei şi căderea celui de-al doilea imperiu.

1871 Publică în periodicul *The Nation* articole despre viaţa cotidiană americană. Scrie nuvela *Watch and Ward (Pupila)*. *Atlantic Monthly* îi solicită articole legate de critica de artă.

Este proclamată Comuna din Paris, eveniment cu răsunet revoluţionar, care îşi trăieşte existenţa între 18 martie şi 28 mai.

1872 În luna mai, Henry James descinde în Anglia; continuă apoi itinerarul prin Elveţia şi Italia. Intenţionează să se stabilească în Europa. Notele de călătorie apărute în periodicul *The Nation*, sînt bine primite de publicul cititor american.

1873 La Roma, trăieşte din plin viaţa artistică a capitalei italiene, ambient în care se va petrece acţiunea unor nuvele şi romane de mai tîrziu. După o şedere temporară la Florenţa, se înapoiază la Cambridge (Massachussets), spre a termina primul său roman, *Roderick Hudson*.

1875 Revenire în Europa prin Liverpool. De astădată Henry James se instalează la Paris, în rue de Luxembourg.

Vizitează în mai multe rînduri pe Ivan Turgheniev la reședința acestuia de la Bougival (regiunea pariziană), cu care are lungi convorbiri despre arta literară și căruia îi va consacra mai tîrziu un studiu elogios.

Frecventează cîtva timp cenaclul lui Gustave Flaubert. Cunoaște pe scriitorul Edmond de Goncourt, pe criticul și filozoful Hyppolite Taine și întreține legături de prietenie cu Alphonse Daudet și Émile Zola.

Redactează primele capitole ale unui al doilea roman, *The American*, a cărui acțiune se petrece la Paris.

1877 Apariția romanului *Americanul* marchează începutul perioadei denumite de critici „tema internațională", adică a confruntării spiritului american cu sensibilitatea și tradițiile culturii europene.

1878 Publică romanul *The Europeans (Europenii)*, a cărui acțiune, desfășurîndu-se în Noua Anglie, accentuează fondul social american și contrastul cu mentalitatea europeană.

Aflîndu-se în capitala Marii Britanii, Henry James stabilește contacte cu scriitorii epocii (Mathew Arnold, George Meredith, Thomas Hardy etc.).

În timpul unei șederi în localitatea Torquay, din Cornwall, scrie scurtul roman *Daisy Miller*, care îi va aduce celebritatea în rîndurile publicului angloamerican.

1880 În martie, Henry James pleacă în Italia. La Florența începe să lucreze la romanul *The Portrait of a Lady (Portretul unei doamne)* și finisează ficțiunea narativă *Washington Square (Piața Washington)*. Ambele cărți vor vedea lumina tiparului în anul următor.

1881 Rămîne o perioadă de cîteva luni la Veneţia. Înapoiat în Anglia, leagă prietenii durabile cu criticul şi eruditul Edmund Gosse, cu prozatorul Robert Louis Stevenson, cu graficianul George du Maurier, cu romanciera Humphrey Ward, cu conaţionalii săi, pictorii James Whistler şi John Sargent. Revede cu plăcere pe vechiul şi fidelul său prieten — în trecere prin Anglia — scriitorul nord-american William D. Howells, directorul revistei *Atlantic Monthly*, ca şi pe prozatoarea americană Constance Fenimore Wolson, cu care va întreţine îndelungate legături epistolare.
Alarmat de starea sănătăţii mamei sale, Mary James, faţă de care a nutrit toată viaţa o profundă afecţiune, se îmbarcă pentru S.U.A., unde va rămîne cîteva luni împreună cu familia sa.

1882 În urma unui atac de astm, la sfîrşitul lui ianuarie se stinge din viaţă mama scriitorului.
Asistă din partea familiei, în oraşul Concord la funeraliile naţionale ale filozofului şi poetului nord-american Ralph Waldo Emerson, autorul operelor : *Poezii alese*, *Trăsături ale caracterului englez*, *Natura* etc.
Prieten cu Henry James senior, Emerson a exercitat o netăgăduită influenţă asupra dezvoltării intelectualităţii din ţara sa în secolul trecut.
După întoarcerea scriitorului la Londra, spre sfîrşitul anului, Henry James senior, de multă vreme uzat şi bolnav, îşi urmează soţia în nefiinţă.

1884 Scrie şi publică nuvela *Autorul lui „Beltraffio"*, al cărui personaj central i-a fost inspirat lui Henry James de scriitorul invertit J.H. Symons.
Ca răspuns la conferinţa pronunţată la Royal Institution de către romancierul victorian Sir Walter Besant,

Henry James publică faimoasele pagini intitulate *Arta ficțiunii*, veritabil manifest estetic despre arta narativă, valabil şi astăzi.

O prietenie apropiată se creează între Henry James şi scriitorul francez Paul Bourget, cu schimburi epistolare şi vizite reciproce în Anglia şi Franța. Prietenia, care a durat mai bine de un deceniu, s-a destrămat brusc odată cu izbucnirea scandalului iscat în jurul „cazului Dreyfus". În timp ce Bourget s-a alăturat cercurilor reacționare care l-au condamnat pe Dreyfus, James şi-a manifestat simpatia pentru Émile Zola care, demascînd falsurile comise, a obținut revizuirea procesului şi reabilitatea inculpatului.

1885 Redactează cea mai mare parte din romanele cu caracter social *The Bostonians (Cei din Boston)* şi *The Princess Casamassima (Principesa-Casamassima)*, pe care le publică în această perioadă de creație fecundă.

În timpul unei călătorii în Franța, James se întreține cu scriitorul Barbey d'Aurevilly asupra unor probleme de literatură şi artă.

Londra cunoaşte în aceşti ani adînci frămîntări cu caracter politic şi social, pe care James le urmăreşte cu atenție : lupta pentru independența Irlandei, atentate teroriste, revolte de stradă, exprimînd profunda nemulțumire populară

Într-o atmosferă de apoteoză şi reculegere se desfăşoară la Paris funeraliile naționale ale lui Victor Hugo, scriitorul care, pe multiple planuri, a dat dovadă de o nesecată activitate creatoare.

Apare capodopera lui Émile Zola, *Germinal*, studiu percutant al asprei existențe şi a luptei minerilor francezi împotriva patronatului.

1886 Autorul romanului *Portretul unei doamne* primeşte ca oaspeți la Londra pe scriitorii francezi Guy de Maupassant şi Robert de Montesquiou.

1887 Henry James rămîne opt luni în Italia, la Florenţa şi Veneţia, perioadă încheiată cu rezultate fertile. Concepe şi scrie, în acest răstimp, lunga nuvelă *The Aspern Papers (Manuscrisele lui Jeffrey Aspern)*; *The London Life (Viaţa londoneză)*; piesa *The Reverberator (Reflectorul)* şi studiul despre Guy de Maupassant.

Înainte de a apare în volum, toate aceste texte sînt tipărite în revistele *Atlantic Monthly, Horper's Magazine, New Monthly Magazine* şi *Century.*

Publicist fecund şi neobosit, James va face să apară în reviste, din această perioadă pînă la sfîrşitul vieţii, cel puţin o sută de articole şi studii despre unii scriitori precum Hawthorne, Balzac, Stendhal, Walt Whitman, Ibsen, Daudet, Kipling, Stevenson, ca şi despre subiectele cele mai felurite, cum ar fi, note de călătorie, texte despre artă, studii de moravuri etc.

Lectura eseului *Despre stil* de Walter Pater va marca evoluţia artei narative jamesiene în perioada următoare.

1889—1890 Concepe nuvela *The Private Life (Viaţa particulară),* sugerată de dispariţia marelui poet şi dramaturg Robert Browning, prieten cu scriitorul.

Cu romanul *The Tragic Muse (Muza tragică),* pe care îl publică un an mai tîrziu, James inaugurează tendinţa de dramatizare a textului.

Vizitează expoziţia universală de la Paris, unde revede pe unii din vechii prieteni : Edmond de Goncourt, Daudet, Coppée, Sarcey.

Apare în S.U.A. lucrarea *Principles of Psychology (Elemente de psihologie)* de William James, în care acesta se afirmă ca un precursor al metodei experimentale în psihologie alături de Ebbinghaus şi Wundt.

1891 Preocupat de teatru, față de care a nutrit toată viața o mare pasiune, James dramatizează romanul său *Americanul.* Piesa, deși bine concepută, și interpretată de cunoscutul actor al vremii Edward Compton, nu va avea decît 75 de reprezentații.

Moare aproape în anonimat scriitorul nord-american Herman Melville, autor, între altele, al romanului-epopee *Moby Dick*, carte care, simbolizînd lupta titanică dintre om și natură, dintre bine și rău, va cunoaște în ultimele decenii o faimă universală.

1892—1893 În acești ani, Henry James publică trei volume de proze scurte, care cuprind între altele și cunoscutele nuvele *The Pupil (Elevul)* și *The Real Thing (Ceva autentic)*, precum și două de eseuri *Picture and text (Imagine și text)* și *Essays in London (Eseuri londoneze).*
Se stinge din viață la Londra, după ani de suferință, datorită unor tulburări nervoase, Alice James, sora scriitorului, care a lăsat posterității o corespondență și un jurnal intim, cu pagini pline de sensibilitate și de observații prețioase referitoare la familia James și la prietenii lor.

Dispare cea mai reprezentativă figură din poezia nord-americană, bardul Walt Whitman, autorul *Firelor de iarbă*, carte cu suflu cosmic și profetic, exprimînd bucuria vieții, efortului și creației.

1894 Schițează canavaua romanului *The Wings of the Dove (Aripile porumbiței)* pe care îl va scrie cîțiva ani mai tîrziu.

Trece în neființă, în mările Sudului, unde se stabilise în ultima perioadă a vieții, scriitorul și prietenul lui James, Robert Louis Stevenson, autorul, între alte opere, al romanului plin de poezie și patetism *Comoara din insulă.*

1895 Lungă întrevedere, la Londra, cu Georg Brandes, faimosul critic şi istoriograf danez, adept al esteticii pozitiviste.
Atracţia pentru arta dramatică şi succesul obţinut în acest domeniu de prietenul său Oscar Wilde, pe care îl cunoştea din 1882, îl îndeamnă pe James să scrie din nou teatru. Concepe piesa *Guy Domville*, în care îşi pune mari nădejdi. În pofida construcţiei dramatice şi a calităţilor dialogului, piesa înscrie un eşec chiar la premieră. Autorul ei trăieşte o neînchipuită sfîşiere sufletească. El se salvează refugiindu-se în creaţia narativă.

1896 Publică mai întîi în revista *Cosmopolis*, şi apoi în volum cu alte proze scurte, nuvela *The Figure in the Carpet (Desenul din covor)*, precum şi *The Old Things (Antichităţi)*, temă pe care o reia şi o amplifică apoi în romanul *The Spoils of Poynton (Comorile din Poynton)* publicat anul următor.
În mai, organizează o întîlnire între scriitorii George Meredith şi Alphonse Daudet. Traduce din opera acestui scriitor *Port Tarascon*.
Ford Madox Ford, nepot al pictorului prerafaelit Ford Madox Brown, şi exponent al generaţiei scriitorilor tineri, frecventează cu asiduitate pe Henry James, la reşedinţa acestuia, Lamb House, din localitatea Rye. Convorbirile avute cu „maestrul" timp de cîţiva ani pe teme legate de estetica narativă vor fi consemnate în lucrarea de critică şi memorialistică pe care Madox Ford o va publica în 1914, cu titlul *Henry James*.
Află cu amărăciune, ştirea condamnării lui Oscar Wilde la doi ani de temniţă grea („hard labour").

1897 Spre a fi cît mai aproape de spontaneitatea şi fluenţa scriiturii, James se hotărăşte să renunţe la scrisul

manual şi să dicteze textele. Elaborează astfel romanul *What Maisie Knew (Ce ştia Maisie)*, la care aplică în cel mai înalt grad concepţia sa estetică, cunoscută sub denumirea : „punctul de vedere".
Revede pe scriitorul Mark Twain, în trecere prin Londra, cu care se întîlnise de nenumărate ori în viaţă. Deşi relaţiile lor păreau cordiale, caracterele celor doi erau diametral opuse.
O legătură de admiraţie şi stimă reciprocă se ţese între Henry James şi Joseph Conrad. Acesta se consideră, în unele privinţe, discipolul „maestrului". Au loc vizite şi schimburi de cărţi, cu dedicaţii reciproce. James recomandă şi obţine decernarea unui premiu pentru romanul lui Conrad *Negrul de pe Narcis.*

1898—1900 Reşedinţa lui Henry James de la Rye (Sussex) devine un loc de pelerinaj pentru scriitori de toate vîrstele, englezi şi străini.
Publică în aceşti ani naraţiunea *The Turn of the Screw (O coardă prea întinsă)* ; ficţiunea *The Awkward Age (Vîrsta ingrată)* în care accentuează tehnica dramatică ; două nuvele apreciate de exegeţi : *In the Cage (Din cuşcă)* şi *Maud-Evelyn.* Alte proze scurte elaborate tot atunci sînt *The Two Faces (Cele două chipuri), Miss Gunton of Poughkeepsie (Domnişoara din Poughkeepsie)* şi *The Third Person (A treia prezenţă).*
Redactează primele capitole din *The Sense of the Past (Sentimentul trecutului),* carte rămasă neterminată pînă la moartea sa.
Călătoreşte în Italia, într-un scurt periplu, fiind la Capri oaspetele lui Axel Munthe, autorul lucrării de succes *Cartea din San Michele,* iar la Neapole al romancierului american Francis Marion Crawford.

1901—1902 Publică romanul *The Sacred Fount (Izvorul sacru),* iar ulterior ficţiunea la care a lucrat cu inter-

mitențe mai mulți ani *The Wings of the Dove (Aripile porumbiței).*

1903 În editura de prestigiu J.B. Pinker, care publică pe Conrad, Wells, Kipling, Bennett, apare romanul *The Ambassadors (Ambasadorii).* Tot în acest an apare eseul despre *Gustave Flaubert,* ca și cunoscuta nuvelă *The Beast in the Jungle (Fiara din junglă).*

1904—1905 Vede lumina tiparului *The Golden Bowl (Potirul de aur),* ultimul dintre marile romane din „perioada majoră" a lui Henry James.
Întreprinde o nouă călătorie în Statele Unite ale Americii. Pretutindeni i se face o primire triumfală, atît la Washington, cît și în centrele pe care le vizitează din Est și din Vest. Ține prelegeri despre Honoré de Balzac, plătite la sume fabuloase pentru vremea respectivă. Culegerea de expuneri o publică sub titlul semnificativ *The Lesson of Balzac (Lecția lui Balzac).*
Joseph Conrad publică în *The North American Review* un articol în care analizează conștiința morală în opera lui Henry James.

1906—1907 Colaborează la revista americană *Harper's Bazaar* cu un serial de articole apreciate de public, avînd ca teme comportamentul femeii americane, ca și decadența moravurilor țării sale de baștină.
La Lamb House, James își revizuiește unele opere și redactează faimoasele prefețe pentru ediția monumentală a scrierilor sale. Ea vede lumina tiparului în editura Scribner's Sons din New York și va număra douăzeci și patru de volume în format mare.
Angajează ca secretară pe Teodora Bosanquet, al cărei devotament și fidelitate nu se vor dezminți niciodată. După dispariția scriitorului, ea își va publica memoriile conținînd interesante pagini referitoare la metodologia creației jamesiene.

Lytton Strachey, sclipitorul biograf de mai tîrziu, pe atunci animator al cenaclului de literați, cunoscut sub numele de „grupul Bloomsbury", se declară încîntat de convorbirile avute cu James la reședința acestuia de la Rye. El o incită pe prietena sa Virginia Woolfe, faimoasa romancieră de mai tîrziu, să aibă întrevederi cu „maestrul" pe teme de creație literară.

Se stinge din viață dramaturgul norvegian Henrik Ibsen, căruia James îi consacrase unul din „portretele" sale.

1908—1909 Inspirîndu-se din viața americană, James redactează discutata nuvelă *Julia Bride*, precum și lucrarea de impresii personale *The American Scene (Panoramic american).*

În pofida unor tulburări cardiace supărătoare, scriitorul dictează pateticele pagini de proze scurte : *The Bench of Desolatión (Banca dezolării)* și *Crapy Cornelia (Femeia cu voalul de crep).*

Moare scriitorul George Meredith, prețuitul autor al *Egoistului* și al *Dianei din Crossways*, legat de Henry James printr-o veche amiciție.

1910 Înapoiat în S.U.A., după un tratament balnear efectuat în Europa occidentală, dispare fulgerător William James, devenit o personalitate a vieții științifice internaționale. Copleșit de durere, scriitorul se îmbarcă pentru o nouă călătorie în America de Nord, unde va rămîne un an. Universitatea Harvard îi conferă Diploma de onoare. Aceeași distincție îi va fi acordată anul următor și de universitatea Oxford.

Intră în neființă titanul literaturii ruse, Lev Tolstoi.

1912—1913 La Lamb House, Henry James dictează secretarei sale paginile autobiografice referitoare la viaţa şi familia sa.

Pentru cea de-a şaptezecea aniversare a lui Henry James, peste 250 de personalităţi din lumea literelor, artei şi vieţii sociale britanice au subscris la un program menit să cinstească meritele scriitorului. Dintre oamenii de litere citam numele lui Arnold Bennett, Joseph Conrad, John Galsworthy, Rudyard Kipling, Bernard Shaw, H.G. Wells, Virginia Woolfe.

În semn de omagiu, s-a hotărît să se ofere sărbătoritului portretul său, executat de renumitul pictor american John Singer Sargent. James a acceptat să pozeze cu condiţia ca tabloul să fie donat muzeului National Gallery.

Apare la Paris prima parte, *Swann*, din acel vast roman al memoriei şi al unei epoci analizată prin prisma unei conştiinţe, intitulat *În căutarea timpului pierdut*, de Marcel Proust.

1914—1915 Publică volumul de reflecţii critice *Notes of Novelists (Însemnări despre romancieri)*.

Declanşarea primei conflagraţii mondiale afectează profund pe scriitor. Contrariat că ţara sa natală nu intervine în conflict alături de Tripla Alianţă, James optează, ca un gest simbolic, pentru cetăţenia engleză.

În ciuda sănătăţii sale zdruncinate, scriitorul desfăşoară o serie de acţiuni sociale, legate de familiile celor mobilizaţi în război.

În semn de preţuire pentru activitatea literară, suveranul Angliei îi acordă *The Order of Merit (Ordinul Meritului)*, cea mai înaltă distincţie britanică.

1916 La 28 februarie Henry James se stinge din viață în urma unei infecții pulmonare și a repetatelor crize cardiace.

Romanciera și publicista Rebecca West publică la Londra monografia *Henry James.*

1917 Văd lumina tiparului toate lucrările rămase neterminate la moartea scriitorului : *The Ivory Tower (Turnul de fildeș), The Sense of the Past (Sentimentul trecutului)* și *The Middle Years (Anii maturității).*

1918 Ca un omagiu adus memoriei scriitorului, numărul din august al revistei *The Little Review* e consacrat în întregime lui Henry James. Printre colaboratori găsim numele cele mai prestigioase ale literaturii anglo-saxone, inclusiv ale conaționalilor săi, poeții T.S. Eliot și Ezra Pound.

1920—1921 Criticul și istoriograful englez Percy Lubbock publică la New York *The Letters of Henry James (Corespondența lui Henry James)* în două volume, iar la Londra *The Craft of Fiction (Meșteșugul romanului),* dezvoltînd ideea „punctului de vedere" desprinsă din estetica jamesiană.

1925 Apare la New York studiul critic *The Pilgrimage of Henry James (Pelerinajul lui Henry James)* sub semnătura lui Brook Van Wyck.

1927 La Londra este tipărită lucrarea : *Henry James, Man and Author (Henry James, omul și autorul)* de Edgar Pelham.

1935 Scriitorul Steven Spender publică studiul analitic *The Destructive Element (Elementul nimicitor),* a

cărui primă parte e consacrată operei lui Henry James.

1937 O biografie a familiei James de Grattan Clintoutt e tipărită la Londra sub titlul *The Three James, a Family of Minds (Cei trei James, o familie de cugetători).*

Sub îngrijirea criticului american Richard P. Blackmur, apare la New York sub titlul *The Art of the Novel (Arta romanului)* prefețele scrise de Henry James pentru ediția definitivă a operei sale.

1944 Eruditul critic și biograf american F.O. Matthiessen publică la New York studiul de referință : *Henry James — The Major Phase (Henry James — etapa principală de creație),* în care reconsideră într-o nouă optică opera jamesiană din ultima perioadă a vieții. Același autor publică, doi ani mai tîrziu, biografia *The James Family (Familia James),* precum și caietele de note personale ale scriitorului, *The Notebooks of Henry James.*

1945 Istoriograful F.N. Dupee își aduce aportul la mai buna cunoaștere a scriitorului prin lucrarea antologică intitulată : *The Questions of Henry James — A Collection of Critics and Essays (Problemele lui Henry James — o colecție de critice și eseuri).*

1964 În editura Plon din Paris apare studiul de critică comparată *Marcel Proust et Henry James* de Bruce Lowery.

1971 Leon Edel, exeget și istoriograf american de seamă, după o muncă susținută de peste două decenii consacrată cercetării arhivelor, corespondenței și documentelor inedite, elaborează monumentala lucrare

biografică în cinci volume, intitulată *The Life of Henry James* (1843—1916).

Opera devenită lucrare de referință, a fost premiată pentru meritele ei literare și documentare cu prestigiosul premiu Pulitzer, iar ulterior, cu Medalia cărții naționale.

Sub semnătura aceluiași autor a apărut în decursul anilor bibliografia completă a operei jamesiene ; lucrările dramatice integrale ale scriitorului ; întreaga proză scurtă, urmînd ordinea cronologică a apariției și totalizînd douăsprezece volume ; o selecție de scrisori inedite ale lui Henry James, precum și *Jurnalul* Alicei James. sora scriitorului.

1984 O statistică efectuată recent în S.U.A., cuprinzînd etapa 1944—1984, a stabilit că lucrările de erudiție și documentare, comentariile critice, eseurile și cărțile de exegeză, tezele universitare etc., referitoare la opera și viața lui Henry James, apărute în lumea anglo-saxonă ca și în alte părți de pe glob, au atins o cifră egală cu lucrările consacrate unor scriitori ca Marcel Proust, James Joyce sau William Faulkner, în aceeași perioadă de timp.

M.P.

NOTA TRADUCĂTOAREI

Selecția și traducerea textelor din culegerea de față s-a efectuat după ediția exhaustivă *The Complete Tales of Henry James*, în 12 volume, apărută la Londra în anii 1962—1965, în editura Rupert Hart-Davis, sub îngrijirea criticului și biografului american Leon Edel. Ediția cuprinde versiunile originale de proze scurte ale autorului, așa cum au fost publicate la vremea respectivă în reviste sau volume, și nu variantele de mai tîrziu, dintre care multe au fost introduse ca atare în ediția monumentală de la New York din 1907.

Criteriul care a stat la baza alcătuirii prezentei culegeri de opt nuvele, din cele 113 cît cuprinde ediția menționată, a fost ca, paralel cu valoarea literară a textelor, să se obțină o diversitate atît ca teme, cît și ca modalități de abordare narativă, sau ca registre de exprimare, oglindind astfel cu mai multă fidelitate maniera scriitorului american. De asemenea, spre a înfățișa cititorilor un evantai de titluri inedite, s-a ținut seama și de cele cinci bucăți traduse anterior din nuvelistica lui Henry James și apărute cu aproape două decenii în urmă în aceeași editură și colecție ca și volumele de față.

DESENUL DIN COVOR

I

Scrisesem cîte ceva şi cîştigasem binişor — ba chiar începusem să mă cred mai talentat decît mă vedeau sprijinitorii mei ; dar cînd stau şi măsor drumul parcurs (obicei care trădează nerăbdare, căci nu e prea lung pînă acum), îmi socotesc adevăratul debut abia din seara cînd George Corvick, cu răsuflarea tăiată şi fruntea încreţită de preocupări, a intrat la mine ca să-mi ceară un serviciu. El scria de mai multă vreme şi cîştiga bani frumoşi, deşi, după părerea mea, lăsa uneori să-i scape prilejul de a-şi afirma isteţimea. În seara aceea însă, n-am putut decît să-i declar că nu pierdea niciodată ocazia să se arate îndatoritor. Am fost în culmea fericirii cînd l-am auzit că-mi propune să pregătesc pentru *The Middle*, organul strădaniilor noastre literare — astfel numit după situarea în mijlocul săptămînii a zilei sale de apariţie — un articol pe care se obligase el să-l scrie, şi al cărui obiect mi-l depunea, legat zdravăn cu sfoară, pe birou. M-am repezit asupra binevenitului prilej — adică asupra primului volum din teanc — fără a acorda prea multă atenţie explicaţiilor prietenului meu în legătură cu solicitarea sa. Ce explicaţie mai logică îmi putea da decît evidenta mea ca-

lificare pentru o asemenea sarcină ? Mai scrisesem şi altădată despre Hugh Vereker, dar nici un cuvînt în *The Middle*, unde mă ocupam mai ales de literatura feminină şi de poeţii minori. Mă aflam în faţa noului său roman, un exemplar semnal, şi, dacă autorului avea să-i sporească sau nu reputaţia, mi-a apărut limpede, din prima clipă, cît de mult mi-o va spori pe a mea. Afară de asta, dacă-i citeam întotdeauna ultima carte de cum îmi cădea în mînă, aveam de astădată un motiv în plus spre a dori s-o parcurg : acceptasem o invitaţie la Bridges, pentru duminica următoare, iar lady Jane menţiona în biletul ei că trebuia să vină şi Vereker. Eram încă destul de tînăr ca să mă simt tulburat la perspectiva de a cunoaşte un om cu o faimă ca a lui, şi destul de naiv ca să-mi închipui că împrejurarea îmi va cere să-i arăt că sînt pe deplin familiarizat cu ultima sa creaţie.

Corvick, care făgăduise s-o recenzeze, nu avusese nici măcar timpul unei lecturi ; nu mai era în stare de nimic de cînd primise o veste care-i cerea — aşa cum îşi făcuse planul în grabă — să prindă trenul de noapte pentru Paris. Îi sosise o telegramă de la Gwendolen Erme, ca răspuns la scrisoarea lui prin care se oferise să-i sară în ajutor. Eram la curent cu cele ce-o priveau pe Gwendolen Erme ; n-o văzusem niciodată, dar îmi formasem părerile mele, în sensul că, dacă mama fetei ar fi consimţit să moară, Corvick s-ar fi căsătorit imediat cu Gwendolen. Bătrîna doamnă părea a fi tocmai pe punctul de a-i răspunde aşteptărilor ; în urma nu ştiu cărei grave greşeli în legătură cu schimbarea climatului sau cu vreo cură de ape minerale, pierdea rapid forţele pe drumul de întoarcere în ţară. Fiica ei, neavînd nici un sprijin şi cuprinsă de panică, zbuciumîndu-se între dorinţa de a reveni grabnic în Anglia şi ezitarea de a-şi asuma riscul călătoriei, acceptase ajutorul prietenului. O convingere tainică îmi spunea că, la vederea lui, doamna Erme se va înzdrăveni. Propria convingere a lui Corvick nu se putea numi nicidecum tai-

nică ; în orice caz se deosebea vizibil de a mea. Îmi arătase o fotografie de-a lui Gwendolen, cu observația că nu era drăguță, ci ieșită din comun ; publicase la vîrsta de nouăsprezece ani un roman în trei volume, *Străfunduri*, pe marginea căruia el, Corvick, scrisese pentru *The Middle* o cronică de-a dreptul strălucită.

Arătîndu-și recunoștința pentru zelul cu care răspundeam la actuala propunere, îmi garanta că nici redacția periodicului nu va rămîne mai prejos ; apoi, la plecare, cu mîna pe ivăr, îmi spuse :

— Bineînțeles, ai să scrii exact ceea ce trebuie. Văzînd că am o atitudine ușor nehotărîtă, adăugă : Vreau să spun: n-ai să scrii stupidități.

— Stupidități — despre Vereker ? Cum aș putea, cînd îl consider excepțional de talentat ?

— Păi asta nu-i o stupiditate ? Ce naiba înseamnă „excepțional de talentat“ ? Pentru numele Domnului, încearcă să-l sesizezi pe *el*. N-aș dori să aibă de pierdut de pe urma învoielii noastre. Dacă poți, vorbește despre el, știi, așa cum aș fi vorbit cu însumi.

O clipă am rămas mirat.

— Vrei să spui : cu mult deasupra celor mari... ceva de genul ăsta ?

Corvick scoase aproape un geamăt.

— Oh, dar eu nu fac asemenea ierarhizări simpliste ; asta se cheamă faza embrionară a artei ! Însă îmi procură o plăcere atît de rară, îmi inspiră un sentiment de... — și se pierdu într-o scurtă meditație — așa ceva.

Rămăsei din nou perplex.

— Un sentiment de ce anume, dacă pot să știu ?

— Dragul meu, dar tocmai asta doresc să spui *tu !*

Nici nu apucase să închidă ușa cu zgomot că eu mă și sileam, cu cartea în mînă, să exprim acel lucru. Am stat cu romanul lui Vereker pînă spre ziuă ; nici Corvick n-ar

fi putut face mai mult. Autorul meu era excepţional de talentat — îmi menţineam afirmaţia, dar nu era cîtuşi de puţin cel mai mare dintre creatori. N-am făcut, totuşi, nici o aluzie la alţii, felicitîndu-mă că am depăşit de astă dată faza embrionară a artei. „E bine", mi-au declarat cu însufleţire la redacţie ; şi, cînd a apărut numărul revistei, am avut sentimentul că se stabilise un teren de întîlnire cu marele om. Ideea asta mi-a dăruit încredere timp de o zi, două — apoi încrederea mi-a pierit brusc. Mi-l închipuisem pe Vereker savurîndu-mi recenzia ; dar dacă n-a fost mulţumit Corvick, cum putea fi satisfăcut Vereker însuşi ? Reflectasem, într-adevăr, că entuziasmul înfierbîntat al admiratorului e uneori de calitate mai proastă decît pofta de a scrie a începătorului. În orice caz Corvick îmi trimise de la Paris cîteva rînduri cam morocănoase. Doamna Erme se înzdrăvenea, iar eu nu exprimasem deloc sentimentul pe care i-l inspira Vereker.

II

Rezultatul vizitei mele la Bridges a fost o transformare a mea în sensul unei mai mari aprofundări a lucrurilor. Hugh Vereker, aşa cum l-am văzut acolo, era atît de puţin colţuros în relaţiile cu oamenii, încît roşeam de sărăcia imaginaţiei pe care o implicau micile mele precauţii. Dacă era bine dispus, asta nu se datora faptului că-mi citise recenzia ; într-adevăr, în dimineaţa zilei de duminică am avut impresia certă că n-o citise, deşi *The Middle* apăruse de trei zile şi, după cum am constatat, se afla la loc de cinste printre periodicele care dădeau unei mese de bronz aurit aspectul unui chioşc de gară. Impresia mea personală despre el ca om îmi insufla dorinţa să-l fac să mă citească şi, în acest scop, am corectat pe furiş locul foii literare, punînd-o mai la vedere. Mi se pare chiar că

am pîndit rezultatul manevrei mele, dar, pînă la ora dejunului urmărirea mi-a fost zadarnică.

Cînd după aceea, în cursul ueni plimbări în grup, m-am aflat lîngă marele om, pare-mi-se tot datorită unei manevre, afabililtatea lui mi-a trezit o dorinţă şi mai vie să nu-l las neştiutor cu privire la deosebitele aprecieri pe care le aşternusem pe hîrtie despre el. Nu pentru că ar fi părut setos de elogii ; dimpotrivă, nu surprinsesem în conversaţia lui nici cel mai slab murmur de nemulţumire — o notă pentru care tînăra mea experienţă îmi pregătise totuşi urechea. În ultima vreme, avusese parte de o recunoaştere mai amplă a meritelor sale, şi era îmbucurător, spuneam noi la redacţie, să vezi cum împrejurarea asta îl scotea din obişnuita lui rezervă. Nu era popular, se înţelege, dar, după părerea mea, unul din motivele bunei lui dispoziţii stătea tocmai în faptul că nu-şi datora succesul popularităţii. Într-un fel, devenise totuşi scriitorul la modă ; criticii, cel puţin, făcuseră o bruscă sforţare şi-l ajunseseră din urmă: Descoperiserăm în sfîrşit cu toţii cît de înzestrat era, iar el trebuia să se împace cu pierderea aceasta a misterului. În timp ce păşeam alături de el, mă ispitea gîndul să-l informez cît de mult contribuisem eu la dezvăluirea asta ; ba chiar eram cît pe-aci s-o fac dacă în clipa aceea una dintre doamne, prinzînd ocazia să se alăture de partea cealaltă, nu i s-ar fi adresat într-un spirit destul de acaparator. M-am simţit descurajat : am avut aproape senzaţia că-şi îngăduie familiarităţi cu mine însumi.

Avusesem atunci pe vîrful limbii cîteva expresii în sensul cuvîntului potrivit rostit la momentul potrivit ; dar ulterior mi-a părut bine că am tăcut, deoarece la întoarcere, cînd ne-am întrunit cu toţii la ceai, am văzut-o deodată pe lady Jane, care nu ne însoţise, fluturînd *The Middle* cu braţul înălţat deasupra capului. Se cufundase pe îndelete în lectura revistei ; era încîntată de ceea ce

descoperise, şi mi-am dat seama că, de vreme ce o inadvertenţă la un bărbat se poate schimba adesea într-un cuvînt fericit la o femeie, ea va fi aceea care va realiza pentru mine ceea ce nu fusesem în stare să fac eu însumi. „Cîteva adevăruri cu răsunet melodios care trebuiau spuse", o auzii proclamînd, în timp ce vîra revista sub nasul unei perechi cam nedumerite din faţa şemineului. Pentru ca apoi să le-o smulgă din mînă la reapariţia lui Hugh Vereker, care, după plimbarea în grup, urcase în camera lui să se schimbe. „Ştiu că în general nici nu te uiţi la acest gen de lucruri, dar acum e într-adevăr cazul s-o faci. Cum, n-ai văzut articolul? Trebuie neapărat. Omul acesta a izbutit să te pătrundă, să pună în lumină exact ceea ce simt eu." Şi lady Jane îşi concentră în ochi o privire în mod evident menită să dea o idee despre ceea ce simţea ea; dar adăugă că i-ar fi cu neputinţă să exprime acel lucru. Autorul articolului îl exprimase în chip izbitor. „Uită-te aici, şi aici, unde am tras cu creionul, cît de bine îl pune în lumină. Într-adevăr, însemnase pentru el paragrafele cele mai reuşite ale prozei mele, şi dacă eu însumi eram puţintel amuzat, Vereker avea tot dreptul să fie astfel. A rîs cu poftă cînd lady Jane şi-a manifestat dorinţa de a citi unele fragmente cu glas tare în faţa noastră, a tuturor. Mi-a plăcut, oricum, felul în care i-a zădărnicit intenţia smucindu-i revista din mîini cu un gest afectuos. O va lua sus, făgădui el, ca să parcurgă articolul cînd se va îmbrăca pentru dineu. Aşa a şi făcut o jumătate de oră mai tîrziu — l-am văzut cu revista în mînă, în timp ce se îndrepta spre camera lui. Am socotit în momentul acela că-i voi face plăcere ladyei Jane dezvăluindu-i că eu eram autorul recenziei. I-a făcut într-adevăr plăcere, mi s-a părut, dar poate nu în măsura în care mă aşteptasem. Dacă nu eram „decît eu" autorul, faptul nu mai apărea atît de remarcabil. Nu cumva ajunsesem la rezultatul de a diminua valoarea articolului mai curînd decît de a face să crească propria-mi reputaţie? Distins

doamnă era susceptibilă de a suferi vertiginoase coborîri de opinii. Nu avea importanţă; singura impresie de care mă sinchiseam era aceea pe care o voi produce asupra lui Vereker, sus, în camera lui, citind la gura sobei.

La dineu, căutam să-i surprind pe faţă vreun indiciu, încercam să-mi închipui vreo privire mai luminoasă, mai fericită ; dar, spre dezamăgirea mea, lady Jane nu mi-a oferit nici un prilej ca să mă asigur. Nădăjduisem că i se va adresa triumfătoare de la un capăt la altul al mesei, întrebîndu-l faţă de toţi oaspeţii dacă nu avusese dreptate. Era lume multă — veniseră şi alţi invitaţi afară de cei ce şedeau la conac, dar n-o văzusem niciodată pe lady Jane renunţînd la un triumf în faţa unei mese oricît de lungi. Tocmai reflectam că, de astă dată, interminabila masă mă va lipsi pe mine de un succes, cînd invitata de lîngă mine, ce cumsecade femeie ! — era domnişoara Poyle, sora preotului, o persoană corpolentă — a avut fericita inspiraţie şi neobişnuitul curaj de a i se adresa lui Vereker, care se afla de partea cealaltă a mesei, dar ceva mai departe, astfel că amîndoi trebuiau să se aplece înainte ca să-şi vorbească. Îl întreba, naiva şi necomplicata fiinţă, care-i era părerea despre „panegiricul" remarcat de lady Jane ; îl citise şi ea — fără să facă însă nici o legătură între articol şi vecinul ei din dreapta; şi, în timp ce îmi ascuţeam urechile, l-am auzit, spre uimirea mea, răspunzîndu-i vesel, mestecînd pîine :

— E bine, e bine — obişnuitele baliverne !

Îi prinsesem privirea lui Vereker în timp ce vorbea, dar, spre norocul meu, surprinderea domnişoarei Poyle mi-a mascat propria uluire.

— Vreţi să spuneţi că e nedrept cu dumneavoastră ? se interesă binevoitoarea femeie.

Vereker rîse din toată inima, şi am fost fericit că aveam prilejul să rîd şi eu.

— Articolul e fermecător, aruncă el o vorbă în direcţia noastră.

Domnişoara Poyle îşi întinse bărbia pînă la jumătatea feţei de masă.

— O ! sînteţi atît de profund ! merse ea drept la ţintă.

— Adînc ca oceanul ! Tot ceea ce susţin e că autorul nu vede... În clipa aceea un platou îi fu prezentat prin stînga, şi a trebuit să aşteptăm pînă cînd s-a servit.

— Nu vede ce anume ? continuă vecina mea.

— Nu vede nimic.

— Vai de mine — ce mărginire !

— Dar deloc, rîse din nou Vereker. Nimeni nu vede. Apoi doamna de lîngă el îl atrase într-o conversaţie, iar domnişoara Polye reveni spre mine. „Nimeni nu vede nimic !" proclamă ea cu glas voios ; la care i-am răspuns că aşa gîndisem şi eu de multe ori, numai că, nu ştiu de ce, luam asta drept dovada unui ochi extrem de perspicace în ceea ce mă privea. Nu i-am mărturisit că articolul îmi aparţinea ; şi am observat că lady Jane, ocupată cu oaspeţii de la celălalt capăt al mesei, nu înregistrase cuvintele lui Vereker.

După dineu, am preferat să-l evit, căci, mărturisesc, îmi lăsase impresia unui om peste măsură de înfumurat, şi descoperirea îmi era dureroasă. „Obişnuitele baliverne" — prezentarea mea atît de plină de discernămînt! Faptul că admiraţia cuiva era temperată de cîte o mică rezervă trebuia oare să-l învenineze pînă într-atît ? Îl socotisem un tip flegmatic, şi într-adevăr avea toate aparenţele unui om impasibil ; dar învelişul lucios şi tare de sticlă închidea jucăria fără valoare a vanităţii lui. Eram realmente contrariat, şi singura mîngîiere mi-o aducea gîndul că, dacă nimeni nu vedea nimic, George Corvick se află în aceeaşi situaţie ca şi mine. Slabă mîngîiere, care, după ce s-au retras doamnele, nu mi-a ajutat să mă înfăţişez aşa cum se cuvine — adică în jachetă cu picăţele şi fre-

donînd o arie — în fumoar. Mă duceam, cam abătut, să mă culc, cînd, pe culoar, l-am întîlnit pe Vereker, care urcase din nou ca să îmbrace ţinuta reglementară. El, da, fredona o arie şi purta jachetă cu picăţele, dar, de îndată ce m-a zărit, veselia i s-a întrerupt cu o tresărire.

— Dragă tinere, exclamă el, ce bine îmi pare că te-am prins ! Mi-e teamă că, absolut fără nici o intenţie, te-am rănit spunînd acele cuvinte domnişoarei Poyle, la dineu. Am aflat abia acum o jumătate de oră de la lady Jane că dumneata eşti autorul cronicii din *The Middle.*

Am protestat că nu era nimic grav, dar el m-a însoţit pînă la uşa camerei, cu mîna pe umărul meu, parcă pipăind cu blîndeţe locul rănii ; iar cînd auzi că venisem să mă culc, ceru voie să-mi treacă pragul şi să-mi explice în cîteva cuvinte ce înţeles avea comentariul lui la observaţiile mele critice. Regreta în mod vădit că mă jignise, şi sentimentul solicitudinii pe care mi-o manifesta schimbă dintr-o dată totul în ochii mei. Neînsemnata mea cronică îşi luă zborul undeva în spaţiu, şi tot ce scrisesem mai bun acolo deveni neinteresant pe lîngă extraordinara senzaţie de a-l avea aproape. Parcă-l văd şi acum în jacheta cu picăţele, lîngă flăcările din cămin care-şi aruncau lumina pe covor, cu chipul lui frumos şi limpede strălucind de dorinţa de a arăta delicateţe anilor mei tineri. Nu ştiu ce avusese de gînd să-mi spună în prima clipă, dar cred că spectacolul uşurării mele l-a mişcat, l-a însufleţit, i-a adus pe buze cuvinte scoase din adînc. Aşa s-a făcut că n-a trecut mult şi mi-a comunicat un lucru pe care, după cum am aflat ulterior, nu-l mai rostise faţă de nimeni. Am apreciat întotdeauna impulsul generos care l-a făcut atunci să-mi vorbească ; a fost din simplul motiv al căinţei pentru a fi dat peste nas fără voie unui om de litere situat pe o poziţie inferioară şi, mai mult, în momentul cînd acesta îl elogia. Ca să îndrepte lucrurile mi-a vorbit întocmai ca unui egal, şi despre ideile pe care amîndoi le

îndrăgeam cel mai mult. Ora și locul, ca și caracterul neașteptat al convorbirii, au accentuat profunzimea impresiei ; nimic, din partea lui, nu putea să aibă un efect mai puternic asupra mea.

III

— Nu știu prea bine cum să-ți explic, începu el, dar tocmai faptul că studiul dumitale despre cartea mea are savoarea inteligenței, tocmai neobișnuita dumitale agerime, mi-au readus starea de spirit — de foarte veche dată la mine, te rog să mă crezi — sub influența căreia am pronunțat, vorbind cu acea gentilă doamnă, cuvintele care te-au supărat în mod atît de firesc. Nu citesc ce se scrie în ziare decît dacă mă obligă cineva, ca astăzi — totdeauna cei mai buni prieteni îți fac asemenea figuri ! Dar altădată mai citeam uneori — acum zece ani. Înclin să cred că, în general, critica era pe atunci și mai searbădă; în orice caz mă frapa mereu cum treceau toți pe lîngă mica mea trăsătură caracteristică, cu aceeași precizie cînd mă băteau pe umăr, ca și atunci cînd mă călcau pe picior De atunci, oridecîteori mi s-a întîmplat să-mi arunc privirea peste vreun studiu critic, am constatat că o țin întruna — adică ratează mereu ținta, spre desfătarea mea. Dumneata la fel, dragă prietene, lovești alături cu o siguranță fără pereche ; faptul că ești teribil de ager și că articolul e foarte bine scris nu schimbă lucrurile nici cu o iotă. Și tocmai cu voi, tinerii critici care începeți să vă afirmați, rîse Vereker, am senzația cea mai deplină a eșecului pe care îl reprezint !

Ascultam cu un interes pasionat, care creștea pe măsură ce continua să-mi vorbească.

— Dumneavoastră un eșec — sfinte Dumnezeule ! Dar care ar putea fi atunci „mica trăsătură caracteristică“ ?

— Trebuie să v-o spun eu, după atîția ani de trudă scriitoricească ?

Era ceva în reproșul lui amical — pe un ton de exagerare glumeață — care m-a făcut pe mine, tînăr căutător entuziast al adevărului, să roșesc pînă în vîrful urechilor. Sînt la fel de puțin edificat și astăzi ca și atunci, deși, într-un sens, m-am obișnuit cu mărginirea intelectului meu ; în clipa aceea însă, datorită acelei intonații nimerite a lui Vereker, mi s-a părut mie, ca și lui probabil, că sînt un nătîng cum rareori s-a văzut. Eram pe punctul de a exclama : „Aveți dreptate, vă rog nu-mi spuneți ; pentru onoarea mea și a meseriei de critic, vă rog, nu !" cînd el continuă într-un fel care denota că-mi citise gîndul și că avea ideile lui în ceea ce privește posibilitatea noastră, a criticilor, de a ne reabilita într-o zi.

— Prin „mica mea trăsătură caracteristică" înțeleg — cum să spun ? — acel lucru esențial în vederea căruia mi-am scris cărțile. Nu există oare pentru fiecare scriitor un anumit lucru de felul acesta, acel ceva care, mai presus de orice, îl îndeamnă să-și concentreze strădaniile — și fără hotărîrea fermă de a realiza acea intenție nici nu s-ar apuca să scrie — obiectul însuși al ardoarei lui, acea parte a elaborării în care, pentru el, flacăra artei se consumă cu maximum de intensitate ? Ei bine, *asta* e !

Am reflectat o clipă. Eram fascinat — cam prea ușor, veți spune ; dar n-aveam de gînd nici să-mi las vigilența înșelată.

— Definiția pe care ați dat-o e cum nu se poate mai frumoasă, dar nu face să apară destul de limpede ceea ce descrieți.

— Te asigur că ar fi foarte limpede dacă ai începe să vezi lămurit. Observam că farmecul discuției noastre îl cuprindea și pe interlocutorul meu, însuflețindu-l cu o emoție la fel de vie. În orice caz, continuă el, pot vorbi în

numele meu : există în opera mea o idee fără de care n-aş da un ban pe tot ce am scris. Este concepția cea mai subtilă și mai deplină din toată gîndirea mea, iar aplicarea ei a fost, cred eu, un triumf de răbdare, de ingeniozitate. S-ar cuveni să-i las pe alții s-o spună; dar tocmai despre asta vorbim — că nimeni n-o spune. Se desfășoară, acest mic truc al meu, de la o carte la alta, și tot restul, prin comparație, se petrece la suprafață. Ordinea, forma, textura cărților mele, vor constitui, poate, într-o zi, pentru cei inițiați o reprezentare completă a acelei concepții. Așa că, fireşte, asta e ceea ce trebuie să caute criticul. Ba chiar, adăugă el cu un zîmbet, mi se pare că e ceea ce trebuie să descopere criticul.

Era, fără doar şi poate, o grea răspundere.

— Îl numiţi un mic truc ?

— Din pură modestie. În realitate e o prodigioasă schemă.

— Şi considerați că ați dus schema aceasta la bun sfîrşit ?

— Felul cum am realizat-o e singurul lucru în viață pentru care am, cît de cît, o părere bună despre mine.

Am avut o clipă de reținere.

— Nu socotiţi că ar trebui — într-o cît de mică măsură — să-l ajutaţi pe critic ?

— Să-l ajut ? Dar ce altceva am făcut cu fiecare trăsătură de condei ? Mi-am strigat sus și tare intenția în fața lui mare şi goală de expresie ! Aici, rîzînd din nou, Vereker îmi puse mîna pe umăr, ca să-mi arate că nu făcea nici o aluzie la înfățișarea mea personală.

— Dar vorbiţi de cei inițiați. Prin urmare, vedeți, trebuie să existe o inițiere.

— Şi ce altceva, pentru numele Domnului, se presupune că înseamnă critica ?

Mi se pare că am roşit şi de astădată, dar mi-am găsit scăparea repetîndu-i că felul cum își zugrăvea „tichia

nevăzută“ era lipsit de un detaliu sau altul ca s-o poată recunoaşte omul obişnuit.

— Asta e numai fiindcă n-aţi întrezărit-o niciodată, ripostă el. Altfel, aspectul de care e vorba ar deveni curînd atît de vizibil încît, de fapt, nici n-ai mai vedea altceva. Pentru mine e la fel de palpabil ca marmura acestui şemineu. Afară de asta, criticul nu e un om de rînd : căci atunci, te-aş ruga să-mi spui, ce-ar căuta în grădina vecinului ? Dumneata însuţi numai om de rînd nu eşti, şi adevărata *raison d'être*[1] a dumneavoastră, a criticilor literari, e aceea de a fi nişte mici demoni de subtilitate. Dacă marea mea problemă e un secret, rămîne astfel în ciuda ei înseşi — surprinzătoarea întîmplare că n-a fost descoperită e de vină. Eu, nu numai că n-am luat nici cea mai mică precauţie ca să păstrez taina, dar nici nu mi-am închipuit vreodată că se va întîmpla aşa. Dacă mi-ar fi trecut prin minte una ca asta de la început, nu m-ar fi îndemnat inima să merg mai departe. Aşa cum s-au desfăşurat lucrurile, mi-am dat seama doar treptat, şi între timp mi-am scris opera.

— Iar acum vă e chiar dragă? am riscat eu întrebarea.

— Opera mea ?

— Taina dumneavoastră. E unul şi acelaşi lucru.

— Faptul că ai ghicit asta, răspuse Vereker îmi dovedeşte că am avut dreptate cînd am vorbit de agerimea dumitale !

Cuvintele lui m-au încurajat să-mi exprim părerea că, după toate aparenţele, ar însemna pentru el o suferinţă să se despartă de această taină, şi mi-a mărturisit că, într-adevăr, devenise marea desfătare a vieţii lui.

— Aş spune că trăiesc ca să văd dacă va fi descoperită vreodată. Mă privi ca pentru o provocare glumeaţă; în ochi îi lucea, venind ca de departe, o căutătură iscoditoare. Dar nu e nevoie să mă frămînt — nu va fi descoperită !

[1] Raţiunea de a fi (fr.).

— Îmi insuflaţi o curiozitate înflăcărată cum n-am avut alta pînă acum, declarai eu ; mă întărîtaţi să descopăr taina ori să pier. Apoi am pus întrebarea : E un fel de mesaj ezoteric ?

Trăsăturile i se lăsară în jos — îmi întinse mîna ca pentru a-mi spune noapte-bună.

— Ah, prietene dragă, nu poate fi descrisă în jargon de gazetărie ieftină !

Ştiam, fireşte, că am de-a face cu un om greu de mulţumit, dar convorbirea noastră m-a făcut să înţeleg cît de iritabil putea fi. Nesatisfăcut, i-am reținut mîna într-a mea.

— Nu voi folosi expresia, atunci — am spus eu — în articolul prin care îmi voi anunţa, în cele din urmă, descoperirea, deși nu neg că-mi va fi greu să mă lipsesc de ea. Dar între timp, așa, ca să grăbim o naştere anevoioasă, n-aţi putea da un indiciu unui confrate ?

Începeam să mă simt mai la largul meu.

— Întreaga mea strădanie îi oferă limpede indiciul — cu fiecare pagină, rînd şi literă. E un lucru tot atît de concret ca pasărea în colivie, momeala în cîrligul undiţei, bucăţica de brînză în cursa de şoreci. Se mulează după fiecare volum, ca piciorul dumitale în pantof. Conduce fiecare rînd din text, alege fiecare cuvînt, pune punctele pe i, hotărăște locul virgulelor.

Am dus mîna la frunte, nedumerit.

— E ceva în legătură cu stilul, sau cu gîndirea ? Un element de formă, sau de fond?

Mi-a strîns mîna din nou, cu indulgenţă, iar eu am avut sentimentul că întrebările mele erau lipsite de fineţe, și discriminările lamentabile.

— Noapte bună, tinere dragă — şi nu-ţi mai bate capul. În definitiv, confratele îţi oferă o delectare.

— Şi o mică informaţie ar strica ? îl mai reţinui o clipă.

Avu o şovăire.

— Ei bine, gîndește-te la inima pe care o avem în corpul nostru. E oare un element de formă, sau un element de fond ? Ceea ce susţin eu că nimeni n-a menţionat în opera mea este organul vieţii.

— Înţeleg, e o idee despre viaţă, un fel de filozofie. Afară doar, adăugai eu, zelos să-i arăt că pot avea o intuiţie, eventual şi mai fericită, dacă nu cumva e un joc al stilului, al lexicului. Poate e o preferinţă pentru litera P ! am îndrăznit eu să depăşesc limitele respectului. Pară, poveste, prunc — ceva de genul ăsta ?

A dat dovadă de o indulgenţă corespunzătoare : mi-a răspuns că n-am ghicit litera. Dar faza de amuzament trecuse ; vedeam bine că e plictisit. Mai era, totuşi, ceva ce trebuia neapărat să aflu.

— Aţi fi în stare, cu condeiul în mînă, s-o enunţaţi limpede pe hîrtie — s-o numiţi, să-i daţi expresie, s-o formulaţi ?

— Oh, a scos el un oftat aproape vehement, dacă aş fi, cu condeiul în mînă, unul dintre voi, tinerii critici !

— Ar fi un imens noroc pentru dumneavoastră, desigur. Dar de ce trebuie să ne dispreţuiţi pe noi, tinerii critici, fiindcă nu înfăptuim ceea ce nu puteţi nici dumneavoastră ?

— Nu pot ? Deschise ochii mari. N-am făcut-o în douăzeci de volume ? Eu o înfăptuiesc în felul meu, continuă el. *Voi* nu izbutiţi, în felul vostru.

— Felul nostru e dificil al naibii, observai eu moale.

— Şi al meu e dificil! Fiecare ne alegem propria modalitate. Nu există nici o constrîngere. Vii jos să fumezi ?

— Nu. Vreau să rămîn să meditez.

— Ai să-mi spui, deci, mîine dimineaţă că m-ai dezvăluit ?

— Voi vedea ce pot face ; o să adorm cu gîndul ăsta. Un singur cuvînt, v-aş mai ruga, adăugai. Ieşiserăm din cameră — îl însoţii cîţiva paşi pe culoar. Această extra-

ordinară „intenţie generală“ — definiţia cea mai interesantă pe care v-am determinat să mi-o daţi — reprezintă, prin urmare, un fel de comoară îngropată ?

Chipul i se lumină.

— Da, numeşte-o astfel, deşi mie, poate nu mi se cade s-o fac.

— Glumiţi ! rîsei eu. Ştiţi perfect că sînteţi la culme de mîndru de ea.

— Ei bine, n-am avut de gînd să ţi-o spun, dar aşa este : e bucuria inimii mele.

— Vreţi să spuneţi că e o mare, o rară frumuseţe ?

Tăcu din nou un răstimp.

— Cel mai încîntător lucru din lume ! Ne opriserăm, şi cu aceste cuvinte m-a părăsit ; dar la capătul coridorului, în timp ce eu mă uitam după el cu ochi lacomi, se întoarse şi-mi citi pe faţă încurcătura în care mă găseam. Atunci, cu o expresie serioasă, ba chiar îngrijorată mi s-a părut, clătină din cap, făcîndu-mi semn cu degetul. Renunţă — ascultă-mă pe mine, renunţă !

Nu era un îndemn — era un sfat părintesc. Dacă aş fi avut la îndemînă una dintre cărţile lui, aş fi repetat recentul act de credinţă — aş fi stat pînă la ziuă cu ea în mînă. La trei dimineaţa, negăsidu-mi somnul, şi amintindu-mi de asemenea cît de indispensabilă îi era ladyei Jane lectura romanelor lui, m-am furişat cu o lumînare jos, în bibliotecă. Nu se găsea, după cît m-am putut convinge, nici urmă din scrierile lui în toată casa.

IV

Înapoindu-mă la Londra, le-am adunat cu înfrigurare pe toate : le-am luat una cîte una, în ordine cronologică, şi le-am supus unei analize scrutătoare. Am crezut că-mi ies din minţi timp de o lună de zile, în timpul căreia s-au petrecut mai multe lucruri. Unul dintre ele, ultimul, de

fapt, dar e mai bine să-l pomenesc de îndată, a fost că i-am ascultat sfatul lui Vereker : am renunţat la ridicola mea tentativă. Într-adevăr, n-a ieşit nimic din toate astea ; insuccesul a fost deplin. La urma urmei îmi plăcuse întotdeauna cum scrie, ceea ce remarcase el însuşi ; dar se petrecea faptul ciudat că recenta informaţie de care dispuneam şi vana mea strădanie îmi ştirbiseră plăcerea. Nu numai că nu izbuteam să găsesc obîrşia unei intenţii generale, dar constatam că încep să nu mai sesizez intenţiile subordonate pe care le gustasem înainte. Cărţile lui nu-şi mai păstrau nici măcar farmecul în care le învăluiam altădată ; exasperarea la care mă aduseseră căutările mele mă făcea să le privesc cu un ochi dezamăgit. În loc să-mi ofere o delectare şi mai intensă, deveneau o resursă în minus ; căci, din moment ce nu eram în stare să urmăresc pînă la capăt sugestia autorului, am considerat ca o chestiune de onoare să nu fac uz pe plan profesional de ceea ce ştiam. Nu ştiam nimic, de fapt — şi nimeni nu ştia. Era o umilinţă, dar aveam capacitatea s-o îndur — cărţile lui mă contrariau acum. În cele din urmă au ajuns chiar să mă plictisească, şi găseam o explicaţie — nedreaptă, recunosc — a stării mele de dezechilibru în ideea că Vereker mă dusese cu vorba. Comoara îngropată era o glumă proastă, intenţia generală o „poză" absurdă.

Principalul în toată această chestiune a fost însă că i-am povestit lui George Corvick ce mi s-a întîmplat şi că informaţia mea a avut un efect colosal asupra lui. Revenise în ţară, dar, din nefericire, se înapoiase cu bine şi doamna Erme, şi, după cîte înţelegeam, nu putea fi vorba de nuntă deocamdată. Episodul de la Bridges i-a stîrnit la culme curiozitatea ; se potrivea la perfecţie cu sentimentul pe care-l avusese de la început că în opera lui Vereker se ascunde mai mult decît apare la prima vedere. Cînd am făcut observaţia că ochiului îi apare ceea ce i-a fost hărăzit paginii imprimate să-i comunice de la inven-

tarea ei, m-a acuzat că sînt răutăcios fiindcă mi-a eşuat planul. Schimburile noastre de idei se bucurau întotdeauna de o asemenea plăcută libertate. Aspectul de care îmi vorbise Vereker era exact ceea ce el, Corvick, dorise ca eu să exprim în recenzia mea. În sfîrşit, la sugestia că, graţie concursului pe care i-l dădeam acum, va fi neîndoios în măsură să exprime el însuşi acel lucru, a recunoscut fără ocol că, înainte de a scrie, mai erau unele lucruri pe care trebuia să le înţeleagă. Dacă ar fi recenzat el noua carte, ar fi accentuat, oricum, că în ascunzişurile cele mai intime ale artei scriitorului există ceva care *se impune* să fie înţeles. Eu nici măcar nu făcusem vreo aluzie la asta : nimic surprinzător că scriitorul nu se simţise măgulit ! L-am întrebat pe Corvick ce semnificaţie efectivă considera că închide această supersubtilitate a lui, şi atunci, vădit scos din sărite, mi-a ripostat: „Nu-i pentru spiritele comune !" Prinsese capătul unui fir : avea de gînd să tragă din răsputeri, să-l scoată afară cu totul. A stors de la mine toate amănuntele straniei confidenţe a lui Vereker ; pe urmă, declarîndu-mă cel mai norocos dintre muritori, a amintit vreo şase întrebări pe care ar fi dorit mai mult ca orice pe lume ca eu să fi avut dibăcia de a i le pune. Totuşi, pe de altă parte, nici nu voia să i se spună prea mult — asta i-ar fi ştirbit amuzamentul de a vedea ce va ieşi din eforturile lui. Falimentul propriului meu amuzament nu era încă total în momentul întîlnirii noastre, dar îl vedeam venind, iar Corvick îşi dădea seama că-l văd. La rîndul meu, eram conştient că primul lucru pe care-l va face va fi să alerge cu istorisirea mea la Gwendolen.

Chiar a doua zi după această convorbire am avut surpriza să primesc un mesaj din partea lui Hugh Vereker, care îşi amintise de întîlnirea noastră de la Bridges dînd întîmplător peste semnătura mea în josul unui articol publicat într-o revistă. „L-am citit cu mare plăcere — îmi

scria — şi, sub influenţa lui, mi-a revenit în minte însufleţita noastră conversaţie lîngă focul din camera dumitale. Urmarea a fost că abia acum evaluez nechibzuinţa de a-ţi fi încredinţat o informaţie pe care s-ar putea s-o resimţi ca pe o povară. Acum, cînd capriciul acelui moment a trecut, nu pot să-mi închipui cum s-a făcut că m-am lăsat antrenat atît de departe de felul meu obişnuit de a fi. N-am mai împărtăşit nimănui mica mea taină pînă în prezent şi nici n-o voi mai dezvălui vreodată. În mod neprevăzut am fost atît de explicit cu dumneata faţă de felul cum îmi concepeam jocul pînă acum, încît constat că acest joc — adică plăcerea de a-l juca — suferă considerabil. Pe scurt, dacă mă poţi înţelege, mi-am cam stricat petrecerea. Nu doresc cu nici un chip să fac ceea ce voi, tinerii spirituali, numiţi «a vinde cuiva un pont». Rugămintea pe care ţi-o fac e, desigur, egoistă, şi ai s-o iei aşa cum crezi de cuviinţă. Dar dacă vrei să-mi faci pe plac nu repeta nimănui ceea ce ţi-am revelat. Crede-mă nebun — e dreptul dumitale ; dar nu spune nimănui pentru ce."

Consecinţa logică a acestei comunicări a fost că, a doua zi, la ora cea mai matinală pe care am socotit-o decentă, m-am înfăţişat la locuinţa domnului Vereker. Pe vremea aceea ocupa una din acele respectabile vechi clădiri din Kensington Square. M-a primit numaidecît şi, de cum am intrat, am văzut că nu-mi pierdusem capacitatea de a-i pricinui o bună dispoziţie. A rîs cu hohote la vederea mutrei mele, care, fără îndoială, îmi exprima tulburarea. Fusesem indiscret — aveam mari mustrări de cuget.

— I-am vorbit cuiva, am mărturisit cu vocea întretăiată, şi sînt sigur că acel cineva a împărtăşit secretul, între timp, unei alte persoane ! Pe deasupra, mai e şi femeie.

— Persoana căreia i-ai spus ?

— Nu, cealaltă. Sînt absolut sigur că i-a spus.

— Pentru folosul pe care o să i-l aducă ei — sau mie... atîta pagubă ! O femeie nu-l va descoperi niciodată.

— Nu, dar va spune tuturor : va face tocmai ceea ce nu doriţi.

Vereker stătu pe gînduri o clipă, dar fără a se arăta atît de supărat cum mă temusem ; avea sentimentul că, dacă răul fusese înfăptuit, era vina lui : aşa-i trebuia.

— Nu-i nimic — nu te frămînta.

— Voi face tot posibilul să nu se răspîndească mai departe convorbirile noastre, vă promit.

— Foarte bine ; fă ce poţi.

— Pînă una alta, urmai eu, faptul că George Corvick se află în posesia acestui indiciu ar putea duce realmente la o descoperire din partea sa.

— Va fi o zi mare !

I-am povestit despre vioiciunea şi înzestrarea spirituală a lui Corvick, despre interesul extraordinar cu care mi-a ascultat istorisirea; şi fără a pune accentul pe divergenţa dintre aprecierile noastre respective, l-am încunoştinţat că prietenul meu, după propria lui convingere, vedea mai adînc în toată chestiunea decît oricare altul. Părea cuprins de aceeaşi înflăcărare ce pusese stăpînire pe mine atunci, la Bridges. În plus, era îndrăgostit de tînăra căreia îi vorbise : poate că amîndoi împreună vor descifra ceva.

Vereker păru frapat de acest amănunt.

— Vrei să spui că se vor căsători ?

— Sînt convins că se vor căsători.

— Asta le poate fi de ajutor, îmi făcu el concesia, dar trebuie să le acordăm timp !

I-am vorbit şi despre propriile mele asalturi reînnoite, mărturisindu-i că mă zbăteam în dificultăţi; la care mi-a repetat sfatul anterior : „Renunţă, renunţă la ideea asta !" În mod evident, nu considera că sînt dotat cu calităţile intelectuale necesare unei asemenea întreprinderi. Am rămas la el o jumătate de oră, şi s-a arătat foarte prietenos cu mine, dar mi-era cu neputinţă să nu-l calific drept un om cu temperament schimbător. Cu mine se ară-

tase odată spontan şi deschis, altădată se căise, iar acum starea lui de spirit dovedea indiferenţă. Această nestatornicie generală mă îndemna să cred că, în ceea ce privea informaţia pe care o lăsase să-i scape, nu mă alesesem cu cine ştie ce. Am izbutit, totuşi, să-l fac să-mi răspundă la alte cîteva întrebări în acest sens, deşi nu şi-a putut ascunde nervozitatea. Pentru el, fără putinţă de tăgadă, lucrul care ne preocupa atît de mult apărea luminos în opera lui. Era, după cît ghiceam, ceva care se afla în textura de bază a ansamblului ; ceva cum ar fi desenul complicat dintr-un covor persan. Mi-a apreciat imaginea în termeni cît se poate de favorabili, apoi a utilizat şi el o altă imagine.

— E însuşi firul pe care stau înşiruite boabele de mărgăritar ale operei !

Motivul pentru care îmi expediase mesajul fusese acela că nu ţinea nicidecum să ne dea, nouă, criticilor, vreo fărîmă de ajutor — opacitatea noastră era, în felul ei, prea desăvîrşită ca să i se aducă o cît de mică schimbare. Îşi formase deprinderea de a se bizui pe ea ; şi dacă farmecul urma să se rupă, trebuia s-o facă printr-o forţă proprie. Îmi revine în minte figura lui din această ultimă întrevedere — căci nu mi-a mai fost dat să-i vorbesc — ca aceea a unui om avînd o taină pentru plăcerea lui personală, inaccesibilă altora. Mă întrebam, depărtîndu-mă de casa lui, de unde luase *el* discreta indicaţie.

V

Cînd i-am pomenit lui George Corvick de avertismentul pe care-l primisem, m-a făcut să înţeleg că orice îndoială cu privire la tactul său însemna aproape o insultă. Îi comunicase neîntîrziat totul lui Gwendolen, dar însăşi reacţia ei de entuziasm aprins reprezenta o garanţie de

discreție. Enigma îi va absorbi acum pe amîndoi și le va oferi un joc prea elevat ca să-l împărtășească cu gloata celor mulți. După toate aparențele prinseseră din instinct noțiunea de amuzament care-i aparținea exclusiv lui Vereker. Orgoliul lor intelectual nu mergea, totuși, pînă acolo încît să-i facă nepăsători la orice clarificare pe care o mai puteam aduce eu asupra chestiunii în studiu. Aveau amîndoi un „temperament artistic“, și, odată mai mult, am fost impresionat de capacitatea colegului meu de a fremăta în legătură cu o problemă de artă. Fie că o numea literatură, fie că o numea viață, era unul și același lucru. În tot ceea ce spunea acum parcă intuiam că vorbea în egală măsură și pentru Gwendolen, căreia ținea mult să mă prezinte, de îndată ce starea sănătății doamnei Erme îi va îngădui un răgaz. Îmi amintesc de acea duminică de august cînd ne-am dus împreună într-o căsuță înghesuită din cartierul Chelsea, și de invidia ce renăștea în mine față de Corvick pentru că avea o prietenă cu un spirit îndeajuns de cultivat spre a se îmbina cu al lui. Ei îi putea spune lucruri pe care eu nu i le-aș fi putut spune lui niciodată. De fapt, fetei îi lipsea total simțul umorului și, cu felul ei drăgălaș de a-și ține capul plecat într-o parte, arăta ca una din acele persoane pe care îți vine, cum e vorba din popor, să le zgîlțîi ca să se trezească ; dar, chipurile, învățase singură limba maghiară. Cu Corvick conversa poate în altă limbă, deoarece prietenului în vizită i-a adresat uimitor de puține cuvinte engleze. Mai tîrziu Corvick mi-a explicat că am inhibat-o prin vizibila mea reavoință de a o îndatora povestindu-i în detaliu ceea ce-mi spusese Vereker. Am mărturisit că, după părerea mea, consacrasem destule momente de meditație acestei dări în vileag : nu ajunsesem chiar la concluzia că era amăgitoare și că nu va duce la nimic ? Importanța pe care i-o acordau ei mă in-

dispunea — ba chiar îmi învenina dezacordul de opinii cu ei.

Afirmaţia pare neprietenoasă, dar ceea ce se întîmpla, probabil, era că mă simţeam umilit văzîndu-i pe alţii furaţi de bucuria unei experienţe care mie îmi adusese numai amărăciune. Umblam afară în frig în timp ce ei, lîngă focul de seară, la lumina lămpii, hăituiau vînatul pentru care eu dădusem semnalul retragerii. Făceau ceea ce săvîrşisem eu însumi, numai că într-un fel mai intim, mai pe-ndelete, citindu-şi în întregime autorul, de la primele lui începuturi. Nu era nici o grabă, spunea Corvick — viitorul le stătea în faţă, iar fascinaţia nu putea decît să crească ; îl vor lua pagină cu pagină, cum ar lua unul dintre clasici, îl vor absorbi în înghiţituri lente, lăsîndu-l să se sedimenteze cu încetul. Mă îndoiesc că şi-ar fi putut păstra amîndoi starea aceea de tensiune maximă dacă n-ar fi fost îndrăgostiţi : secretul bietului Vereker le oferea nesfîrşite prilejuri de a-şi alătura tinerele capete. Totuşi era genul de problemă pentru care Corvick avea o înclinare specială; îi răscolea acea scrupuloasă perseverenţă critică graţie căreia, dacă ar fi trăit, s-ar fi manifestat într-un chip mai remarcabil şi, e de presupus, mai fecund. El, cel puţin, era, după expresia lui Vereker, un demon al subtilităţii. Începuserăm prin a ne certa, dar mi-am dat curînd seama că, fără ca eu să intervin în vreun fel, pasiunea aceasta oarbă îi provoca momente dezagreabile. Pornea în salturi pe piste false, aşa cum făcusem şi eu — bătea din palme închipuindu-şi că a descoperit noi elucidări, pentru ca să le vadă spulberate de fluturarea paginii întoarse. Se comporta, i-am spus, aidoma acelor maniaci care îmbrăţişează nu ştiu ce teorie smintită despre caracterul criptic al operei lui Shakespeare. Mi-a răspuns că, dacă am fi în posesia propriei declaraţii a lui Shakespeare în acest sens, el ar accepta-o fără şovăire. Situaţia era cu totul alta — în cazul lui Shakespeare nu aveam nimic pe care să ne

bizuim afară de cuvîntul domnului Snooks[1]. I-am replicat că rămîneam uluit văzîndu-l că acordă atîta importanță chiar cuvintelor domnului Vereker. După care a dorit să știe dacă tratam declarația domnului Vereker drept minciună. Poate că nu eram pregătit să merg atît de departe cu nefericitul efect al replicei mele, totuși am susținut că, pînă la proba contrarie, aș privi-o drept o fantezie cam exagerată. Mărturisesc că nu mi-am spus atunci părerea pe de-a-ntregul — în momentul acela nu eram perfect conștient. În „străfunduri", cum s-ar fi exprimat domnișoara Erme, stăruia o neliniște, așteptam ceva. În miezul descumpănirii mele — căci obișnuita mea curiozitate mocnea sub cenușă — sălășluia acuitatea dureroasă a sentimentului că, în cele din urmă, Corvick va ieși, probabil, la un liman. Ca un argument important în apărarea credulității sale, el invoca faptul că, din anii îndepărtați de cînd îl studia pe acest mare scriitor, prinsese adieri și insinuări despre ceva ce nu putea numi, ca niște sunete stinse, rătăcitoare, dintr-o muzică ascunsă. Tocmai aici era raritatea, tocmai într-asta stătea farmecul : că se potrivea de minune cu ceea ce îi relatasem eu.

Dacă am revenit de mai multe ori la căsuța din Chelsea, am făcut-o, aș spune, tot atît pentru noutăți despre studiul operei lui Vereker, cît pentru vești despre mama bolnavă a domnișoarei Erme. Ceasurile petrecute acolo de către Corvick mi se înfățișau în închipuire ca acelea ale unui jucător de șah, plecîndu-se cu aer încruntat și tăcut deasupra tablei și a mișcărilor, de-a lungul unei ierni întregi, la lumina galbenă a lămpii. Și, pe măsură ce imaginația mea umplea golurile, tabloul mă ținea captiv. De partea cealaltă a mesei de șah se vedea o formă mai fan-

---

[1] Aluzie ironică *(to make a snook* — a da cu tifla) la cercetătorul american Edwin Reed, care, în ultimul deceniu al secolului trecut, a descoperit o pretinsă criptogramă în creația shakespeariană.

tomatică, figura ușor estompată a unui adversar, sigur pe el cu bunăvoință, dar și cu oarecare oboseală plictisită — un adversar care ședea răsturnat în fotoliu, cu mîinile în buzunare, și cu un zîmbet pe chipul lui frumos și limpede. Aproape de Corvick, în spatele lui, fata — care îmi făcea impresia că e mai palidă, mai slăbită, dar, deprinzîndu-mă s-o văd mereu, mi se părea acum destul de atrăgătoare — i se rezema de umăr, urmărindu-i din ochi mișcările. El ridica o piesă, o ținea un moment în echilibru deasupra unuia dintre pătrățele, apoi o punea la loc cu un oftat de deziluzie. Atunci fata își schimba puțin, dar cu stinghereală, poziția și arunca peste tabla de șah o privire lungă, stăruitoare, cît se poate de ciudată, către participantul la joc învăluit ca într-o ceață. Îi întrebasem în prima fază a tentativei dacă o comunicare mai strînsă cu el n-ar putea contribui la atingerea succesului. Împrejurările cu totul deosebite mi-ar fi dat, desigur, dreptul să merg cu ei să-i prezint. Corvick mi-a replicat pe loc că nu dorea să se apropie de altar înainte de a fi pregătit jertfa. Se afla într-un perfect acord cu marele nostru prieten atît în privința desfătării cît și a onoarei ce se legau de fugărirea acestui vînat — avea să doboare vietatea cu propria-i carabină. Cînd l-am întrebat dacă domnișoara Erme era o trăgătoare la fel de pasionată ca și el, mi-a răspuns după un răstimp de gîndire : „Nu, sînt jenat că trebuie să spun, dar vrea să întindă o cursă. Ar da orice să-l vadă; zice că are nevoie de încă o indicație. A devenit de o încăpățînare morbidă. Însă trebuie să joace cinstit — nu-l va vedea !“ a adăugat el pe un ton autoritar. Mă întrebam dacă nu cumva se și certaseră puțin pe tema asta — o bănuială pe care nu mi-o alunga felul în care exclamase nu o dată față de mine : „De necrezut ce cultură literară are — dar știi, ceva fantastic !“ Mi-l aduc aminte spunînd despre ea că simte în italice și gîndește în majuscule. „Ah!

după ce-l voi dibui, mi-a mai declarat el, atunci o să-i bat la ușă, să știi. Sau mai degrabă te rog să mă crezi că așa voi face. Vreau să aud din gura lui : «Bravo băiatule, de astădată ai izbutit !» El mă va proclama învingător — mă va încununa cu laurii criticii."

Între timp, ce e drept, ocolea prilejurile pe care viața londoneză i le-ar fi putut oferi de a-l cunoaşte pe distinsul romancier ; o primejdie care dispăru însă odată cu plecarea lui Vereker din Anglia pentru o perioadă nedeterminată, după cum au anunțat ziarele — şi stabilirea lui undeva, în sud, pentru motive legate de sănătatea soției sale, obligată de multă vreme să ducă o viață retrasă. Se scursese un an — mai mult de un an — de la incidentul petrecut la Bridges, dar eu nu-l mai revăzusem. Cred că eram în adîncul sufletului destul de jenat — îmi displăcea să-i amintesc că, deși ratasem în mod iremediabil descoperirea filonului lui caracteristic, reputația că sînt un spirit pătrunzător se răspîndea cu repeziciune în jurul meu. Scrupulele pe care mi le făceam mă puneau într-o situație neplăcută ; mă țineau departe de saloanele ladyei Jane, m-au îndemnat chiar să refuz o invitație la frumoasa ei reședință, cînd, cu toată lipsa mea de maniere, a avut bunăvoința să mă poftească a doua oară. Odată am zărit-o împreună cu Vereker la un concert, și sînt sigur că m-au observat și ei, dar m-am strecurat afară ca să nu fiu abordat. În împrejurarea aceea, deși alergam prin ploaie stropindu-mă cu noroi, am avut sentimentul că nu puteam face altfel ; și totuși îmi spuneam că e o situație vitregă, ba chiar crudă. Nu numai că pierdusem plăcerea cărților dar pierdusem omul însuși ; și ele, ca și autorul lor, nu-mi mai puteau aduce bucurie. Eram conștient, totodată, care dintre cele două pierderi îmi inspira un regret mai dureros. Prinsesem afecțiune pentru om mai mult decît îi iubisem înainte cărțile.

VI

Șase luni după plecarea lui Vereker din Anglia, George Corvick, care trăia de pe urma condeiului, a încheiat un contract pentru o lucrare ce-i impunea o absență destul de îndelungată și o călătorie implicînd unele dificultăți; toată această întreprindere a însemnat o mare surpriză pentru mine. Cumnatul lui era de curînd redactor-șef al unui important cotidian de provincie, și acestui ziar i se abătuse, într-un superb avînt de imaginație, să trimită un „corespondent special" în India. Corespondenții speciali începuseră să fie la modă în „presa metropolitană", iar gazeta de care e vorba trebuie să fi încercat senzația că lăsase prea mult timp să treacă chiar și pentru o rudă modestă din provincie. Corvick nu era făcut pentru condeiul rapid și puternic al reporterului, știam bine, dar asta îl privea pe cumnatul lui ; cît despre el personal, tocmai faptul că o anumită sarcină ieșea din specialitatea lui propriu-zisă însemna un motiv ca s-o accepte. Era pregătit să întreacă presa londoneză, și-a luat precauții solemne împotriva pedantismului, a ofensat bunul gust cu neîntrecut rafinament. Nimeni nu și-a dat seama vreodată de acest lucru — bunul gust îi aparținea în întregime. Pe lîngă cheltuielile de întreținere urma să primească o retribuție avantajoasă, iar eu am avut posibilitatea să-i înlesnesc, în vederea obișnuitului volum copios, un contract demn de încredere, încheiat cu obișnuitul editor obtuz. În mod firesc am tras concluzia că evidenta lui dorință de a cîștiga ceva bani nu era străină de perspectiva unei uniuni cu Gwendolen Erme. Îmi dădeam seama că împotrivirea mamei ei se datora în bună parte lipsei lui de mijloace sau de aptitudini lucrative. Întîmplarea a făcut însă că, pomenindu-i ceva, ultima oară cînd l-am văzut, în legătură cu despărțirea temporară de tînăra lui prietenă, a izbucnit cu o energie care m-a făcut să tresar :

— Dar nu sînt nicidecum logodit cu ea, ce-ți închipui !

— Nu pe faţă, am răspuns eu, pentru că mama ei nu te agreează. Dar am luat întotdeauna ca un lucru de la sine înţeles că există un acord secret între voi doi.

— Ei bine, *a existat* un acord. Dar acum nu mai există.

Asta a fost tot ce mi-a spus, adăugînd doar că doamna Erme se restabilise în modul cel mai neaşteptat — remarcă menită să-mi sugereze ideea, am dedus eu, că acordurile secrete nu mai înseamnă nimic atunci cînd medicul nu e de aceeaşi părere. În realitate, eu mi-am luat libertatea să gîndesc că fata l-a înstrăinat de ea, probabil, într-un fel sau într-altul. Ei, dar dacă lucrurile luaseră o întorsătură în sensul geloziei, de pildă, Corvick nu avea nici un motiv să fie gelos pe mine. Presupunînd însă, prin absurd, că aşa era, în acest caz n-ar fi plecat departe ca să ne lase împreună. De o bună bucată de vreme nu mai făcuserăm nici unul nici altul vreo aluzie la comoara îngropată, şi din tăcerea lui, care rivaliza cu rezerva mea, trăsesem o concluzie usturătoare. Curajul lui era la pămînt, entuziasmul luase aceeaşi cale ca şi al meu — îmi rămînea cel puţin deducţia asta ca să mă bucur. Mai mult nu putea face; n-ar fi fost în stare să braveze aerul triumfător cu care i-aş fi întîmpinat, poate, o recunoaştere explicită. Nu avea nici un rost să se teamă, bietul de el, căci între timp îmi pierise orice gust de a triumfa. De fapt, consideram că-i arăt destulă mărinimie nefăcîndu-i reproşuri pentru eşecul său, deoarece ideea că şi Corvick abandonase jocul mă făcea să înţeleg mai bine ca oricînd cît de mult mă bizuiam pe el, în ultimă instanţă. Dacă eşuase Corvick, eu nu voi afla secretul niciodată; nimeni nu va reuşi ceva dacă nu izbutise *el*. Nu era cîtuşi de puţin adevărat că nu mă mai interesa să aflu; încet-încet nu numai că mi se redeşteptase curiozitatea, dar ea redevenise zbuciumul obişnuit al stării mele conştiente. Există, fără îndoială, oameni cărora torturile de acest fel le apar tot atît de nefireşti ca şi convulsiile datorate vreunei boli; dar, la urma urmei, nu ştiu de ce trebuie măcar să-i men-

ționez în acest context. În orice caz, pentru cele cîteva personaje, anormale sau nu, care sînt implicate în întîmplarea pe care o povestesc, literatura însemna un joc de de măiestrie, și măiestria însemna curaj, curajul însemna onoare, iar onoarea însemna pasiune, viață. Miza de pe masă era dintr-o substanță cu totul aparte, iar ruleta o constituia spiritul nostru în continuă rotație, dar noi ședeam în jurul mesei verzi la fel de încordați ca jucătorii pătimași de la Monte Carlo. În această privință, Gwendolen Erme, cu fața ei albă și ochii ficși, avea exact acel tip uscățiv al doamnelor pe care le întîlneai în templele norocului. Am băgat de seamă, mai ales în absența lui Corvick, cît de viu apărea în ea analogia. Era bizar, trebuie să recunosc, felul cum trăia ea pentru arta condeiului. Vedeai cu ochii că e victima pasiunii ei, și, pe lîngă ea, aveam senzația că sînt aproape nepăsător. Am luat din nou să citesc *Străfunduri* : era un deșert în care autoarea se pierduse, dar unde, pe de altă parte, își săpase cu meșteșug un adăpost în nisip — cavitate din care Corvick, cu și mai multă artă, o scosese afară.

Pe la începutul lui martie am primit de la ea o telegramă și, ca urmare, m-am înfățișat numaidecît la locuința din Chelsea, unde mi-a spus de la ușă :

— A descoperit-o ! a descoperit-o !

Era atît de profund emoționată, se vedea bine, încît nu putea fi vorba decît de marea taină.

— Ideea lui Vereker ?

— Intenția lui generală. A telegrafiat George de la Bombay.

Misiva se afla acolo, desfăcută; era emfatică, dar concisă. „Evrica. Uriașă." Asta era tot — semnătura o economisise. Împărtășeam emoția, dar mă simțeam dezamăgit.

— Nu spune ce este.

— Cum ar fi putut, într-o telegramă ? Va scrie.

— Dar cum știe ?

— Că e cea adevărată ? O, sînt sigură că atunci cînd o vezi, știi. *Vera incessu patuit dea !* [1]

— Dumneata, domnișoară Erme, ești o adevărată zeiță fiindcă îmi dai o asemenea veste! Nu-mi mai precupețeam cuvintele de bucurie. Dar ce ai de zis că a descoperit zeița noastră tocmai în templul lui Vișnu ! Ce ciudat că George a fost în stare să-și continue cercetarea în mijlocul unor solicitări atît de diferite și de puternice !

— Nu și-a continuat cercetarea, asta ți-o pot spune; ideea singură, ignorată cu strictețe timp de șase luni, s-a năpustit asupra lui ca o tigroaică din junglă. N-a luat cu el nici unul dintre romane — dinadins ; de fapt, nici n-ar fi avut nevoie — cunoaște fiecare pagină pe dinafară, ca și mine. Au lucrat în mintea lui toate la un loc, și într-o zi, undeva, cînd nici nu se gîndea, au intrat, cu toată splendida lor complexitate, în combinația cea adevărată. Desenul din covor a reieșit limpede. El știa că în felul ăsta va ieși la iveală și de aceea — dumneata n-ai înțeles deloc, dar cred că pot să-ți destăinui acum — de aceea a plecat, iar eu am consimțit să plece. Știam amîndoi că e nevoie de o schimbare — că alte gînduri, alt decor, îi vor da imboldul necesar, bobîrnacul magic. Am calculat perfect, am calculat admirabil. Elementele se găseau toate în mintea lui, și, în această *secousse* [2] a unei experiențe noi și intense, a scăpărat lumina. S-ar fi zis că ea însăși era o scăpărare de lumină — chipul ei literalmente strălucea. Am bîiguit ceva despre activitatea cerebrală inconștientă, iar ea a continuat : Se va înapoia urgent — asta îl va readuce în țară.

— Ca să-l vadă pe Vereker, vrei să spui ?

— Ca să-l vadă pe Vereker — și să mă vadă *pe mine*. Gîndește-te cîte are să-mi spună !

---

[1] *Zeița adevărată se dezvăluie după mers.* (lat.) Virgiliu : Eneida, I, 405. Cuvintele se referă la zeița Venus, cînd îi apare lui Enea.

[2] Zguduire (fr.).

Am şovăit.

— Despre India ?

— Fleacuri ! Despre Vereker — despre desenul din covor.

— Dar, cum spuneai, vom afla taina dintr-o scrisoare.

Rămase pe gînduri ca o inspirată, şi mi-am amintit cum îmi spusese Corvick mai demult că figura ei este interesantă.

— Poate că nu încape într-o scrisoare dacă e „uriaşă".

— Poate că nu, dacă sînt nişte inepţii uriaşe. Dacă a descoperit ceva care nu încape într-o scrisoare, n-a făcut adevărata descoperire. După afirmaţia pe care mi-a făcut-o Vereker mie, „desenul" *ar intra* într-o scrisoare.

— Ei bine, i-am telegrafiat lui George acum un ceas — două vorbe, zise Gwendolen.

— Sînt indiscret dacă te întreb care anume ?

S-a codit, dar în cele din urmă şi-a descleştat gura.

— „Îngerule, scrie."

— Bravo ! am exclamat. Vreau să mă conving — îi trimit şi eu aceeaşi telegramă.

VII

N-am folosit, totuşi, absolut aceleaşi cuvinte — am pus altceva în loc de „îngerule" ; şi, ulterior, epitetul meu s-a dovedit a fi ceva mai nimerit decît al ei, pentru că. atunci cînd am sfîrşit prin a avea veşti de la călătorul nostru, am constatat că nu făcea decît să ne supună de-a binelea chinurilor lui Tantal. Era grandilocvent în triumful lui, descriindu-şi descoperirea drept prodigioasă ; dar entuziasmul lui nestăvilit ne-o ascundea în realitate ca într-o negură — nu voia să ne dea nici un fel de amănunte pînă cînd nu-şi va fi supus concepţia auto-

rităţii supreme. Renunţase la funcţia de corespundent, abandonase proiectul cărţii, nu-i mai trebuia nimic decît să plece în cea mai mare grabă la Rapallo, pe coasta genoveză, unde Vereker se stabilise pentru o perioadă mai îndelungată. I-am scris o scrisoare care urma să-l aştepte la Aden — îl imploram să-mi uşureze tortura aşteptării. Faptul că misiva mea îi parvenise mi l-a semnalat o telegramă care, ajungîndu-mi după lungi zile monotone, în absenţa oricărui răspuns la depeşa laconică ce i-o expediasem la Bombay, era destinată, în mod evident, să-mi răspundă la ambele comunicări. Puţinele cuvinte le redactase în franceza de toate zilele, de care Corvick se folosea adeseori ca să demonstreze că nu e pedant. Asupra unora producea tocmai efectul opus, dar mesajul ar putea fi parafrazat destul de corect astfel : „Ai răbdare ; vreau să văd, cînd vei afla, ce mutră ai să faci!“ „*Tellement envie de voir ta tête !*“ — cu atît trebuia să mă mulţumesc, să stau şi să aştept. Să stau, vorba vine, căci îmi amintesc cum, în epoca aceea, făceam mereu naveta cu vreo birjă hodorogită, între căsuţa din Chelsea şi propria-mi locuinţă. Nerăbdarea noastră, a lui Gwendolen şi a mea, era deopotrivă de mare, dar eu nu conteneam să sper că ea e mai lămurită decît mine. În tot cursul acestui episod cheltuiam, în raport cu mijloacele noastre, destui bani pe telegrame şi trăsuri de piaţă, dar eu aveam încredere că vom primi veşti de la Rapallo imediat după întîlnirea descoperitorului cu autorul revelat. Răstimpul mi s-a părut un veac, dar într-o după amiază tîrzie am auzit o trăsură oprind brusc la uşa mea, dintr-un huruit rapid ce sugera promisiunea unei plăţi darnice. Trăiam cu sufletul la gură, de aceea am fost dintr-un salt la fereastră — ceea ce mi-a permis s-o văd pe tînăra fată în picioare pe scara trăsurii, cercetînd nerăbdătoare faţada casei mele. Zărindu-mă, a fluturat un petec de hîrtie — ca o batistă sau un act de graţiere fluturat, într-o melo-

dramă, la picioarele eşafodului — şi cît ai bate din palme am coborît în stradă.

„Văzut Vereker — nimic greşit. Strîns la pieptul lui — mă reţine o lună." Atît am citit pe petecul de hîrtie, in timp ce vizitiul îmi adresa un rînjet de pe capră. În elanul meu l-am plătit cu largheţe, iar ea, tot din elan, a acceptat ; apoi, în timp ce birja se urnea din loc, am început să umblăm pe trotuar şi să vorbim. Stătuserăm de vorbă de nu ştiu cîte ori pînă atunci, dar avîntul care ne cuprindea acum era extraordinar. Ne închipuiam întreaga scenă de la Rapallo, unde-i va fi scris, menţionîndu-mi numele, ca să-i ceară îngăduinţa de a-l vizita ; mai bine zis, eu zugrăveam tabloul, avînd la dispoziţie mai mult material decît interlocutoarea mea, care nu-şi lua ochii de la buzele mele în timp ce ne opream dinadins în faţa vitrinelor pe care nu le priveam. Un lucru era sigur : dacă rămînea acolo pentru a discuta întreaga chestiune cu de-amănuntul, însemna că vom primi de la el măcar o scrisoare ca să ne ajute să suportăm amînarea. Înţelegeam că are motive să-şi prelungească şederea, şi totuşi fiecare dintre noi doi vedea că asta înseamnă un contratimp pentru celălalt. Scrisoarea la care ne aşteptam a sosit ; era adresată lui Gwendolen, şi am alergat la ea acasă la timp ca s-o scutesc de osteneala de a mi-o aduce. Nu mi-a citit-o, cum era şi firesc, ci mi-a repetat ceea ce cuprindea în esenţă, şi anume remarcabila declaraţie că îi va spune absolut tot ceea ce doreşte să ştie după ce vor fi căsătoriţi.

— Numai *atunci*, cînd îi voi fi soţie, nu înainte, îmi explica ea. E ca şi cum ai spune — nu-i aşa ? — că trebuie să mă mărit cu el fără să mai aştept o clipă !

Ea îmi zîmbea, în timp ce mie mi se urca sîngele în obraji din pricina dezamăgirii ; iar perspectiva unei noi amînări mă făcu, în primul moment, să nu iau în seamă surprinderea pe care mi-o provocau cuvintele ei. Indi-

rect, era o indicație că el îmi va impune și mie cîne știe ce condiție sîcîitoare. Deodată, mi-am amintit ce-mi spusese înainte de plecarea în călătorie, în timp ce ea îmi aducea la cunoștință alte cîteva amănunte din scrisoare. Corvick îl găsea pe domnul Vereker încîntător de interesant, iar faptul că se afla în posesia secretului însemna pentru el un adevărat extaz. Comoara îngropată era numai aur și pietre scumpe. Acum, că se afla acolo, vizibilă, părea să crească neîncetat în fața ochilor lui ; avea să fie, prin veacuri și în toate limbile, una dintre cele mai minunate flori ale artei literare. Nimic, mai ales, odată ce ți se înfățișa nemijlocit, nu-ți dădea mai puternic impresia unei realizări desăvîrșite. Cînd îți devenea, în sfîrșit, limpede, se reliefa cu vigoare, își marca prezența cu o strălucire care te făcea de rușine că n-ai descoperit-o mai curînd ; și numai nesfîrșita trivialitate a secolului, în care bunul gust se degradase și sensibilitatea se tocise, mai putea constitui un motiv pentru care trecuse neluată în seamă. Era mare, și totuși atît de simplă ; era simplă, și totuși neasemuit de mare, iar adevărata cunoaștere a acestei comori însemna o experiență cu totul aparte. Corvick lăsa să se înțeleagă că farmecul unei asemenea experiențe, dorința de a o sorbi pînă la ultima picătură, în toată prospețimea ei, era tocmai ceea ce îl reținea acolo, lîngă sursă. Gwendolen, radiind de bucurie, în timp ce-mi arunca aceste frînturi de vești, dădea dovadă, în comparație cu mine, de moralul ridicat al celui ce are în față o perspectivă mai sigură. Asta m-a readus la problema căsătoriei ei și m-a îndemnat s-o întreb dacă voise să spună că e logodită — fapt care mă surprindea.

— Bineînțeles că sînt logodită ! a răspuns ea. Nu știai ?

Părea mirată, dar eu eram și mai uimit, deoarece Corvick îmi spusese exact contrariul. Am trecut, totuși, sub tăcere acele cuvinte ; i-am amintit doar cît de puțin

fusesem confidentul ei, sau chiar al lui Corvick, în această privință, și că, în schimb, eram la curent cu interdicția la care o supunea mama ei. În fond, mă supăra neconcordanța celor două relatări ; dar mi-am dat repede seama că punem mai puțin la îndoială declarația lui Corvick. De aici, am ajuns să mă întreb dacă nu cumva fata improvizase pe loc o logodnă — dregînd în grabă una desfăcută sau schițînd la repezeală una nouă — cu scopul de a ajunge la satisfacția pe care o dorea. Reflectam că dispunea de resurse care mie îmi lipseau ; dar cazul ei nu mi s-a părut cu mult mai clar cînd, o clipă mai tîrziu, a adăugat :

— Adevărul este că ne simțeam obligați, desigur, să nu întreprindem nimic cît timp trăiește mama.

— Iar acum socotești că te poți dispensa de consimțămîntul mamei ?

— Ah, poate nu va fi nevoie să ajungă lucrurile pînă acolo ! Mă întrebam pînă unde vor ajunge lucrurile, cînd ea a continuat : Draga de ea, poate că „va înghiți hapul". Ba chiar, dacă vrei să știi, adăugă ea rîzînd, *va trebui* s-o facă ! — afirmație căreia, în numele tuturor celor interesați, i-am recunoscut din plin forța de hotărîre.

VIII

Nimic mai supărător nu mi se putea întîmpla decît să-mi dau seama, chiar înainte de sosirea lui Corvick în Anglia, că nu voi fi acolo ca să iau legătură cu el. Am fost silit să plec pe neașteptate în Germania din cauza îmbolnăvirii alarmante a fratelui meu mai mic, care, în pofida sfaturilor mele, se dusese la München să studieze arta portretului în ulei, ce e drept pe lîngă un mare maestru. Ruda apropiată care îi acorda un ajutor bănesc îl amenințase să-i taie întreținerea dacă, sub vreun pre-

text specios, s-ar fi îndreptat către Paris în căutarea unui adevăr superior — Parisul fiind, nu se ştie de ce, în ochii unei mătuşi din Cheltenham, o şcoală a răului, o gheenă. Am deplîns prejudecata la timpul său, şi se vedea acum cît de dăunătoare se dovedise — în primul rînd pentru că nu-l ferise pe bietul băiat, plin de talent, plăpînd la trup şi zvăpăiat din fire, de o congestie pulmonară, şi, al doilea, fiindcă mă condamna la o mai mare depărtare de Londra. Cred că pe primul plan în mintea mea, în cursul cîtorva săptămîni de îngrijorare, a fost ideea că m-aş fi putut repezi să-l văd pe Corvick dacă ne-am fi aflat la Paris. Acum, nici vorbă despre aşa ceva nu putea fi, din nici un punct de vedere : fratele meu, a cărui însănătoşire ne-a dat mult de furcă la amîndoi, a zăcut trei luni de zile, în care timp nu l-am părăsit o clipă, iar la urmă am fost puşi în faţa unei contraindicaţii categorice în privinţa întoarcerii lui în Anglia. Se impunea luarea în considerare a climei, iar starea sănătăţii lui nu-i permitea să călătorească singur. L-am luat la Merano şi am petrecut vara împreună cu el, încercînd să-i arăt prin exemplu cum să reînceapă lucrul, în timp ce nutream o furie pe care mă străduiam să nu i-o arăt.

Întreaga chestiune s-a dovedit a fi prima dintr-un lanţ de fapte neobişnuite, atît de ciudat întreţesute încît, luate la un loc — cum mi-a fost dat mie să le iau — formează cea mai bună ilustrare din cîte cunosc a felului în care soarta luptă uneori împotriva avidităţii omului, spre binele sufletului său, fără îndoială. Aceste întîmplări au avut cu siguranţă semnificaţii mai ample decît modesta consecinţă de care ne ocupăm aici — deşi am sentimentul că şi despre ea se poate vorbi cu un oarecare respect. În orice caz, mărturisesc că mai ales într-o asemenea lumină mi se înfăţişează astăzi regretabilul rod al exilului meu. Chiar de la început, într-adevăr, spiritul în care aviditatea mea — aşa cum am numit-o — mă făcea să

privesc perioada de aşteptare nu s-a uşurat cu nimic de pe urma faptului că George Corvick, înainte de a reveni în ţară de la Rapallo, mi s-a adresat într-un fel care mi-a displăcut. Scrisoarea n-a avut asupra mea cîtuşi de puţin efectul liniştitor pe care astăzi sînt sigur că a dorit să-l aibă, iar mersul evenimentelor n-a fost orînduit astfel ca să împlinească lipsa. Începuse pe loc să redacteze, pentru una din revistele trimestriale, o amplă analiză, un ultim cuvînt asupra operei lui Vereker, iar acest studiu exhaustiv, unicul care va conta, care va dăinui, avea să aprindă noua lumină, să rostească — o, fără zgomot, cu discreţie ! — neînchipuitul adevăr. Avea să traseze, cu alte cuvinte, desenul din covor urmărind fiecare circumvoluţie a liniei, reproducînd fiecare nuanţă. Rezultatul, după părerea prietenului meu, avea să fie cel mai de seamă portret literar zugrăvit vreodată, şi îmi cerea doar să am bunătate să nu-l tulbur cu întrebări pînă cînd va atîrna capodopera în faţa mea. Îmi făcea onoarea să-mi declare că, exceptînd pe marele personaj ce-i servea drept model de la înălţimea indiferenţei sale, eu eram, luat aparte, cunoscătorul pentru care lucra cu cea mai mare rîvnă. Urma, deci, să fiu băiat bun şi să nu caut să strecor vreo privire după perdea pînă cînd va fi gata reprezentaţia : o voi gusta cu atît mai din plin dacă voi avea răbdarea să stau liniştit.

Mi-am dat toată silinţa să stau cît mai liniştit, dar nu m-am putut stăpîni să nu tresar citind în *The Times*, la vreo două săptămîni de cînd mă aflam la München şi, după cum ştiam, înainte de revenirea lui Corvick la Londra, anunţul morţii subite a doamnei Erme. I-am scris de îndată lui Gwendolen, cerîndu-i amănunte, iar ea mi-a răspuns că mama sa decedase în urma atacului de cord care o ameninţa de multă vreme. Fata nu şi-a mărturisit gîndul, dar eu mi-am luat libertatea să citesc printre rînduri că, din punctul de vedere al căsătoriei ei,

ca şi din acela al nerăbdării, cu nimic mai prejos faţă de a mea, soluţia era mult mai promptă şi mai radicală decît să aştepte ca bătrîna doamnă să „înghită hapul". Recunosc deschis, într-adevăr, că în epoca aceea — căci am avut în repetate rînduri veşti de la ea — ghiceam unele ciudăţenii în cuvintele lui Gwendolen şi altele şi mai nemaipomenite în tăcerile ei. Retrăiesc astfel, cu condeiul în mînă, momentele de atunci, şi ele îmi readuc strania senzaţie de a fi fost, timp de luni de zile şi împotriva voinţei mele, un spectator forţat. Întreaga viaţă mi se refugiase în privire, şi parcă desfăşurarea evenimentelor îşi luase obligaţia să mă ţină cu ochii larg deschişi. Erau zile cînd îmi venea să-i scriu lui Hugh Vereker şi să-i cerşesc îndurarea. Dar mai adînc în mine sălăşluia sentimentul că nu căzusem chiar atît de jos — afară de asta m-ar fi trimis, cum se şi cuvenea, să-mi văd de treabă. Moartea doamnei Erme l-a readus grabnic în ţară pe Corvick, şi într-o lună s-a căsătorit „discret şi fără zgomot" — la fel de discret, am înţeles, cum intenţiona să-şi prezinte în articol marea sa *trouvaille* [1] — cu tînăra fată pe care o iubise şi o părăsise. Folosesc acest termen din urmă, o spun în paranteză, deoarece ulterior m-am convins că, pe vremea călătoriei lui în India, în momentul marii veşti de la Bombay, nu existase nici un fel de angajament precis între ei doi. Nu exista nici unul nici în momentul cînd ea îmi afirma tocmai contrariul. Pe de altă parte e sigur că s-a logodit cu ea din ziua cînd s-a reintors. Fericita pereche s-a dus să-şi petreacă luna de miere la Torquay, şi acolo, într-un ceas de nesocotinţă, i-a venit în minte bietului Corvick ideea să-şi plimbe tînăra soţie cu trăsura. Nu stăpînea deloc conducerea cailor ; asta o înţelesesem demult, cu prilejul unei mici excursii făcute împreună într-un docar. Tot într-un docar şi-a cocoţat soţia pentru o plimbare rapidă peste dealu-

[1] Descoperire fericită (fr.).

rile din Devonshire ; pe una dintre rîpele cele mai primejdioase şi-a mînat la vale calul — care, e drept, o luase la goană — cu atîta violenţă, încît cei doi ocupanţi ai trăsuricii înalte au fost azvîrliţi înainte, iar el a avut parte de o cădere groaznică, chiar în cap. A murit pe loc ; Gwendolen a scăpat teafără.

Trec repede peste această tragedie în toată puterea cuvîntului, peste ceea ce a însemnat pierderea celui mai bun prieten pentru mine, şi îmi închei scurta povestire a răbdării şi durerii mele prin declaraţia deschisă că, în postscriptumul primei mele scrisori către ea după primirea oribilei veşti, am întrebat-o pe doamna Corvick dacă nu cumva soţul ei a izbutit, cel puţin, să-şi termine marele articol despre Vereker. Răspunsul ei a fost tot atît de prompt ca şi întrebarea mea ; articolul, pe care de-abia îl începuse, consta doar din cîteva sfîşietoare foi de hîrtie. Îmi dădea explicaţia că prietenul nostru, în Italia, tocmai se apucase să-l redacteze, cînd a fost întrerupt de moartea mamei ei, şi că pe urmă, la înapoierea în ţară, fusese împiedicat să lucreze din cauza preocupărilor absorbante în care i-a cufundat acea nenorocire. Paginile introductive erau tot ceea ce exista ; erau remarcabile, promiţătoare, dar nu dezvăluiau idolul. Grandioasa ispravă intelectuală urma, evident, să constituie apogeul lucrării. N-a adăugat nimic mai mult, nimic care să mă lămurească în privinţa celor ce ştia ea — a cunoştinţelor pentru dobîndirea cărora mi-o închipuisem săvîrşind fapte prodigioase. Asta doream să aflu mai presus de toate : văzuse ea idolul dezvăluit ? Avusese loc o ceremonie intimă pentru un public palpitînd de emoţie şi compus dintr-o singură persoană ? Pentru ce altceva decît pentru o asemenea ceremonie se celebrase ceremonia precedentă, cea nupţială ? Nu voiam încă să stărui pe lîngă ea, deşi, cînd mă gîndeam la toate discuţiile noastre pe tema aceasta în absenţa lui Corvick, mă sur-

prindea reticența ei. De aceea, abia mult mai tîrziu, de la Merano, am îndrăznit să-i adresez o nouă întrebare — am îndrăznit cu o oarecare impaciență, căci ea continua să nu-mi comunice nimic. „În acele puține zile ale fericirii dumitale nimicite, îi scriam eu, ai aflat oare ceea ce doream amîndoi atît de mult să aflăm?" Am scris „amîndoi" dinadins, ca o mică aluzie, iar ea mi-a arătat că știe să prindă aluzia din zbor. „Am aflat totul, mi-a răspuns, și am intenția să păstrez taina pentru mine!"

IX

Era greu să nu resimți cea mai vie compasiune față de ea, astfel că la întoarcerea mea în Anglia m-am arătat amabil sub toate formele care-mi stăteau în putință. Moartea mamei ei îi adusese oarecari înlesniri materiale, și se mutase într-o locuință mai confortabilă. Dar suferise o mare pierdere și se abătuse asupra ei o încercare crudă; nici nu mi-ar fi putut trece prin gînd, dealtfel, că era în stare să considere o compensație la durerea ei faptul că intrase în posesia unui secret de creație, a unui specimen de măiestrie literară. Lucru ciudat, totuși, după ce am văzut-o de cîteva ori, n-am putut îndepărta impresia că am întrezărit la ea o bizarerie în acest sens. Mă grăbesc să adaug că mai existaseră și alte impresii pe care nu le puteam îndepărta, și după cum n-am avut niciodată senzația că eram perfect lămurit în privința lor, așa și cu privire la subiectul pe care îl ating, acord memoriei ei beneficiul tuturor nesiguranțelor. Lovită de soartă și solitară, cultivată pînă la rafinament, iar acum, în veșmintele-i cernite, învăluită într-un farmec mai matur și, în mîhnirea ei mută, frumoasă fără putință de tăgadă, se înfățișa lumii ca o ființă ducîndu-și viața în demnitate și bun renume într-un chip cu totul aparte. La

început am găsit mijlocul să mă încredințez că voi reuși curînd să înving rezerva formulată imediat după catastrofă în răspunsul la o întrebare ce a putut s-o impresioneze — îmi dădeam seama — ca inoportună. Desigur, rezerva ei a însemnat pentru mine ceva asemănător unui şoc ; căci, cu cît reflectam mai mult la atitudinea ei, cu atît rămîneam mai nedumerit, chiar dacă încercam s-o explic (și uneori reușeam) atribuindu-i sentimente exaltate, scrupule superstiţioase sau o formă rafinată a fidelităţii. Bineînţeles, această rezervă sporea considerabil valoarea secretului lui Vereker, oricît de prețios îmi apăruse misterul și înainte. E mai bine să mărturisesc umil că neașteptata atitudine a doamnei Corvick a fost lovitura finală de ciocan care mi-a înfipt în creier nefericita idee, transformînd-o într-o obsesie ce nu mă mai părăsește.

Dar asta mă încuraja să devin cu atît mai ingenios, mai abil, să las un anumit timp să treacă înainte de a-mi reînnoi rugămintea. Aveam destule subiecte de meditaţie cu care să umplu intervalul, iar unul dintre ele era deosebit de captivant. Corvick s-a ferit să-i divulge tinerei sale prietene secretul pînă în clipa cînd intimitatea lor a devenit deplină — abia atunci a dat lucrurile pe faţă. Oare, însușindu-și sugestia lui, era și Gwendolen de părere să nu dea în vileag acest lucru decît pe baza reînnoirii unei astfel de legături ? Oare nu se putea urmări sau descrie desenul din covor decît de către soţi și soţii — de către îndrăgostiţii legaţi prin suprema alianţă ? Mi-a revenit în minte, spre dezorientarea mea, că în locuința din Kensington Square, cînd i-am pomenit lui Vereker că, foarte probabil, Corvick îi împărtășise iubitei sale taina, marele scriitor a lăsat să-i cadă un cuvînt care făcea posibilă ipoteza. Poate că nu era mare lucru în supoziţia mea, destul însă ca să mă pună pe gînduri

dacă nu cumva trebuia să mă însor cu doamna Corvick spre a obține ceea ce doream. Dar eram eu dispus să-i ofer prețul acesta pentru fericirea de a intra în posesia informației ? Ah, aici stătea nebunia ! — sau cel puțin așa îmi ziceam în clipele de adîncă tulburare. Iar între timp parcă vedeam torța pe care ea refuza s-o treacă în altă mînă cum arde neîntrerupt în cămara amintirii ei — cum îi revarsă prin ochi o lumină răspîndindu-se în casa-i singuratică. După șase luni de zile nu mai aveam nici cea mai mică îndoială că prezența aceasta caldă însemna pentru ea o compensație extraordinară. Vorbiserăm de nenumărate ori despre omul care ne apropiase — despre talentul, caracterul, farmecul lui personal, cariera sigură, destinul cumplit, și chiar despre scopul precis al marelui său studiu care ar fi trebuit să însemne un portret literar nedezmințit, un fel de Van Dyck sau de Velasquez al criticii. Își exprimase cu prisosință față de mine gîndul că se simțea cu limba legată, din pricina propriei ei îndărătnicii sau din pricina pietății, și că nu va rupe niciodată tăcerea, dacă nu-i fusese dat „celui în drept“, cum spunea ea, s-o rupă. Totuși a sosit, în sfîrșit, ceasul cînd am socotit că pot s-o întreb. Într-o seară, cînd rămăsesem la ea mai tîrziu ca de obicei, i-am pus mîna pe braț cu hotărîre.

— Hai, spune, ce anume este ?

Aștepta întrebarea, și era pregătită. A clătinat domol și îndelung din cap, arătîndu-și îndurarea doar prin mutism. Compasiunea față de mine n-a mers însă pînă acolo încît să nu-mi arunce, la urmă, un copios, subtil și rece „Niciodată !“ Într-o viață care mai cunoscuse ce e refuzul, avusesem parte și altădată de lovituri în plină față. De astă dată am simțit că odată cu izbitura mi s-au umplut ochii de lacrimi. Astfel că ședeam și ne uitam unul

la altul ; după un răstimp m-am ridicat încet. Mă întrebam dacă într-o zi mă va accepta ca soţ ; dar nu asta am rostit. I-am spus, netezindu-mi pălăria :

— Atunci ştiu ce trebuie să gîndesc. Nu este absolut nimic !

Un dispreţ distant, compătimitor, i s-a adunat într-un surîs vag, abia perceptibil ; apoi a vorbit cu un glas care-mi răsună în urechi şi astăzi.

— *E viaţa mea !* Şi, pe cînd zăboveam în prag, a adăugat : I-ai adus o ofensă !

— Lui Vereker, vrei să spui ?

— Vreau să spun celui decedat !

Ajungînd în stradă, am recunoscut justeţea învinovăţirii pe care mi-o adusese. Da, era viaţa ei — recucunoşteam şi asta ; dar viaţa ei a făcut loc, totuşi, după un timp, şi altei pasiuni. La un an şi jumătate după moartea lui Corvick şi-a publicat, într-un singur volum, al doilea roman al ei, *Subjugată*, asupra căruia m-am repezit în speranţa să descopăr acolo vreun ecou trădător sau vreo mică indiscreţie. N-am descoperit nimic altceva decît o carte mult mai bună în comparaţie cu tentativa ei din tinereţe — ca urmare, mi-am spus eu, a însoţirii cu un interlocutor de calitate superioară. Cu o ţesătură destul de complicată, covorul ei avea un desen propriu ; dar nu era desenul pe care îl căutam eu. Trimiţînd o recenzie a romanului la revista *The Middle*, am avut surpriza să mi se comunice de la redacţie că o cronică se şi afla sub tipar. Cînd a apărut publicaţia, n-am şovăit o clipă să atribui articolul — scris, după părerea mea, cu exagerări de prost gust — lui Drayton Deane, care pe vremuri fusese un fel de prieten de-al lui Corvick, totuşi abia făcuse cunoştinţă cu văduva sa în ultimele săptămîni. Cumpărasem unul dintre primele exemplare apă-

rute, dar, în mod evident, Deane avusese în mînă romanul înaintea mea. Îi lipsea, totuşi, mîna uşoară cu care Corvick poleise cronica la prima carte — el arunca poleiala cu lopata.

X

Şase luni mai tîrziu a apărut *Dreptul de a-ţi croi drumul,* ultima şansă — deşi nu ştiam — ce ni se oferea nouă, criticilor, de a ne reabilita. Scrisă în întregime în timpul şederii sale în străinătate, cartea lui Vereker a fost anunţată în zeci de notiţe, cu obişnuitele inepţii. Cu un exemplar procurat din prima clipă a apariţiei — de astă dată aşa îmi plăcea să cred — m-am înfăţişat numaidecît la doamna Corvick ca să i-l dăruiesc. La altceva nu mi-era de folos ; lăsam inevitabilul tribut al revistei *The Middle* unei minţi mai ingenioase şi unei dispoziţii sufleteşti mai puţin iritate.

— Dar am şi primit cartea, m-a întîmpinat Gwendolen. Drayton Deane a fost atît de amabil să mi-o aducă ieri, şi tocmai am terminat s-o citesc.

— Ieri ? Cum a făcut rost de ea aşa de repede ?

— El face rost repede de orice ! Trebuie să scrie recenzia pentru *The Middle.*

— El — Drayton Deane — să-l recenzeze pe Vereker ? Nu puteam să-mi cred urechilor.

— De ce nu ? O frumoasă ignoranţă face tot atît cît alta.

Am avut o crispare nervoasă, dar am adăugat repede :

— Ar trebui s-o recenzezi dumneata !

— Eu nu recenzez, a rîs ea. Eu sînt recenzată.

Tocmai atunci s-a deschis uşa.

— A, uite-l şi pe recenzentul dumitale !

Drayton Deane se afla acolo, cu picioarele lui lungi și fruntea înaltă : venise să vadă ce gîndea ea despre *Dreptul de a-ți croi drumul* și să aducă vești ciudat de pertinente. Ziarele de seară tocmai publicaseră o telegramă despre autorul romanului, care, la Roma, suferea de cîteva zile din cauza unui atac de malarie. La început boala nu păruse gravă, dar, ca urmare a unor complicații, luase o întorsătură ce dădea naștere la îngrijorare. Ultimele știri erau, într-adevăr, de-a dreptul alarmante.

Am fost frapat, la anunțul acestor vești, de catagorica detașare pe care doamna Corvick nu izbutea deloc s-o ascundă printr-un regret formal : fapt care mi-a dat măsura desăvîrșitei ei independențe. Această situație de sine stătătoare se întemeia pe cunoașterea dobîndită, o cunoaștere pe care nimic n-o mai putea spulbera acum, și nimic nu mai putea s-o modifice. Desenul din covor putea să mai urmeze o răsucire, două, dar, practic, arabescul fusese conturat. Scriitorul putea coborî în mormînt : ea era ființa din lume — ca și cum ar fi avut privilegiul moștenirii — pentru care existența lui prelungită însemna cel mai puțin. Asta îmi amintea cum, la un moment dat — după moartea lui Corvick — observasem la ea o scădere o dorinței de a-l vedea nemijlocit pe Vereker. Obținuse și fără asta ceea ce dorea. Sînt sigur că, dacă nu și-ar fi realizat năzuința, nu s-ar fi dat înapoi de la încercarea de a-l sonda personal pentru considerații de ordin superior, mai ușor de conceput din partea unui bărbat decît a unei femei, și care, în cazul meu, au acționat ca un factor de reținere. Nu înseamnă însă, mă grăbesc să adaug, că, în ciuda acestor comparații ofensatoare, cazul meu nu era destul de ambiguu. La gîndul că, în clipele acelea, Vereker se afla poate în pragul morții, mă năpădea un val de amărăciune — sfîșietoarea senzație că, în mod inconsecvent, încă mă bizuiam pe el. Numai delicatețea morală, unicul factor de

echilibru căruia îi îngăduiam să mă domine, mai lăsase Alpii și Apeninii între noi, dar ideea că acest ultim prilej era pe cale să dispară îmi dădea impresia că aș fi capabil, în disperarea mea, să mă duc în sfîrșit să-l văd. Bineînțeles, în realitate n-aș fi întreprins nimic de felul acesta. Am mai rămas cinci minute, pe cînd ceilalți doi discutau despre noua carte, dar în momentul în care Drayton Deane a făcut apel la opinia mea, am răspuns, ridicîndu-mă, că îl detestam pe Hugh Vereker — că pur și simplu nu-l puteam citi. Am plecat cu certitudinea deplină că, de îndată ce ușa se va închide îndărătul meu, Deane mă va stigmatiza ca fiind un tip îngrozitor de superficial. Iar amfitrioana sa nu-l va contrazice.

Continui să schițez cu un creion mai fugar șirul extrem de ciudat al evenimentelor. Trei săptămîni mai tîrziu a survenit moartea lui Vereker, și, înainte de încheierea anului, aceea a soției sale. N-o văzusem niciodată pe biata doamnă suferindă ; dar îmi făurisem teoria absurdă că, dacă i-ar fi supraviețuit soțului ei destulă vreme pentru ca, după regulile bunei-cuviințe, să poată fi vizitată, m-aș fi încumetat să mă adresez ei sub pretextul slabei mele licăriri de speranță. Știa ea ceva ? iar dacă știa, mi-ar fi vorbit ? Era foarte probabil că, dintr-un motiv sau altul, n-ar fi avut nimic să-mi spună ; dar cînd a trecut și ea dincolo de puterea mea de a o aborda, am înțeles că sînt predestinat renunțării. Eram întemnițat pe veci în obsesia mea — temnicerii se îndepărtaseră luînd cu ei cheia. Mă văd astăzi tot atît de confuz și nehotărît ca un prizonier închis într-un turn, în perioada care s-a scurs pînă cînd doamna Corvick a devenit soția lui Drayton Deane. Prevăzusem, printre zăbrele, acest final, deși nu s-a observat nici o grabă nelalocul ei, iar prietenia noastră se mai răcise. Erau amîndoi atît de „teribil de intelectualizați" încît dădeau impresia unei căsătorii potrivite, dar eu evaluam mai bine ca oricine bogăția de discernămînt care avea să con-

stituie aportul miresei. Nicicînd, pentru o căsătorie în cercuri literare — cum au descris ziarele uniunea lor — nu fusese o femeie atît de strălucit înzestrată. Cu rapiditatea cuvenită, m-am şi aflat în căutarea rodului acestei legături de iubire — acel rod, vreau să spun, ale cărui semne premonitorii aveau să fie vizibile îndeosebi la soţ. Luînd drept bună strălucirea darului nupţial al femeii, aşteptam să-l văd manifestîndu-se proporţional cu mijloacele sporite de care dispunea. Ştiam care-i fuseseră posibilităţile pînă acum — articolul despre *Dreptul de a-ţi croi drumul* oferea o mostră clară. Cum el se găsea în momentul de faţă exact în poziţia în care eu însumi, din păcate, nu mă aflam, am urmărit din lună în lună, în periodicele unde ştiam că există şanse să publice, apariţia obsedantului mesaj căruia Corvick nu avusese putinţa să-i dea expresie, şi a cărui răspundere cădea asupra succesorului. Lîngă căminul reaprins, văduva redevenită soţie va fi rupt, propabil, tăcerea pe care numai într-o nouă căsătorie o putea rupe, iar Deane va fi fost cuprins, desigur, de ardoarea aceluiaşi entuziasm ca şi Corvick la vremea lui, sau Gwendolen la vremea ei. Ei bine, nu aveam nici o îndoială că Deane se înflăcărase şi el, dar, după cît se părea, vîlvătaia nu era menită să lumineze în văzul tuturor. Zadarnic cercetam revistele în amănunt. Drayton Deane umplea pagini exuberante, dar reţinea pagina pe care o căutam febril. Scria despre o mie de subiecte, dar niciodată cu privire la Vereker. Specialitatea lui era să rostească adevăruri pe care alţii nu le spuneau din laşitate ori le treceau cu vederea, dar nu pronunţa niciodată unicul adevăr care mi se părea mie semnificativ în epoca aceea. Întîlneam perechea în cadrul cercurilor literare la care se refereau ziarele: am lăsat îndeajuns să se înţeleagă că eram făcuţi să ne învîrtim numai în asemenea cercuri. Gwendolen îşi legase viaţa de ele mai mult ca oricînd prin publicarea unui al treilea roman, iar eu fusesem clasat irevocabil

pentru opinia pe care mi-o exprimasem, anume că lucrarea se situa pe un plan inferior față de cea precedentă. Era mai slabă din cauza calității inferioare a interlocutorului ei ? Dacă taina ei însemna, după cum îmi mărturisise, propria ei viață — fapt ce apărea limpede din înfățișarea ei înfloritoare, din aerul că e deținătoarea unui privilegiu, și care, corectat cu mici gesturi de gentilețe, îi dădea o deosebită distincție — în acest caz, nu avea totuși nici o înrîurire asupra operei ei. Asta te făcea — totul, de altfel, te făcea — și mai însetat după dezlegarea enigmei ; o învăluia ca într-o gingașă și subtilă aură de mister.

XI

Prin urmare de la el mai ales, de la soț nu-mi puteam îndepărta privirea : îl asaltam într-un fel care l-ar fi putut stingheri. Am mers pînă acolo încît să mă angajez într-o discuție cu el. Cu un vuiet surd îmi revenea în minte mereu întrebarea : Oare nu cunoștea secretul ? nu intrase în posesia lui cum ar fi fost de la sine înțeles ? Îl cunoștea, firește, altfel nu mi-ar fi întors privirea întrebătoare în chip atît de ciudat. Soția lui îi încredințase taina după care tînjeam, iar el era amuzat cu bunăvoință de neputința mea. Nu rîdea — nu era omul care să rîdă ușor : metoda lui era să opună iritării mele, astfel ca să mă demasc sub forma cea mai penibilă, un gol conversațional la fel de vast ca fruntea lui uriașă și pleșuvă. De la aceste întinderi nepopulate ce păreau a se completa geograficește unele pe altele, simbolizînd deficiența de glas și de formă a lui Drayton Deane, plecam întotdeauna cu aceeași convingere înrădăcinată. Îi lipsea pur și simplu arta de a folosi ceea ce știa ; era literalmente incompetent să preia îndatorirea de unde o abando-

nase Corvick. Am mers și mai departe cu gîndul — și a fost unica licărire de mulțumire ce mi-a fost dată. Mi-am fixat părerea că o asemenea sarcină nu-i spunea nimic. Nu simțea nici un interes, nici o atracție pentru ea. Da, mă consola pe deplin convingerea că era prea stupid ca să resimtă vreo bucurie de pe urma posesiunii de a cărei lipsă sufeream eu. Era la fel de netot după inițiere ca și înainte, iar asta intensifica pentru mine nimbul auriu ce învăluia misterul. Desigur, trebuia să-mi amintesc, totuși, că soția lui i-a putut impune condiții și exigențe severe. Și mai presus de toate trebuia să-mi amintesc că, odată cu moartea lui Vereker, stimulentul major era suprimat. Marele scriitor se mai afla încă printre noi cu opera sa, pentru a fi cinstit prin strădaniile criticilor — nu mai era prezent pentru a-și da sancțiunea. Căci, vai ! cine altul decît el poseda autoritatea ?

Soții Drayton au avut doi copii, dar la nașterea celui de-al doilea mama și-a pierdut viața. După această lovitură a soartei, mi s-a părut că întrezăresc umbra unei noi șanse. Îmi tresărea inima la gîndul ei, dar am așteptat o bucată de vreme din respectul bunei-cuviințe ; în sfîrșit prilejul mi s-a ivit în chip remunerator. Îi murise soția de un an de zile cînd l-am întîlnit pe Drayton Deane în fumoarul unui mic club ai cărui membri eram amîndoi, dar unde nu-l văzusem de multă vreme — poate fiindcă și eu mă duceam rar pe acolo. Încăperea era goală, iar ocazia prielnică. Pentru a pune capăt chestiunii odată pentru totdeauna, i-am cedat dinadins poziția de superioritate după care înțelegeam că umblă de multă vreme.

— Ca vechi cunoscut al soției dumitale, mai vechi decît dumneata însuți, am început eu, te rog să-mi îngădui să-ți spun ceva care-mi stă pe inimă. Sînt gata să accept orice condiții vei găsi cu cale să-mi pui, în schimbul informației pe care ea a avut-o cu siguranță de la George Corvick — știi, informația aceea pe care el, bietul băiat,

a primit-o, într-una din cele mai fericite clipe ale vieţii lui, direct de la Hugh Vereker.

M-a privit încremenit şi opac ca un bust pentru studiul conformaţiei craniene.

— Informaţia... ?

— Secretul lui Vereker, dragul meu — intenţia generală a romanelor lui: firul pe care stau înşirate mărgăritarele, comoara îngropată, desenul din covor.

Sîngele îi năvălea în creştet — mulţimea protuberanţelor craniene ieşea la iveală.

— Romanele lui Vereker au o intenţie generală ?

Era rîndul meu să fac ochii mari.

— Doar nu vrei să spui că nu eşti la curent ? O clipă am crezut că îşi bătea joc de mine. Doamna Deane cunoştea taina ; o deţinea, cum am spus, direct de la Corvick, care, după nesfîrşite căutări şi spre încîntarea lui Vereker însuşi, descoperise gura peşterii. Unde se află misterioasa deschidere ? După nuntă, Corvick i-a destăinuit ei — şi numai ei ; cînd împrejurările s-au repetat, nu se poate ca ea să nu-ţi fi destăinuit dumitale. M-am înşelat eu considerînd ca un lucru de la sine înţeles că ţi-a împărtăşit — în semn de înalt privilegiu acordat celei mai apropiate fiinţe — taina a cărei unică depozitară era ea, după moartea lui Corvick ? Tot ceea ce ştiu e că reprezintă ceva extrem de preţios, şi aş dori să înţelegi că, dacă la rîndul dumitale mi-ai împărtăşi-o, ar fi o faptă pentru care ţi-aş rămîne etern recunoscător.

Se făcuse roşu ca un rac fiert ; crezuse mai întîi — pot să jur — că bat cîmpii. Treptat, începea să-mi priceapă cuvintele ; în ceea ce mă privea, căscam ochii cu o mirare tot mai vie. Pe urmă a deschis gura.

— Nu ştiu despre ce vorbeşti.

Nu juca teatru — era adevărul adevărat.

— Cum, nu ţi-a spus... ?

— Nimic despre Hugh Vereker.

Eram uluit ; pereţii se învîrteau în jurul meu ; şi atîta era puţin !

— Pe cuvînt de onoare ?

— Pe cuvînt de onoare. Ce dracu te-a apucat ? bodogăni el.

— Sînt înmărmurit, sînt decepţionat. Voiam să scot informaţia de la tine.

— Dar nu-i la mine, avu el un rîs încurcat. Şi chiar dacă ar fi...

— Dacă ar fi, mi-ai spune-o — ba da, nu m-ai lăsa aşa, oameni sîntem. Dar te cred. Îmi dau seama — înţeleg ! am continuat eu, conştient, odată cu întorsătura totală a lucrurilor, de marea mea iluzie, de falsa lumină în care privisem atitudinea bietului om.

Ceea ce înţelegeam, dar nu puteam să i-o spun, era faptul că soţia lui nu-l socotise demn de a fi informat. Mă impresiona bizareria acestei comportări din partea unei femei care-l socotise demn de a fi luat în căsătorie. În cele din urmă am găsit explicaţia că în nici un caz nu s-a putut căsători cu el pentru inteligenţa lui. Se măritase cu el din alte motive.

Acum era lămurit într-o oarecare măsură, dar în şi mai mare măsură era cuprins de uimire, tulburat : a rămas un moment pe gînduri ca să compare cele istorisite de mine cu propriile-i amintiri aţîţate. Rezultatul meditaţiei a fost că mi-a răspuns cu multă ceremonie, dar pe un ton cam lipsit de curaj :

— E prima oară cînd aud de chestiunea la care faci aluzie. Cred că te afli într-o eroare închipuindu-ţi că doamna Drayton Deane a avut vreo informaţie nemărturisită, şi mai puţin încă de nemărturisit, despre Hugh Vereker. Ar fi dorit cu siguranţă — dacă avea vreo legătură cu personalitatea lui literară — să fie folosită.

— A şi fost folosită. A folosit-o ea însăşi. Am auzit chiar din gura ei că „trăia" datorită acestei taine.

Cum am isprăvit fraza, m-am și căit de cuvintele mele ; s-a făcut alb la față de parcă l-aș fi lovit.

— Ah, „trăia"...! a șoptit, întorcîndu-mi brusc spatele.

Regretul meu era sincer ; i-am pus mîna pe umăr.

— Te rog să mă ierți — am comis o greșeală. Dumneata *nu știi* ceea ce mi-am închipuit eu că ți-e cunoscut. Dacă aș fi avut dreptate, puteai să-mi faci un serviciu ; iar eu am avut motivele mele ca să presupun că ești în situația de a-mi satisface dorința.

— Motivele dumitale ? îmi reluă el cuvintele. Care motive ?

M-am uitat la el lung ; am șovăit ; am cîntărit bine lucrurile.

— Șezi aici lîngă mine și am să-ți povestesc.

L-am tras spre o canapea, am aprins încă o țigară și, începînd cu episodul unicei coborîri din nori a lui Vereker, i-am relatat neobișnuitul lanț de întîmplări care, în ciuda licăririi inițiale, mă țineau pînă astăzi în întuneric. În cîteva cuvinte, i-am povestit întocmai ceea ce am scris aici. A ascultat cu o atenție tot mai pasionată, și mi-am dat seama, spre surprinderea mea, după exclamațiile și întrebările lui, că n-ar fi fost, la urma urmei, nedemn de încrederea soției sale. Conștiința bruscă a lipsei ei de încredere îi zdruncina echilibrul sufletesc ; dar îmi dădeam seama că șocul imediat al emoției începea să-și atenueze vibrațiile, apoi să pulseze din nou în valuri de întrebări zbuciumate și curiozitate aprinsă — valuri ce promiteau să crească la fel de vijelioase ca acelea care mă cuprinseseră pe mine. Pot spune că astăzi, ca victime ale dorului neîmplinit, semănăm ca două picături de apă. Starea bietului om e pentru mine aproape o consolare ; ba chiar există momente cînd am senzația că mi-am luat revanșa.

CUCERIREA LONDREI

PARTEA ÎNTÎI

I

Acea solemnă piesă de tapiserie, cortina de la Comedia Franceză, căzuse după primul act al piesei, şi cei doi americani profitaseră de pauză pentru a ieși din căldura înăbușitoare a vastei săli, împreună cu ceilalţi ocupanţi ai stalurilor. Dar se întoarseră printre cei dintîi, și, pentru a-și mai omorî vremea în restul antractului, cercetară cu privirea interiorul teatrului, curăţat de curînd de istoricele lui pînze de păianjen şi împodobit cu fresce ilustrînd dramele clasice. În luna septembrie publicul de teatru e relativ puţin numeros şi, cu acel prilej, drama — *Aventuriera* de Émile Augier [1] — nu avea pretenţii de noutate. Multe din loji erau goale, altele erau ocupate de persoane cu înfăţişare provincială sau turistică. Lojile sînt departe de scenă, lîngă care îşi aveau locurile spectatorii noştri ; dar chiar de la distanţă Rupert Waterville era capabil să deosebească unele detalii. Îi plăcea să identifice detaliile şi, cînd se ducea la teatru, privea mult

[1] *Augier, Émile* (1820—1889), dramaturg francez, reprezentant al comediei sociale şi al dramei realiste cu tendinţe moralizatoare.

în jurul lui, folosind un binoclu elegant, dar extrem de puternic. Ştia că un asemenea procedeu nu denota cea mai veritabilă distincţie şi că însemna o nedelicateţe a ţinti asupra unei doamne un instrument abia mai puţin ofensator, ca impresie, decît un pistol cu două ţevi ; dar el era întotdeauna extrem de curios şi, oricum, era sigur că, în acel moment al anului, la o asemenea piesă desuetă — aşa-i plăcea să califice capodopera unui academician — nu va fi observat de nici un cunoscut. Stînd, deci, în picioare, cu spatele la scenă, făcu circuitul lojilor, în timp ce alte cîteva persoane, alături de el, săvîrşeau aceeaşi operaţie cu şi mai mult sînge rece.

— Nici o singură femeie frumoasă, i se adresă el în sfîrşit prietenului său ; observaţie pe care Littlemore, aşezat la locul său şi fixînd cu o expresie plictisită cortina ce arăta ca nouă, o primi într-o tăcere desăvîrşită. El se lăsa rareori atras de asemenea excursii optice ; şedea de multă vreme la Paris şi oraşul încetase să-l mai intereseze, sau să-l copleşească de uimire ; îşi închipuia că metropola franceză nu-i mai rezervă surprize, deşi în trecut îi rezervase destule. Waterville se afla încă în faza emoţiilor neaşteptate ; deodată îşi manifestă surprinderea.

— Dumnezeule ! exclamă el ; îţi cer iertare — îi cer *ei* iertare — există, totuşi, o femeie care se poate numi — se opri o clipă examinînd-o — un gen de frumuseţe !

— Ce gen ? întrebă Littlemore, distrat.

— Un gen neobişnuit — un gen care nu se poate descrie. Littlemore nu era atent la răspuns, dar imediat auzi că i se adresează o rugăminte. Ştii ce, aş dori foarte mult să-mi faci o favoare.

— Ţi-am făcut o favoare venind aici, zise Littlemore. E insuportabil de cald, iar piesa e ca un dineu pregătit de ajutoarea de bucătăreasă. Actorii sînt toţi dubluri.

— Îți cer doar atît să-mi răspunzi : *ea*, este oare o femeie respectabilă ? întrebă Waterville, nedînd atenție ironiei caustice a prietenului său.

Littlemore scoase un geamăt, fără a întoarce capul.

— Mereu vrei să afli dacă sînt respectabile. La naiba ! are vreo importanță ?

— Am comis atîtea erori — mi-am pierdut total încrederea, zise bietul Waterville, pentru care civilizația europeană nu încetase de a fi o noutate, și care în cursul ultimelor șase luni se găsise confruntat cu probleme multă vreme nebănuite de el. De fiecare dată cînd întîlneai o femeie care părea cinstită și cumsecade, era sigur că va descoperi că aparține clasei reprezentate de eroina dramei lui Augier ; și oridecîteori își îndrepta atenția asupra unei persoane atrăgătoare într-un stil bătător la ochi, existau toate șansele să constate că e vorba de o contesă. Contesele aveau o aparență teribil de superficială. iar celelalte afișau un aer inaccesibil. Dar Littlemore distingea dintr-o ochire ; nu se înșela niciodată.

— Numai ca să mă uit la ele n-are importanță, presupun, vorbi cu naivitate Waterville, răspunzînd întrebării cinice a prietenului său.

— Te uiți lung după toate, continuă Littlemore, tot fără a se mișca de pe scaun ; afară, e drept, de cazul cînd îți spun că nu sînt respectabile — atunci rămîi cu privirea pironită !

— Dacă ai s-o judeci aspru pe această doamnă, îți promit să nu mă mai uit niciodată la ea. Vorbesc de cea din loja a treia de la ieșirea din stal, cea îmbrăcată în alb, cu podoaba de flori roșii, îi explică, în timp ce Littlemore se ridica în picioare alături de el. Tînărul se pleacă înainte. El, tînărul, mă face să mă îndoiesc de ea. Vrei binoclul ?

Littlemore se uită prin sală fără a-și concentra atenția.

— Nu, mulțumesc, am ochi destul de buni. Tînărul e un băiat foarte arătos, adăugă el după o clipă.

— Foarte, într-adevăr ; dar e cu cîţiva ani mai tînăr decît ea. Aşteaptă pînă cînd va întoarce capul.

Îl întoarse curînd — după cît se părea se adresase unei *ouvreuse* [1] de la uşa lojii — arătîndu-şi faţa spre public — o figură cu trăsături frumoase, bine desenate, cu ochi surîzători, cu zîmbetul pe buze, cu bucle delicate de păr negru împodobindu-i fruntea şi, la fiecare ureche, cu scînteierea cîte unui diamant destul de mare ca să fie văzut în toată sala teatrului. Littlemore se uită la ea, apoi exclamă brusc :

— Dă-mi binoclul !

— O cunoşti ? întrebă Waterville, în timp ce prietenul său îşi dirija micul instrument.

Littlemore nu dădu nici un răspuns ; privea în tăcere ; apoi înapoie binoclul.

— Nu, nu e respectabilă, rosti în sfîrşit. Şi se lăsă din nou pe scaun. Cum Waterville rămăsese în picioare, adăugă : Stai jos, te rog ; cred că m-a văzut.

— Nu vrei să te vadă ? întrebă Waterville, etern anchetator, luîndu-şi şi el locul.

Littlemore şovăi.

— Nu vreau să-i stric jocul.

Între timp antractul se încheiase ; cortina se ridică din nou.

Fusese ideea lui Waterville să meargă la teatru. Littlemore, care era întotdeauna înclinat să contrazică atunci cînd se propunea ceva, sugerase, seara fiind plăcută, să şeadă afară şi să fumeze, la o masă de la Grand Café, într-o porţiune decentă a Bulevardului de la Madeleine. Cu toate astea lui Rupert Waterville îi plăcu şi mai puţin actul al doilea decît îi plăcuse primul, pe care îl socotea greoi. Începu să se întrebe dacă prietenul său va dori să stea pînă la sfîrşit ; o supoziţie fără rost, căci, acum că venise la teatru, obiceiul lui Littlemore de a contrazice îl va împiedica negreşit să plece. Waterville se în-

[1] Plasatoare (fr.).

treba de asemenea ce știa el despre doamna din lojă. În vreo două rînduri îi aruncă o privire fugară prietenului, și atunci își dădu seama că nu urmărea piesa. Se gîndea la altceva ; se gîndea la femeia aceea. Cînd se lăsă din nou cortina, rămase la locul lui, făcînd loc vecinilor, ca de obicei, să se strecoare pe lîngă el, lovindu-și genunchii — avea picioare lungi — cu propriile lor protuberanțe. Cînd cei doi bărbați rămaseră singuri în stal, Littlemore rupse tăcerea :

— Pînă la urmă, cred că mi-ar face totuși plăcere s-o revăd.

Vorbea ca și cum Waterville ar fi putut să cunoască totul despre ea. Waterville era conștient că nu cunoaște, dar de vreme ce, în chip vădit, avea multe de aflat, înțelegea că nu are nimic de pierdut păstrînd o anumită discreție. De aceea, deocamdată, nu puse nici un fel de întrebări ; spuse doar :

— Poftim binoclul atunci.

Littlemore îi adresă o privire de compasiune bonomă.

— N-am vrut să spun că doresc s-o fixez cu drăcia asta. Am vrut să spun — s-o văd — cum o vedeam altădată.

— Și cum o vedeai altădată ? întrebă Waterville, renunțînd la discreție.

— În piața periferică de la San Diego. Și cum interlocutorul său, în fața acestei dezvăluiri, nu reacționă decît făcînd ochii mari, continuă : Hai să ieșim să luăm aer și am să-ți povestesc mai mult.

Se îndreptară spre ușa joasă și strîmtă, mai vrednică de un coteț de iepuri decît de un mare teatru, prin care se trece din stalurile Comediei Franceze în foaier, și cum Littlemore ieși primul, candidul său prieten îl observă din urmă că ridică în treacăt privirea spre loja ai cărei ocupanți prezintau interes pentru ei amîndoi. Persoana cea mai interesantă stătea cu spatele spre sală ; după cît se părea, tocmai atunci părăsea loja, urmîndu-și însoțitorul;

dar întrucît nu-şi luase mantia pe umeri, era limpede că nu plecau. În căutare de aer curat, Littlemore nu ieşi chiar în stradă ; îşi petrecu braţul pe sub cel al lui Waterville şi, ajungînd la frumoasa şi glaciala scară ce urcă în foaierul de la etaj, începu să urce treptele în tăcere. Littlemore era potrivnic plăcerilor dinamice, dar prietenul său reflecta că, de astădată cel puţin, se pusese în mişcare — o va căuta pe doamna pe care, printr-o monosilabă, părea s-o fi clasificat. Pentru moment, tînărul se resemnă să nu pună întrebări, şi cei doi începură să cutreiere iluminata sală unde admirabila statuie a lui Voltaire, sculptată de Houdon, reflectată în zece oglinzi, stă expusă privirilor unor vizitatori rămaşi cu gura căscată, cu mutre vădit mai puţin pătrunzătoare decît geniul pe care-l exprimă acele trăsături vii. Waterville cunoştea fineţea spiritului voltairian ; citise *Candide* şi mai avusese diverse alte prilejuri de a admira statuia. Foaierul nu era aglomerat; numai vreo zece grupuri se aflau împrăştiate în cuprinsul său, pe pardoseala lustruită, alte cîteva stînd pe balconul ce se înalţă deasupra scuarului de la Palais Royal. Ferestrele erau deschise ; luminile strălucitoare ale Parisului aprindeau culorile estompate ale serii de vară ca pentru o aniversare sau o revoluţie ; un murmur de voci părea că urcă din stradă, şi se auzea pînă în foaier ţăcănitul lent al copitelor de cai şi huruitul birjelor mînate întortocheat peste asfaltul tare şi neted. Un domn şi o doamnă, cu spatele la prietenii noştri, se opriseră în faţa imaginii lui Voltaire ; doamna era îmbrăcată în alb, cu o mică pălărie tot albă. Littlemore încercă sentimentul, ca atîţia alţii în acel loc, că scena avea un caracter specific parizian, şi emise un rîs misterios.

— Pare comic s-o vezi aici ! Ultima oară cînd am văzut-o a fost în Noul Mexic.

— În Noul Mexic ?

— La San Diego.

— Ah, în piaţa mărginaşă, făcu Waterville, punînd lucrurile cap la cap. Nu-şi dăduse seama de situarea geografică a oraşului San Diego, findcă, avînd prilejul să fie numit recent într-un post diplomatic subaltern la Londra, acordase multă atenţie geografiei europene şi o neglijase pe aceea a ţării sale.

Nu vorbiseră tare, şi nu se găseau aproape de ea ; dar brusc, ca şi cînd i-ar fi auzit, doamna în alb se întoarse. Privirea ei o întîlni mai întîi pe aceea a lui Waterville, şi din acea aruncătură de ochi el înţelese că, dacă-i auzise, motivul nu era că vorbele lor fuseseră clar preceptibile, ci că ea avea o ureche neobişnuit de fină. Nu dădu vreun semn că-l cunoştea — cum nu dădu, la început, nici cînd îşi opri uşor privirea asupra lui George Littlemore. Dar licărirea recunoaşterii izbucni o clipă mai tîrziu, însoţită de o gingaşă înroşire şi o rapidă extindere a surîsului care, după toate aparenţele, dăinuia permanent pe figura ei. Se întorsese complet ; stătea într-o atitudine subit prietenoasă, cu buzele întredeschise, cu mîna înmănuşată pînă la cot, aproape imperios oferită. Era şi mai atrăgătoare decît de la distanţă.

— Ei, asta-i grozav ! exclamă ea ; atît de tare încît parcă toţi cei din sală au avut impresia că li se adresează personal.

Waterville rămase surprins ; nu era pregătit să descopere în ea o americancă, nici după menţionarea pieţei periferice. Partenerul ei se întoarse şi el cînd o auzi vorbind ; era un tînăr slab, dar cu aspect înfloritor, în frac; îşi ţinea mîinile în buzunare ; Waterville se gîndi că el, în orice caz, nu era american. Arăta impresionant de grav — pentru un tînăr atît de atrăgător şi cu aspect festiv ; le adresă lui Waterville şi lui Littlemore, deşi nu era mai înalt ca ei, o căutătură îngustă, verticală. Apoi se întoarse la statuia lui Voltaire, ca şi cum, în definitiv, avusese presimţirea că doamna pe care o însoţea va recunoaşte persoane necunoscute lui şi neinspirîndu-i, poate, nici dorinţa de a le cunoaşte. Asta, nu ştiu cum, confirma vag afir-

mația lui Littlemore că nu era respectabilă. În orice caz, tînărul era demn de tot respectul ; în chip ireproșabil.

— Din care colț al lumii ai picat ? întrebă doamna.

— Mă aflu aici de cîtăva vreme, zise Littlemore, înaintînd cu oarecare cumpănire ca să-i strîngă mîna. Zîmbea puțin, păstrînd însă mai multă seriozitate decît ea ; își ținea privirea ațintită într-a ei de parcă ar fi reprezentat o mică primejdie ; era maniera cu care un individ plin de discernămînt s-ar fi apropiat de un animal grațios și fățarnic, avînd cîteodată năravul de a mușca.

— Aici, la Paris, vrei să spui ?

— Nu, ici și colo — prin Europa, în general.

— Ciudat lucru că nu te-am întîlnit.

— Mai bine mai tîrziu decît niciodată ! zise Littlemore. Surîsul lui era puțin cam încremenit.

— Ei, dar ai același aer firesc de altădată, continuă doamna.

— Și dumneata la fel — sau același aer încîntător — e tot una, răspunse Littlemore rîzînd, și dorind în chip vădit să fie degajat. S-ar fi zis că, față-n față, după o considerabilă scurgere de timp, o regăsise mai impunătoare decît se așteptase cînd, jos în stal, se hotărîse să-i iasă în întîmpinare. Pe cînd vorbea, tînărul însoțitor al doamnei renunță să-l examineze pe Voltaire și se întoarse cu fața, plin de indiferență, fără a-i privi pe Littlemore sau pe Waterville.

— Vreau să vă prezint prietenului meu, continuă ea. Sir Arthur Demesne. Sir Arthur Demesne este englez — domnul Littlemore e un compatriot de-al meu, un vechi prieten. Nu l-am văzut de ani de zile. De cîți ani ? Să nu-i mai numărăm ! Mă mir că m-ai recunoscut, urmă ea, adresîndu-se lui Littlemore. M-am schimbat înfiorător. Toate acestea au fost rostite pe un ton limpede și vesel, care apărea cu atît mai distinct cu cît pronunța cuvintele cu un fel de încetineală mîngîioasă. Cei doi bărbați, pentru a onora prezentarea, schimbară tăcuți o scurtă privire ;

englezul parcă roși imperceptibil. Era foarte sensibil față de partenera sa. Nu te-am prezentat pînă acum la prea multe persoane, remarcă ea.

— O nu face nimic, spuse Sir Arthur Demesne.

— Ce curios mi se pare să te revăd ! exclamă ea, privindu-l încă pe Littlemore. Te-ai schimbat și dumneata — îmi dau seama.

— Nu în ceea ce te privește.

— Asta îmi rămîne să descopăr. De ce nu-ți prezinți prietenul ? Văd că arde de nerăbdare să mă cunoască.

Littlemore îndeplini ceremonia, dar reducînd-o la cele mai simple elemente, adică aruncînd o privire spre Rupert Waterville și șoptindu-i numele.

— Dar nu i-ai spus și lui numele *meu*, protestă doamna, în timp ce Waterville îi adresa un salut ceremonios. Sper că nu l-ai uitat !

Littlemore îi aruncă o privire care urmărea să pară mai pătrunzătoare decît ceea ce își îngăduise pînă atunci; dacă ar fi fost tălmăcită în cuvinte ar fi însemnat : „Ah, dar *care* nume ?"

Ea răspunse la nerostita întrebare întinzînd mîna, așa cum făcuse și cu Littlemore.

— Încîntată să te cunosc, domnule Waterville. Sînt doamna Headway — poate ai auzit de mine. Dacă ai fost vreodată în America trebuie să fi auzit de mine. Nu atît la New York, cît în orașele din vest. Sînteți american? Ei, deci sîntem compatrioți cu toții — afară de Sir Arthur Demesne. Dă-mi voie să te prezint lui Sir Arthur. Sir Arthur Demesne e membru al Parlamentului; nu-i așa că arată tînăr? Nu aștepta nici un răspuns la această întrebare, ci puse pe neașteptate o alta, trăgîndu-și brățările îndărăt peste mănușile lungi, desfăcute la nasturi. Ei, domnule Littlemore, la ce te gîndești ?"

— Mă gîndesc la San Diego.

— Piaţa periferică, şi casa surorii mele ? Ah, nu te mai gîndi ; era prea groaznic. Acum ea a plecat de acolo. Cred că au plecat toţi.

Sir Arthur Demesne îşi scoase ceasul cu aerul unui om care nu putea lua parte la astfel de reminiscenţe domestice ; dădea impresia că o stăpînire de sine generică se îmbina la el cu o timiditate individuală. Rosti ceva în sensul că era timpul să se întoarcă la locurile lor, dar doamna Headway nu dădu atenţie acestei observaţii. Waterville dorea s-o facă să mai întîrzie ; privind-o, avea senzaţia că stă şi contemplă un tabolu încîntător. Părul lung şi des, cu ondulaţii bogate, avea o nuanţă de negru rar întîlnită astăzi : tenul evoca luminozitatea diafană a unei flori albe: profilul, cînd întorcea capul, era la fel de pur şi delicat ca un contur de camee.

— Ştii, e cel mai important teatru, îi spuse ea lui Waterville, dintr-o dorinţă de a se arăta sociabilă. Iar acesta e Voltaire, celebrul scriitor.

— Sînt un spectator fervent al Comediei Franceze, răspunse Waterville, cu un surîs.

— O acustică îngrozitoare, n-am auzit un cuvînt, zise Sir Arthur.

— A, da, din loji ! critică Waterville cu jumătate de glas.

— Sînt cam dezamăgită, continuă doamna Headway. Dar vreau să văd ce se va întîmpla cu femeia aceea.

— Cu doña Clorinde ? O, cred că va fi împuşcată ; în general, în piesele franceze, femeile sînt împuşcate, zise Littlemore.

— Asta o să-mi amintească de San Diego ! exclamă doamna Headway.

— Ah, la San Diego femeile erau cele care împuşcau.

— Nu s-ar părea că te-au ucis ! replică doamna Headway cu un aer ştrengar.

— Nu, dar sînt ciuruit de gloanţe.

— E o operă remarcabilă, continuă doamna întorcîndu-se către statuia lui Houdon. E splendid modelată.

— Poate îl citești pe domnul de Voltaire ? insinuă Littlemore.

— Nu, dar i-am cumpărat operele.

— Nu sînt o lectură adecvată pentru doamne, zise cu severitate tînărul englez, oferindu-i doamnei Headway brațul.

— Ah, puteai să-mi spui înainte de a le cumpăra ! exclamă ea, cu prefăcută consternare.

— Nu-mi puteam închipui că ai să cumperi o sută cincizeci de volume.

— O sută cincizeci ? N-am cumpărat decît două.

— Poate că două n-o să-ți prejudicieze ? făcu Littlemore cu un zîmbet.

Ochii ei scăpărară o rază de reproș.

— Știu ce vrei să spui — că sînt viciată dinainte. Bine, așa cum sînt, trebuie să vii să mă vezi.

Și îi aruncă din zbor numele hotelului, în timp ce se îndepărta la brațul englezului ei. Waterville privi în urma acestuia cu un anumit interes ; auzise de el la Londra și îi văzuse portretul în *Vanity Fair* [1].

Nu era încă momentul să revină în sală, deși gentlemanul englez spusese astfel, de aceea Littlemore și prietenul său ieșiră pe balconul foaierului.

— Headway — Headway ? De unde naiba a luat numele ăsta ? se întreba Littlemore, în timp ce priveau în jos la animația din umbrele înserării.

— De la soțul ei, presupun, sugeră Waterville.

— De la soțul ei ? De la care ? Ultimul se chema Beck.

— Cîți a avut ? se interesă Waterville, doritor să audă cum se făcea că doamna Headway nu era o femeie respectabilă.

[1] Revistă de actualități mondene din epoca victoriană.

— N-am nici cea mai mică idee. Dar nu va fi greu de descoperit, deoarece îmi închipui că toţi trăiesc. Era doamna Beck — Nancy Beck — cînd am cunoscut-o.

— Nancy Beck ! ridică glasul Waterville. uluit. Se gîndea la profilul ei delicat, ca acela al unei frumoase împărătese romane. Erau multe de lămurit.

Littlemore îi explică în cîteva cuvinte pe parcursul pînă la locurile lor, recunoscînd că, într-adevăr, nu avea încă posibilitatea să-i elucideze actuala situaţie. Ea reprezenta o amintire din anii petrecuţi în statele apusene; o văzuse ultima oară cu vreo şase ani în urmă. O cunoscuse foarte bine, şi în mai multe locuri ; domeniul activităţii ei se situa în special în zona de sud-vest. Activitatea aceasta avea un caracter vag, exceptînd sensul că era exclusiv socială. Se bănuia că are un soţ, unul Philadelphus Beck, redactorul unui ziar democratic, *Dakotah Sentinel* ; dar Littlemore nu-l văzuse niciodată — cuplul trăia separat — şi impresia generală la San Diego era că, pentru domnul şi doamna Beck, viaţa matrimonială însemna un lucru cam demodat. Îşi amintea acum că, mai tîrziu, auzise despre ea că urma să obţină divorţul. Obţinea foarte uşor divorţurile ; era atît de seducătoare în instanţă ! Mai divorţase de vreo două ori înainte de nişte bărbaţi ale căror nume Littlemore le uitase, şi circula legenda că nici aceia nu fuseseră primii. Avusese excesiv de multe despărţiri ! Cînd o întîlnise prima oară în California îşi spunea doamna Grenville ; i se dăduse a înţelege că nu era un nume dobîndit prin căsătorie, ci numele ei de familie, ca fată, reluat după desfacerea unei uniuni nefericite. Trecuse prin aceste episoade — uniunile ei fuseseră toate nefericite — şi purtase vreo şase nume. Era o femeie plină de farmec, mai ales pentru Noul Mexic; dar divorţase din cale-afară de des — credulitatea îţi era pusă la încercare ; lăsase, probabil, mai mulţi bărbaţi decît luase în căsătorie.

La San Diego şedea la sora ei, al cărei soţ din epoca aceea (sora ei divorţase şi ea), patronul oraşului, ţinea o bancă (cu ajutorul unui revolver cu şase gloanţe) şi n-o lăsase niciodată pe Nancy să ducă lipsă de un cămin în perioadele dintre căsătorii. Nancy începuse viaţa foarte de tînără ; astăzi avea, probabil, cam treizeci şi şapte de ani. Atîta tot voise să spună Littlemore cînd o calificase drept nerespectabilă. Cronologia era puţin încurcată ; în orice caz, sora ei îi mărturisise odată că, într-o iarnă, ea însăşi nu mai ştia *cine* era soţul lui Nancy. Se pasionase îndeosebi după redactori de ziare — aprecia profesiunea de gazetar. Fuseseră, probabil, cu toţii nişte brute cum nu s-au mai văzut, dată fiind prietenoasa amabilitate care o caracteriza în mod evident. Tot ce va fi comis, era bine ştiut, comisese în spirit de autoapărare. În fine, făcuse ea unele lucruri ; asta era esenţialul acum! Avea de la natură frumuseţe, suflet bun şi minte ageră, şi prin locurile acelea nu puteai întîlni o femeie de societate mai agreabilă. Reprezenta un produs autentic al Vestului Îndepărtat — o floare a coastei Pacificului ; neinstruită, îndrăzneaţă, neartificializată, dar plină de curaj şi avînt, înzestrată cu inteligenţă naturală şi cu un anumit bun gust intermitent, accidental. Repeta mereu că n-are nevoie decît să i se ofere o şansă — după toate aparenţele, în momentul de faţă o găsise. La un moment dat, fără ea, Littlemore n-ar fi văzut cum să se împace cu viaţa. Înfiinţase o fermă pentru creşterea vitelor, de care San Diego era cel mai apropiat oraş, şi venea călare pînă acolo ca s-o vadă. Uneori rămînea cîte o săptămînă; atunci se ducea s-o viziteze în fiecare seară. Era nesuferit de cald; obişnuiau să şeadă în aer liber, în piaţa mărginaşă. Era şi atunci la fel de atrăgătoare şi aproape la fel de elegant îmbrăcată cum o văzuseră cu cîteva clipe mai înainte. Judecînd după aparenţe, ar fi putut să fie transplantată de foarte scurtă vreme din vechea şi prăfoasa aşezare în oraşul de pe Sena.

— Unele dintre aceste femei din vest sînt minunate, zise Littlemore. Ca şi ea, n-au nevoie decît să li se ofere o şansă.

Nu fusese îndrăgostit de ea — nu fusese nimic de felul acesta între ei. Ar fi putut să fie, desigur ; dar aşa s-a întîmplat că n-a fost. Se părea că Headway îi succedase lui Beck ; poate mai fuseseră şi alţii între ei. Nu frecventa nici un fel de „societate" ; se bucura doar de o reputaţie locală („eleganta şi fina doamnă Beck" o numeau ziarele — ale altor proprietari de ziare, cu care nu era măritată), deşi, e drept, în acea spaţioasă civilizaţie localitatea era întinsă. Nu cunoştea nimic despre statele din est şi, după cît socotea Littlemore, nu văzuse New York-ul în epoca aceea. Multe s-au putut întîmpla, totuşi, în aceşti şase ani ; fără îndoială că „ajunsese sus". Vestul ne trimitea de toate (Littlemore vorbea ca un newyorkez) ; neîndoios că ne va trimite în sfîrşit femei strălucitoare. Această femeie fără importanţă obişnuia de pe atunci să privească dincolo de creştetul New York-ului ; încă de prin anii aceia se gîndea la Paris şi vorbea despre acest oraş pe care nu avea perspective să-l cunoască ; aşa a făcut ca progrese în Noul Mexic. Nutrise o ambiţie, avusese presentimentele ei ; ştiuse că era menită unei vieţi superioare. Încă de la San Diego îl văzuse în imaginaţie pe micul ei Sir Arthur ; cînd şi cînd, pătrundea în sfera relaţiilor ei cîte un englez rătăcitor. Nu aveau toţi titlul de baronet, nici nu erau membri ai Parlamentului, dar constituiau, de obicei, o variaţie faţă de redactorii de ziare. Littlemore era curios să vadă ce va realiza cu actuala ei achiziţie. Cu siguranţă că îl făcea fericit — dacă tînărul avea capacitatea pentru această stare de spirit, ceea ce nu prea părea. Arăta fastuoasă. Headway făcuse, probabil, avere, faptă de care ceilalţi nu se făcuseră vinovaţi. Nu primea bani — era sigur că ea nu accepta bani.

Pe cînd se îndreptau spre locurile lor, Littlemore, care adoptase un ton glumeț, deși cu accentul melancolic nedespărțit de orice privire spre trecut, izbucni deodată într-un hohot de rîs.

— Modelarea unei statui și operele lui Voltaire ! exclamă el, repetînd cele două-trei teme pe care le abordase ea. E comic s-o auzi încercînd asemenea zboruri intelectuale, fiindcă în Noul Mexic habar n-avea de lucrurile astea.

— Nu m-a frapat ca o ființă afectată, replică Waterville, mînat de un vag impuls de a păstra un punct de vedere precaut la adresa ei.

— O, nu ; e doar — cum spune ea — înfiorător de schimbată.

Își ocupară locurile înainte de reînceperea spectacolului, și amîndoi, în trecere, aruncară din nou o privire spre loja doamnei Headway. Rezemată pe spate, își făcea vînt încet cu evantaiul, urmărindu-l în mod vădit pe Littlemore, ca și cum ar fi așteptat să-l vadă intrînd. Sir Arthur Demesne ședea alături, cu un aer cam întunecat, sprijinindu-și bărbia rotundă și roză pe gulerul înalt și scrobit ; părea că nici unul din ei nu vorbește.

— Ești sigur că-l face fericit ? întrebă Waterville.

— Da, ăsta-i felul în care își manifestă fericirea oamenii de genul lui.

— Dar cum iese așa cu el în societate ? Unde-i e soțul ?

— Presupun că a divorțat de el.

— Și vrea să se mărite cu baronetul ? întrebă Waterville, ca și cum prietenul său ar fi fost omniscient.

Îl amuză, pentru moment, pe Littlemore să pară astfel;

— Am impresia că el vrea s-o ia în căsătorie.

— Și pe urmă să aibă parte de divorț, ca și ceilalți ?

— O, nu ; de astădată ea a obținut ce și-a dorit, zise Littlemore, în timp ce se înălța cortina.

Lăsă încă trei zile să treacă înainte de a se înfăţişa la hotelul Meurice, desemnat de doamna Headway, iar noi putem folosi acest interval de timp pentru a adăuga cîteva cuvinte la istorisirea relatată de el însuşi. Şederea lui George Littlemore în Vestul Îndepărtat avusese obişnuitul caracter de încercare a norocului — se dusese acolo ca să-şi umple din nou buzunarele deşertate de risipa tinereţii. Primele experienţe eşuaseră : irosise zilele în care ar fi putut strînge avere pînă şi un tînăr presupus a fi moştenit de la onorabilul său tată, recent decedat, cîte ceva din acele excelente aptitudini, închinate în special importului de ceai, graţie cărora domnul Littlemore senior îşi lăsase fiul bine situat. Littlemore îşi risipise patrimoniul, şi nu prea se grăbea să-şi descopere talentele, care, constînd mai cu seamă din nelimitata facultate de a fuma şi de a dresa cai, nu păreau să se îndrepte spre nici una dintre profesiunile numite liberale. Fusese trimis la Harvard pentru a-şi cultiva aptitudinile, dar acolo ele evoluaseră în aşa fel încît reprimarea lor a fost socotită mai necesară decît încurajarea — reprimarea întruchipată în rămînerea de circumstanţă, pentru un timp, într-unul din frumoasele sate ale văii Connecticut. Rusticizarea l-a salvat, poate, în sensul unei detaşări ; i-a distrus ambiţiile, care fuseseră nesocotite. La vîrsta de treizeci de ani, Littlemore nu-şi însuşise nici unul dintre meşteşugurile utile, afară doar dacă reţinem în numărul lor marea artă a indiferenţei. A fost trezit din indiferenţa lui de un noroc neaşteptat. Pentru a îndatora un prieten care se găsea şi mai strîmtorat decît el, cumpărase pentru o sumă de nimic (banii cîştigaţi la o partidă de poker) o participare la o mină de argint, pe care vînzătorul, cu neobişnuită sinceritate, o declara lipsită de acel metal nobil. Littlemore îşi inspectă mina şi recunoscu adevărul controversatei afirmaţii, care totuşi, a fost răsturnat vreo doi ani mai tîrziu printr-o subită renaştere a curiozităţii din partea unuia dintre acţionari.

Acesta, convins că o mină de argint fără argint e ceva tot atît de rar ca un efect fără cauză, descoperi lucirea prețiosului element adînc în rațiunea lucrurilor. A fost o descoperire plăcută pentru Littlemore, şi a însemnat începutul unei averi pe care, de-a lungul cîtorva ani mohoriți, petrecuţi în diverse locuri necivilizate, disperase, în multe rînduri, s-o mai strîngă, și pe care, pe de-altă parte, un om ca el, nu totdeauna cu o voință de fier, poate că n-o merita. Prin urmare, înainte de a întîlni succesul făcuse cunoştință cu doamna stabilită acum la hotelul Meurice. Astăzi era proprietarul celei mai mari participări la acea mină, care continua să fie îndărătnic de productivă, îngăduindu-i să cumpere, printre altele, o fermă pentru creșterea vitelor, în Montana, de proporţii mult mai mari decît pogoanele sterpe de lîngă San Diego. Fermele de vite şi minele insuflă un sentiment de siguranță și, la obișnuitul său sînge rece, se adăuga acum conştiința că nu e dator să-și urmărească sursele veniturilor cu prea multă nelinişte (obligaţie care, unui om cu firea lui, i-ar fi stricat tot cheful). Nu că acest sînge rece nu-i fusese destul de crunt pus la încercare. Pentru a lua un simplu exemplu — cel principal : își pierduse soţia la numai un an după căsătorie, cu vreo trei ani înainte de data întîmplărilor pe care le povestim. Avea peste patruzeci de ani cînd întîlni și ceru în căsătorie o tînără fată de douăzeci şi trei de ani, care, ca și el, reflectase asupra tuturor posibilităților în aşteptarea unor ani mulţi şi fericiţi. Îi lăsă o fetiță, pe care el o încredință unicei sale surori, soţia unui moşier englez şi stăpîna unui parc cam trist în Hampshire. Sora lui, actualmente doamna Dolphin, își cucerise proprietarul de pămînt în cursul unei călătorii întreprinse de către domnul Dolphin cu scopul de a studia instituţiile Statelor Unite. Instituţiile despre care acel „squire“ întocmise cel mai favorabil raport au fost fetele drăguțe din marile orașe, de aceea el se în-

torsese la New York un an sau doi mai tîrziu ca s-o ia în căsătorie pe domnişoara Littlemore, care, spre deosebire de fratele ei, nu-şi irosise moştenirea. Cumnata ei, căsătorită mulţi ani mai tîrziu, şi venind în Europa cu acel prilej, murise la Londra — unde îi plăcuse să creadă că medicii sînt infailibili — la o săptămînă după naşterea fetiţei ; şi bietul Littlemore, deşi părăsindu-şi copila pentru moment, rămăsese în acele dezamăgitoare ţinuturi pentru ca, la primul apel, să se poată înfăţişa în camera copiilor de la conacul din Hampshire. Era un bărbat care atrăgea atenţia, îndeosebi de cînd părul şi mustaţa îi albiseră. Înalt şi voinic, cu o siluetă frumoasă, dar cu ceva neîndemînatic în alură, arăta ca un om capabil, însă indolent, şi se credea în general despre el că are o importanţă de care el personal nu-şi dădea seama. Privirea îi era ageră şi totodată calmă, zîmbetul vag şi tardiv, dar de o netăgăduită francheţe. Principala lui ocupaţie în momentul de faţă era aceea de a nu face nimic, şi o îndeplinea cu o desăvîrşire artistică. Aptitudinea aceasta stîrnea o adevărată invidie din partea lui Rupert Waterville, care avea cu zece ani mai puţin şi era ros de prea multe ambiţii şi nelinişti — nici una dintre ele deosebit de importantă, dar toate la un loc alcătuind un veritabil coşmar — pentru a fi în stare să stea şi să aştepte clipa inspiraţiei. Considera felul de a fi al prietenului său drept o extraordinară desăvîrşire, pe care nădăjduia s-o atingă într-o zi ; te făcea să pari atît de independent ! — iar el simţea că posedă resursele necesare. Littlemore putea să şeadă o seară întreagă, fără să scoată o vorbă sau să facă o mişcare, fumînd şi privindu-şi distrat unghiile. Cum toată lumea ştia că e un om cumsecade şi că îşi agonisise o avere, comportarea aceasta monotonă nu putea fi atribuită neroziei sau unei firi ursuze. Părea că implică un fond de reminiscenţe, o experienţă de viaţă care-i lăsase sute de amintiri pe care să le evoce în gînd. Waterville

încerca sentimentul că, dacă și-ar putea folosi bine actualii lui ani, și dacă ar fi mereu cu ochii în patru după experiențe, la patruzeci și cinci de ani ar avea, poate, și el răgazul să-și privească unghiile. Își făurise concepția că asemenea contemplații absorbite — nu în sensul lor literal, desigur, ci în intensitatea lor simbolică — constituiau semnul distinctiv al omului de lume. Waterville mai avea și concepția că îmbrățișase cariera diplomatică — neținînd seama, probabil, de nerecunoștința Departamentului de Stat. Era cel mai tînăr dintre cei doi secretari care fac ca personalul legației Statelor Unite de la Londra să fie excepțional de numeros, și în momentul de față își petrecea concediul anual. Unui diplomat i se potrivea să arate impenetrabil și, cu toate că, în general, nu-l luase nicidecum pe Littlemore ca model — erau alții cu mult superiori în corpul diplomatic de la Londra — Waterville își găsi prietenul de nepătruns cînd, într-o seară, la Paris, după ce-l întrebase ce i-ar place să facă, îi răspunse că nu i-ar place să facă nimic, ci să stea pur și simplu la nesfîrșit în fața localului Grand Café, pe Boulevard de la Madeleine (îi plăceau enorm cafenelele), comandînd o serie de *demi-tasses*[1]. Foarte rar era amaor să meargă la teatru, iar seara petrecută la Comedia 'ranceză, pe care tocmai am descris-o, se datorase insisențelor lui Waterville. Acesta văzuse *Le Demi-Monde*[2] u cîteva seri mai înainte și fusese informat că *L'Aventuère* îi va oferi o tratare proprie a aceleași teme — justia împărțită femeilor lipsite de scrupule care încearcă i-și facă drum în familiile onorabile. I se părea că în mbele cazuri eroinele își meritaseră soarta, dar el ar fi referat ca această condamnare să fi fost provocată de nai puțină minciună din partea reprezentanților onoarei. Littlemore și el însuși, fără a fi intimi, erau foarte

---

[1] Cești de cafea (fr.).
[2] Piesă de Alexandre Dumas-fiul (1855).

buni prieteni și petreceau mult timp împreună. Așa cum s-au întors lucrurile, lui Littlemore i-a părut bine că a mers la teatru, deoarece a constatat că îl interesa mult această nouă incarnare a lui Nancy Beck.

2

Amînarea vizitei la ea i-a fost totuși calculată ; existau mai multe motive decît e necesar să menționăm. Dar cînd se duse s-o vadă, o găsi pe doamna Headway acasă, și nu fu surprins văzîndu-l pe Sir Arthur Demesne în salonul ei. Era ceva în aer care părea să indice că vizita acelui gentleman durase o bună bucată de vreme. Littlemore socotea că, date fiind împrejurările, sosirea lui va pune capăt acestei vizite ; Sir Arthur va fi aflat de la amfitrioana lor că el, Littlemore, era un vechi și apropiat prieten. Sir Arthur avea, firește, drepturi bine definite — toate aparențele pledau în acest sens ; dar cu cît erau mai definite, cu atît mai ușor își putea îngădui să renunțe, în chip elegant, la ele. Asemenea reflecții făcea Littlemore, în timp ce Sir Arthur Demesne ședea acolo cercetîndu-l cu privirea, fără a da vreun semn de plecare. Doamna Headway își manifestă din plin amabilitatea — dădea impresia că te cunoaște de o sută de ani ; îl certă pe Littlemore într-un fel exagerat că nu venise mai curînd s-o vadă, dar asta nu însemna decît o formă de bunăvoință. La lumina zilei arăta puțin mai trecută ; dar avea o expresie ce nu se putea veșteji niciodată. Locuia în cel mai frumos apartament din hotel și totul respira opulența și prosperitatea ; comisionarul ei aștepta afară, în anticameră ; era vădit că știe cum să trăiască. Încercă să-l atragă pe Sir Arthur în conversație, dar tînărul refuză să ia parte, deși nu-și părăsea locul. Zîmbea, în tăcere ; era limpede însă că se simte stingherit. Discuția rămase, așadar, artificială — aspect care, altădată, nu

caracteriza cîtuși de puțin întrevederile doamnei Headway cu prietenii ei. Englezul îl privea pe Littlemore cu o expresie ciudată și rea, pe care, la început, amuzîndu-se copios în sinea lui, Littlemore o atribui geloziei.

— Dragul meu Sir Arthur, aş dori nespus să pleci, remarcă doamna Headway, după vreun sfert de oră.

Sir Arthur se ridică și își luă pălăria.

— Credeam că te îndatorez rămînînd.

— Ca să mă aperi de domnul Littlemore? Îl cunosc de cînd eram o copilă — știu cît rău îmi poate face. Își îndreptă, un răstimp, fermecătorul surîs asupra vizitatorului care se retrăgea, și adăugă, în chip cu totul neașteptat: Vreau să vorbesc cu el despre trecutul meu!

— Tocmai asta vreau și eu să aud, spuse Sir Arthur cu mîna pe clanță.

— O să vorbim în americană; nu ne-ai înțelege! El vorbește în stilul englez, îi explică ea lui Littlemore, cu nica ei suficiență, în timp ce baronetul, care o anunțase ă, oricum, va reveni seara, ieșea din încăpere.

— Nu-ți cunoaște trecutul? se interesă Littlemore, căutînd ca întrebarea lui să nu sune impertinentă.

— Ba da, i-am povestit totul; dar el nu înțelege. Englezii sînt atît de aparte. N-a auzit niciodată de o femeie care... Aici însă doamna Headway se opri, iar Littlemore completă spațiul liber. De ce rîzi? N-are nici o importanță, urmă ea; sînt mai multe lucruri pe lumea asta decît au auzit ei. Totuși, îmi plac foarte mult englezii; în orice caz îl plac pe el. E un gentleman fără cusur; știi ce vreau să spun? Numai că rămîne prea multă vreme, și nu e un om distractiv. Sînt bucuroasă să te revăd, ca o schimbare.

— Înțelegi prin asta că eu nu sînt un gentleman? întrebă Littlemore.

— Nu, cum poți gîndi asta; erai un gentleman și în Noul Mexic. Cred că erai singurul — și sper că ești și

astăzi. De aceea te-am recunoscut acum cîteva seri ; aş fi putut să mă prefac că nu te cunosc, îţi dai seama.

— Poţi şi acum, dacă vrei. Nu e prea tîrziu.

— O, nu ; nu vreau asta. Aş dori să mă ajuţi.

— Să te ajut ?

Doamna Headway îşi aţinti o clipă ochii asupra uşii.

— Crezi că mai e acolo ?

— Tînărul, sărmanul tău englez ?

— Nu, vorbesc de Max. Max e comisionarul meu, rosti doamna Headway cu o anumită solemnitate.

— Habar n-am ; pot să mă duc să verific, dacă vrei.

— Nu, fiindcă atunci ar trebui să-i dau un ordin, şi nu ştiu ce naiba aş putea să-i cer să facă. Şade acolo ore întregi ; cu deprinderile mele simple nu-i ofer nici o ocupaţie. Mă tem că-mi lipseşte imaginaţia.

— Povara grandoarei, zise Littlemore.

— O, da, trăiesc pe picior mare. Dar, în general, îmi place. Mi-e teamă doar să n-audă. Vorbesc aşa de tare ; ăsta e încă un lucru de care vreau să mă vindec.

— De ce vrei să fii altfel ?

— Ei, fiindcă toată lumea e altfel, replică doamna Headway cu un suspin. Ai auzit că mi-am pierdut soţul? continuă ea, fără tranziţie.

— Vorbeşti de... domnul... ? şi Littlemore tăcu, cu o intenţie care nu păru să producă asupra ei efectul aşteptat.

— Vorbesc de domnul Headway, spuse ea cu demnitate. Am trecut prin multe de cînd nu m-ai mai văzut : căsătorie, moarte, necazuri şi altele de tot felul.

— Trecuseşi prin multe alte căsătorii şi înainte, se încumetă Littlemore să releve.

Ea îşi opri asupra lui o privire pătrunzătoare, dar plină de gingăşie, şi fără a se tulbura cîtuşi de puţin.

— Nu atît de multe — nu atît de multe...

— Nu atît de multe cît s-ar fi putut crede.

— Nu atît de mult cît se zvonea. Am uitat dacă eram căsătorită cînd ne-am văzut ultima oară.

— Circula unul dintre aceste zvonuri, zise Littlemore. Dar eu nu l-am văzut niciodată pe domnul Beck.

— N-ai pierdut mult ; era un nemernic ! Am făcut în viață anumite lucruri pe care nu le-am înțeles niciodată ; nu-i de mirare că nu le pot înțelege nici alții. Dar toate astea s-au sfîrșit ! Eşti sigur că Max nu ne-aude ? întrebă ea repede.

— Nu sînt deloc sigur. Dar dacă-l bănuiești că ascultă prin gaura cheii, pot să-i spun să plece.

— Nu cred că face una ca asta. Eu ies întotdeauna ca vîntul pe uşă.

— Atunci nu aude. Nici nu-mi trecea prin minte că ai atîtea secrete. Cînd m-am despărţit de dumneata, domnul Headway se afla în viitor.

— Ei bine, acum se află în trecut. Era un om plăcut — pot să-mi înțeleg fapta asta. Dar n-a trăit decît un an. Avea angină pectorală ; m-a lăsat foarte bine situată. Menționă aceste diverse împrejurări ca și cum ar fi aparţinut absolut aceleiaşi ordini de idei.

— Mă bucur să aud ; aveai gusturi costisitoare.

— Am o groază de bani, zise doamna Headway. Domnul Headway avea o proprietate la Denver, care şi-a sporit neînchipuit valoarea. După moartea lui am încercat New York-ul. Dar New York-ul nu pot să-l sufăr. Amfitrioana lui Littlemore rosti această ultimă frază pe un ton care însemna rezumatul unui întreg episod social. Am intenția să trăiesc în Europa — îmi place Europa, proclamă ea ; şi felul în care făcea declaraţia avea o nuanță de profeție, după cum celelalte cuvinte avuseseră un răsunet de istorie trăită.

Littlemore era foarte impresionat de toate acestea și simţea că petrece bine în compania doamnei Headway.

— Călătoreşti împreună cu tînărul acela ? se interesă el, cu insolenţa cuiva care vrea să-şi prelungească amuzamentul cît mai mult.

Ea îşi încrucişă braţele la piept, rezemîndu-se pe spătarul scaunului.

— Ştii ce, domnule Littlemore, zise ea. Sînt aproape tot atît de bună la suflet cum eram în America, dar ştiu ceva mai multe. Se înţelege că nu călătoresc cu tînărul acela ; mi-e doar prieten.

— Nu ţi-e iubit ? întrebă Littlemore cu oarecare cruzime.

— Călătoresc femeile cu iubiţii lor ? Nu vreau să rîzi de mine — vreau să mă ajuţi. Îşi pironi ochii asupra lui cu un aer de tandră mustrare care ar fi putut să-l mişte; arăta atît de blîndă şi rezonabilă. Cum îţi spun, am îndrăgit grozav bătrîna Europă ; aş avea chef să nu mă mai întorc în America niciodată. Dar vreau să văd ceva din felul de viaţă de-aici. Am impresia că m-aş acomoda — dacă mi s-ar da puţin posibilitatea să debutez. Domnule Littlemore, adăugă ea peste puţin — mai bine să fiu sinceră, căci nu mi-e deloc ruşine. Doresc să pătrund în societate. După asta umblu !

Littlemore se înfundă mai adînc în fotoliu, cu sentimentul unui om care, ştiind că va avea de tras, tinde să-şi adune puterile. Totuşi, repetă pe un ton de glumă uşoară, aproape de încurajare :

— În societate ? Am impresia că eşti deja în societate, cînd ai baroneţi ca adoratori.

— Tocmai asta voiam să ştiu ! vorbi ea cu oarecare însufleţire. Înseamnă mult un baronet ?

— Aşa înclină să creadă toţi. Dar eu mă pricep prea puţin.

— Nu eşti şi dumneata în societate ?

— Eu ? Nici pomeneală ! De unde ţi-a venit ideea asta ? Îmi pasă de societate cît de numărul ăsta din *Figaro*.

Fizionomia doamnei Headway luă pentru o clipă o expresie de profundă dezamăgire, și Littlemore înțelese că auzind despre mina lui de argint și ferma de vite, și știind că trăia în Europa, spera să-l descopere cufundat în viața societății înalte. Dar își reveni prompt în fire.

— Nu cred un cuvînt din ce spui. Știi bine că ești un gentleman — ți-e cu neputință să nu fii.

— E posibil să fiu un gentleman, dar n-am nici una din deprinderile lor. Littlemore șovăi o clipă, apoi adăugă : Am trăit prea multă vreme în statele din sud-vest.

Ea roși numaidecît ; înțelese pe loc — și chiar mai mult decît intenționase el să spună. Însă dorea să se folosească de el, și era mai important să pară iertătoare — mai ales că avea fericita conștiință că așa și este, decît să pedepsească un limbaj neîndurător. Își putea îngădui, totuși, o ușoară ironie.

— Asta nu schimbă nimic — un gentleman rămîne totdeauna un gentleman.

— Nu totdeauna, zise Littlemore, rîzînd.

— E imposibil ca, prin sora dumitale, să nu cunoști cîte ceva despre societatea europeană, zise doamna Headway.

La menționarea surorii sale, cu o studiată lipsă de importanță pe care el o sesiză în treacăt, Littlemore nu fu în stare să-și stăpînească o tresărire. „Ce naiba ai cu sora mea ?" i-ar fi venit să-i spună. Introducerea surorii lui în discuție îi era neplăcută ; ea aparținea cu totul altei ordini de idei, și nici vorbă nu putea fi ca doamna Headway să-i fie prezentată, dacă „după asta umbla", cum s-ar fi exprimat interlocutoarea lui. Profită însă de o chestiune secundară.

— Ce înțelegi prin societate europeană ? Nu se poate vorbi despre așa ceva. E o expresie prea vagă.

— Ei bine, înțeleg societatea engleză — societatea în care trăiește sora dumitale — asta înțeleg, zise doamna

Headway, care era foarte pregătită să fie precisă. Mă refer la persoanele pe care le-am văzut la Londra în luna mai — la cei pe care i-am văzut la operă și la parc, cei care sînt primiți în saloanele reginei. Cînd eram la Londra stăteam la hotelul acela din colțul străzii Piccadilly — acela cu vederea directă spre St. James's Street — și petreceam ore în șir la fereastră privindu-i pe cei care treceau în trăsuri. Aveam și eu caleașca mea, și cînd nu stăteam la fereastră, făceam o plimbare. Eram absolut singură ; îi vedeam pe toți, dar nu cunoșteam pe nimeni — n-aveam pe nimeni care să-mi spună cine e fiecare. Nu-l cunoscusem încă pe Sir Arthur — l-am întîlnit abia o lună mai tîrziu, la Homburg. M-a urmat la Paris — așa mi-a devenit prieten. Această ultimă afirmație doamna Headway o făcu senin și prozaic, fără nici un fel de emfază vanitoasă ; s-ar fi zis că era deprinsă s-o urmeze bărbații, sau că un gentleman întîlnit la Homburg trebuia în mod inevitabil să vină după ea. Pe același ton continuă : Atrăgeam mult atenția la Londra — îmi dădeam bine seama.

— Ai atrage atenția oriunde, zise Littlemore, dînd o replică destul de nesatisfăcătoare, avu el senzația.

— Nu vreau să atrag atît de mult atenția ; mi se pare vulgar, răspunse doamna Headway, cu un fel de suavitate discretă ce părea că denotă satisfacția de a se afla în posesia unei idei noi. În chip vădit era deschisă ideilor noi.

— Toată lumea se uita la dumneata acum cîteva seri la teatru, continuă Littlemore. Cum poți spera să te sustragi atenției ?

— Nu doresc să mă sustrag atenției — lumea s-a uitat întotdeauna la mine, și presupun că se va uita și de-aci înainte. Dar există diverse feluri de a fi privit, și eu știu în ce fel aș prefera. Am de gînd să izbutesc, dealtfel ! exclamă doamna Headway. Da, era cît se poate de categorică.

Littlemore şedea acolo, faţă în faţă cu ea, şi o vreme nu spuse nimic. Un amestec de sentimente pusese stăpînire pe el, şi amintirea altor locuri, altor clipe, i se furişa în minte. În trecut, existase între ei doi o remarcabilă absenţă de planuri interpuse — o cunoscuse aşa cum cunoşti oamenii numai în marele Sud-Vest. O plăcuse nespus de mult, într-un oraş unde ar fi fost ridicol să fii greu de mulţumit. Dar conştiinţa acestui fapt se lega la el, nu ştiu cum, de condiţiile statelor din sud-vest; simpatia lui faţă de Nancy Beck era o emoţie al cărei decor nimerit îl oferea piaţa mărginaşă. Aici, la Paris, se înfăţişa pe o bază inedită — părea că năzuieşte să fie clasificată din nou. Littlemore îşi spunea sieşi că asta însemna o belea cumplită ; el o luase în felul acela — nu putea în acest moment al vieţii s-o ia într-altfel. Se întreba dacă nu cumva avea să devină o pisăloagă. Nu era uşor s-o închipui pe doamna Headway vinovată de un asemenea păcat ; dar putea deveni sîcîitoare dacă-i intrase în cap să se transforme. Îl cam speriase începînd să vorbească despre societatea europeană, despre sora lui, despre atitudini vulgare. Littlemore era un om foarte de treabă şi nutrea dragoste pentru dreptate cel puţin cît orice om obişnuit ; dar în structura lui intra un dram de indolenţă, de scepticism şi poate chiar de asprime care îl făceau să dorească apărarea simplităţii fostelor lor raporturi. Nu avea nici o dorinţă specială să vadă o femeie decăzută ridicîndu-se din nou, cum era numit acest proces magic ; nu credea în posibilităţile femeilor de a se înălţa dintr-o anumită condiţie. Credea în tăria lor de a nu aluneca în josul pantei, considera acest lucru perfect posibil şi eminamente de dorit, dar socotea că e spre binele societăţii ca ele să nu caute, cum spun francezii, *mêler les genres*[1]. În general, nu avea pretenţia să afirme ce anume e bine pentru societate — i se părea că societatea a luat-o pe un drum destul de rău ;

[1] Să amestece genurile (fr.).

dar își formase o convingere asupra acestui anumit caz: Nancy Beck ținînd morțiș să pună mîna pe marile trofee, acest spectacol putea fi distractiv pentru un simplu spectator ; dar ar deveni o pacoste, un jenant impediment, din clipa în care i s-ar cere altceva decît pura contemplație. Nu dorea nicidecum să se poarte grosolan, dar poate că nu strica să-i arate că nu trebuia să-l silească să facă ceva.

— O, dacă dorești un anumit lucru, ai să izbutești, spuse el ca răspuns la ultima ei replică. Ai obținut totdeauna ceea ce ți-ai dorit.

— Ei bine, de astădată vreau ceva nou. Sora dumitale șade la Londra ?

— Dragă doamnă, ce știi dumneata despre sora mea? întrebă Littlemore. Nu e o femeie care te-ar interesa.

Doamna Headway rămase tăcută o clipă.

— Nu mă respecți ! exclamă ea deodată cu glas tare, pe un ton aproape vesel. Dacă Littlemore dorea, cum am spus, să păstreze simplitatea vechilor lor relații, ea era dispusă, după toate aparențele să-i facă pe plac.

— Ah, dragă doamnă Beck... ! își proclamă el, distrat, protestul, folosindu-i fostul nume, fără să vrea. La San Diego nu se gîndise niciodată dacă o respecta sau nu ; nici nu-și punea problema.

— Iată dovada — m-ai chemat pe numele ăsta urîcios ! Nu mă crezi că sînt căsătorită ? Nu prea am avut noroc cu numele mele, adăugă ea gînditoare.

— Mă pui într-o situație foarte penibilă cînd îmi ceri asemenea lucruri necugetate. Sora mea locuiește cea mai mare parte a anului la țară ; e o ființă simplă, anostă, poate cu un orizont nițel cam mărginit. Dumneata ești spirituală, plină de viață, cu concepții largi cît întreaga creație. Din cauza asta socot că n-ai simpatiza-o.

— Ar trebui să-ți fie rușine că-ți ponegrești sora ! exclamă dezaprobator doamna Headway. Mi-ai spus odată — la San Diego — că e cea mai drăguță ființă pe care o

cunoşti. Am notat asta, cum vezi. Şi mi-ai mai spus că are exact vîrsta mea. Aşa încît, dacă nu mă prezinţi, asta te pune într-o situaţie destul de jenantă ! Şi amfitrioana lui Littlemore avu un rîs nemilos. Nu mi-e teamă deloc dacă e anostă. E cît se poate de distins să fii anost. Eu sînt mult prea vioaie.

— Asta aşa e, trebuie să recunosc ! Dar nimic mai uşor decît s-o cunoşti pe sora mea, zise Littlemore, care ştia perfect că nu era adevărat ceea ce spunea. Şi atunci, ca o diversiune de la acest subiect delicat, întrebă pe neaşteptate : Ai de gînd să te măriţi cu Sir Arthur ?

— Nu crezi că m-am măritat destul pînă acum ?

— Se poate ; dar asta ar fi o linie nouă de conduită, ar fi altceva. Un englez — e o senzaţie nouă.

— Dacă m-aş mărita, aş lua un european, vorbi cu calm doamna Headway.

— Ai şanse minunate ; toţi se însoară cu americance.

— Va trebui să fie un bărbat cu calităţi superioare, cel pe care-l voi lua acum în căsătorie. Am multe de compensat ! Asta vreau să aflu despre Sir Arthur ; pînă acum nu mi-ai spus nimic.

— Nu am nici cel mai mic lucru de spus — n-am auzit niciodată despre el. Nu ţi-a povestit el singur ?

— Absolut nimic ; e foarte modest. Nu e fanfaron, nu se consideră ceva mare. Pentru asta îl plac : găsesc că se comportă cu un bun gust extraordinar. Ador bunul gust! exclamă doamna Headway. Dar pînă acum, adăugă ea, nu mi-ai spus că ai să mă ajuţi.

— Cum pot să te-ajut ? Sînt un om oarecare, n-am nici o putere.

— Mă poţi ajuta neîmpiedicîndu-mă. Vreau să-mi promiţi că n-ai să mă împiedici. Îi adresă din nou una din acele priviri insistente, pline de agerime ; ochii ei păreau că privesc adînc într-ai lui.

— Sfinte Dumnezeule, cum te-aş putea împiedica ?

— Nu sînt sigură că ai putea. Dar, cine ştie, ar fi posibil să încerci.

— Sînt prea lăsător şi prea nătîng, zise Littlemore în glumă.

— Da, răspunse ea, reflectînd, în timp ce încă îl mai privea. Cred că ești prea nătîng. Dar mai cred şi că ești prea bun, adăugă ea cu mai multă bunăvoinţă. Era aproape irezistibilă cînd rostea un lucru ca acesta.

Stătură de vorbă încă vreun sfert de oră și, în sfîrșit — ca şi cum ar fi avut mustrări de conștiință — ea aduse în discuţie propria lui căsătorie, moartea soţiei, evenimente la care făcu aluzie într-un mod mai fericit (i se păru lui) decît la alte probleme.

— Dacă ai o fetiţă ar trebui să fii foarte mulţumit sufletește ; şi mie mi-ar place să am. Doamne ! aș face din ea o femeie plăcută, simpatică ! Nu ca mine — în alt stil !

Cînd Littlemore se ridică să plece, ea îi spuse că trebuie să vină s-o vadă mai des ; rămînea la Paris încă vreo cîteva săptămîni ; îi îngăduia să-l aducă și pe domnul Waterville.

— Prietenului dumitale englez îi va displace acest lucru — vizitele noastre prea frecvente, zise Littlemore, în pragul ușii.

— Nu știu ce-l priveşte asta pe el, răspunse ea, făcînd ochii mari.

— Nici eu nu știu. Numai că trebuie să fie îndrăgostit de dumneata.

— Asta nu-i dă nici un drept. Doamne iartă-mă, dacă ar fi trebuit să-mi ies din răbdări pentru toţi bărbaţii care au fost îndrăgostiţi de mine !

— Firește, ai fi avut o viaţă îngrozitoare! Chiar şi făcînd aşa cum îţi place, şi tot ai avut o viaţă destul de zbuciumată. Dar sentimentele tînărului dumitale englez par să-i dea dreptul, dacă venim noi, să arate ca un om

enervat, căruia i s-au stricat planurile. Asta ar putea deveni din cale-afară de supărător.

— Din momentul în care devine supărător, îl dau afară. Poţi să te bizui pe mine.

— O, zise Littlemore, la urma urmei n-are importanţă. Își aminti că ar însemna un mare dezavantaj pentru el a pune stăpînire exclusivă pe doamna Headway.

Ea ieși împreună cu el în anticameră. Domnul Max, comisionarul, nu se mai afla, din fericire, acolo. Ea zăbovi puţin ; părea că mai are ceva de spus.

— Dimpotrivă, lui Sir Arthur îi place să vii, remarcă ea după o clipă ; vrea să-mi observe cu luare-aminte prietenii.

— Să-i observe ?

— Vrea să descopere detalii despre mine, și își închipuie că ar putea să afle ceva de la ei. Într-o bună zi te va întreba de-a dreptul. „Ce fel de femeie e ea, totuși ?"

— N-a descoperit încă ?

— El nu mă înţelege, zise doamna Headway, examinîndu-și partea din faţă a rochiei. N-a văzut niciodată o femeie ca mine.

— Cred și eu !

— Așa încît te va întreba, cum îţi spun.

— Îi voi spune că ești cea mai fermecătoare femeie din Europa.

— Asta nu-i o descriere. În plus, ştie şi el. Vrea să afle dacă sînt respectabilă.

— E un bărbat foarte curios ! exclamă Littlemore, cu un hohot de rîs.

Ea se făcu puţin albă la faţă ; părea că-i urmăreşte mişcarea buzelor.

— Ţine minte să-i spui, continuă ea cu un surîs care îi readuse oarecum culoarea în obraji.

— Că eşti respectabilă ? Îi voi spune că eşti adorabilă!

Doamna Headway mai rămase un moment. „Ah, nu ești bun de nimic !" șopti ea. Și fără veste se îndepărtă de el și trecu din nou în salon, trăgîndu-și lent poalele lungi care măturau podeaua.

3

„Elle ne se doute de rien !"[1] își spuse Littlemore în timp ce părăsea hotelul ; și repetă expresia și față de Waterville, vorbindu-i despre ea.

— Vrea să devină o femeie corectă, adăugă el ; dar nu va reuși niciodată cu adevărat ; a început prea tîrziu, nu va putea fi decît semi-corectă. Totuși, nu-și va da seama cînd procedează greșit, așa încît n-are importanță ! Apoi continuă să afirme că, în unele privințe, va rămîne de nevindecat ; îi lipsea delicatețea, discreția, nuanțarea ; era o femeie care se repezea deodată să-ți spună : „Nu mă respecți!" Ca și cum era un lucru pe care să-l rostească o femeie.

— Depinde ce-a vrut să înțeleagă printr-asta. Lui Waterville îi plăcea să analizeze sensul lucrurilor.

— Cu cît a vrut să înțeleagă mai mult, cu atît mai puțin se cuvenea să-i iasă din gură cuvintele ! declară Littlemore.

Reveni însă la hotelul Meurice, și cu următorul prilej îl luă și pe Waterville cu el. Secretarul de legație, care nu venise prea des în contact imediat cu femei de o asemenea condiție echivocă, era înclinat s-o privească pe doamna Headway ca pe un specimen destul de curios. Îi era teamă că putea deveni primejdioasă, dar, în general, se simțea sigur pe el. Obiectul devotamentului său în momentul acela îl constituia țara, sau în orice caz Departamentul de Stat ; nu avea nici o intenție să se lase abătut de la fidelitatea aceasta. Dealtfel, își făurise un ideal al

[1] Nu are habar de nimic ; nu presimte realitatea (fr.).

femeii atrăgătoare — o ființă cu un stil de exprimare mult mai puțin exagerat decît al acestei sclipitoare, zîmbitoare, foșnitoare fiice a Teritoriilor anexate. Femeia pe care o va iubi va trebui să aibă o liniște reconfortantă, o anumită dragoste pentru viața retrasă — îl va lăsa uneori singur. Doamna Headway făcea aluzii la probleme personale, avea maniere prea libere, se comporta cu prea multă familiaritate ; mereu te solicita sau te acuza, cerea explicații și promisiuni, mereu îți adresa fraze la care trebuia să răspunzi. Toate astea erau însoțite de zeci de surîsuri, radiații de bună dispoziție și alte grații naturale, dar efectul general provoca o ușoară oboseală. Avea, nici vorbă, un infinit farmec și o nemăsurată dorință de a place, ca și o minunată colecție de toalete și podoabe ; dar era nesățioasă și preocupată, iar celorlalți le era cu neputință să-i împărtășească ardoarea. Dacă ea dorea să pătrundă în societate, nu exista nici un motiv ca vizitatorii ei celibatari să dorească s-o vadă acolo ; căci tocmai absența obișnuitelor piedici sociale făceau salonul ei atractiv. Nu încăpea nici cea mai mică îndoială că în ea conviețuiau mai multe femei și s-ar fi cuvenit să se mulțumească cu acest gen de succes numeric. Littlemore îi spuse lui Waterville că găsea naivă dorința ei de a escalada înălțimile ; s-ar cădea să-și dea seama că se afla cu mult mai la locul ei pe acea treaptă inferioară. În chip nedeslușit, se părea că-l irită ; pînă și zigzagatele ei tentative autodidactice — devenise un mare critic și trata multe creații ale epocii cu îndrăzneală și libertate de exprimare — constituiau o vagă rugăminte, un apel să fie înțeleasă, plicticoase, firește, pentru un om căruia îi displăcea bătaia de cap de a-și revizui vechile opinii, consacrate de o sumă de reminiscențe ce s-ar putea numi afective. Avea, totuși, un farmec evident : era plină de surprize. Pînă și Waterville se simțea obligat să admită că elementul neprevăzutului nu putea fi eliminat din concepția lui despre femeia înzestrată cu un calm

suveran. Bineînțeles, existau două feluri de surprize, și numai unul din ele era în întregime plăcut, deși doamna Headway le practica în mod nepărtinitor pe amîndouă. Manifesta delectările subite, exclamațiile excentrice, curiozitățile ciudate, ale unei persoane care s-a format într-o țară unde totul e nou și multe lucruri sînt urîte, și care, avînd o înclinare naturală către aspectele de artă și rafinament ale vieții, face cunoștință tardiv cu uzanțele alese și plăcerile elevate. Era o provincială — vedeai cu ușurință ce e o provincială ; nu-ți trebuia multă perspicacitate. Dar ce avea parizian în ea — dacă a fi parizian reprezintă criteriul succesului — era felul în care culegea idei și sesiza aluzii din orice împrejurare. „Dă-mi numai timpul și am să cunosc tot ce voi avea nevoie să cunosc", îi spunea ea lui Littlemore, care o urmărea cum progresează cu un amestec de admirație și tristețe. Îi plăcea să vorbească despre ea însăși ca despre o biată mică primitivă care încearcă să adune cîteva firimituri de cunoștințe, și obiceiul acesta era de mare efect în raport cu trăsăturile ei delicate, rochiile impecabile și strălucirea manierelor ei.

Una dintre surprizele pe care i le-a făcut lui Littlemore a fost aceea că, după prima vizită, nu i-a mai pomenit nimic despre doamna Dolphin. Poate că o judeca foarte nedrept ; dar se așteptase în mod sigur să aducă vorba despre sora lui de fiecare dată cînd se întîlneau.

— Numai s-o lase pe Agnes în pace, și în rest, facă ce-o vrea, îi spuse el lui Waterville, exprimîndu-și ușurarea. Sora mea nici nu s-ar uita la ea, și mi-ar fi extrem de penibil să trebuiască să i-o spun în față.

Doamna Headway aștepta un sprijin ; îi comunica acest lucru prin simplul fel cum îl privea ; dar deocamdată nu-i cerea nici un serviciu anumit. Își ținea gura, dar aștepta, și însăși răbdarea ei era un fel de dojană. În materie de viață socială, trebuie mărturisit, avantajele

îi erau insuficiente, Sir Arthur Demesne și cei doi compatrioți ai ei fiind, atît cît au putut descoperi aceștia din urmă, unicii vizitatori. Poate avea și alți prieteni, dar își ținea fruntea sus și prefera să nu vadă pe nimeni decît să nu aibă de-a face cu oameni de cea mai bună condiție. Era evident, se legăna cu iluzia că dă impresia unei femei dificile, nu neglijate. Erau o mulțime de americani la Paris, dar în direcția aceasta nu reușea să-și extindă cunoștințele ; oamenii cumsecade nu voiau să vină s-o viziteze, iar pe ceilalți, nimic în lume n-ar fi convins-o să-i primească. Avea o concepție cît se poate de precisă despre cei pe care dorea să-i vadă și cei pe care voia să-i evite. Littlemore se aștepta în fiecare zi să-l întrebe de ce nu aducea cu el cîțiva prieteni de-ai lui, și își pregătise răspunsul. Nu era grozav de mulțumitor, întrucît consta doar din declarația convențională că prefera s-o păstreze pentru el însuși. Fără discuție, ea îi va întoarce vorba că aduce o scuză șubredă și, într-adevăr, așa și era ; însă zilele treceau fără ca ea să-i ceară socoteală. Colonia americană din Paris cuprindea din belșug femei binevoitoare, dar nici uneia nu s-ar fi putut hotărî Littlemore să-i ceară, ca o favoare personală, s-o viziteze pe doamna Headway. Nu le-ar fi simpatizat mai mult dacă ele i-ar fi făcut pe voie, iar el dorea să aibă simpatie pentru persoanele de la care putea cere vreo favoare. Așadar, în afară de faptul că vorbise de ea întîmplător ca despre o drăgălașă, dar cam ciudată, americancă din vest, cu care fusese bun prieten altădată, doamna Headway rămase necunoscută în saloanele de pe avenue Gabriel și bulevardele ce pornesc în raze de la Arcul de Triumf. A le cere bărbaților să se ducă s-o viziteze, fără a le cere doamnelor, ar fi accentuat și mai mult faptul că le lăsa pe doamne în afara acestei relații, astfel că nu solicita pe nimeni. Afară de asta, afirmația că dorea s-o păstreze pentru el ascundea o fărîmă de adevăr, și era destul de plin de sine pentru a nutri convingerea

că ea ținea la el mult mai mult decît la englezul ei. Desigur, însă, lui nu-i trecea nici prin minte să se însoare cu ea, în timp ce englezul, după toate aparențele, era cufundat într-o asemenea perspectivă. Ei însăși îi era odios propriul trecut ; declara acest lucru foarte des, vorbind despre trecutul ei ca și cum ar fi fost ceva accesoriu, de același ordin cu un comisionar necinstit, sau chiar cu o supărătoare înfoiere a unei draperii. În consecință, cum Littlemore făcea parte din trecutul ei, s-ar fi putut presupune că-l detesta şi pe el, şi că dorea să-l îndepărteze împreună cu toate imaginile pe care i le trezea în amintire. Făcea însă o excepție în favoarea lui, și dacă-i displăceau vechile lor relații ca un capitol din povestea vieţii ei, s-ar fi zis că le mai îndrăgea și azi ca un capitol din povestea vieţii lui. Littlemore avea senzaţia că se cramponează de el, că e convinsă că o poate ajuta, și pînă la urmă chiar o va face. Încet-încet părea că-și acordase ființa pentru termenele lungi.

Izbutea perfect să mențină armonia între Sir Arthur Demesne și vizitatorii ei americani, care petreceau mult mai puțin timp decît primul în salonul ei. Își convinsese iubitul cu ușurință că nu existau temeiuri de gelozie, și că prietenii ei nu doreau, cum se exprima ea, să-l „împingă afară" ; căci era ridicol să fii gelos pe doi bărbaţi deodată, iar Rupert Waterville, după ce învățase drumul la ospitalierul ei apartament, își făcea apariția la fel de des ca amicul său Littlemore. Cei doi, într-adevăr, veneau de obicei împreună, şi sfîrşiră prin a-l uşura pe concurentul lor de un anumit sens al răspunderii. Acest tînăr, de o amabilitate și politețe desăvîrșită, dar întrucîtva mărginit şi uşor afectat, şi care nu se hotărîse încă, se simțea uneori cam apăsat de importanța inițiativei sale, și cînd se găsea singur cu doamna Headway încordarea gîndurilor lui devenea cîteodată dureroasă de-a binelea. Era foarte zvelt și drept, și părea mai înalt decît statura lui reală ; avea cel mai frumos și mătăsos păr,

pornind în ondulaţii de la fruntea lată şi albă ce domina un nas de tip roman. Părea mai tînăr decît anii lui (în ciuda acestor ultime două atribute), în parte din cauza frăgezimii tenului şi a candorii aproape copilăreşti a ochilor rotunzi şi albaştri. Era neîncrezător şi complexat ; anumite litere nu le putea pronunţa. Pe de altă parte avea felul de a fi al unui tînăr educat în vederea ocupării unui loc de seamă în societate, şi la care o anumită corectitudine devenise o a doua natură, un tînăr care, deşi putea vădi unele stîngăcii în cine ştie ce împrejurări mărunte, în cele importante se achita fără greş în mod onorabil. Lipsit de înfumurare, se considera un om cît se poate de serios ; în vinele lui curgea sîngele a vreo douăzeci de strămoşi din Warwickshire purtînd titlul de „squire" ; sînge amestecat, la generaţia precedentă, cu acela mai spălăcit ce o însufleţea pe fata cu gît de lebădă a unui bancher care sperase un conte drept ginere, dar consimţise să-l privească pe Sir Baldwin Demesne drept cel mai puţin nemulţumitor dintre baroneţi. Fiul, unicul lor vlăstar, dobîndise titlul la vîrsta de cinci ani ; mama lui, care îşi dezamăgi a doua oară părintele căptuşit cu aur cînd bietul Sir Baldwin îşi frînse gîtul la vînătoare, îi supraveghiă creşterea cu o dragoste arzînd la fel de statornic ca o lumînare ferită de o mînă transparentă. Nu recunoscu niciodată, nici chiar în forul ei interior, că nu era cel mai inteligent băiat ; dar trebui să facă uz de toată isteţimea ei, care o întrecea cu mult pe a lui, spre a salva aparenţele. Din fericire nu era un zăpăcit, ca să se însoare cu vreo actriţă sau guvernantă, ca alţi doi-trei foşti colegi de-ai lui de la Eton. Cu acest motiv de zbucium mai puţin, lady Demesne aştepta cu încredere promovarea fiului într-o funcţie înaltă. În Parlament el reprezenta tendinţele şi voturile conservatoare ale unui tîrg cu acoperişuri roşii, şi trimitea regulat la librarul său după toate publicaţiile recente pe teme eco-

nomice, deoarece era hotărît să-și întemeieze atitudinea politică pe date statistice precise. Nu era încrezut, ci numai rău informat — şi anume în privinţa propriei lui persoane. Se considera absolut necesar în schema lucrurilor — nu ca individ, ci ca instituţie. Convingerea aceasta îi era însă prea sacră pentru a se trăda prin aere vulgare de aroganţă. Dacă era un om mărunt într-un loc mare, nu se împăuna, nici nu ridica glasul ; resimţea doar ca un fel de lux faptul că se bucura de un vast perimetru social. Era ca atunci cînd dormi într-un pat larg ; nu te răsucești în el mai mult, dar simţi o mai mare prospeţime.

Nu văzuse niciodată o femeie de genul doamnei Headway ; nu știa după ce criterii s-o aprecieze. Nu semăna cu o doamnă din Anglia — cel puţin nu cu cele cu care fusese obișnuit el să converseze ; și totuși nu se putea să nu-ţi dai seama că avea un îndreptar de conduită al ei propriu. O bănuia că e provincială, dar, cum se afla sub imperiul farmecului ei, ajungea la un compromis spunîndu-și că e numai străină. Desigur, era provincial să fii străin ; dar asta însemna, în definitiv, o particularitate pe care o împărtăşea cu multe alte persoane agreabile. Sir Arthur nu era un zvăpăiat, iar mama sa se legănase cu iluzia că în această problemă de importanţă supremă a căsătoriei nu va manifesta capricii contrariante ; dar, oricum, era cît se poate de neașteptat să-i cadă cu tronc la inimă o văduvă americană, mai în vîrstă decît el cu cinci ani, care nu cunoştea pe nimeni şi care dădea semne că nu înţelege exact cine era el. Deși Sir Arthur blama acest lucru, tocmai caracterul ei străin îl încînta ; părea că aparţine cum nu se poate mai puţin propriei lui tagme, profesiunii lui de credinţă ; nu exista în structura ei nici cea mai ușoară notă care să amintească de comitatul Warwickshire. Pentru el era ca o unguroaică sau o poloneză, cu deosebirea că îi înţelegea limbajul aproape pe deplin. Nefericitul tînăr se simţea

fascinat, deşi încă nu recunoscuse faţă de el însuşi că e îndrăgostit. Într-o asemenea situaţie avea să procedeze cu încetinire şi chibzuinţă, fiind adînc conştient de însemnătatea ei. Era un tînăr care îşi orînduise viaţa în mod deliberat ; se hotărîse să se căsătorească la treizeci şi doi de ani. Un lung şir de strămoşi îl urmărea atent ; habar nu avea ce ar gîndi ei despre doamna Headway. Abia dacă ştia ce gîndeşte el însuşi ; singurul lucru care îi apărea cu absolută certitudine era faptul că ea făcea să treacă timpul cum nu trecea cu nici o altă ocupaţie. Simţea o vagă nelinişte ; nu era nicidecum sigur că e un lucru bun ca timpul să treacă astfel. N-aveai cu ce să ilustrezi această irosire a orelor decît nişte frînturi din conversaţia doamnei Headway, particularităţile accentului ei, observaţiile ei spirituale, îndrăznelile fanteziei şi misterioasele ei aluzii la trecut. Bineînţeles, ştia că ea are un trecut ; nu era o fată tînără, ci o văduvă — şi văduvele sînt prin esenţă expresia unui fapt îndeplinit. Nu era gelos pe antecedentele ei, dar dorea să le înteleagă, şi aici intervenea dificultatea. Subiectul cădea sub incidenţa unor fascicule de raze intermitente, însă nu i se înfăţişa niciodată sub forma unui tablou general. El îi punea o sumedenie de întrebări, dar răspunsurile ei erau atît de surprinzătoare încît, ca nişte puncte luminoase apărute brusc, păreau să intensifice obscuritatea dimprejur. Îşi petrecuse viaţa, după toate aparenţele, într-un oraş mediocru de provincie dintr-un ţinut modest ; dar nu urma de aici că ea însăşi fusese de condiţie umilă. Trăise ca un crin printre scaieţi ; şi era ceva romantic în faptul că un bărbat avînd poziţia lui se interesa de o astfel de femeie. Convingerea că e romantic îi dăruia o satisfacţie lui Sir Arthur ; aşa se întîmplase cu cîţiva dintre strămoşii lui, şi fără precedentul oferit de ei poate că nu s-ar fi încumetat să se bizuie pe sine însuşi. Era victima unor nedumeriri din care o singură scînteie de percepţie directă l-ar fi salvat. Lua totul în

sensul literal ; n-avea nici un grăunte de umor. Şedea aşa, aşteptînd nedeslușit să se întîmple ceva, şi neangajîndu-se prin declaraţii pripite. Dacă era îndrăgostit, era într-un fel al său, chibzuit, neexpresiv, perseverent. Aștepta formula care i-ar fi justificat conduita lui şi caracterele singulare ale doamnei Headway. Nu ştia de unde va veni ; după atitudinea lui ai fi zis că o va descoperi într-una din elaboratele *entrées* [1] ce li se aduceau la masă atunci cînd doamna Headway consimţea să ia dineul cu el la Bignon sau la Café Anglais ; sau într-una din numeroasele cutii de pălării ce soseau din Rue de la Paix şi pe care ea le deschidea adeseori în prezenţa admiratorului ei. Erau momente cînd se sătura aşteptînd zadarnic, şi atunci sosirea prietenilor americani (se mira de multe ori că ea avea atît de puţini) parcă îi ridica povara tainei de pe umeri, dîndu-i prilej de odihnă. Formula aceasta — ea însăşi nu era încă în stare să i-o dea, căci nu-şi dădea seama cît teren i se cerea să cuprindă cu ajutorul ei. Îi vorbea despre întîmplările vieţii ei trecute, fiindcă găsea că e cel mai bun lucru de făcut ; avea subtila convingere că era preferabil să dea o întrebuinţare bună trecutului ei decît să încerce să-l lase în umbră. A-l suprima cu totul era cu neputinţă, deși asta ar fi preferat ea. Nu avea nimic împotriva scornirii neadevărurilor, dar acum că-şi stabilea un nou punct de plecare în viaţă, nu dorea să mai spună decît minciuni neapărat necesare. Ar fi fost încîntată dacă s-ar fi putut să nu mai mintă deloc. Cîteva minciuni erau, totuși, indispensabile, şi nu e nevoie să încercăm a evalua mai îndeaproape ingenioasele reaşezări ale faptelor cu care îl distra şi îl mistifica pe Sir Arthur. Ştia bine, desigur, că nu-şi găsea locul printre produsele cercurilor distinse, dar că putea să atingă succesul în calitate de copil al naturii.

[1] Felul întîi (fr.).

În cursul unor relaţii prieteneşti care ar fi prilejuit, poate, orişicui destule rezerve mintale, Ruper Waterville nu uita nici o clipă că se găsea într-o poziţie reprezentativă, că avea un rol oficial, de răspundere ; şi nu odată se întreba în ce măsură îi era îngăduit să încurajeze pretenţiile doamnei Headway de a întruchipa o doamnă americană tipică fie şi pentru etapele mai noi. În felul lui, se simţea tot atît de pus în încurcătură ca şi bietul Sir Arthur, şi într-adevăr îşi măgulea orgoliul că e la fel de scrupulos ca orice englez. Ce s-ar întîmpla dacă, după toată această apropiere neconvenţională, doamna Headway ar veni la Londra şi ar pretinde legaţiei americane să fie prezentată reginei ? Le-ar fi atît de penibil s-o refuze — se înţelege că va trebui să fie refuzată — încît el se arăta extrem de prevăzător în privinţa vreunei promisiuni tacite. Ea putea interpreta orice drept o promisiune tacită — el ştia bine cum cele mai mici gesturi ale diplomaţilor sînt analizate şi descifrate. Se străduia, prin urmare, să fie realmente un diplomat în relaţiile lui cu această femeie atrăgătoare, dar primejdioasă. Cei patru obişnuiau deseori să ia masa în oraş împreună — pînă aici împinsese Sir Arthur încrederea sa — şi cu acele prilejuri doamna Headway, folosindu-se de unul din privilegiile unei doamne, chiar şi la cel mai luxos restaurant, îşi ştergea paharele cu şervetul. Într-o seară, cînd, după ce lustrui o cupă, o ţinu în sus la lumină şi, cu capul plecat pe umăr, adresă cristalului o clipire, abia întrezărită, dintr-un ochi, Waterville îşi spuse, urmărind-o, că semăna cu o bacantă modernă. Observă că, în aceeaşi clipă, baronetul se uita şi el ţintă la ea, şi se întrebă dacă nu-i venise şi lui un gînd asemănător. Îşi punea deseori întrebarea ce gîndea baronetul ; odată pentru totdeauna, consacrase o îndelungă

meditaţie clasei baroniale. Singur Littlemore n-o observa atunci pe doamna Headway ; el nu părea niciodată că e atent la ea, deşi ea îl privea deseori cu atenţie. Printre altele, Waterville se întreba de ce Sir Arthur nu-şi adusese proprii lui prieteni ca s-o viziteze, deoarece Parisul se umpluse de vizitatori englezi în timpul săptămînilor ce se scurseseră. Se întreba dacă ea îi ceruse acest lucru şi el i-l refuzase ; ar fi dat mult să ştie dacă-l rugase. Îi dezvălui această curiozitate lui Littlemore, care, însă, nu se arăta prea interesat. Totuşi îi răspunse că, fără îndoială, ea îi ceruse să-i prezinte prieteni ; nu se lăsa niciodată reţinută de o falsă delicateţe.

— A fost foarte delicată cu dumneata, replică Waterville. N-a mai fost deloc insistentă în ultima vreme.

— Asta numai pentru că a renunţat la mine ; mă socoteşte o brută.

— Mă întreb ce gîndeşte despre mine, făcu gînditor Waterville.

— O, se bizuie pe dumneata ca s-o prezinţi ministrului plenipotenţiar. Norocul dumitale e că reprezentantul nostru la Paris e absent.

— Eh, ripostă Waterville, ministrul a mai relozvat două-trei chestiuni dificile, bănuiesc că o va soluţiona şi pe asta. Nu voi întreprinde nimic fără ordinele şefului. Îi plăcea foarte mult să vorbească despre şeful său.

— Mă nedreptăţeşte, adăugă Littlemore după un răstimp. Am vorbit cîtorva persoane despre ea.

— A ! dar ce le-ai spus ?

— Că locuieşte la hotelul Meurice şi că vrea să cunoască oameni cum se cuvine.

— Au fost măguliţi, presupun, că-i socoteşti oameni cumsecade, însă nu se duc s-o vadă, zise Waterville.

— Am vorbit despre ea doamnei Bagshaw, şi doamna Bagshaw a făgăduit s-o viziteze.

— Ah, protestă Waterville, doar n-o numeşti pe doamna Bagshaw o femeie cumsecade ? Doamna Headway va refuza s-o primească.

— Tocmai asta îşi doreşte — să aibă posibilitatea să nu ia în seamă pe cineva !

Waterville îşi făurise teoria că Sir Arthur o păstra pe doamna Headway ca o surpriză — intenţiona, poate, să o prezinte în societate în cursul următorului sezon londonez. Află, însă, în curînd tot ceea ce dorea să ştie despre chestiunea aceasta. Se oferise cîndva s-o însoţească pe frumoasa lui compatrioată la muzeul de la Luxembourg şi s-o iniţieze puţin în pictura şcolii moderne franceze. Ea nu cercetase încă acea colecţie, în pofida hotărîrii ei de a vedea tot ce era remarcabil (nu-i lipsea niciodată ghidul *Murray*, nici chiar cînd se ducea la marele croitor din Rue de la Paix, căruia, spunea ea, îi dăduse o grămadă de sugestii folositoare) ; pentru că de obicei se ducea în astfel de locuri cu Sir Arthur, iar Sir Arthur era indiferent la pictorii moderni francezi. „El spune că în Anglia există pictori mult superiori. Trebuie să aştept să văd Royal Academy, anul viitor. Are aerul să-şi închipuie că poţi aştepta orice, dar eu nu mă pricep să aştept aşa de bine ca el. Nu pot să-mi permit să-aştept — am aşteptat destulă vreme." Asta a fost ceea ce i-a spus doamna Headway lui Rupert Waterville cu prilejul punerii la cale, pentru o zi sau alta, a unei vizite împreună la Luxembourg. Făcea aluzie la tînărul englez ca şi cum i-ar fi fost soţ sau frate, protectorul şi partenerul ei firesc.

„Mă întreb dacă îşi dă seama cum sună acest lucru ? îşi spunea Waterville. Nu cred că ar vorbi aşa dacă şi-ar da seama cum sună." Şi reflectă mai departe că atunci cînd soseşti de la San Diego ai de învăţat o sumedenie de lucruri : sînt atîtea elemente care făuresc o femeie cu educaţie aleasă ! Isteaţă cum era, doamna Headway avea dreptate să afirme că nu-şi putea îngădui să aştepte.

Trebuia să învețe repede. Într-o zi îi scrise lui Waterville ca să-i propună să meargă la muzeu în ziua următoare ; mama lui Sir Arthur se afla la Paris, în drum spre Cannes, unde urma să petreacă iarna. Se găsea doar în trecere, dar rămînea timp de trei zile și, firește, fiul ei avea să i se consacre. Dădea impresia că are părerile cele mai cuviincioase cu privire la ceea ce își va propune un gentleman să facă pentru mama sa. Ea însăşi, prin urmare, va fi liberă, astfel că îi indica ora la care îl aştepta să treacă s-o ia. Waterville se înfăţişă punctual la întîlnire şi, împreună, traversară Sena în landoul înalt, cu patru locuri, cu care circula ea permanent prin Paris. Cu domnul Max pe capră — comisionarul avea drept podoabă nişte favoriţi enormi — vehicolul avea o aparenţă de mare respectabilitate, deşi Sir Arthur o asigura — repeta ea celorlalţi prieteni — că anul următor, la Londra, va avea parte de ceva cu mult superior. Desigur, celor doi prieteni li se părea că baronetul era dispus să fie deosebit de statornic, și, în linii mari, o asemenea conduită așteptase Waterville din partea lui. Littlemore remarcă doar că, la San Diego, circula într-o cabrioletă care se cam clătina pe roţile-i noroioase, şi la care vedeai de cele mai multe ori, înhămat între hulube, un catîr. Waterville încerca un sentiment care semăna cu o curiozitate înfrigurată cînd se întreba dacă mama baronetului va consimţi acum s-o cunoască. Bineînţeles, nu se putea să nu fie conştientă că femeia aceasta îi reţinea fiul la Paris într-un anotimp cînd era firesc ca gentlemenii englezi să-și petreacă vremea împuşcînd potîrnichi.

— Stă la Hôtel du Rhin, și l-am făcut să înțeleagă că nu trebuie s-o părăsească nici o clipă cît timp rămîne aici, zise doamna Headway pe cînd străbăteau îngusta Rue de Seine. Numele ei e lady Demesne, dar titlul întreg e Onorabila lady Demesne, de vreme ce e fiică de baron. Tatăl ei a fost bancher, dar a făcut ceva pentru

guvern — pentru conservatori, sau „tories“, cum își zic ei — așa că l-au înnobilat. Vezi, deci, că te poți înălța! Are cu ea o doamnă ca însoțitoare.

Interlocutoarea lui Waterville îi servea aceste informații cu o gravitate care îl făcu să zîmbească; se întreba mirat dacă credea că el nu știe cum trebuie să te adresezi fiicei unui baron. În aceste detalii se vedea cît e de provincială; în felul cum exagera valoarea achizițiilor ei intelectuale și cum lua drept bun că alții fuseseră tot atît de ignoranți ca și ea. Mai notă de asemenea că sfîrșise prin a suprima complet numele sărmanului Sir Arthur, desemnîndu-l doar printr-un soi de pronume conjugal. Fusese măritată de atîtea ori, și cu atîta ușurință, încît, cînd era vorba de bărbați, emitea din belșug astfel de aluzii care te induceau în eroare.

5

Parcurgeau galeria de artă de la Luxembourg și, în afară de faptul că doamna Headway se uita la toate deodată și la nimic destul de îndelung, că vorbea cam tare, ca de obicei, și că acorda prea multă atenție copiilor proaste ce se executau tocmai atunci după cîteva pînze mediocre, era o parteneră foarte agreabilă, receptivă cu recunoștință la informația culturală. Sesiza rapid, și Waterville era sigur că, în clipa cînd părăsea galeria, învățase ceva despre școala franceză. Era bine pregătită ca s-o compare critic cu expozițiile londoneze de anul următor. Așa cum nu odată remarcaseră și el și Littlemore, ea reprezenta un amestec cît se poate de bizar. Conversația, personalitatea ei, erau pline de mici îmbucări și înnădiri, toate foarte vizibile, în care vechiul se îmbina cu noul. După ce trecură prin diversele săli ale palatului, doamna Headway propuse ca, în loc să se întoarcă direct,

să facă o plimbare prin grădinile alăturate, pe care ţinea mult să le vadă, fiind sigură că-i vor place. Pătrunsese perfect deosebirea dintre vechiul Paris şi cel nou, şi simţea forţa asociaţiilor de idei romantice din Cartierul latin tot atît de profund ca şi cum s-ar fi bucurat de toate binefacerile culturii moderne. Soarele de toamnă răspîndea raze calde pe aleile şi terasele de la Luxembourg ; deasupra capetelor lor, frunzişul des, retezat geometric, roşu-brun sau roşu-viu pe alocuri, proiecta o dantelare stufoasă peste cerul alb, dungat cu fîşii de albastru palid. Răzoarele cu flori din apropierea palatului aveau roşul şi galbenul cel mai viu, iar lumina soarelui cădea peste zidurile cenuşii şi netede ale acelor părţi din fundaţia clădirii ce priveau spre sud ; în faţa lor, pe lungile bănci verzi, un şir de doici cu obraji oacheşi, cu bonete şi şorţuri albe, şedeau şi hrăneau tot atîtea pachete de scutece imaculate. Alte bonete albe cutreierau largile alei, însoţind micuţi francezi arşi de soare ; scaunele mici, cu fund de pai, stăteau adunate şi îngrămădite în cîte un colţ, sau împrăştiate într-altele. O doamnă bătrînă în negru, cu părul alb strîns peste fiecare dintre tîmple de un pieptene mare negru, şedea pe marginea unei bănci de piatră (prea înaltă pentru statura ei delicată), în neclintire, privind fix înaintea ei şi ţinînd o cheie mare în mînă ; sub coroana unui arbore, un preot citea — îi vedeai de departe buzele cum se mişcă ; un tînăr soldat zuav, scund şi cu picioarele roşii, trecea alene cu mîinile în buzunarele-i largi, pe care le întindea în lături. Waterwille se aşeză împreună cu doamna Headway pe nişte scaune cu fund de pai, iar ea spuse peste puţin :

— Îmi place tot ce văd aici ; e mai colorat decît tablourile din galerie. Seamănă mai mult a pictură.

— Totul în Franţa e pictură — chiar şi ce e urît, întări Waterville. Totul oferă o temă picturală.

— Ah, îmi place Franţa ! continuă doamna Headway, cu un mic oftat incompatibil cu exclamaţia. Apoi, fără

veste, dintr-un impuls şi mai inconsecvent decît oftatul, adăugă : El mi-a cerut să mă duc s-o văd, dar i-am spus că nu mă duc. Să vină ea să mă vadă, dacă doreşte.

Atît de neaşteptat rostise cuvintele, încît Waterville rămase puţin dezorientat ; dar pricepu repede că revenise, printr-o bruscă asociaţie de idei, la Sir Arthur Demesne şi la onorabila sa mamă. Lui Waterville îi plăcea să afle despre treburile altora, dar nu-i convenea să i se pună în seamă acest gust ; de aceea, deşi era curios să vadă cum o va trata bătrîna lady — aşa o numea el — pe doamna Headway, era mai curînd nemulţumit că aceasta din urmă îi face confidenţe. Nu se concepuse de loc ca un prieten atît de intim al ei. Doamna Headway, însă, avea un fel de a lua intimitatea ca un lucru de la sine înţeles, apucătură pe care mama lui Sir Arthur o va privi în mod sigur cu aversiune. Waterville se prefăcu oarecum că nu ştie despre ce-i vorbeşte, dar ea nu se osteni să-i explice.

— E cel mai mic lucru pe care-l poate face, să vină să mă vadă. Am fost foarte bună cu fiul ei. Asta nu-i un motiv ca să mă duc eu la ea — e un motiv ca ea să vină la mine. De altfel, dacă nu-i place cum m-am comportat, poate să mă lase în pace. Doresc să pătrund în societatea europeană, dar vreau să-mi croiesc drum în felul meu. Nu vreau să alerg după oameni ; să alerge ei după mine. Şi cred că o vor face, într-o zi !

Waterville asculta toate astea cu ochii în pămînt ; simţea că roşeşte puţin. Exista ceva în doamna Headway care îl scandaliza şi îl ofensa, iar Littlemore avusese dreptate să afirme că îi lipsea nuanţarea. Era îngrozitor de clară ; mobilurile, impulsurile, dorinţele ei, nici mai mult nici mai puţin îţi săreau în ochi. Simţea nevoia să-şi vadă, să-şi audă propriile gînduri. O gîndire impetuoasă, la doamna Headway, se transforma inevitabil în vorbire, deşi vorba nu însemna totdeauna gînd, iar acum devenise brusc vehementă.

— Numai să vină odată la mine, şi atunci, ah ! atunci am să mă port cu ea fără cusur. N-o las să-mi scape din mînă ! Dar trebuie să facă primul pas. Recunosc, nutresc speranţa că are să fie amabilă cu mine.

— Poate că n-are să fie, insinuă Waterville.

— Eh, nu-mi pasă dacă n-are să fie. El nu mi-a spus nimic despre ea ; nu mi-a suflat un cuvînt despre nici unul din ai lui. Dacă aş fi vrut, aş fi putut să cred că-i e ruşine de ei.

— Nu cred că e asta.

— Ştiu că nu. Îmi dau seama ce este. E doar modestie. Nu vrea să pară lăudăros — e prea gentleman. Nu-şi propune să-mi ia vederea cu strălucirea lui — vrea să-l plac pentru el însuşi. Ei bine, într-adevăr mi-e drag, adăugă ea după o clipă. Dar îmi va fi şi mai drag dacă îşi va aduce mama la mine. Vor afla acest lucru în America.

— Crezi că asta va face vreo impresie în America ? întrebă Waterville zîmbind.

— Asta le va arăta că mă vizitează aristocraţia britanică. N-are să le convină.

— Doar nu cred că-ţi refuză o plăcere nevinovată, protestă Waterville, tot cu zîmbetul pe buze.

— Mi-au refuzat politeţea elementară, cînd mă aflam la New York ! Ai auzit cum m-au tratat, cînd am sosit din Vest ?

Waterville făcu ochii mari ; episodul îi era cu totul necunoscut. Doamna Headway se întorsese spre el ; capul ei drăgălaş se scutura ca o floare bătută de vînt ; obrajii i se încinseseră, privirea îi lucea mai aprig.

— Ah ! dragii mei new-yorkezi, sînt nişte oameni incapabili de mojicie ! se răzvrăti tînărul.

— Eşti unul de-ai lor, văd. Dar nu vorbesc de bărbaţi. Bărbaţii s-au purtat destul de bine, deşi au încuviinţat chestiunea.

— Au încuviinţat ce anume, doamnă Headway ? Waterville se găsea într-o totală ignoranţă.

Ea nu voi să-i răspundă imediat, ; ochii, în care jucau sclipiri, îi erau aţintiţi asupra unor imagini absente.

— Ce-ai auzit despre mine acolo, peste ocean ? Să nu te prefaci că n-ai aflat nimic.

El nu auzise absolut nimic ; la New York nu se discutase un cuvînt despre doamna Headway. Nu se putea preface, şi fu obligat să i-o spună.

— Dar am lipsit din ţară, adăugă el, iar cînd mă aflam în America nu prea ieşeam. N-ai pentru ce să ieşi la New York, nimic altceva decît băieţi şi fetişcane.

— Există femei bătrîne cîte vrei ! Ele au hotărît că sînt incorectă. Sînt foarte cunoscută în tot Vestul — de la Chicago la San Francisco — dacă nu personal (în toate cazurile), cel puţin după nume. Toată lumea îţi poate povesti acolo despre mine. La New York au hotărît că nu eram suficient de cumsecade. Nu eram o femeie de treabă pentru New York ! Ce zici de asta ?

Şi avu un rîs încîntător. Dacă îşi combătuse mîndria înainte de a face mărturisirea aceasta, Waterville nu avea habar. Forma brutală a destăinuirii părea să indice că-i lipsea orice mîndrie, şi totuşi exista în sufletul ei un colţ ascuns care, după cum intuia el în clipa aceea, o durea intens şi începuse deodată să palpite.

— Am închiriat o casă pentru sezonul de iarnă — una dintre cele mai frumoase din oraş, dar am stat singură. Nu m-au socotit o persoană decentă. Aşa cum mă vezi aici, n-am avut succes ! Îţi spun adevărul, cu orice risc. Nici o femeie corectă n-a venit să mă viziteze !

Waterville se simţea stingherit ; oricît era el de diplomat, nu ştia ce linie de conduită să adopte. Nu vedea de ce fusese necesar să-i divulge lui adevărul, deşi incidentul părea să fi fost destul de ciudat, iar el se bucura că află faptele de la cea mai autorizată sursă. Era prima veste pe care o avea despre iarna petrecută în metropola

lui natală de către această interesantă femeie — practic, o dovadă că ea venise şi plecase total neobservată. Ar fi fost un pretext inutil din partea lui să pretindă că fusese absent multă vreme, căci nu primise numirea în postul de la Londra decît cu şase luni mai înainte, iar eşecul social al doamnei Headway precedase acel eveniment. În mijlocul reflecţiilor îi veni o inspiraţie. Nu încercă nici să explice, nici să minimalizeze, nici să găsească scuze ; îndrăzni doar să-i atingă o clipă mîna cu a lui şi să rostească, pe un ton cît mai delicat cu putinţă:

— Aş fi vrut să ştiu şi eu că te aflai acolo !

— Am primit o mulţime de bărbaţi, dar bărbaţii nu contează. Dacă nu-ţi dau un ajutor pozitiv, constituie o piedică, şi cu cît vin mai mulţi, cu atît e mai rău. Femeile pur şi simplu mi-au întors spatele.

— Le-a fost teamă de dumneata, au fost geloase, spuse Waterville.

— Foarte drăguţ din partea dumitale că încerci să găseşti o justificare ; tot ce ştiu eu e asta — că nici una din ele nu mi-a călcat pragul. Nu e nevoie să cauţi să atenuezi gravitatea situaţiei ; îmi dau seama perfect cum stau lucrurile. La New York dacă vrei să ştii, am fost un faliment total !

— Cu atît mai rău pentru New York ! izbucni Waterville, care, după cum îi mărturisi mai tîrziu lui Littlemore, îşi ieşise din fire.

— Acum ştii de ce ţin neapărat să fiu introdusă în societate de partea astălaltă a oceanului ?

Sări în picioare şi rămase aşa în faţa lui ; cu un zîmbet rece, neînduplecat, privea spre Waterville, care încă şedea jos. Însuşi zîmbetul era un răspuns la întrebarea pe care o pusese ; exprima un inflexibil dor de răzbunare. Mişcările ei aveau ceva precipitat, tăios, care-l lăsa nedumerit pe Waterville ; dar pe cînd şedea pe bancă, întorcîndu-i privirea , încercă sentimentul că el, în sfîrşit, o înţelegea pe doamna Headway, în lumina acelui surîs, în explozia acelei întrebări aproape violente.

Se îndepărtă de el, mergînd spre poarta grădinii, iar el o urmă, rîzînd vag, jenat de tonul ei tragic. Bineînțeles, se aștepta ca el să-i sprijine răzbunarea ; însă rudele lui de sex feminin, mama și surorile lui, nenumăratele lui verșioare, fuseseră părtașe la tratamentul disprețuitor pe care îl suferise ea ; și, în timp ce pășea alături de doamna Headway, reflectă că, în definitiv, avuseseră dreptate. Avuseseră dreptate să nu se ducă s-o viziteze pe o femeie care putea flecări atît de ușuratic despre greșelile ei pe plan social ; dacă doamna Headway era sau nu respectabilă, ele aveau un instinct sigur, întrucît era în orice caz vulgară. Societatea europeană o va putea primi în cercurile ei, dar va greși. New York-ul, își spunea Waterville cu o înflăcărare de mîndrie civică, avea capacitatea să se situeze pe o poziție superioară Londrei într-o astfel de chestiune. Umblară o bucată de drum fără a vorbi ; în cele din urmă el luă cuvîntul, exprimînd cinstit gîndul care, în clipa aceea, îi traversa conștiința.

— Detest expresia asta „a pătrunde în societate". Nu cred că trebuie să atribuim eului nostru acest gen de ambiție. Ar trebui să admitem ca un fapt pozitiv că sîntem în societate — că sîntem însăși societatea — și să considerăm că, dacă avem maniere frumoase, am realizat, din punct de vedere social, lucrul important. Restul îi privește pe alții.

Pentru moment ea păru că nu înțelege, apoi răbufni :

— Eh, presupun că eu n-am maniere frumoase ; în orice caz, nu sînt mulțumită ! Bineînțeles, nu vorbesc cum trebuie — știu asta foarte bine. Dar să ajung întîi acolo unde doresc — pe urmă am să-mi îngrijesc și exprimarea. Odată ajunsă acolo, voi fi desăvîrșită ! ridică ea glasul cu un tremur pătimaș.

Ajunseră la poarta grădinii și rămaseră un răstimp afară, pe trotuar, în fața arcadei joase de la Odéon, unde se înșirau standuri de cărți spre care Waterville aruncă

o privire încărcată cu un oarecare regret, așteptînd caleașca doamnei Headway care trăsese la o mică distanță. Max cel cu favoriți se așezase înăuntru și, pe pernele elastice, bine capitonate, ațipise. Caleașca porni fără ca el să se trezească ; se dezmetici abia cînd caii opriră din nou. Tresări, holbînd ochii ; apoi, fără să pară fîstîcit, coborî.

— Am învățat asta în Italia, se cheamă *siesta*, comentă el cu un zîmbet plăcut, deschizînd portiera pentru doamna Headway.

— Cred și eu că ai învățat ! replică doamna, rîzînd prietenește în timp ce urca în landou, urmată de Waterville.

Nu-l surprindea faptul că-și răsfăța comisionarul ; asta intra în felul ei de a fi. Dar civilizația începe din propriul cămin, își zise Waterville, și incidentul arunca o lumină ironică asupra dorinței ei de a-și croi drum în societate. Totuși, incidentul nu reuși să abată gîndurile doamnei Headway de la subiectul discuției ei cu Waterville, deoarece, în timp ce Max urca pe capră și landoul pornea, ea lansă din nou o mică notă de bravadă.

— Odată ajunsă, am să-i dau cu tifla New York-ului! Ai să vezi ce mutre vor face femeile de-acolo.

Waterville era sigur că mama și surorile lui nu vor face mutre ; dar avu din nou sentimentul, în timp ce landoul se îndrepta spre hotelul Meurice, că acum o înțelegea pe doamna Headway. Tocmai cînd intrau în curtea hotelului, un cupeu trecu înaintea lor și, cîteva clipe mai tîrziu, în vreme ce își ajuta prietena să coboare, văzu că Sir Arthur Demesne coborîse din celălalt vehicul. Sir Arthur o zări pe doamna Headway și întinse brațul imediat către o doamnă așezată în cupeu. Doamna apăru în lumină cu un fel de solemnitate lentă și, cînd se opri în fața intrării hotelului — o femeie încă tînără și frumoasă, de statură înaltă, blîndă, liniștită, de o eleganță discretă,

dar neîndoielnic impunătoare — Waterville înţelese că baronetul îşi adusese mama ca să-i facă o vizită lui Nancy Beck. Triumful doamnei Headway începuse ; nobila văduvă, lady Demesne, făcuse primul pas. Waterville se întreba dacă doamnele new-yorkeze, avertizate prin vreo undă magnetică, îşi schimonoseau mutrele. Prompt conştientă de ceea ce se petrecea, doamna Headway nici nu se grăbi să-şi însuşească cinstea vizitei, nici nu încetini anume recunoaşterea onoarei ce i se făcea. Se opri, adresîndu-i lui Sir Arthur un zîmbet.

— Vreau să ţi-o prezint pe mama — doreşte foarte mult să te cunoască.

Se apropie de doamna Headway ; mama sa îl luase de braţ. Era simplă, firească, şi totodată circumspectă ; poseda toate resursele unei matroane engleze.

Doamna Headway, fără a înainta cu un pas, întinse mîinile ca pentru a-şi atrage vizitatoarea mai repede aproape de ea.

— Ce să spun, e nemaipomenit de drăguţ din partea dumneavoastră ! o auzi Waterville exclamînd.

Tocmai se depărta, întrucît misiunea lui de însoţitor se încheiase ; dar tînărul englez, care îşi preda mama îmbrăţişării amfitrioanei (aşa s-ar fi putut numi acum), îl opri cu un gest prietenos.

— Pariez că nu te mai văd — plec din Paris.

— Drum bun, atunci, zise Waterville. Te întorci în Anglia ?

— Nu ; mă duc la Cannes cu mama.

— Rămîi mai multă vreme la Cannes ?

— Pînă la Crăciun, foarte probabil.

Doamnele, escortate de domnul Max, intraseră în hotel, şi Waterville îşi părăsi curînd interlocutorul. Zîmbi, mergînd agale, la gîndul că tînărul obţinuse o concesie din partea mamei sale numai cu preţul unei concesii din partea sa.

A doua zi dimineaţa se duse să-l vadă pe Littlemore, din partea căruia avea o invitaţie permanentă la micul dejun, şi care, ca de obicei, fuma o havană răsfoind vreo duzină de ziare. Littlemore locuia un apartament spaţios şi angajase un bucătar de mare clasă ; se scula tîrziu şi se plimba prin camera lui toată dimineaţa, oprindu-se din cînd în cînd pentru a privi afară prin ferestrele ce dădeau spre Place de la Madeleine. Abia se aşezaseră ca să-şi ia gustarea de dimineaţă cînd Waterville îşi încunoştinţă prietenul că doamna Headway era pe cale de a fi părăsită de Sir Arthur, care urma să plece la Cannes.

— Nu e o noutate pentru mine, zise Littlemore. A trecut aseară pe la mine ca să-şi ia rămas bun.

— Ca să-şi ia rămas bun ? Cîtă politeţe, aşa dintr-o dată.

— N-a venit din politeţe, ci din curiozitate. Fiindcă a luat un dineu la mine, a avut pretext pentru o vizită.

— Sper că i-a fost satisfăcută curiozitatea, comentă Waterville, ca unul care ştia ce înseamnă un astfel de sentiment.

Littlemore şovăi.

— Ei bine, mă tem că nu. A stat aici cîtăva vreme, dar am vorbit despre orice afară de ceea ce dorea el să afle.

— Şi ce dorea să afle ?

— Dacă ştiu ceva împotriva lui Nancy Beck.

Waterville se uită lung.

— A numit-o Nancy Beck ?

— Nici nu i-am pomenit numele ; dar am înţeles bine ce dorea, şi că ar fi vrut să conduc conversaţia în sensul ăsta — numai că n-am vrut eu.

— Ah, bietul om ! îngînă Waterville.

— Nu văd de ce-l compătimeşti, zise Littlemore. Admiratorii doamnei Beck n-au fost niciodată de plîns.

— Ei, dar el vrea s-o ia în căsătorie.

— S-o ia, atunci. N-am nimic de zis.

— E încredinţat că există ceva greu de digerat în trecutul ei.

— Să renunţe, atunci.

— Cum poate, de vreme ce e îndrăgostit ? întrebă Waterville cu tonul unuia care ştie ce înseamnă şi acest sentiment.

— Ah, prietene dragă, el singur trebuie să hotărască. Nu are nici un drept, în orice caz, să-mi pună o astfel de întrebare. A fost un moment, la plecare, cînd i-a stat pe limbă. Se oprise în prag şi nu se îndura să mă părăsească, era cît pe-aci să dea drumul întrebării. M-a privit ţintă, şi eu l-am privit drept în ochi ; am rămas aşa aproape un minut. Pe urmă s-a decis să-ţi ţină limba-n frîu, şi a plecat.

Waterville ascultă această scurtă descriere cu un deosebit interes.

— Şi dacă te-ar fi întrebat, ce i-ai fi spus ?

— Dumneata ce crezi ?

— Ai fi spus, poate, că nu e frumos să pui o asemenea întrebare ?

— Asta ar fi echivalat cu recunoaşterea celor mai grave lucruri.

— Da, zise Waterville pe gînduri, nu puteai proceda aşa. Pe de altă parte, în cazul cînd ţi-ar fi cerut pe cuvînt de onoare să-i spui dacă e o femeie demnă de luat în căsătorie, ar fi fost foarte jenant.

— Destul de jenant. Spre norocul meu, nu e dreptul lui să-mi pună întrebări pe cuvînt de onoare. În plus, între noi nu există nici o legătură care să-l autorizeze să-mi ceară informaţii despre doamna Headway. Din moment ce ea îmi este prietenă, el nu-mi poate pretinde să-i fac confidenţe în privinţa ei.

— Cu toate astea, nu eşti de părere că e o femeie demnă de luat în căsătorie, îşi exprimă Waterville punc-

tul de vedere. Şi dacă un bărbat te-ar întreba acest lucru, poate l-ai trînti la pămînt, dar asta n-ar fi un răspuns.

— Ar trebui să-i ajungă, zise Littlemore. Adăugă după o clipă. Sînt anumite împrejurări în care e de datoria unui bărbat să fie sperjur.

Waterville luă un aer grav.

— Anumite împrejurări ?

— Cînd e în joc onoarea unei femei.

— Înţeleg ce vrei să spui. Asta, desigur, dacă e amestecat el însuşi...

— El însuşi sau altul. N-are importanţă.

— Eu cred că are importanţă. Nu-mi plac jurămintele strîmbe, zise Waterville. E o chestiune delicată.

Au fost întrerupţi de sosirea valetului cu al doilea fel, şi Littlemore avu un rîs în timp ce se servea.

— Ar fi o glumă bună s-o vezi măritată cu acest personaj superior !

— Ar fi o mare răspundere.

— Răspundere sau nu, ar fi extrem de amuzant.

— Ai de gînd, prin urmare, s-o ajuţi ?

— Doamne fereşte ! Dar am intenţia să pariez pe ea.

Waterville adresă prietenului său o privire gravă ; îl socoti ciudat de superficial. Situaţia, însă, era dificilă, şi, cu un uşor oftat, puse jos furculiţa.

PARTEA A DOUA

6

Vacanţa de Paşti din anul acela a fost neobişnuit de veselă ; strălucirea blîndă a soarelui, însoţită de umiditatea dezgheţului, grăbea înaintarea primăverii. Gardurile vii de păducel din Warwickshire se înălţau ca nişte pereţi stufoşi, adînc înfipţi în talazurile smălţate cu primule, şi frumoşii arbori ai Angliei, răsăriţi ici şi colo, cu

o regularitate amintind parcă de principiile tradiționale engleze, începeau să se acopere cu un fel de puf verde. Rupert Waterville, credincios îndatoririlor și prezent cu conștiinciozitate la Legație, nu găsise prea mult răgaz ca să se bucure de acea ospitalitate rurală care e marea născocire a englezilor și cea mai adevărată expresie a caracterului lor. Fusese invitat uneori — căci la Londra își crease reputația unui tînăr cu multă judecată pe lîngă o serie întreagă de persoane — dar se văzuse silit să refuze mai mult decît să accepte propunerile. De aceea era încă o noutate pentru el șederea la una din acele străvechi și luxoase reședințe de țară, înconjurate de hectare moștenite din tată-n fiu, la care se gîndise cu atîta curiozitate și dorință arzătoare din prima clipă a sosirii în Anglia. Își propunea să vadă cît mai multe cu putință dintre ele, dar nu-i plăcea să facă lucrurile în grabă, sau cînd gîndurile îi erau absorbite, cum ușor i se întîmpla, de probleme pe care el le socotea importante. Păstra reședințele de țară în rezervă ; le va lua la rînd, după ce se va fi obișnuit puțin cu Londra. Totuși acceptase fără șovăire invitația la Longlands ; îi sosise sub forma unui bilet simplu și neceremonios din partea ladyei Demesne, pe care nu o cunoscuse. Aflase de întoarcerea ei de la Cannes, unde petrecuse întreaga iarnă, citind știrea într-o gazetă de duminică ; totuși parcurse acele rînduri neprotocolare cu o oarecare surprindere. „Stimate domnule Waterville, scria ea — fiul meu îmi spune că ați avea posibilitatea să veniți pe ziua de 17, pentru a petrece două-trei zile. Dacă se poate, ne-ați face mare plăcere. Vă făgăduim compania simpaticei dumneavoastră compatrioate, doamna Headway."

O vizitase pe doamna Headway ; cu două săptămîni mai înainte, ea îi scrisese de la un hotel situat pe Cork Street, pentru a-i spune că sosise la Londra pe timpul actualului sezon și ar fi foarte bucuroasă să-l vadă. Se dusese s-o viziteze tremurînd de frică să nu deschidă

vorba despre eventuala ei prezentare la ambasadă ; dar fu plăcut surprins să constate că lăsa deoparte acest subiect. Petrecuse iarna la Roma şi călătorise direct de-acolo în Anglia, cu o scurtă şedere la Paris pentru ca să-şi cumpere cîteva toalete. Roma îi prilejuise mari satisfacţii, îşi făcuse acolo numeroşi prieteni ; îl asigură că acum cunoştea jumătate din nobilimea romană. „Sînt oameni fermecători ; au un singur defect, stau prea mult, zise ea. Şi, ca răspuns la privirea lui întrebătoare, explică : Vreau să spun, cînd vin în vizită. Veneau în fiecare seară şi ar fi vrut să stea pînă a doua zi dimineaţa. Toţi erau prinţi şi conţi. Le ofeream ţigări de foi, şi aşa mai departe. Am cunoscut cîte persoane am dorit, adăugă ea, după un răstimp, descoperind poate în privirile lui Waterville urmele acelei simpatii cu care, şase luni mai înainte, ascultase relatarea înfrîngerii ei la New York. Erau o sumedenie de englezi ; i-am cunoscut pe toţi şi am de gînd să-i vizitez aici. Americanii aşteptau să vadă ce vor face englezii, ca să facă exact contrarul. Graţie acestei atitudini am fost cruţată de prezenţa unor specimene cum nu s-au mai văzut. Există cîteva înfiorătoare, dacă ştii. De altfel, la Roma, societatea nu contează, dacă iubeşti ruinele şi Campagna ; eu adoram Campagna. Îmi petreceam tot timpul rătăcind ca o halucinată prin cîte o biserică veche şi umedă. Îmi reamintea mult de împrejurimile de la San Diego — afară de biserici. Îmi plăcea să mă gîndesc la asta, cînd parcurgeam Campagna cu trăsura ; visam mereu la trecut." În clipa aceea, însă, doamna Headway alungase trecutul ; era dispusă să se dedice în întregime actualului. Dorea ca Waterville să-i dea sfaturi cum să trăiască — ce trebuia să facă. Să stea la hotel sau să închirieze o casă ? Ea bănuia că e preferabil să ia o casă cu chirie, dacă va găsi ceva frumos. Max voia să caute el, iar ea credea că-l va lăsa într-adevăr să se ocupe ; tot el îi găsise o locuinţă superbă la Roma. Nu spuse o vorbă despre Sir Arthur Demesne, care, i se pă-

rea lui Waterville, ar fi trebuit să fie îndrumătorul şi chezaşul ei firesc ; se întreba dacă pusese capăt relaţiilor ei cu baronetul. Waterville îl întîlnise de vreo două ori de la deschiderea Parlamentului şi schimbaseră cîteva cuvinte, nici unul, însă, în legătură cu doamna Headway. Waterville fusese rechemat la Londra imediat după incidentul la care asistase în curtea hotelului Meurice ; şi tot ce ştia despre urmările lui era ceea ce aflase de la Littlemore, care, în drum spre America unde, după cum constatase în mod neaşteptat, avea motive să-şi petreacă iarna, trecuse prin capitala britanică. Littlemore îi adusese vestea că doamna Headway era încîntată de lady Demesne, şi n-avea cuvinte ca să-i laude amabilitatea şi blîndeţea. „Mi-a spus că-i place să cunoască prietenele fiului ei, iar eu i-am răspuns că-mi place să cunosc mamele prietenilor mei, îi relatase doamna Headway. Sînt gata să accept bătrîneţea, numai să arăt şi eu aşa", adăugase, uitînd pentru o clipă că era cel puţin tot atît de aproape de vîrsta mamei cît de aceea a fiului. În orice caz, mama şi fiul se retrăseseră împreună la Cannes, şi în momentul acela Littlemore primise scrisori din ţară care-l chemau în Arizona. Doamna Headway fusese lăsată, prin urmare, să se descurce singură, şi lui îi era teamă că se cam plictisise, deşi doamna Bagshaw venise s-o vadă. În noiembrie plecase în Italia, dar nu trecînd prin Cannes.

— Ce crezi că va face la Roma ? întrebase Waterville ; imaginaţia nu-l ajuta aici, deoarece încă nu pusese piciorul pe cele Şapte Coline.

— N-am nici cea mai mică idee. Şi nu mă interesează! adăugă după o clipă. Înainte de a părăsi Londra, îi povesti lui Waterville cum doamna Headway, în cursul vizitei lui de rămas bun de la Paris, încercase un nou atac, destul de neaşteptat. În chestiunea cu societatea, mi-a spus că trebuie neapărat să fac ceva — ea nu mai putea

continua astfel. Şi a făcut apel la mine în numele... nu prea ştiu cum să exprim ce-a spus.

— M-aş bucura să încerci, zise Waterville, care îşi reamintea neîntrerupt că, la urma urmei, americanii din Europa erau, pentru un om în situaţia lui, ca oile pentru păstor într-un anume sens.

— Ei bine, în numele afecţiunii pe care am nutrit-o altădată unul pentru altul.

— Afecţiune ?

— A avut bunătatea s-o numească astfel. Dar eu neg totul. Dacă ar însemna să ai afecţiune pentru orice femeie cu care stai de vorbă seara... !

Şi Littlemore tăcu, fără să definească rezultatul unei asemenea constrîngeri. Waterville căută să-şi imagineze care ar fi consecinţa ; în timp ce prietenul său se îmbarca pentru New York fără a-i dezvălui cum rezistase, pînă la urmă, atacului din partea doamnei Headway.

De Crăciun, Waterville află vestea întoarcerii lui Sir Arthur în Anglia, convins că ştie totodată şi că baronetul nu se dusese la Roma. După teoria lui, lady Demesne era o femeie excepţional de abilă — destul de abilă spre a-şi determina fiul să facă ceea ce prefera ea, încredinţîndu-l în acelaşi timp că acţiona conform propriei lui opţiuni. Se arătase diplomată, conciliantă, acceptînd s-o viziteze pe doamna Headway ; dar, după ce o văzuse şi îşi formase o părere, luase hotărîrea să desfacă această legătură. Dăduse dovadă de amabilitate şi blîndeţe, aşa cum se exprimase doamna Headway, pentru că, deocamdată, era atitudinea cea mai comodă ; însă prima vizită avea să fie şi ultima. Se comportase amabil şi binevoitor, dar în sinea ei era neclintit de hotărîtă, şi dacă biata doamnă Headway, sosind la Londra pentru sezonul în curs, spera să constate împlinirea unor vagi făgăduieli, va gusta amărăciunea speranţelor spulberate. Waterville hotărîse că, păstor cum era, şi doamna Headway una dintre oile lui, nu intra în obligaţiile lui să alerge după

ea, mai ales că-i putea acorda încrederea că nu se va răzleţi prea departe de turmă. O revăzu încă o dată, şi ea nu-i vorbi nimic nici acum despre Sir Arthur. Waterville, care avea totdeauna teoriile lui, îşi spunea că ea aşteaptă, că baronetul nu se înfăţişase încă. Luase o casă cu chirie; comisionarul îi găsise pe Chesterfield Street, în Mayfair, o mică perlă, care urma s-o coste cît costă pietrele preţioase. După toate acestea, Waterville rămase foarte surprins de invitaţia ladyei Demesne, şi plecă la Longlands cu o nerăbdare asemănătoare celei cu care s-ar fi dus la Paris, dacă ar fi avut răgazul, la premiera unei piese noi. I se părea că, printr-o lovitură magică de baghetă, primise un *billet d'auteur* [1].

Îi era plăcut să sosească la o reşedinţă de ţară engleză spre sfîrşitul zilei. Îl încîntă drumul cu trăsura, de la gară, în umbrele amurgului, ca şi priveliştea cîmpurilor, a dumbrăvilor şi a căsuţelor ţărăneşti, nedesluşite şi singuratice, în contrast cu ţinta definită şi luminoasă a călătoriei lui ; sunetul roţilor pe lunga alee ce străbătea parcul, cotind şi şerpuind în repetate rînduri fără a-l aduce acolo unde totuşi, în sfîrşit, ajunse — la faţada largă, cenuşie, cu ferestre iluminate, înaintea căreia aleea descria o curbă dintr-un pietriş şi mai compact. Faţada de la Longlands, cu aspectul ei sobru, avea un aer de măreţie şi splendoare ; era atribuită geniului lui Sir Christopher Wren [2]. Aripile clădirii înaintau formînd un semicerc, iar la intervale erau plasate diverse statui în cornişe; astfel că, în penumbra care-i punea în valoare frumuseţea arhitecturală, semăna cu un palat italian, înălţat ca prin farmec într-un parc englezesc. Waterville lu-

[1] Bilet de favoare din partea autorului unei piese de teatru (fr.)

[2] *Wren, Sir Christopher* (1632—1723), matematician şi arhitect englez. A desfăşurat o prodigioasă activitate, proiectînd şi construind peste 100 de edificii (între care Biblioteca Trinity College şi Teatrul sheldonian din Oxford, Observatorul din Greenwich şi Catedrala St. Paul din Londra) în mod pronunţat clasicizante.

ase un tren care plecase la o oră mai tîrzie, ceea ce îi lăsa doar douăzeci de minute ca să se îmbrace pentru dineu. Se fălea în mod special că posedă arta de a se îmbrăca repede şi bine ; dar această operaţie nu-i lăsă timp să se informeze dacă apartamentul ce-i fusese repartizat se potrivea cu demnitatea de secretar de legaţie. Ieşind din camera lui descoperi că se găsea un ambasador printre invitaţi, şi descoperirea puse frîu unor reflecţii supărătoare. Luă ca un lucru subînţeles că ar fi avut parte de o cameră mai bună dacă n-ar fi fost ambasadorul, care, desigur, trecea pe primul plan. Vasta, grandioasa construcţie evoca secolul trecut şi un gust artistic străin, prin culorile luminoase, plafoanele înalte şi boltite, cu fresce mitologice în nuanţe suave, prin uşile aurite, avînd deasupra vechi lambriuri franceze, prin tapiseriile în culori stinse şi delicatele mătăsuri de Damasc, prin abundenţa porţelanurilor antice, între care se remarcau nişte vase enorme cu trandafiri roşii. Invitaţii la dineu se adunaseră în holul principal, încălzit cu un foc de buturugi groase, şi numărul lor era atît de mare încît lui Waterville îi fu teamă că el venise ultimul. Lady Demesne îi adresă un surîs, acordîndu-i o atingere a mîinii ; avea un calm desăvîrşit şi, fără a-i spune ceva anume, îl trata ca şi cum ar fi fost un oaspete permanent. Waterville nu-şi dădu prea bine seama dacă-i plăcea sau îi displăcea acest lucru ; dar ambele situaţii păreau a fi deopotrivă de neînsemnate în ochii amfitrioanei, care se uita la musafirii ei ca pentru a le verifica numărul. Stăpînul casei conversa cu o doamnă în faţa focului din cămin ; cînd îl zări pe Waterville, la celălalt capăt al holului, îi făcu un semn de bun sosit, părînd încîntat că-l vede. La Paris nu avusese niciodată o asemenea expresie, şi Waterville avu prilejul să constate, fapt de care auzise adeseori, că englezii se prezintă într-o lumină mult mai favorabilă la reşedinţele lor de ţară. Lady Demesne se întoarse din nou

spre el, cu surîsul ei vag, agreabil, care părea același în toate împrejurările.

— O așteptăm pe doamna Headway, zise ea.

— Ah, a sosit ? Waterville o uitase cu desăvîrșire.

— A sosit la cinci jumătate. La șase a urcat să se îmbrace. A avut două ore la dispoziție.

— Să sperăm că rezultatele vor fi proporționale, spuse Waterville cu un zîmbet.

— O, rezultatele ; asta nu știu, îngînă cu jumătate de glas lady Demesne, fără a-l privi ; și în aceste cuvinte Waterville văzu confirmarea teoriei lui că jocul ei era greu de pătruns.

Se întreba dacă el va fi așezat la dineu lîngă doamna Headway și, cu toată deferența datorată farmecelor ei, nădăjduia că se va bucura de o vecinătate mai inedită. Rezultatele unei toalete care se prelungise timp de două ore au fost curînd vizibile. Ea apăru pe scara interioară a holului, unde, timp de trei minute cît dură lenta ei coborîre, cu fața spre cei de jos, se află puternic scoasă în evidență. Waterville, privind-o, înțelese că, pentru ea, momentul avea o importanță covîrșitoare : practic, era intrarea ei în societatea engleză. Doamna Headway execută această intrare cît se poate de bine, cu surîsul ei fermecător pe buze și remorcînd după ea prăzile luate din Rue de la Paix. La fiecare pas, se auzea un minunat foșnet de mătăsuri. Lumea întorcea capul după ea ; curînd, se produse o perceptibilă diminuare a zgomotului glasurilor, deși nu se vorbise prea tare nici pînă atunci. Părea foarte singură ; fusese un gest destul de ambițios din partea ei să coboare ultima, deși motivul putea să fie doar acela că, în fața oglinzii, nu reușise să se gătească așa cum îi plăcea. În chip vădit avea sentimentul importanței împrejurării, iar Waterville era sigur că-i bate inima. Totuși, se comporta cu mult curaj, zîmbea cu și mai multă rîvnă, și înainta ca o femeie obișnuită să suporte privirile celorlalți. Avea, în orice caz, sprijinul mo-

ral al conştiinţei că e frumoasă ; căci nu lipsea nimic, în seara aceea, frumuseţii ei, iar hotărîrea de a reuşi, care ar fi putut să-i înăsprească trăsăturile, era tăinuită sub vălul cugetului senin că nu nesocotise nici un detaliu. Lady Demesne îi ieşi înainte ca s-o întîmpine ; Sir Arthur nu-i dădu nici o atenţie ; şi în curînd Waterville se pomeni îndreptîndu-se spre sala dineului împreună cu soţia unui prelat, căreia lady Demesne îl prezentase în acest scop cînd holul rămăsese aproape gol. Rangul acelui cleric în ierarhia bisericească îl află abia a doua zi dimineaţa ; dar între timp i se păru ciudat, pentru un motiv sau altul, că în Anglia clericii au soţii. Chiar şi după un an de zile, viaţa engleză îi rezerva asemenea surprize. Existenţa respectivei doamne era însă uşor explicabilă ; nu reprezenta nicidecum o excepţie brutală, şi nu trebuise să vină Reforma pentru crearea ei. Se numea doamna April ; era înfăşurată într-un şal mare de dantelă ; pentru a putea mînca, îşi scoase o singură mănuşă la dineu, pe cînd cealaltă îi dădea lui Waterville uneori ciudata impresie că banchetul, cu toată îmbelşugarea lui, aducea cu un picnic. Doamna Headway se afla de partea opusă a mesei, la o mică depărtare ; fusese condusă, după cum află Waterville de la vecina lui, de către un general, un gentleman cu chipul slab, acvilin, şi cu favoriţi tunşi cu îngrijire, iar celălalt vecin de masă al ei era un tînăr elegant, cu o identitate mai puţin definită. Bietul Sir Arthur şedea între două doamne mult mai în vîrstă decît el, ale căror nume cu rezonanţă istorică trecuseră deseori pe la urechile lui Waterville, dar el le asociase cu figuri mai romantice. Doamna Headway nu-i adresă lui Waterville nici un gest de salut ; în mod evident nu-l văzuse înainte de a se aşeza la masă, iar atunci se uită lung la el cu o uimire acută care, pentru o fracţiune de secundă, îi şterse zîmbetul de pe buze. Banchetul era copios şi bine alcătuit, dar, privind de la un capăt la altul al mesei, Waterville se întreba dacă unii dintre convivi

nu erau puţin cam plicticoşi. Făcînd această reflecţie, îşi dădu seama că judeca lucrurile mai mult din punctul de vedere al doamnei Headway decît al său propriu. Nu cunoştea pe nimeni afară de doamna April, care, manifestînd o dorinţă aproape maternă de a-l informa, îi spuse numele celor mai mulţi dintre comeseni; drept mulţumire, el o lămuri că nu aparţinea societăţii engleze. Doamna Headway se înţelegea de minune cu generalul ei; Waterville o urmărea fără să aibă aparenţa, şi văzu că generalul care, în mod limpede, era un tip obraznic, o făcea să vorbească. Waterville spera că va şti să fie prudentă. În felul lui, diplomatul era un om cu imaginaţie şi, comparînd-o cu restul adunării, îşi spuse că femeiuşca aceasta avea mult curaj, şi că în actuala ei iniţiativă intra o notă de eroism. Era singură împotriva unor mulţimi, iar adversarii ei alcătuiau o falangă strînsă; cei care se aflau de faţă reprezentau mii de alţi oponenţi. Arătau atît de diferiţi de ea, încît, pentru ochiul închipuirii, ea rezista pe poziţie bazîndu-se enorm pe propriile-i calităţi. Toţi ceilalţi păreau a fi, într-un sens atît de complet, oameni „făcuţi", atît de liberi de orice efort, atît de înconjuraţi de lucruri ce le ofereau reazem; bărbaţii cu feţe rase, bărbii hotărîte, ochi reci, dar plăcuţi, cu umeri daţi spre spate şi cu absenţa lor caracteristică de gesturi; femeile, unele foarte frumoase, aproape strangulate de şiraguri de perle, cu părul pieptănat simplu, în şuviţe linse, părînd că nu se uită la nimic în mod deosebit, suportînd tăcerea ca şi cum le avantaja la fel ca lumina lustrelor, totuşi vorbind cîte puţin, uneori, cu glasuri proaspete, profunde. Erau învăluiţi cu toţii într-o comunitate de idei, de tradiţii; îşi înţelegeau reciproc accentele, pînă şi variaţiile individuale. Doamna Headway, cu toată frumuseţea ei, părea că iese din cadrul variaţiilor posibile; arăta străină, exagerată; dădea dovadă de prea multă expresivitate; parcă fusese angajată pentru seara respectivă. Waterville remarca, dealtfel, că societatea en-

gleză se găsea veşnic în căutare de amuzament şi că îşi dirija tranzacţiile pe bază de numerar. Dacă doamna Headway se va dovedi suficient de amuzantă, probabil că va reuşi, iar averea ei — dacă într-adevăr era vorba de avere — nu va constitui o piedică ; dimpotrivă.

În salon, după dineu, se îndreptă către ea, dar ea nu-l întîmpină cu nici un cuvînt de salut. Se uită doar la el, cu o expresie pe care nu i-o mai văzuse înainte — o ciudată, impertinentă expresie de nemulţumire.

— De ce ai venit aici ! îl întrebă. Ai venit ca să mă urmăreşti ?

Waterville roşi pînă la rădăcina părului. Ştia că e un lucru care nu seamănă cîtuşi de puţin cu o purtare de diplomat ; dar nu izbutea să-şi stăpînească îmbujorările. Afară de asta era scandalizat, supărat, şi pe deasupra dezorientat de atitudinea ei.

— Am venit pentru că am fost invitat, zise el.

— Cine te-a invitat ?

— Aceeaşi persoană care te-a invitat şi pe dumneata, bănuiesc — lady Demesne.

— E o vulpe bătrînă ! exclamă doamna Headway, depărtîndu-se.

Se depărtă şi el de ea. Nu ştia ce comisese pentru ca să merite un asemenea tratament. Atitudinea ei îl luase cu totul prin surprindere ; n-o mai văzuse niciodată în felul acesta. Era o femeie de-a dreptul vulgară ; aşa vorbeau, probabil, oamenii de la San Diego. Se aruncă aproape cu pasiune în conversaţia altor oaspeţi, care, poate puţin prin contrast, i se părură toţi excepţionali de veseli şi prietenoşi. Nu avu, însă, mîngîierea s-o vadă pe doamna Headway pedepsită pentru proasta ei creştere, deoarece nu părea nicidecum neglijată. Dimpotrivă, în partea salonului unde şedea ea, grupul era mai compact, şi, din cînd în cînd, izbucnea un hohot de rîs unanim. Dacă va fi în stare să-i distreze, îşi spunea Waterville, va izbîndi ; şi, în mod evident, îi distra.

7

Dacă i s-a părut ciudată, încă nu ajunsese la capătul ciudăţeniilor ei. A doua zi, duminică, vremea era neobişnuit de frumoasă ; coborî înainte de micul dejun şi făcu o plimbare prin parc, oprindu-se ca să contemple căprioarele cu picioare subţiri, împrăştiate ca nişte bolduri înfipte într-o perniţă de catifea pe unele povîrnişuri mai depărtate, şi purtîndu-şi paşii pe marginea unui larg bazin ornamental, cu un templu imitat după cel închinat zeiţei Vesta pe o insulă din mijloc. Nu se mai gîndea la doamna Headway în momentul acela ; reflecta doar că toată acea ambianţă impunătoare servise timp de peste un veac drept cadru multor episoade din istoria familiei Demesne. Ceva mai multă reflecţie i-ar fi sugerat, poate, că doamna Headway avea să devină, cine ştie, un eveniment de oarecare importanţă în istoria acelei familii. La micul dejun nu apărură două sau trei doamne ; printre ele, şi doamna Headway.

— Mi-a spus că nu-şi părăseşte niciodată camera pînă la prînz, o auzi pe lady Demesne spunînd generalului, vecinul de masă al doamnei Headway din seara precedentă, care întrebase despre ea. Are nevoie de trei ore ca să se îmbrace.

— E o femeie monstruos de inteligentă ! exclamă generalul.

— Pentru că face asta în trei ore ?

— Nu ; mă refer la felul cum nu-şi pierde cumpătul.

— Da ; am impresia că e grozav de isteaţă, zise lady Demesne, pe un ton în care Waterville se fălea că întrevede mai mult decît îi era posibil generalului.

În femeia aceasta înaltă, dreaptă, chibzuită în totul, era ceva care părea binevoitor şi totodată distant, ceea ce Waterville admira. Cu tot exteriorul ei delicat şi blîndeţea convenţională ce-o caracteriza, el îşi dădea seama că

avea o tărie sufletească ieșită din comun ; își pusese răbdarea la loc înalt, şi o purta ca pe o diademă. Avea puține de spus lui Waterville, dar, cînd şi cînd, îl întreba cîte ceva, ca să-i arate că nu-l uită. Cît despre Demesne, el era, după toate aparențele, într-o stare de spirit excelentă, deși nu se vădea nici un neastîmpăr în comportamentul lui; umbla de colo-colo, proaspăt şi înfloritor, de parcă ar fi făcut baie la fiecare două ore, şi părînd pus la adăpost împotriva neprevăzutului. Waterville avu mai puține conversații cu el decît cu mama sa; totuși tînărul găsi prilej să-i spună seara, în fumoar, cît era de încîntat că-și făcuse timp să vină, şi că, dacă-i plăcea adevăratul peisaj englez, se găseau prin împrejurimi unele lucruri pe care ar fi dorit mult să i le arate.

— Trebuie să-mi rezervi vreo două ore înainte de a pleca, să știi... Sînt convins că-ți vor plăcea cîteva lucruri.

Sir Arthur vorbea ca și cum Waterville ar fi fost extrem de dificil ; parcă ar fi dorit să-i acorde nu știu ce importanță deosebită. Duminică dimineața, după micul dejun, îl întrebă pe Waterville dacă dorea să meargă la biserică ; doamnele, în cea mai mare parte, și cîțiva dintre bărbați, se duceau.

— Faci cum crezi, mă-nțelegi ; dar e o plimbare destul de frumoasă printre pășuni, iar bisericuța e o construcție interesantă din vremea regelui Stephen [1].

Waterville știa ce însemna asta ; i se și înfățișa ochilor ca un tablou. Dealtfel, îi plăcea să viziteze astfel de locașuri, mai ales cînd urma să ia loc în strana destinată unui „squire", spațioasă uneori cît un salonaș. De aceea răspunse că va fi încîntat. Pe urmă adăugă, fără a da vreun motiv :

— Merge și doamna Headway ?

[1] *Stephen* (1097 ?—1154), rege al Angliei, strănepot, prin mama sa, al lui Wilhelm Cuceritorul.

— Nu ştiu nimic, zise amfitrionul, cu o bruscă schimbare de ton — ca şi cum Waterville l-ar fi întrebat dacă merge şi menajera.

„Englezii sînt nemaipomenit de bizari!" Waterville îşi îngădui acest comentariu mintal, la care recurgea, de la sosirea în Anglia, oridecîteori întîmpina o lacună în consecvenţa lucrurilor. Biserica se prezenta și mai bine decît o descrisese Sir Arthur, şi Waterville își spuse că doamna Headway făcuse o mare greşeală nevenind. El îşi dădea seama ce urmărea ea ; dorea să observe cu luare aminte viaţa engleză, ca să şi-o poată însuşi ; ori a trece ca printr-un gard viu de populaţie rurală care se înclină şi face reverenţe, sau a şedea printre sepulcrele răposaţilor Demesne, ar fi însemnat pentru ea nişte mostre deosebit de grăitoare de viaţă engleză. Dacă dorea să se întărească pentru luptă, ar fi făcut mai bine să vină la acea veche biserică. Cînd Waterville se întoarse la Longlands —străbătuse pajiştile împreună cu soţia preotului, care se dovedi o viguroasă adeptă a mersului pe jos — mai lipsea o jumătate de oră pînă la masa de prînz, şi nu era încă dispus să intre în casă. Își aminti că nu văzuse încă grădinile, astfel că porni în căutarea lor. Le găsi fără dificultate, întrucît erau de proporţii vaste ; după înfăţişare, păreau să fi fost îngrijite neîntrerupt timp de un secol sau două. Nu înaintase prea departe printre platbandele înflorite cînd auzi o voce cunoscută, și, o clipă mai tîrziu, la cotitura unei alei, dădu peste doamna Headway, însoţită de stăpînul proprietăţii de la Longlands. Nu purta pălărie şi se adăpostea cu o umbrelă de soare, pe care o lăsă brusc spre spate, oprindu-se în loc, cînd își zări compatriotul.

— O, e domnul Waterville care a venit să mă spioneze ca de obicei ! Cu această remarcă îl întîmpină pe tînărul american, oarecum stingherit.

— Salut ! te-ai întors de la biserică, i se adresă Sir Arthur, scoţîndu-şi ceasul.

Waterville rămase impresionat de sîngele lui rece. Îl admiră ; căci, la urma urmei, îşi spunea în sinea lui, trebuie să-i fi fost neplăcută întreruperea. Se simţea puţin ridicol, şi-i părea rău că n-o reţinuse pe doamna April ca să-şi dea aparenţa că venise în grădină de hatîrul ei.

Doamna Headway arăta adorabil de proaspătă, într-o toaletă despre care Waterville, iniţiat în asemenea domenii, avea siguranţa că nu va fi socotită cuviincioasă pentru o duminică dimineaţa, într-o reşedinţă de ţară engleză : un *négligé* lucrat din volane şi horbote albe, cu panglici galbene printre ele — un veşmînt pe care l-ar fi putut purta doamna de Pompadour cînd îl primea pe Ludovic al XV-lea, dar pe care nu l-ar fi îmbrăcat ca să iasă în lume. Vederea acestei ţinute însemnă pentru Waterville ultima trăsătură de penel la impresia lui că doamna Headway, în linii mari, ştia ce face. Va adopta o linie de conduită a ei personală ; nu va fi prea conciliantă. Nu va voi să coboare la micul dejun ; nu se va duce la biserică ; va purta, duminica dimineaţa, rochii uşoare, elaborat neceremonioase, şi va arăta îngrozitor de nebritanică şi neprotestantă. Poate că aşa era mai bine, la urma urmei. Începu să peroreze cu o anumită volubilitate.

— Nu-i aşa că e minunat ? Am venit pe jos de la castel pînă aici. Nu-mi place prea mult să merg, dar iarba din locurile astea e ca un covor de salon. Totul e fără seamăn. Sir Arthur, ar trebui să te duci şi să te ocupi de ambasador ; e o ruşine cît te-am reţinut. Nu ţi-a plăcut ambasadorul ? Ai spus adineauri că abia dacă i-ai adresat un cuvînt ; trebuie să compensezi. Nici n-am mai văzut o manieră ca asta de a-ţi neglija musafirii. Aşa e stilul obişnuit de primire aici ? Du-te şi ia-l la o cursă călare, sau invită-l la un joc de biliard. Domnul Waterville are să mă conducă înapoi ; dealtfel, vreau să-l cert fiindcă mă spionează.

Waterville se simţi profund iritat din pricina acestei acuzaţii.

— Habar nu aveam că eraţi aici, le declară el.

— Nu ne ascundeam, răspunse cu calm Sir Arthur. Poate că ai s-o acompaniezi dumneata pe doamna Headway pînă la castel. Cred că se cuvine, într-adevăr, să mă ocup de bătrînul Davidoff. Am impresia că masa e la ora două.

Îi părăsi, iar Waterville cutreieră grădinile împreună cu doamna Headway. Ea dori să afle numaidecît dacă el venise acolo ca s-o supravegheze; dar, spre surprinderea lui, întrebarea fu rostită pe tonul arţăgos din seara precedentă. Era însă hotărît să nu treacă acest lucru cu vederea; cînd cineva îl trata astfel, nu trebuia lăsat să uite.

— Îţi închipui oare că mă gîndesc tot timpul la dumneata? întrebă el. Uneori eşti în afara gîndurilor mele. Am venit aici ca să admir grădinile, şi dacă nu mi-ai fi vorbit, aş fi trecut mai departe.

Doamna Headway păru că devine blîndeţea însăşi; parcă nici nu auzi apărarea.

— Are încă două proprietăţi, doar atît replică. Asta am vrut să aflu.

Dar Waterville nu acceptă să fie îndepărtat de motivele lui de nemulţumire. Acest mod de reparaţie faţă de o persoană pe care ai insultat-o, care consta din a uita jignirea, intra, fără îndoială, ca un lucru curent în moravurile din Noul Mexic; dar un om de onoare cerea ceva mai mult.

— Ce anume ai vrut să spui ieri seară cînd m-ai acuzat că am venit aici ca să te supraveghez? Să mă ierţi că trebuie să ţi-o spun, dar consider că ai fost cam nepoliticoasă.

Acuzaţia fusese cu atît mai dureroasă cu cît exista un grăunte de adevăr în ea; dar, pentru o clipă, doamna Headway, cu chipul lipsit de orice expresie, păru că nici nu ştie la ce face el aluzie. „E o primitivă, în fond, gîndi

Waterville. Îşi închipuie că o femeie poate plesni un bărbat peste obraz, pentru ca apoi să fugă !“

— O ! exclamă deodată doamna Headway, acum îmi amintesc. Eram supărată pe dumneata ; nu mă aşteptam să te văd. Dar în realitate n-am avut nimic împotrivă. Cînd şi cînd mă apucă furia, aşa, şi mi-o revărs asupra oricui îmi cade la îndemînă. Dar totul se termină în trei minute, şi pe urmă nici nu mă mai gîndesc la cele întîmplate. Aseară eram supărată ; mă înfuriasem pe bătrînă.

— Pe bătrînă ?

— Pe mama lui Sir Arthur. N-are ce căuta aici, oricum. În ţara asta, cînd îi moare soţul, văduva-mamă îşi ia catrafusele şi pleacă. Are un castel al ei, la şaisprezece kilometri de aici, şi o locuinţă în Portman Square ; prin urmare, destule locuri unde să stea. Dar se cramponează se ţine scai de băiatul ei. Dintr-o dată mi-a dat prin minte că nu m-a invitat aici fiindcă mă simpatizează, ci pentru că mă bănuieşte. Îi e teamă că ne vom căsători, şi e de părere că nu sînt demnă de fiul ei. Îşi închipuie, probabil, că sînt foarte grăbită să pun mîna pe el. Eu nu l-am urmărit niciodată, el s-a ţinut după mine. Mie nu mi-ar fi venit nici o idee, dacă n-ar fi fost insistenţele lui. El a început vara trecută la Homburg ; el a dorit să ştie de ce nu vin în Anglia ; el mi-a spus că aş avea un succes colosal. Nu cunoaşte prea bine lucrurile astea, totuşi ; n-are prea multă glagorie la cap. Dar e un om foarte drăguţ, oricum ; e foarte plăcut să-l vezi înconjurat de... Şi doamna Headway tăcu o clipă, uitîndu-se cu admiraţie în jurul ei. De toate bogăţiile moştenite din moşi-strămoşi. Îmi place acest vechi castel, urmă ea ; e splendid aranjat ; sînt pe deplin mulţumită de ceea ce am văzut. Credeam că lady Demesne îmi este binevoitoare ; mi-a lăsat o carte de vizită la Londra şi, curînd după aceea, mi-a scris ca să mă invite aici. Dar eu prind repede mişcarea ; uneori văd

lucrurile într-o străfulgerare. Am surprins ceva ieri, cînd a venit să-mi vorbească în momentul dineului. A văzut că arătam bine şi s-a făcut verde la faţă de furie ; spera că am să fiu urîtă. Aş fi de acord să-i fac plăcerea asta, dar cum ar fi posibil ? Atunci am înţeles că m-a poftit aici numai pentru că a insistat el. Sir Arthur n-a venit să mă vadă cînd am sosit în Anglia — nu s-a apropiat de locuinţa mea timp de zece zile. Ea a reuşit să-i interzică; l-a obligat să-i facă vreo promisiune. Dar în scurt timp el şi-a schimbat hotărîrea, şi atunci a trebuit să-şi manifeste politeţea în mod special. M-a vizitat trei zile la rînd şi a convins-o şi pe ea să vină. E una din acele femei care se împotrivesc cît mai îndelungată vreme cu putinţă, apoi dau impresia că cedează, cînd în realitate rezistă mai cu încăpăţînare ca oricînd. Mă are ca sarea-n ochi ; nu ştiu ce-i umblă prin minte că aş fi făcut. E foarte ascunsă ; curat vulpe bătrînă ! Cînd te-am văzut aseară la dineu, am crezut că te-a chemat ca s-o ajuţi.

— S-o ajut ? întrebă Waterville.

— Să-i povesteşti despre mine. Să-i dai informaţii, de care să se poată folosi împotriva mea. Poţi să-i spui ce-ţi place.

Lui Waterville aproape i se tăiase răsuflarea din pricina atenţiei cu care ascultase această neobişnuită explozie de confidenţe, iar acum simţi de-a binelea că-i vine ameţeală. Se opri în loc ; doamna Headway mai înaintă cîţiva paşi, apoi, oprindu-se şi ea, se întoarse ca să-l privească.

— Eşti cea mai inexprimabilă femeie ! exclamă el. I se părea cu adevărat o primitivă.

Ea rîdea de el — lui i se părea că rîde de expresia chipului său — şi rîsul umplea cu vibraţii sonore maiestuoasele grădini. „Ce fel de femeie e asta ?"

— N-ai nici o delicateţe morală, spuse Waterville cu hotărîre.

Ea roşi pe loc, deşi, lucru ciudat, nu părea supărată.

— Nici o delicateţe morală ? repetă ea.

— Ar trebui să păstrezi pentru dumneata asemenea lucruri.

— O, ştiu ce vrei să spui ; dau în vileag totul. Cînd sînt surescitată, simt nevoia să vorbesc. Dar nu pot altfel, trebuie să fac lucrurile în felul meu. Am multă delicateţe morală cînd oamenii sînt drăguţi cu mine. Întreabă-l pe Arthur Demesne dacă nu sînt delicată, întreabă-l pe George Littlemore dacă nu sînt. Nu sta aşa toată ziua, vino la masă !

Şi doamna Headway îşi reluă paşii de plimbare, în timp ce Rupert Waterville, înălţînd o clipă ochii spre cer, o ajunse încet din urmă.

— Aşteaptă pînă cînd îmi aranjez situaţia, atunci am să fiu delicată, continuă ea. Nu poţi umbla cu gingăşii morale cînd încerci să-ţi salvezi viaţa. Ţi-e uşor *dumitale* să vorbeşti, cu toată legaţia americană care-ţi stă la spate. Se înţelege că sînt surescitată. Am pus gheara pe acest lucru şi n-am de gînd să-l las să-mi scape !

Înainte de a ajunge la castel, îi explică de ce fusese el invitat la Longlands în acelaşi moment cu ea. Lui Waterville i-ar fi plăcut să creadă că atracţiile lui personale ofereau o explicaţie satisfăcătoare ; dar ea nu-i luă în seamă supoziţia. Doamna Headway preferă să-şi păstreze convingerea că trăieşte într-un mediu de maşinaţii ingenioase, şi că majoritatea faptelor care se petreceau aveau legătură cu ea. Waterville fusese invitat pentru că reprezenta, chiar la un rang modest, legaţia americană, iar amfitrionul lor avusese prietenoasa dorinţă să dea aparenţa că frumoasa vizitatoare americană, despre care nimeni nu ştia nimic, se află sub protecţia acestei instituţii.

— Asta mă va lansa mai bine, explică doamna Headway cu seninătate. N-ai ce-i face — mi-ai sprijinit debutul. Dacă l-ar fi cunoscut pe ministru, îl invita pe el sau pe primul secretar. Dar nu-i cunoaşte.

În timp ce doamna Headway își expunea ideea cu de-amănuntul, ajunseră la castel, ceea ce îi oferi lui Waterville un pretext mai mult decît suficient spre a o reține sub portic.

— Vrei să spui că Sir Arthur ți-a spus asta ? întrebă el, aproape sever.

— Că mi-a spus ? Nici vorbă că nu ! Îți închipui că i-aș da voie să ia față de mine tonul că am nevoie de serviciile lui ? Aș vrea să-l aud spunîndu-mi că duc lipsă de ajutor !

— Nu văd de ce n-ar spune-o — în ritmul în care mergi dumneata însăți. Spui asta indiferent cui.

— Indiferent cui ? O spun dumitale și lui George Littlemore, cînd sînt enervată. Ți-o spun dumitale, fiindcă îmi ești simpatic, iar lui fiindcă mă tem de el. În treacăt fie zis, de dumneata nu mă tem deloc. Sînt absolut singură, nu am pe nimeni. Trebuie să am și eu o mîngîiere, nu-i așa ? Sr Arthur m-a dojenit pentru că te-am expediat aseară — a băgat de seamă ; și asta m-a făcut să ghicesc care i-a fost intenția.

— Îi sînt foarte îndatorat, zise Waterville, cuprins de o anumită consternare.

— Așa că fii atent, răspunzi pentru mine. Nu vrei să-mi dai brațul ca să intrăm ?

— Ești cea mai extraordinară combinație de însușiri, îngînă el, în timp ce ea îl privea zîmbind.

— Ei, hai, nu te îndrăgosti de mine *dumneata !* exclamă ea rîzînd ; și fără a-l lua de braț, trecu înainte.

În seara aceea, înainte de a se îmbrăca pentru dineu, Waterville cercetă biblioteca, fiind sigur că va găsi unele exemplare de bibliofil. Nu se afla nimeni acolo, astfel că petrecu o jumătate de oră de încîntare printre comorile literaturii și triumfurile marochinului vechi. Avea o înaltă stimă pentru literatura bună ; considera că trebuie păstrată între coperți frumoase. Lumina zilei începuse să

scadă, însă de fiecare dată cînd, în somptuoasa penumbră, desluşea licărirea unui cotor bine aurit, lua volumul şi-l ducea la una din ferestrele fixate în firide adînci. Tocmai isprăvise de examinat un in-folio plăcut mirositor, şi voia să-l ducă îndărăt în colţul său din raft, cînd se pomeni faţă în faţă cu lady Demesne. Întîi tresări, căci silueta ei înaltă şi subţire, faţa albă, care arăta ca varul în încăperea impunătoare, plină de umbre, ca şi aerul de concentrare gravă cu care se înfăţişa, îi împrumutau ceva fantomatic. O văzu zîmbind însă, şi o auzi spunînd, cu glasul acela al ei, dulce aproape pînă la tristeţe :

— Vă uitaţi la cărţile noastre ? Mă tem că sînt destul de mohorîte.

— Mohorîte ? Vai, dar sînt la fel de strălucitoare ca în ziua cînd au fost legate. Şi îndreptă către ea scînteietoarele coperţi ale volumului in-folio.

— Din păcate nu m-am mai uitat la ele de multă vreme, rosti ea încet, apropiindu-se de fereastră unde se opri ca să privească afară.

Dincolo de geamul străveziu se întindea parcul cu pînzele fumurii ale înserării începînd să se agaţe de crengile vînjoase ale stejarilor Peisajul părea rece şi pustiu, iar copacii aveau un aer plin de importanţă, ca şi cum însăşi natura ar fi fost înduplecată, într-un fel sau altul, să ia partea vechilor familii ale comitatului. Lady Demesne nu era o persoană cu care conversai uşor ; nu avea nici spontaneitate, nici vervă ; era conştientă de ea însăşi, ca şi de multe alte lucruri. Însăşi simplitatea ei era convenţională, deşi cu o notă aristocratică. Ar fi putut inspira milă, dacă s-ar fi ştiut că trăieşte într-o comuniune permanentă, fără o clipă de destindere, cu nişte idealuri rigide. Asta o făcea să pară obosită, în răstimpuri, ca o persoană care şi-a luat asupră-şi prea mult. Dădea impresia unei clarităţi liniştite a spiritului, care nu era nicidecum strălucire, ci o puritate ferită cu grijă. Cîteva clipe nu spuse nimic, dar în tăcerea ei se vădea un scop, ca şi cum ar fi dorit

să-i dea a înţelege că avea o anumită problemă de discutat cu el, fără să-şi dea osteneala să anunţe acest lucru. Fusese obişnuită să aştepte ca oamenii să ghicească singuri, să i se cruţe strădania explicaţiilor. Waterville făcu la întîmplare o remarcă despre frumuseţea serii (de fapt, vremea se schimbase în rău), la care ea nu se învrednici să răspundă. Apoi, peste puţin, vorbi cu blîndeţea ce-i era firească :

— Am sperat să te găsesc aici, vreau să te întreb ceva.

— Orice vă pot spune, voi fi încîntat ! exclamă Waterville.

Ea îi adresă o privire, nu imperioasă, ci aproape rugătoare, care părea să însemne : „Te rog fii foarte sincer, cu adevărat sincer". Pe urmă aruncă o privire în jurul ei, ca şi cum s-ar mai fi găsit şi alţii în cameră ; nu dorea să pară că e închisă cu el, între patru ochi, sau că a venit dinadins. Asta era situaţia, în orice caz, şi ea continuă.

— Cînd fiul meu mi-a spus că te va invita aici, am fost foarte bucuroasă. Vreau să spun, desigur, că ne făcea plăcere... Se opri o clipă. Apoi adăugă explicit : Vreau să te întreb despre doamna Headway.

„Aha, iată-te în sfîrşit !" exclamă în sinea lui Waterville. În exterior, zîmbi cît mai agreabil cu putinţă şi spuse :

— Ah, da, înţeleg !

— Te supără că te întreb pe dumneata ? Sper că nu te incomodează. Nu am pe nimeni altul ca să-l întreb.

— Fiul dumneavoastră o cunoaşte mai bine decît o cunosc eu. Waterville rosti aceste cuvinte fără nici o intenţie maliţioasă, numai ca să găsească o ieşire din acea situaţie dificilă ; dar după ce le rosti, rămase aproape speriat de rezonanţa lor batjocoritoare.

— Nu mi se pare că o cunoaşte. Ea îl cunoaşte pe el, ceea ce e cu totul altceva. Cînd îl întreb de ea, îmi răspunde doar că e fascinantă. E *într-adevăr fascinantă*, comentă distinsa doamnă, cu un inimitabil ton sec.

— Asta e şi impresia mea. O găsesc foarte simpatică, replică Waterville cu voioşie.

— Eşti în cea mai bună situaţie pentru a vorbi despre ea, atunci.

— Pentru a vorbi de bine despre ea, zise Waterville zîmbind.

— Bineînţeles, dacă se poate. Aş fi încîntată să te aud vorbind astfel. Asta şi doresc : să aud ceva bun în legătură cu ea.

S-ar fi părut, după asta, că nu-i rămînea nimic lui Waterville decît să se lanseze într-un panegiric la adresa misterioasei lui compatrioate ; dar nu se lăsă ispitit în sensul acestei primejdii mai mult decît spre cea opusă.

— Nu pot spune mai mult decît că mi-e simpatică, repetă el. A fost foarte amabilă cu mine.

— Toată lumea pare să o simpatizeze, recunoscu lady Demesne producînd o nestudiată impresie de patos. Fără îndoială e foarte amuzantă.

— E foarte bună la suflet ; are enorm de multe intenţii bune.

— Ce numeşti intenţii bune ? întrebă lady Demesne, şi glasul i se făcuse mîngîietor de blînd.

— Eh, vreau să spun că doreşte să fie prietenoasă şi plăcută.

— Desigur, trebuie s-o aperi. E compatrioata dumitale.

— S-o apăr — numai dacă va fi atacată, zise Waterville rîzînd.

— E foarte adevărat. Nu e nevoie să-ţi atrag atenţia că eu n-o atac. N-aş ataca niciodată o femeie care e invitată aici. Vreau doar să aflu cîte ceva despre ea, iar dacă dumneata nu-mi poţi spune, cel puţin îmi poţi cita altă persoană care s-o facă.

— Vă va spune ea însăşi. În minutul acesta !

— Ceea ce i-a spus fiului meu ? N-aş înţelege. Nici fiul meu nu înţelege. E foarte bizar. Speram să mă poţi lămuri.

Waterville rămase tăcut o clipă.

— Mă tem că n-o pot explica pe doamna Headway, făcu el remarca, în cele din urmă.

— Văd că recunoşti că e o fiinţă cu totul excentrică.

Waterville şovăi din nou.

— E o răspundere prea mare ca să vă satisfac dorinţa.

Avea sentimentul că e extrem de nepoliticos; ştia exact ceea ce dorea lady Demesne să i se spună. Nu era dispus să ruineze reputaţia doamnei Headway pentru a face un serviciu ladyei Demesne; şi cu toate astea, prin imaginaţia lui mereu activă, putea perfect pătrunde sentimentele acestei femei grave, convenţionale, afectuoase, care — era uşor de observat — îşi căutase fericirea în cultivarea datoriei şi în constanţa maximă faţă de două sau trei obiecte de devotament alese odată pentru totdeauna. Într-adevăr, viziunea ei despre lume i-o înfăţişa, probabil, pe doamna Headway ca pe o femeie pe cît de nemulţumitoare pe atît de periculoasă. Dar el îşi dădu curînd seama că lady Demesne îi luase ultimele cuvinte drept o concesie din care ea ar putea găsi un sprijin.

— Ştii, prin urmare, de ce te întreb aceste lucruri ?

— Cred că am o noţiune, răspunse Waterville, din nou rîzînd fără legătură cu chestiunea. Rîsul avea un răsunet prostesc în propriile-i urechi.

— Dacă ştii asta, eu cred că s-ar cuveni să mă ajuţi.

Tonul ei se schimbă în timp ce rostea aceste cuvinte; el percepu un scurt tremur al glasului şi îşi dădu seama că era destăinuirea unei suferinţe interioare. Intui cît de profund trebuia să fie acel chin sufletesc, pentru ca ea să se fi hotărît să-i vorbească lui. Îi păru rău pentru ea şi se decise să ia lucrurile cu toată seriozitatea.

— Dacă v-aş putea ajuta, aş face-o. Dar poziţia mea e cît se poate de dificilă.

— Nu atît de dificilă ca a mea ! Se dovedea a fi în stare de orice ; realmente făcea apel la ajutorul lui. Nu-mi închipui că ai vreo obligaţie faţă de doamna Headway — îmi faci impresia unui om total diferit, adăugă ea.

Waterville era sensibil la orice discriminare în favoarea lui ; cuvintele îi provocară totuşi un oarecare dezgust, ca şi cum ar fi fost o tentativă de mituire.

— Sînt surprins că n-o agreaţi, îndrăzni el să comenteze.

Lady Demesne se uită puţin pe fereastră.

— Nu cred că eşti într-adevăr surprins, deşi poate încerci să fii. În orice caz eu n-o agreez, şi nu-mi pot imagina de ce o place fiul meu. E foarte frumoasă şi pare a fi deosebit de ageră la minte; mie, însă, nu-mi inspiră încredere. Nu ştiu ce a pus stăpînire pe el ; nu e obiceiul în familia lui să te căsătoreşti cu asemenea fiinţe. Eu n-o consider o doamnă. Fata pe care i-aş dori-o fiului meu ar avea cu totul alte calităţi — poate că înţelegi la ce mă gîndesc. E ceva în povestea vieţii ei pe care noi nu-l înţelegem. Nici fiul meu nu înţelege mai bine decît mine. Dacă ne-ai putea explica, asta ar fi de folos, cine ştie. Te tratez cu multă încredere de la prima vedere ; motivul e că nu ştiu cui să mă adresez. Sînt extrem de preocupată.

Era limpede că o rodeau gînduri de nelinişte. Atitudinea ei devenise mai impetuoasă ; ochii păreau că-i strălucesc în amurgul tot mai întunecos.

— Sînteţi absolut sigură că există un pericol ? întrebă Waterville. A cerut-o în căsătorie şi ea a consimţit ?

— Dacă aştept pînă cînd hotărăsc ei totul, va fi prea tîrziu. Am motive să cred că fiul meu nu s-a angajat în nici un fel, dar se află într-o situaţie teribil de încurcată. În acelaşi timp, e destul de agitat, şi asta l-ar mai putea salva încă. Are un profund simţ al onoarei. Nu e liniştit în privinţa vieţii ei trecute ; nu ştie ce să creadă despre ceea ce ni s-a spus. Chiar ceea ce recunoaşte ea e din cale-afară de ciudat. A fost căsătorită de patru sau cinci ori

— a divorţat mereu — pare ceva nemaiauzit. Ea îi spune lui că în America viaţa e altfel, şi sînt dispusă să cred că aveţi alte idei decît ale noastre, dar, serios vorbind, există o limită. Trebuie să se fi petrecut anumite încălcări grave de conduită, anumite scandaluri, mă tem. E cumplit să fii constrîns să accepţi astfel de lucruri. Nu mi-a spus fiul meu toate astea ; dar nu e nevoie să mi le spună ; îl cunosc destul de bine ca să ghicesc.

— Ştie că mi-aţi vorbit ? întrebă Waterville.

— Cîtuşi de puţin. Dar trebuie să-ţi mărturisesc că-i voi repeta orice mi-ai spune împotriva ei.

— E preferabil să nu spun nimic, atunci. Mă aflu într-o situaţie foarte delicată. Doamna Headway e complet lipsită de apărare. N-am văzut nimic la ea care să nu fie perfect corect.

— Şi n-ai auzit nimic ?

Waterville îşi aminti de afirmaţia lui Littlemore că există cazuri cînd, pentru un bărbat, e o datorie de onoare să spună un neadevăr, şi se întreba dacă are de-a face cu un asemenea caz. Lady Demesne i se vîra în suflet, îl făcea să creadă în realitatea păsului ei, iar el înţelegea prăpastia ce-o separa de femeiuşca răzbătătoare, care trăise cu diverşi redactori din Vestul Îndepărtat. Avea dreptate să nu dorească o legătură de familie cu doamna Headway. La urma urmei, nimic din relaţiile lui cu această doamnă nu-i impunea obligaţia de a minţi de hatîrul ei. El nu-i căutase prietenia, ea căutase să lege raporturi amicale cu el ; ea trimisese după el să vină s-o vadă. Şi totuşi n-o putea da de gol, cum se exprimau la New York; ... se oprea în gît.

— Mă tem că, la drept vorbind, nu pot destăinui nimic. Şi nici n-ar conta. Fiul dumneavoastră n-ar renunţa la ea dacă, din întîmplare, mi-ar fi antipatică mie.

— Dacă s-ar convinge că s-a comportat cum nu trebuie, ar renunţa la ea.

— Ei bine, eu n-am nici un drept să afirm acest lucru, zise Waterville.

Lady Demesne îi întoarse spatele ; o decepţionase la culme. Îi era teamă că avea să izbucnească :

— Pentru ce îţi închipui că te-am invitat aici ? Ea își părăsi locul de la fereastră şi părea că e pe punctul de a ieşi din bibliotecă. Dar se opri brusc. Ştii ceva împotriva ei, dar nu vrei să spui.

Waterville îşi îmbrăţişă volumul in-folio cu un aer stingherit.

— Îmi atribuiţi anumite lucruri. Nu voi spune niciodată nimic.

— Sînteţi perfect liber, se înţelege. Mai există cineva care ştie, mi se pare — un alt american — un gentleman care se găsea la Paris cînd era şi fiul meu acolo. I-am uitat numele.

— Un prieten al doamnei Headway ? Cred că vorbit de George Littlemore.

— Da, domnul Littlemore. Are o soră, pe care am cunoscut-o ; n-am ştiut pînă astăzi că e sora lui. Doamna Headway a vorbit despre ea, însă am constatat că n-o cunoaşte. E o dovadă în sine, acest fapt, consider eu. Crezi că el m-ar ajuta ? întrebă lady Demesne cu toată naturaleţea.

— Mă îndoiesc, dar puteţi încerca.

— Aş fi dorit să vină şi el împreună cu dumneata. Crezi că va veni ?

— E în America în momentul de faţă, dar am impresia că în curînd va veni în Anglia.

— Mă voi duce la sora lui ; îi voi cere să-l aducă la mine în vizită. E o persoană extrem de cumsecade ; îmi închipui că va înţelege. Din păcate, nu e timp de pierdut.

— Nu contaţi prea mult pe Littlemore, zise Waterville cu gravitate.

— Dumneavoastră, bărbaţii, nu ştiţi ce e mila.

— De ce ar fi cazul să fiţi compătimită ? Cum poate doamna Headway să facă rău unei persoane ca dumneavoastră ?

Lady Demesne şovăi o clipă.

— Îmi face rău să-i aud vocea.

— Are o voce melodioasă.

— Se poate. Dar e o fiinţă detestabilă !

Asta era prea de tot, socoti Waterville ; biata doamnă Headway se găsea în calea tuturor criticilor, el însuşi o calificase drept primitivă. Totuşi detestabilă nu era.

— Fiului dumneavoastră îi revine datoria să vă compătimească. Dacă lui nu-i e milă, cum puteţi aştepta asta de la alţii ?

— O, ba da, îi este ! Şi cu o maiestate mai frapantă decît logica ei, lady Demesne se îndreptă spre uşă.

Waterville veni repede să i-o deschidă şi, în timp ce ea ieşea, îi spuse :

— Un singur lucru puteţi face : încercaţi s-o priviţi cu simpatie !

Ea îi aruncă o privire teribilă.

— Asta ar însemna tot ce poate fi mai rău !

8

George Littlemore sosi la Londra pe ziua de 20 mai, şi, curînd după aceea, se duse să-l viziteze pe Waterville la legaţie, anunţîndu-l că închiriase pe tot sezonul o casă la Queen Anne's Gate, astfel ca sora lui şi soţul ei, care, sub presiunea unor venituri diminuate, nu mai aveau o reşedinţă londoneză proprie, să poată veni şi petrece cîteva luni împreună cu el.

— Una dintre consecinţele faptului că ai o casă va fi necesitatea de a o primi pe doamna Headway, zise Waterville.

Littlemore şedea pe scaun cu mîinile încrucişate peste măciulia bastonului ; îl privea pe Waterville cu nişte ochi în care nu se aprinse nici o licărire la numele acestei doamne.

— A pătruns în societatea europeană ? întrebă el cu un glas cam molatic.

— Destul de mult, aş spune. Are o casă, un echipaj, diamante, şi tot ce-i frumos. Se pare că a şi făcut cunoştinţă cu o mulţime de persoane ; i se publică numele în *Morning Post*. A obţinut un succes rapid ; astăzi e aproape o celebritate. Toată lumea întreabă despre ea — ai să fii hărţuit cu întrebări.

Littlemore asculta cu gravitate.

— Cum a reuşit ?

— A cunoscut multă lume cu ocazia unei invitaţii la Longlands, şi toţi au găsit-o plină de haz. Probabil că au adoptat-o printre obişnuiţii lor la recepţii ; ei nu-i trebuia decît un debut.

Littlemore păru deodată impresionat de grotescul acestei veşti, prima lui reacţie fiind un hohot de rîs.

— Cînd mă gîndesc la Nancy Beck ! Oamenii de-aici sînt fiinţe bizare. Sînt în stare să alerge după oricine. La New York nici nu s-ar atinge de ea.

— O, New York-ul e de modă veche, zise Waterville ; şi îşi înştiinţă prietenul că lady Demesne îi aştepta cu nerăbdare sosirea, şi dorea din partea lui un ajutor ca să-şi împiedice fiul de a aduce în familie o asemenea persoană. După toate aparenţele, Littlemore nu era alarmat de proiectele distinsei doamne, şi lăsă să se înţeleagă, cu atitudinea cuiva care le consideră inaplicabile, că se bizuia pe propria lui abilitate de a se feri din calea ei.

— În orice caz, nu e o căsătorie potrivită, declară Waterville.

— De ce nu, dacă el o iubeşte ?

— O, dacă asta e tot ce ceri ! exclamă Waterville, cu un cinism care îl surprinse pe prietenul său. Dumneata ai lua-o în căsătorie ?

— Fără discuţie, dacă aş fi îndrăgostit de ea.

— Ai avut grijă să nu te îndrăgosteşti.

— Da, am avut — mai bine făcea la fel şi Demesne. Dar de vreme ce e prins în mreje... ! şi Littlemore îşi termină fraza reprimîndu-şi un căscat.

Waterville îl întrebă apoi cum va aranja lucrurile, ţinînd seamă de prezenţa surorii sale, în privinţa invitării doamnei Headway la el acasă ; iar el răspunse că va găsi mijlocul pur şi simplu neinvitînd-o. Drept care, Waterville îşi exprimă părerea că se comporta la culme de neconsecvent, răspunsul lui Littlemore fiind că faptul era foarte posibil. Dar îşi întrebă prietenul mai tînăr dacă nu puteau sta de vorbă despre altceva decît numai despre doamna Headway, întrucît el personal nu se simţea în stare să-i împărtăşească interesul pentru ea, şi era sigur că-i va ajunge cît va auzi mai tîrziu în legătură cu această doamnă.

Pe Waterville l-ar fi contrariat ideea că dă o impresie falsă a interesului ce i-l purta doamnei Headway, deoarece se legăna cu iluzia că sentimentele lui aveau limite bine definite. Se dusese de două-trei ori s-o vadă ; dar însemna pentru el o uşurare gîndul că ea era acum complet independentă de el. Nu se mai reînnoise genul acela de conversaţie intimă care avusese loc în timpul şederii la Longlands. În prezent, ea se putea dispensa de ajutor ; ştia bine că pluteşte pe şuvoiul succesului. Se prefăcea că e surprinsă de propriul ei noroc, îndeosebi de rapiditatea evenimentelor ; în realitate, însă, n-o surprindea nimic. Lua lucrurile aşa cum veneau şi, fiind prin excelenţă o femeie de acţiune, irosea tot atît de puţin timp cu exaltarea cît ar fi irosit cu descurajarea. Vorbea mult despre Lord Edward şi Lady Margaret, sau despre alţi membri ai nobilimii care îşi manifestaseră dorinţa să-i cultive

prietenia ; pretindea că înțelege perfect sursele unei popularități destinate să crească, după cît se vedea. „Vin ca să rîdă de mine, povestea ea ; vin pur și simplu ca să aibă ce repeta. Abia deschid gura și se strică de rîs. E un lucru stabilit că eu sînt o americancă glumeață ; dacă spun cele mai simple lucruri izbucnesc în niște hohote că sînt gata să se tăvălească pe jos. Probabil că mă exprim într-un fel sau altul, nu știu cum ; ba chiar cînd tac din gură ei mă găsesc mai comică decît oricînd. Repetă ce-am spus vreunui înalt pesonaj, și așa s-a făcut că un înalt personaj le-a declarat unora dintre ei, acum cîteva seri, că dorește să mă audă în persoană. Am să fac pentru el ce fac și pentru ceilalți ; nici mai bine, nici mai rău. Eu nu-mi dau seama cum fac. Vorbesc în singurul fel pe care-l știu. Ei îmi spun că nu-i atît de mult ce spun, ci cum spun. Eh, sînt foarte ușor de satisfăcut. Nu de mine le pasă lor; vor numai să poată repeta «ultima glumă» a doamnei Headway. Fiecare vrea s-o aibă el cel dintîi, e o adevărată cursă."

După ce a descoperit ce așteptau de la ea, și-a asumat sarcina de a furniza articolul dorit din belșug ; biata femeie muncea într-adevăr serios ca să-și pună la punct americanismele. Dacă gustul londonez mergea în sensul acesta, ea își va da toate silințele ca să-l mulțumească ; păcat numai că nu știuse dinainte ; ar fi făcut pregătiri mai extinse. Odinioară socotea drept un dezavantaj faptul că locuia în Arizona, în Dakota, în statele recent anexate ; dar acum observa că — după propria ei expresie — era cel mai bun lucru care i se întîmplase în viață. Căuta să-și amintească toate istorisirile ciudate pe care le auzise acolo, și regreta profund că nu și le notase în scris ; își însușea, repetînd mereu, ecouri de prin Munții Stîncoși și exersa intonații de pe coasta Pacificului. Cînd își vedea asistența zguduită de hohote de rîs, își spunea în sinea ei că asta însemna succesul, și nutrea convingerea că, dacă ar fi venit la Londra numai cu cinci ani mai devreme,

s-ar fi putut căsători cu un duce. Ar fi fost un spectacol mai captivant pentru societatea londoneză decît actualul mod de a proceda al lui Sir Arthur Demesne, care, totuşi, trăia suficient de mult în atenţia cercurilor mondene ca să justifice zvonul că se puneau pariuri prin oraş cu privire la rezultatul prelungitelor lui omagii. Era ceva care alimenta curiozitatea să vezi un tînăr de calibrul lui — unul dintre puţinii tineri „convinşi" din partidul conservator, cu un venit suficient de mare pentru gusturi mai de calitate decît cele ce i se cunoşteau — făcînd curte unei doamne cu cîţiva ani mai vîrstnică decît el, şi al cărei fond de argou californian depăşea pînă şi depunerile ei în dolari de la bancă. Doamna Headway dobîndise multe idei noi de cînd se afla la Londra, totuşi reţinea şi cîteva idei vechi. Principala dintre cele din urmă — veche de un an — era că Sir Arthur Demesne întruchipa prototipul tînărului ireproşabil. Mai erau, desigur, şi multe lucruri care-i lipseau. Nu era un om distractiv, nu ştia să intre sub pielea cuiva, nu cunoştea ce înseamnă patima de neînfrînat. Îl socotea constant, dar înflăcărat, categoric, nu era. De aceste lucruri, însă, doamna Headway se putea dispensa ; îndeosebi, trecuse cu totul de faza cînd simţi nevoia să fii distrat. Avusese o viaţă senzaţională, plină de emoţii, şi, în clipa de faţă, noţiunea ei despre fericire era aceea de a se plictisi cu măreţie. Ideea unei respectabilităţi depline, în afara oricăror critici, îi umplea sufletul de mulţumire ; imaginaţia ei se prosterna înaintea acestei virtuţi. Era conştientă cît de rău o întruchipase în propria ei persoană ; dar acum avea cel puţin posibilitatea să-şi creeze cu virtutea slăvită legături sacre, matrimoniale. În acest mod putea dovedi care era sentimentul ei cel mai profund. Era o preţuire mistică a marii calităţi a lui Sir Arthur, care apărea în persoana lui fără cea mai mică asperitate, în toată plenitudinea, albă şi pură ca floarea crinului — lipsa de orice păcat social.

Cînd Littlemore se duse s-o vadă, ea se găsea acasă, înconjurată de cîţiva vizitatori, cărora le oferea o ceaşcă de ceai, deşi ora era tîrzie, şi cărora le prezentă pe acest compatriot al ei. El rămase pînă cînd se împrăştiară cu toţii, în ciuda manevrelor unui gentleman care, în chip vădit, dorea să rămînă ultimul, dar care, indiferent ce şansă va fi avut în vizitele precedente, nu primi de astădată nici o încurajare din partea doamnei Headway. Îl cîntări pe Littlemore din ochi fără grabă, începînd de la pantofi şi mergînd în sus, ca pentru a descoperi motivul unei preferinţe atît de neaşteptate, şi apoi, fără un salut, îl lăsă faţă-n faţă cu amfitrioana.

— Sînt curioasă ce vei face pentru mine, acum că ţi-ai adus sora la dumneata în casă, aduse vorba în curînd doamna Headway, care aflase despre acea împrejurare de la Rupert Waterville. Ştii, îmi închipui că trebuie să faci ceva. Îmi pare rău pentru dumneata, dar nu văd care ţi-ar fi scăparea. Ai putea să mă inviţi la dineu într-o seară cînd ea va fi invitată în oraş. Aş veni chiar şi aşa, am impresia, fiindcă ţin să rămîn de partea cea bună în ochii dumitale.

— Asta ar fi partea cea rea, după mine, zise Littlemore.

— Da, înţeleg. Sora dumitale e de partea cea bună. Eşti într-o situaţie destul de jenantă, nu-i aşa ? Totuşi, iei lucrurile cu mult calm. E ceva în dumneata care mă exasperează. Ce gîndeşte despre mine sora dumitale ? Mă detestă ?

— Nu ştie nimic despre dumneata.

— Nu i-ai povestit nimic ?

— Nici un cuvînt.

— Ea nu te-a întrebat ? Asta dovedeşte că mă detestă. Consideră că nu fac cinste Americii. Cunosc toate astea. Vrea să le demonstreze celor de-aici că, oricît ar fi de cuceriţi ei de mine, tot ea are mai mult scaun la cap. Dar

va trebui să te întrebe de mine ; nu poate continua așa la nesfîrșit. Atunci ce-ai să spui ?

— Că ești femeia cu cele mai mari succese din Europa.

— Oh ! la naiba ! izbucni iritată doamna Headway.

— N-ai pătrus în societatea europeană ?

— Poate da, poate nu. E prea curînd ca să-ți dai seama. Nu pot să mă pronunț în sezonul ăsta. Toată lumea spune că trebuie să aștept pînă în sezonul următor, ca să văd dacă lucrurile merg la fel. Uneori lumea te adoptă pentru cîteva săptămîni și pe urmă nici nu te mai cunoaște. Trebuie să fixezi cumva situația — să bați un cui.

— Vorbești ca despre sicriul dumitale, zise Littlemore.

— Ei bine, e ca un fel de sicriu. Îmi îngrop trecutul !

La cuvintele astea, Littlemore avu o crispare. Îl plictisea de moarte trecutul ei. Schimbă subiectul, făcînd-o să vorbească despre Londra, temă pe care ea o tratâ cu un umor savuros. Îl distră timp de o jumătate de oră, pe socoteala celor mai multe dintre noile ei cunoștințe și a cîtorva dintre cele mai venerabile figuri din metropolă. El însuși privea Anglia din afară, atît cît era cu putință ; dar, în mijlocul aluziilor ei familiare la persoane și lucruri cunoscute abia de ieri, rămase cu impresia că nu va reuși nicicînd să fie cu adevărat inițiată. Bîzîia la suprafața obiectelor ca o muscă pe un geam. Îi plăcea enorm viața în Anglia ; se simțea măgulită, încurajată, stimulată ; lăsa să cadă aprecieri îndrăznețe ca și cum ar fi presărat flori, și vorbea despre intențiile, proiectele, dorințele ei. Dar nu cunoștea viața engleză cum nu cunoștea teoria moleculară. Îi reveni în minte formula prin care i-o descrisese mai demult lui Waterville : *„Elle ne se doute de rien !“* Deodată ea sări de pe scaun ; trebuia să se ducă la un dineu și era momentul să se îmbrace.

— Înainte de plecare, vreau să-mi promiți ceva, zise ea pe un ton degajat, dar cu o expresie pe care i-o mai văzuse și altădată și care însemna că aduce vorba despre

un punct esenţial. E precis că ai să fii chestionat despre mine. Pe urmă tăcu.

— De unde ştie lumea că te cunosc ?

— Nu te-ai fălit cu aşa ceva. Asta e ce-ai vrut să spui? Ştii să fii o brută cînd încerci. În orice caz, lumea ştie. Poate că le-am spus chiar eu. Vor veni la dumneata ca să-ţi pună întrebări despre mine. Din partea ladyei Demesne, adică. E într-un hal fără hal de agitaţie, îi e teamă că fiul ei se va căsători cu mine.

Littlemore nu-şi putut stăpîni un hohot de rîs.

— Mie nu mi-e teamă, dacă n-a făcut-o pînă acum.

— Nu se poate hotărî. Îi e foarte drag de mine, dar are impresia că nu sînt o femeie de luat în căsătorie. Era de-a dreptul comic felul detaşat în care vorbea despre ea însăşi.

— Trebuie să fie un biet om fără curaj dacă nu se însoară cu dumneata aşa cum eşti, zise Littlemore.

Nu era un fel de a se exprima tocmai curtenitor ; dar doamna Headway lăsă fraza să treacă. Răspunse numai :

— Eh, vrea să fie prudent ; aşa se şi cade !

— Dacă pune prea multe întrebări, nu merită să fie luat în căsătorie.

— Îmi pare rău ! merită să fie luat în căsătorie orice ar face — merită să-l iau eu în căsătorie. Şi vreau să-l iau — asta doresc.

— Mă aşteaptă pe mine ca să se hotărască ?

— Aşteaptă nu ştiu ce anume — să vină cineva şi să-i spună că eu sînt cea mai dulce femeie de pe faţa pămîntului. Atunci are să creadă. Cineva care a fost în ţinuturile acelea depărtate şi ştie tot despre mine. Bineînţeles că dumneata eşti omul, eşti creat dinadins. Nu ţi-aminteşti cum ţi-am spus la Paris că dorea să te întrebe ? I-a fost ruşine şi a renunţat ; a încercat să mă uite. Dar acum totul e iar ca înainte ; numai că, între timp, i-a bătut capul mama lui. Zi şi noapte îl bate la cap, îi merge gura ca o meliţă,

ca să-l convingă că sînt mult sub nivelul lui. El ține la ea, și e ușor de influențat — vreau să spun de către mama lui, de altcineva nu. Afară de mine, bineînțeles. O, l-am influențat și eu, i-am explicat fiecare lucru de cincizeci de ori. Dar, știi, unele lucruri sînt destul de complicate ; și revine mereu la ele. Vrea să-i explic fiecare părticică din viața mea. N-are să vină la dumneata el personal, dar o să vină mama lui, sau o să trimită pe cineva dintr-ai ei. Cred că-ți va trimite un avocat, avocatul consultant al familiei, cum se spune. Voia să-l trimită în America să strîngă informații, numai că n-a știut unde anume să-l trimită. Firește, n-o să aștepte să le dau eu localitățile, n-au decît să le descopere singuri. A aflat totul despre dumneata și a făcut cunoștință cu sora dumitale. Așa că vezi cîte știu. Ea te așteaptă pe dumneata ; are de gînd să te prindă la strîmtoare. I s-a abătut ei că te poate prelucra, te poate convinge să mărturisești ceva care s-ar potrivi cu părerile ei. Pe urmă ar expune acel lucru în fața lui Sir Arthur. Așa încît fii bun să negi totul.

Littlemore ascultă cu atenție această scurtă alocuțiune, dar concluzia îl lăsă încremenit.

— Doar nu vrei să spui că orice aș putea divulga eu ar avea vreo importanță ?

— Nu fi prefăcut ! Știi ca și mine că ar avea importanță.

— Îl taxezi drept un idiot cum nu s-a mai văzut.

— Mi-e egal drept ce-l taxez. Vreau să mă mărit cu el, asta e tot. Și fac apel la dumneata în mod solemn. Mă poți salva, după cum mă poți compromite. Dacă mă compromiți, ești un laș. Și dacă spui un cuvînt împotriva mea, sînt pierdută.

— Du-te și îmbracă-te pentru dineu, asta ți-e salvarea, răspunse Littlemore, despărțindu-se de ea în capul scării.

8

Îi şedea bine lui Littlemore să ia acel ton ; dar, îndreptîndu-se spre casă, avea sentimentul că abia dacă ar şti ce să spună unor persoane hotărîte să-l prindă la strîmtoare, după cum se exprimase doamna Headway. Ea exercitase asupra lui un anumit farmec ; izbutise să-l facă să se simtă răspunzător. Spectacolul succesului ei, însă, mai degrabă îi împietrea inima ; îl irita evoluţia ei ascendentă. În seara aceea luă singur masa, pe cînd sora lui şi soţul ei, care primiseră invitaţii pentru fiecare zi pe timp de o lună, profitau de ospitalitatea unor prieteni. Doamna Dolphin se întoarse, totuşi, destul de devreme, şi imediat ceru să intre în micul apartament de la piciorul scării, care îşi şi căpătase numele de „vizuina" lui Littlemore. Reginald se dusese undeva la un „squash" [1], iar ea se înapoiase acasă fără întîrziere, avînd ceva special de comunicat fratelui ei. Era prea nerăbdătoare ca să aştepte măcar pînă a doua zi dimineaţa. Se citea în ea nerăbdarea ; nu semăna deloc cu George Littlemore.

— Vreau să-mi vorbeşti despre doamna Headway, zise ea, iar el avu o uşoară tresărire la coincidenţa acestei remarci cu propriile lui gînduri. Tocmai atunci îşi luase hotărîrea să deschidă vorba despre compatrioata sa.

Doamna Dolphin îşi desfăcu mantia şi o aruncă pe un scaun, apoi îşi scoase mănuşile lungi şi strîmte de culoare neagră, mai puţin fine decît cele pe care le purta doamna Headway ; toate astea, ca un fel de pregătiri în vederea unei întrevederi importante. Era o femeie micuţă, cu înfăţişare plăcută, care fusese odinioară frumoasă, cu voce subţire şi delicată, cu un fel de a fi simplu şi binevoitor, perfect stăpînă pe ceea ce se cade să faci în orice împrejurare a vieţii. Săvîrşea întotdeauna lucrul cuvenit, iar concepţia ei despre comportarea decentă era atît de bine

[1] Joc cu mingi şi rachete asemănător cu tenisul.

conturată încît ea însăși nu și-ar fi iertat vreo greșeală. Nu era luată drept americancă, de obicei, dar ea își făcea un punct de glorie din asta, deoarece îşi măgulea orgoliul că, în cadrul naționalității americane, ea reprezenta un tip ce împrumuta distincție de la raritatea lui. Din fire era o mare tradiționalistă şi sfîrșise prin a deveni o partizană a partidului conservator mai fanatică decît soțul ei. Unii dintre vechii ei prieteni considerau că se schimbase enorm după căsătorie. Cunoştea atît de bine societatea engleză de parcă ar fi inventat-o ea ; avea, în general, aparența cuiva care ar fi purtat un costum de călărie ; avea şi buze subţiri şi dinţi frumoşi, şi era tot atît de categorică pe cît era de amabilă. Îi comunică fratelui ei cum doamna Headway declarase în mod public că el era prietenul ei cel mai apropiat, iar ea găsea destul de ciudat că nu-i vorbise niciodată despre această prietenă. El recunoscu că o știa de multă vreme, făcu aluzie la împrejurările în care luase naştere prietenia lor, și adăugă că o văzuse chiar în după-amiaza aceea. Şedea fumîndu-şi ţigara de foi cu ochii în tavan, în timp ce doamna Dolphin își descărca sufletul punînd o serie de întrebări. Era adevărat că el o plăcea atît de mult, o găsea într-adevăr o femeie cu care te puteai căsători, nu era oare exact că antecedentele ei fuseseră cît se poate de ciudate ?

— Pot să-ţi spun de asemenea că am o scrisoare din partea ladyei Demesne, zise doamna Dolphin. Mi-a sosit chiar înainte de a pleca şi o am în buzunar.

Scoase misiva, pe care, în chip vădit, dorea să i-o citească ; dar el n-o îndemnă cîtuşi de puţin să facă astfel. Ştia că venise la el ca să-i smulgă o declaraţie potrivnică proiectelor doamnei Headway şi, oricît de puţin l-ar fi mulţumit ascensiunea acestei doamne, nu putea suferi să fie presat şi forţat. Avea multă stimă pentru doamna Dolphin, care, printre alte concepţii culese pe la conacele din Hampshire, şi-o însuşise şi pe aceea a preponderenţei mem-

brilor masculini dintr-o familie ; aşa se făcea că ea îl trata cu o considerație care transforma, pentru el, într-un obiect de lux faptul că avea o soră englezoaică. Cu toate astea nu se arătă tocmai încurajator în privința doamnei Headway. Recunoscu odată pentru totdeauna că nu se comportase după toate regulile bunei cuviințe — nu merita osteneala să taie firul în patru — dar nu vedea că e cu mult mai rea decît numeroase alte femei, iar lui personal nu-i putea produce vreo emoție puternică nici dacă se mărita, nici dacă nu se mărita. În plus, nu era nicidecum treaba lui, după cum, sugeră el, nu avea nici doamna Dolphin vreun amestec în această chestiune.

— Cum putem rămîne impasibili cînd se face apel la omenia noastră ! replică sora lui ; şi adăugă că el dădea dovadă de o mare inconsecvență. Nu-i inspira respect această doamnă Headway, ştia despre ea cele mai îngrozitoare lucruri, n-o socotea o companie potrivită pentru propria lui familie. Şi totuşi, îl lăsa de bună voie pe bietul Arthur Demnese să dea de bucluc cu ea !

— De bună voie ! exclamă Littlemore. Tot ce am de făcut e să nu mă însor eu cu ea.

— Nu crezi că ne incumbă unele răspunderi, unele îndatoriri ?

— Nu ştiu la ce te gîndeşti. Dacă e în stare să recolteze succese, n-are decît. E un spectacol interesant în felul lui.

— Ce vrei să spui, interesant ?

— Phi ! s-a cățărat pe copac ca o veveriță !

— E foarte adevărat că posedă o îndrăzneală *à toute épreuve* [1]. Dar societatea engleză a devenit scandalos de facilă. N-am mai văzut asemenea oameni care se lasă prinşi în laț. Doamna Headway n-a avut decît să apară ca să reuşească. Dacă li se pare că ai ceva viciat în tine, atunci poți fi sigur că vor alerga pe urmele tale. E ca decadența

[1] Care rezistă la orice (fr.).

Imperiului roman. Ajunge să te uiţi la doamna Headway ca să vezi că nu e o doamnă. E frumoasă, foarte frumoasă, dar arată ca o midinetă desfrînată. La New York a avut un eşec pe toată linia. Am văzut-o de trei ori — după cît se pare e invitată peste tot. Nu i-am vorbit — voiam să văd ce-ai să faci tu. Am înţeles că n-aveai de gînd să faci nimic ; pe urmă scrisoarea asta m-a hotărît. E scrisă anume ca s-o citeşti tu ; asta te roagă. Mi-a scris şi înainte de venirea mea la Londra, şi m-am dus s-o văd imediat după ce am sosit. Consider că e o chestiune foarte importantă. I-am spus că, dacă ar redacta o mică relatare a situaţiei, aş pune-o sub ochii tăi de îndată ce ne vom instala. Suferă sincer, săraca. Găsesc că s-ar cuveni să fii alături de ea în suferinţa asta. Ar fi de datoria ta să-i comunici faptele exact cum se prezintă. O femeie n-are dreptul să comită asemenea lucruri şi pe urmă să pretindă să fie acceptată. N-are decît să-şi împace conştiinţa, dar nu poate concilia societatea. Aseară, la lady Dovedale, mi-a fost teamă că va şti cine sînt şi va veni să-mi vorbească. Eram aşa de speriată, încît am plecat. Dacă Sir Arthur doreşte s-o ia de soţie aşa cum este, să-i fie de bine, fireşte. Dar cel puţin s-ar cădea să ştie.

Doamna Dolphin nu era nici agitată, nici guralivă ; trecea de la un punct la altul cu un calm care trăda obişnuinţa de a se afla totdeauna de partea dreptăţii. Dorea, totuşi, din adîncul inimii să se pună stavilă înaintării triumfătoare a doamnei Headway ; profitase destul, în mod abuziv, de avantaje nemeritate. Ea însăşi partizană a căsătoriilor internaţionale, doamna Dolphin, în mod firesc, dorea ca clasa căreia aparţinea să-şi strîngă rîndurile şi să-şi poarte flamura sus.

— Mie mi se pare că e la fel de bună ca şi tînărul baronet, zise Littlemore, aprinzîndu-şi o altă havană.

— La fel de bună ? Ce vrei să spui ? Nimeni n-a suflat vreodată un cuvînt împotriva lui.

— Se prea poate. Dar el e o nulitate, pe cînd ea cel puțin e cineva. Are personalitate, și e o femeie deosebit de inteligentă. Afară de asta, e la fel de bună ca multe dintre femeile cu care s-au căsătorit atîția dintre ei. N-am auzit niciodată că nobilimea engleză ar fi atît de neprihănită.

— Nu cunosc nimic despre alte cazuri, zise doamna Dolphin. Îl cunosc numai pe acesta. Întîmplarea face că am venit în contact cu el și că mi s-a adresat o rugăminte. Englezii sînt foarte romantici, cei mai romantici oameni din lume, dacă la asta te referi. Săvîrșesc lucrurile cele mai uimitoare, sub imperiul pasiunii, chiar și cei de la care te-ai aștepta cel mai puțin. Se însoară cu bucătăresele — se mărită cu vizitii — iar poveștile lor de dragoste au întotdeauna cel mai nefericit final. Sînt sigură că de astădată va fi cel mai nenorocit din toate. Cum poți susține că unei asemenea femei i se poate acorda încredere ? Ceea ce văd eu e o excelentă, veche familie — una dintre cele mai vechi și mai onorabile din Anglia, oameni cu tradiții, conduită impecabilă și principii înalte — și o femeiușcă vulgară, discreditată, abominabilă, care nici nu are habar ce înseamnă astfel de valori etice, căutînd să-și facă drum cu de-a sila în mijlocul lor. Nu pot suferi să văd asemenea lucruri — vreau să le sar în ajutor !

— Eu nu ; puțin îmi pasă de familii străvechi.

— Nu din motive interesate, sigur, te înțeleg, după cum nici eu... Dar pe temeiuri artistice, de decență, fără îndoială, nu-i așa ?

— Doamna Headway nu e lipsită de decență — mergi prea departe. Nu uita că e o veche prietenă a mea. Littlemore devenise oarecum sever ; doamna Dolphin uita considerația datorită, din punctul de vedere englez, fraților.

Dar ea o uită și mai mult.

— O, dacă și tu ești îndrăgostit de ea ! protestă cu glas scăzut, depărtîndu-se.

El nu răspunse nimic, iar cuvintele nu-i provocau nici o înțepătură. Dar în cele din urmă, pentru a pune capăt discuției, întrebă ce naiba dorea oare bătrîna de la el? Voia ca el să iasă în Piccadilly și să strige în gura mare că a existat o iarnă cînd nici chiar sora doamnei Headway nu știa cine îi este soțul?

Doamna Dolphin răspunse la această întrebare citindu-i scrisoarea ladyei Demesne; după ce o împături la loc, fratele ei declară că era una dintre cele mai neobișnuite scrisori pe care le auzise vreodată.

— E foarte tristă, e un strigăt de durere, zise doamna Dolphin. Subînțelesul ei este că ar dori să vii s-o vezi. Nu spune asta în tot atîtea cuvinte, dar pot citi printre rînduri. Dealtfel, mi-a și spus că ar da orice ca să te vadă. Dă-mi voie să te asigur că e de datoria ta să te duci.

— Să mă duc și s-o ponegresc pe Nancy Beck?

— Du-te și laud-o, dacă așa-ți place! Era foarte abil din partea doamnei Dolphin, dar fratele ei nu se lăsa prins ușor. Nu-și concepea datoria în felul acesta, și refuză să calce pragul distinsei lady. Atunci va veni ea să te vadă, zise doamna Dolphin, cu hotărîre.

— Dacă vine, îi voi spune că Nancy e un înger.

— Dacă poți spune asta cu mîna pe conștiință, va fi încîntată să afle, răspunse doamna Dolphin, adunîndu-și mantia și mănușile.

Întîlnindu-se a doua zi cu Rupert Waterville, cum i se întîmpla adesea, la clubul Saint George, care oferă o foarte apreciată ospitalitate secretarilor de legație și cetățenilor originari din țările pe care aceștia le reprezintă, Littlemore îl înștiință că profeția lui se împlinise și că lady Demesne făcea propuneri pentru o întrevedere.

— Sora mea mi-a citit o scrisoare cu totul remarcabilă din partea ei, spuse el.

— Ce fel de scrisoare?

— Scrisoarea unei femei atît de înspăimîntate încît va întreprinde orișice. Poate că sînt o brută cum nu s-a

mai văzut, dar frica ei mă amuză.

— Eşti în situaţia lui Olivier de Jalin, din *Le Demi-Monde*, comentă Waterville.

— Din *Le Demi-Monde ?* Littlemore nu sesiza tocmai rapid aluziile literare.

— Nu-ţi aminteşti de piesa pe care am văzut-o la Paris ? Sau ca Don Fabrice din *L'Aventurière*. O femeie stricată încearcă să ia în căsătorie un bărbat onorabil, care nu ştie cît de decăzută este, iar cei care ştiu intervin şi o resping.

— Da, îmi amintesc. Se spuneau multe minciuni pe socoteala eroinei, din toate părţile.

— Au împiedicat căsătoria, totuşi, ceea ce e principalul.

— Principalul, dacă te interesează chestiunea. Unul dintre ei era prietenul intim al eroului, celălalt era fiul lui. Demesne nu-mi este nimic.

— E un băiat foarte bun, zise Waterville.

— Du-te şi spune-i, atunci.

— Să joc rolul lui Olivier de Jalin ? O, nu pot ; eu nu sînt Olivier. Dar aş dori ca el să meargă cu mine. Doamnei Headway n-ar trebui, într-adevăr, să i se îngăduie să treacă.

— Pe cuvînt dacă n-aş prefera să fiu lăsat în pace, îşi exprimă nemulţumirea, cu glas trist şi şoptit, Littlemore, privind un răstimp pe fereastră.

— Îţi mai menţii teoria pe care o preconizai la Paris ? Eşti dispus să fii sperjur ? întrebă Waterville.

— Bineînţeles că pot să refuz să răspund la întrebări — chiar şi la asta.

— Cum ţi-am mai spus şi înainte, asta ar echivala cu o condamnare a ei.

— Poate să echivaleze cu ce-o pofti. Cred că am să plec la Paris.

— Asta ar însemna acelaşi lucru cu a nu răspunde. Dar e cel mai bun lucru pe care îl poţi face. M-am gîndit mult

la chestiunea asta şi, din punct de vedere social, mi se pare că, aşa cum am spus, n-ar trebui să i se îngăduie să treacă. Waterville avea aerul de a privi problema cu nespusă elevaţie ; tonul, expresia feţei, indicau acest măreţ avînt ; dar privind în jos, către didacticul său prieten mai tînăr, Littlemore primi o impresie ciudat de iritantă.

— Ba nu, la urma urmei, dracu' să mă ia dacă vor reuşi să mă alunge ! exclamă el în chip neaşteptat ; şi plecă, în timp ce Waterville îl urmărea cu privirea.

10

A doua zi dimineaţa Littlemore primi o veste din partea doamnei Headway — un simplu bilet, numai cu cîteva cuvinte : „Voi fi acasă astăzi după amiază ; vrei să vii să mă vezi la ora cinci ? Am ceva deosebit să-ţi comunic." Nu trimise nici un răspuns la întrebarea ei, dar se duse la locuinţa din Chesterfield Street, la ora indicată de stăpîna casei.

— Nu cred că ştii ce fel de femeie sînt eu ! exclamă ea, de îndată ce i se înfăţişă înainte.

— O, Doamne ! gemu Littlemore, lăsîndu-se să cadă într-un fotoliu. Apoi adăugă : Nu începe iar cu chestiile astea !

— Ba am să-ncep — asta voiam să-ţi comunic. E foarte important. Nu mă cunoşti, nu mă înţelegi. Îţi închipui că mă-nţelegi, dar nu e aşa.

— Şi asta nu fiindcă ai omis să mi-o spui — de nenumărate ori ! Şi Littlemore zîmbi, deşi îl plictisea perspectiva ce i se deschidea în faţă. Hotărît, ultimul cuvînt era că doamna Headway devenise o pacoste. Nu merita să fie cruţată !

Îl fulgeră puţin cu privirea, la acest comentariu ; chipul ei nu mai purta obişnuitul zîmbet. Arăta agresivă, scoasă

din fire, aproape îmbătrînită ; schimbarea era completă. Totuşi avu un mic rîs mînios.

— Da, ştiu ; bărbaţii sînt atît de proşti ! Nu cunosc nimic despre femei decît ceea ce le spun femeile. Iar femeile, dinadins, le îndrugă tot felul de lucruri, ca să vadă cît de nătîngi pot fi. Ţi-am spus unele lucruri, aşa de distracţie, cînd era viaţa prea searbădă. Dacă le-ai crezut, a fost vina dumitale. Dar acum vorbesc serios, vreau cu adevărat să ştii.

— Nu vreau să mai aflu nimic. Ştiu de-ajuns.

— Cum adică, ştii de-ajuns ? izbucni ea, cu obrajii roşii ca focul. Ce drept ai să ştii orice-ar fi ? Sărmana femeie, în hotărîrea ei pătimaşă, nu era obligată să păstreze o consecvenţă a ideilor, de aceea hohotul de rîs cu care Littlemore îi întîmpină întrebarea trebuie să i se fi părut nedrept de aspru. Ai să ştii, însă, ceea ce vreau eu să ştii. Mă socoteşti o femeie stricată, nu mă respecţi ; ţi-am spus asta şi la Paris. Am făcut lucruri pe care eu singură nu le-nţeleg, astăzi; asta recunosc, cît de pe de-a-ntregul pofteşti. Dar m-am schimbat cu desăvîrşire, şi vreau să întorc foaia. S-ar cuveni să înţelegi asta ; ar trebui să vezi clar ce vreau. Îmi e nesuferit tot ce mi s-a întîmplat înainte ; mi-e silă de toate acele lucruri, le dispreţuiesc. Am mers pe calea aceea încercînd — una şi alta. Dar acum am ceea ce doresc. Aştepţi să îngenunchiez în faţa dumitale ? Cred că aş face-o, atît sînt de îngrijorată. Dumneata mă poţi ajuta — nimeni altul nu poate face ceva, nimeni nu poate nimic — aşteaptă doar să vadă dacă el mă va lua în căsătorie. Ţi-am spus la Paris că mă poţi ajuta, şi e la fel de adevărat şi acum. Pentru numele lui Dumnezeu, spune un cuvînt bun pentru mine ! N-ai ridicat nici un deget pînă acum, fiindcă aş fi aflat. Asta ar schimba complet lucrurile. Sau dacă sora dumitale ar veni să mă vadă, nu mi-ar mai trebui nimic. Femeile n-au nici un pic de milă, sînt necruţătoare, şi dumneata la fel. Nu că ar fi ea vreo „mărime" ; majoritatea prietenilor mei

ocupă poziții mai înalte ! dar e singura femeie care *știe*, iar lumea e la curent cu asta. Și el a aflat că ea știe, și că nu vine să mă viziteze. În felul ăsta ea mă ucide, mă ucide ! Înțeleg perfect de bine ce dorește el — voi face totul, voi fi așa cum vrea, cea mai desăvîrșită soție. Bătrîna mă va adora cînd mă va cunoaște — e stupid din partea ei că nu vede. Tot trecutul e încheiat ; m-am despuiat de el ; e viața unei alte femei. Asta e ce mi-am dorit ; știam că într-o zi am să descopăr ceea ce-mi doream. Ce puteam să fac în acele locuri oribile ? Eram nevoită să iau ce se oferea. Dar acum am o țară frumoasă. Vreau să mă apreciezi cum se cuvine ; n-ai fost drept cu mine niciodată ; pentru asta te-am chemat.

Pe negîndite plictiseala îl părăsi pe Littlemore ; dar o întreagă gamă de sentimente îi luă locul. Era cu neputință să nu fii impresionat ; vorbea serios, nu glumea. Oamenii nu-și schimbă firea ; își schimbă însă dorințele, idealul, strădania. Această incoerentă și înverșunată dezavuare însemna o chezășie că rîvnea din răsputeri să devină o femeie respecabilă. Dar biata femeie, orice ar fi făcut, era osîndită — așa cum Littlemore îi spusese altădată lui Waterville la Paris — să nu fie decît pe jumătate corectă. Lui Littlemore îi năvălea sîngele în obraji ascultînd revărsarea aceasta de neliniște și vanitate egocentrică ; nu-și condusese ea tocmai bine începutul vieții, dar nu era nici o nevoie să îngenunche.

— Mi-e foarte penibil să aud toate astea, zise el. N-ai nici o obligație să-mi destăinui mie asemenea lucruri. Îți faci o concepție întru totul greșită despre atitudinea mea, despre influența mea.

— Așa ! te eschivezi, nu dorești decît să te sustragi! își strigă ea indignarea, aruncînd cu furie o pernă de canapea pe care se rezemase.

— Căsătorește-te cu cine poftești ! Littlemore aproape răcni, sărind în picioare.

De-abia terminase de vorbit cînd ușa se deschise și valetul îl anunță pe Sir Arthur Demesne. Baronetul intră cu

o anumită repeziciune, dar se opri brusc văzînd că doamna Headway avea un alt vizitator. Recunoscîndu-l însă pe Littlemore, scoase o ușoară exclamație care putea trece drept un salut. Doamna Headway, care, la sosirea lui, se ridicase de pe canapea, își întorcea privirea de la unul la altul cu o neobișnuită forță de pătrundere ; apoi, ca și cum i-ar fi venit brusc o inspirație, își împreună mîinile exclamînd :

— Ce bine îmi pare că v-ați întîlnit ! Dacă aș fi aranjat lucrurile anume, nu putea fi mai bine !

— Dacă le-ai fi aranjat anume? repetă Sir Arthur, încrețindu-și fruntea înaltă și albă, în timp ce în mintea lui Littlemore mijea convingerea că, într-adevăr, potrivise intenționat întîlnirea.

— Am să fac un lucru foarte neobișnuit, continuă ea, și în ochi îi licărea o lumină ce-i confirma cuvintele.

— Ești agitată, mi-e teamă că nu te simți bine. Sir Arthur se oprise cu pălăria și bastonul în mînă ; era evident că situația îl irita la culme.

— E un prilej minunat ; să mă iertați că profit de el. Și aruncă o rază de privire drăgăstoasă, mișcătoare, către baronet. Am dorit asta de multă vreme — poate că ai înțeles că am dorit-o. Domnul Littlemore mă cunoaște de foarte mulți ani ; e un vechi, vechi prieten. Ți-am spus asta și la Paris, îți amintești ? Ei bine, e singurul meu prieten și vreau să vorbească în locul meu. Privirea i se întoarse către Littlemore acum, oprindu-se asupra lui cu o dulceață care făcea întreaga manevră și mai plină de cutezanță. Începuse din nou să zîmbească, deși se vedea bine că tremură. El e unicul, urmă ea ; păcat, ar fi trebuit să cunoști și alți prieteni ai mei. Dar sînt foate singură, trebuie să trag folos din ce am. Doresc atît de mult ca altcineva decît eu însămi să vorbească pentru mine! De obicei femeile pot cere acest gen de serviciu unei rude sau unei alte femei. Eu n-am posibilitatea asta ; e foarte regretabil, dar nu e vina mea, e neșansa mea. Nimeni dintre

ai mei nu se află aici ; sînt teribil de singură pe lume. Dar domnul Littlemore îţi va povesti ; va întări afirmaţia mea că mă cunoaşte de ani de zile. Îţi va spune dacă ştie vreun motiv... dacă a auzit ceva împotriva mea. I-a lipsit împrejurarea ; dar a socotit că nu putea începe el însuşi să vorbească. Vezi, te tratez ca pe un vechi prieten, dragă domnule Littlemore. Te las cu Sir Arthur. Vă rog pe amîndoi să mă scuzaţi.

Expresia chipului ei, îndreptat către Littlemore, în timp ce-şi uşura inima de această curioasă propunere, avea ardoarea unui magician care doreşte să exercite o vrajă. Îi adresă lui Sir Arthur încă un surîs, după care părăsi încăperea cu un aer maiestuos.

Cei doi bărbaţi rămaseră în situaţia fără seamăn pe care le-o crease ea ; nici unul nu făcu o mişcare măcar ca să-i deschidă uşa. O închise ea singură îndărătul ei, şi pentru un moment urmă o tăcere apăsătoare, încărcată de prevestiri. Sir Arthur Demesne, foarte palid la faţă, îşi ţinea ochii pironiţi asupra covorului.

— Sînt pus într-o situaţie imposiblă, vorbi în sfîrşit Littlemore, şi nu-mi închipui că dumneata o accepţi mai mult decît mine.

Baronetul păstra aceeaşi atitudine ; nici nu ridică ochii, nici nu răspunse. Littlemore simţi deodată în inima lui un val de milă pentru acest tînăr. Bineînţeles că nu putea accepta situaţia ; dar, oricum, era aproape bolnav de dorinţa de a vedea cum va ţine seamă de provocarea doamnei Headway acest american greu de clasificat, atît de preţios şi atît de superfluu totodată, atît de familiar şi de impenetrabil în acelaşi timp.

— Ai vreo întrebare de pus ? întrebă Littlemore.

La aceste cuvinte, Sir Arthur ridică ochii. Littlemore îi mai văzuse şi înainte expresia cu care îl privea acum ; i-o descrisese lui Waterville după ce baronetul venise să-l viziteze, la Paris. I se adăugau şi alte nuanţe acum —

jenă, contrarietate, orgoliu ; dar elementul esențial, dorința intensă de a *afla* era precumpănitor.

„Sfinte Dumnezeule, cum pot să-i spun ?“ se tînguia Littlemore în sinea lui.

Ezitarea lui Sir Arthur a durat, fără îndoială, foarte scurt timp ; totuși Littlemore auzea ticăitul pendulei în acel interval.

— Indiscutabil, nu am nici o întrebare de pus, vorbi tînărul pe un ton de surprindere flegmatică, aproape insolentă.

— Bună ziua, atunci.

— Bună ziua.

Și Littlemore îl lăsă pe Sir Arthur stăpîn pe teren. Se aștepta s-o găsească pe doamna Headway la piciorul scării ; dar părăsi casa fără să-l oprească nimeni.

A doua zi, după prînz, în clipa cînd părăsea vila de la Queen Anne's Gate, poștașul îi înmînă o scrisoare. Littlemore o deschise și o citi pe treptele locuinței sale, operație care nu dură decît un minut. Scrisoarea suna astfel :

„Dragă domnule Littlemore, — Te va interesa, poate, să afli că urmează să devin soția lui Sir Arthur Demesne ; cununia noastră va avea loc de îndată ce stupidul lor Parlament își va încheia ședințele. Dar nu va fi cunoscută public decît la cîteva zile după aceea, și sînt sigură că, între timp, mă pot bizui pe deplina dumitale discreție.

Cu stimă, a dumitale
Nancy H.

P. S. — *Mi-a făcut o scenă teribilă pentru ceea ce am propus ieri, dar în aceeași seară a revenit și ne-am împăcat. Așa a fost hotărîtă chestiunea. Nu vrea să-mi spună ce s-a petrecut între voi doi — mi-a cerut să nu aduc vorba niciodată despre acest subiect. Nu-mi pasă ; eram obligată să te rog să-i vorbești !“*

Littlemore vîrî epistola în buzunar şi se depărtă de casă. Ieşise ca să se ocupe de diverse treburi, dar îşi uită interesele pentru moment şi, fără să-şi dea seama, intră în Hyde Park să se plimbe. Lăsă trăsurile şi călăreţii într-o parte şi urmă conturul Serpentinei [1] pînă în Grădinile Kensington, cărora le făcu înconjurul complet. Se simţea enervat, şi mai dezamăgit încă decît putea pricepe — decît ar fi priceput dacă ar fi încercat. Acum că Nancy Beck reuşise, succesul ei îi apărea ofensator, şi parcă regreta că nu-i spusese lui Sir Arthur : „Ştii, pot să ţi-o spun, era o femeie destul de stricată". Totuşi, acum că lucrul era stabilit, aveau să-l lase cel puţin în pace. Mersul pe jos îi potoli iritarea şi, cînd porni să-şi vadă de treburile pentru care ieşise în oraş, încetă să se mai gîndească la doamna Headway. Se întoarse acasă pe la ora şase, şi slujitoarea care-i deschise îl informă că doamna Dolphin ceruse să i se comunice, la întoarcere, dorinţa ei de a-l vedea în salon. „Altă capcană !" îşi spuse în sinea lui, în mod instinctiv ; dar, în ciuda acestei reflecţii, urcă la etaj. Intrînd în camera în care şedea de obicei doamna Dolphin, descoperi că avea o vizitatoare. Era o femeie înaltă, între două vîrste, aparent pe punctul de a pleca, şi cele două doamne se găseau în mijlocul încăperii, în picioare.

— Îmi pare aşa de bine că te-ai întors, zise doamna Dolphin fără a-şi privi fratele în ochi. Doream mult să te prezint ladyei Demesne, şi nădăjduiam că ai să vii. Trebuie cu adevărat să pleci — nu stai puţin ? adăugă ea, întorcîndu-se spre cealaltă ; şi fără să aştepte un răspuns continuă în grabă : Trebuie să vă las o clipă — iertaţi-mă. Mă-ntorc imediat !

Nici nu apucă să-şi dea seama, şi Littlemore se pomeni singur cu lady Demesne, şi înţelese că, de vreme ce el nu se arătase dispus să se ducă s-o viziteze, îşi luase asu-

---

[1] Lac cu acest nume, situat cu cea mai mare parte a suprafeţei în Hyde Park, şi pătrunzînd cu o mică porţiune în alăturatele grădini Kensington.

pra ei curajul de a face un demers. Oricum, impresia era cît se poate de ciudată să-şi vadă sora jucîndu-i aceeaşi festă ca şi Nancy Beck !

„Ah, probabil că nu-şi mai află locul de-atîta nelinişte !" îşi zise el în timp ce stătea în faţa ladyei Demesne. Avea un aer sensibil şi reţinut, chiar timid, în măsura în care putea arăta astfel o femeie înaltă, senină, cu un port al capului plin de eleganţă ; şi reprezenta un tip atît de diferit de doamna Headway, încît actuala lui viziune despre triumful lui Nancy îi împrumuta, prin contrast, ceva din demnitatea celor învinşi. Asta îl făcu s-o deplîngă. Ea nu pierdu timpul ; merse direct la subiect. Avea, în chip vădit, senzaţia că, în situaţia în care se plasase, unicul ei avantaj consta doar în a fi simplă şi practică.

— Mă bucur mult că vă văd pentru o clipă. Doream din inimă să vă întreb dacă îmi puteţi da vreo informaţie despre o persoană pe care o cunoaşteţi şi pe tema căreia am corespondat cu doamna Dolphin. Mă refer la doamna Headway.

— Nu vreţi să luaţi loc ? întrebă Littlemore.

— Nu, mulţumesc. Nu vă reţin decît o clipă.

— Pot să vă întreb pentru ce faceţi această cercetare ?

— Se înţelege că trebuie să vă dau motivul. Mi-e teamă că fiul meu vrea s-o ia în căsătorie.

Littlemore rămase în încurcătură pentru un moment ; apoi avu siguranţa că ea nu era încă la curent cu faptul care-i fusese comunicat în biletul doamnei Headway.

— N-o agreaţi ? zise el, exagerînd fără voia lui inflexiunea interogativă.

— Absolut deloc, răspunse lady Demesne, adresîndu-i un zîmbet şi o privire. Zîmbetul era blînd, fără animozitate ; Littlemore îi găsi chiar o anumită frumuseţe.

— Ce-aţi dori să vă spun ? întrebă el.

— Dacă o consideraţi demnă de respect.

— Ce bine v-ar aduce părerea mea ? Şi în ce chip ar putea influenţa evenimentul ?

— Nu mi-ar aduce nici un bine, desigur, în cazul în care e favorabil. Dar dacă răspunsul e negativ, voi avea posibilitatea să-i spun fiului meu că singura persoană din Londra care o cunoaşte de mai mult de şase luni consideră că e o femeie desfrînată.

Acest epitet, rostit de buzele pure ale ladyei Demesne, nu suscitară nici un protest din partea lui Littlemore. Devenise brusc conştient de necesitatea de a exprima simplul adevăr cu care-i răspunsese lui Rupert Waterville la prima lui întrebare, cînd se aflau la Comedia Franceză.

— N-o consider respectabilă pe doamna Headway, zise el.

— Eram sigură că veţi spune asta. Lady Demesne păru că respiră mai greu:

— Mai mult nu pot spune nimic, nici un cuvînt. Asta e părerea mea despre dînsa. Nu cred că vă va fi de vreun ajutor.

— Eu cred că-mi va fi. Am dorit s-o am nemijlocit. Asta schimbă complet lucrurile, zise lady Demesne. Vă sînt extrem de îndatorată. Şi îi întinse mîna ; după care el o însoţi în tăcere pînă la uşă.

Nu simţea nici o nemulţumire, nici o remuşcare, în legătură cu cele ce spusese ; simţea doar uşurare. Poate fiindcă era convins că afirmaţia lui nu va schimba lucrurile cu nimic. Aducea o schimbare numai în ceea ce se găsea la baza acestor lucruri — propriul său sentiment de decenţă. Ar fi dorit numai să-i fi spus ladyei Demesne că doamna Headway va deveni, probabil, o soţie excelentă pentru fiul ei. Dar asta, în orice caz, n-ar fi adus nici o schimbare. Îi ceru surorii lui, foarte mirată de scurtimea întrevederii cu lady Demesne, să-l cruţe de întrebări asupra acestei chestiuni ; iar doamna Dolphin petrecu un număr de zile în fericita convingere că nu vor exista în societatea engleză nici un fel de americance destrăbălate care să-i compromită ţara natală.

Încredinţarea i-a fost însă de scurtă durată. Nimic n-a produs vreo schimbare ; era, poate, prea tîrziu. Societatea londoneză a aflat în primele zile ale lui iulie, nu că Sir Arthur Demesne urmează s-o ia în căsătorie pe doamna Headway, ci că perechea se unise în secret, dar indisolubil — era de sperat, de astădată, în ceea ce o privea pe doamna Headway. Lady Demesne nu dădu nici un semn de viaţă ; se retrase doar la ţară.

— Cred că puteai proceda altfel, îi spuse doamna Dolphin, foarte palidă, fratelui ei. Dar bineînţeles totul are să iasă acum la iveală.

— Da, şi are să-i asigure şi mai mult succesul ! răspunse Littlemore, cu un rîs cinic. După scurta întrevedere cu lady Demesne mama, nu mai avea sentimentul că-şi poate lua libertatea de a o vizita pe lady Demesne cea tînără, şi nu află niciodată — nici nu dori vreodată să afle — dacă în exaltarea vanităţii ei satisfăcute îl iertase.

Waterville — faptul părea foarte bizar — se arătă de-a dreptul scandalizat de reuşita ei. Susţinea că n-ar fi trebuit niciodată să i se îngăduie doamnei Headway să ia în căsătorie un gentleman încrezător ; şi, vorbindu-i lui Littlemore, folosi aceeaşi expresie ca şi doamna Dolphin. Considera că Littlemore ar fi putut proceda altfel.

Vorbea cu atîta vehemenţă încît Littlemore îl privi insistent, destul de insistent ca să-l facă să roşească.

— Doreai să te însori cu ea dumneata însuţi ? îşi întrebă prietenul. Dragul meu, dar eşti îndrăgostit de ea ! Asta s-a întîmplat cu dumneata.

Roşind şi mai tare, Waterville respinse cu indignare supoziţia. Nu peste multă vreme a auzit că, la New York, lumea începea să se întrebe cine oare era doamna Headway.

CEVA AUTENTIC

1

Cînd soţia portarului (ea obişnuia să răspundă la sonerie) mă anunţă : „Un gentleman, cu o doamnă, maestre", am avut pe loc, după cum mi se întîmpla deseori pe vremea aceea, fiindcă dorinţa dădea naştere gîndului, imaginea unor persoane venite să-mi pozeze. În acel caz asta se şi dovediră a fi vizitatorii mei ; dar nu în sensul în care aş fi preferat. Totuşi, nimic nu indica, la început, că n-au venit să-mi comande un portret. Soţul — un bărbat la cincizeci de ani, foarte înalt şi drept, cu mustaţa uşor căruntă şi jachetă cenuşiu-închis admirabil croită, detalii pe care le-am înregistrat profesional — nu vreau să spun ca frizer sau croitor — mi-ar fi făcut impresia unei celebrităţi, dacă celebrităţile ar fi frapante mai frecvent decît se întîmplă. De cîtăva vreme îmi dădeam seama de acest adevăr — anume că un individ cu multă faţadă nu reprezintă aproape niciodată, ca să zicem aşa, o instituţie publică. O ochire aruncată doamnei îmi readuse de asemenea în memorie această lege paradoxală : şi ea arăta prea distinsă ca să fie o „personalitate". Dealtfel, era puţin probabil să întîlneşti două excepţii reunite.

Nici unul dintre cei doi nu vorbi numaidecît — își prelungeau insistenta privire preliminară care sugera că fiecare dorea să-i ofere celuilalt întîietatea. În mod evident erau sfioși ; stăteau așa lăsîndu-mă să-i cuprind cu privirea — ceea ce, după cum am înțeles pe urmă, era lucrul cel mai practic pe care-l puteau face. În felul acesta, stinghereala le-a slujit cauza. Mai văzusem persoane codindu-se în chip penibil să deschidă vorba despre o dorință atît de vulgară ca aceea de a fi zugrăvit pe pînză ; dar scrupulele noilor mele cunoștințe păreau aproape de neînvins. Totuşi bărbatul ar fi putut spune „aş dori un portret al soției mele“, iar doamna ar fi putut rosti „aş dori un portret al soțului meu“. Poate că nu erau soț și soție — şi atunci, fireşte, chestiunea devenea mai delicată. Poate că doreau să fie pictaţi împreună — în care caz s-ar fi cuvenit să aducă pe un al treilea care să propună.

— Venim din partea domnului Rivet, spuse doamna în cele din urmă, cu un surîs nedefinit care avu asupra ei efectul unui burete umed trecut peste culorile înnegurate dintr-o pictură, însemnînd totodată un fel de vagă aluzie la o frumusețe dispărută.

Era la fel de înaltă și dreaptă, în proporții feminine, ca şi însoţitorul ei, părînd cu vreo zece ani mai tînără. Chipul ei exterioriza tristețea atît cît poate un chip de femeie pe care nici o expresie nu e așternută ; adică masca ei ovală, în nuanțe slabe, indica fricțiunea cu mediul așa cum arată orice suprafaţă expusă intemperiilor. Mîna timpului își făcuse jocul în bunăvoie peste ea, dar numai în sensul simplificării. Avea o siluetă zveltă şi rigidă, şi era atît de bine îmbrăcată, într-un costum din stofă bleumarin, cu revere, buzunare şi nasturi, încît era limpede că își lucra la același croitor ca şi soțul ei. Cuplul degaja un aer de economie prosperă cu neputință de definit — era vădit că obţineau maximum de lux pentru banii pe care îi cheltuiau. Dacă eu urmam să fiu unul dintre luxurile lor, se cuvenea să-mi cîntăresc bine prețul.

— Ah, Claude Rivet m-a recomandat pe mine ? întrebai eu ; şi adăugai că era foarte amabil din partea lui, deşi reflectam că, de vreme ce nu picta decît peisaje, asta nu însemna un sacrificiu.

Doamna se uită cu multă insistenţă la gentlemanul care-o însoţea, iar el îşi roti privirea prin atelier. Apoi, fixînd o clipă podeaua şi mîngîindu-şi mustaţa, îşi opri asupra mea ochii plini de afabilitate cu remarca :

— A spus că dumneavoastră sînteţi omul potrivit.

— Încerc să fiu, cînd doreşte cineva să-mi pozeze.

— Da, am fi doritori spuse cu nelinişte doamna.

— Vreţi să spuneţi împreună ?

Vizitatorii mei schimbară o privire.

— Dacă puteţi face ceva cu *mine,* presupun că ar fi dublu, bîigui el.

— Da, fireşte, preţul e mai mare pentru două persoane decît pentru una.

— Am dori să aducă un cîştig. mărturisi soţul.

— Foarte gentil din partea dumneavoastră, replicai eu, apreciind o atît de neobişnuită înţelegere — deoarece presupuneam că subînţelegea cîştigul artistului.

Sentimentul unei situaţii bizare păru că mijeşte în mintea doamnei :

— Ne gîndeam pentru ilustraţii — domnul Rivet a spus că ne-aţi putea introduce într-una din ele.

— Introduce... într-o ilustraţie ? Eram la fel de derutat.

— Să-i faceţi ei o schiţă, ştiţi, zise el, înroşindu-se.

Abia atunci înţelesei serviciul pe care mi-l făcea Claude Rivet ; le spusese că lucram în alb şi negru pentru reviste, cărţi cu basme, schiţe de viaţă contemporană, şi ca atare utilizam frecvent modele. Faptele erau adevărate, dar nu era mai puţin adevărat (o pot mărturisi astăzi — dacă pentru motivul că aspiraţia aceasta m-a dus la totul sau la nimic, îl las pe cititor să descopere) că nu puteam dobîndi onorurile, ca să nu mai vorbesc de retri-

buțiile unui mare pictor de portrete lucrînd din imaginație. „Ilustrațiile“ mele îmi serveau drept mijloc de subzistență ; mă bizuiam pe o ramură cu totul diferită a artei (infinit mai interesantă, mi se păruse întotdeauna) spre a-mi face să dureze faima. Nu era nici o rușine că mă bizuiam pe ea și în scopul de a mă îmbogăți ; doar că bogăția nu avea prilej să se adune atita vreme cît vizitatorii mei doreau să li se facă portretul fără să plătească. Eram dezamăgit ; căci, în sens pictural, îi *văzusem* numaidecît. Le sesizasem tipul, mă și hotărîsem ce să fac cu genul lor. Ceva ce nu i-ar fi încîntat deloc, am reflectat eu pe urmă.

— Ah, sînteți, sînteți... ? începui eu, de îndată ce izbutii să-mi stăpînesc surprinderea. Nu eram în stare să rostesc sărăcăciosul cuvînt „modele“ ; parcă nu li se potrivea cîtuși de puțin.

— Nu prea avem experiență, zise doamna.

— Trebuie să *facem* ceva, și ne-am gîndit că un artist de specialitatea dumneavoastră ar putea să scoată ceva din noi, emise ideea soțul ei. Menționă în continuare că ei nu cunoșteau mulți pictori, și se adresaseră mai întîi cu o șansă minimă (picta peisaje, desigur, dar uneori introducea și personaje — poate că îmi aminteam), domnului Rivet, pe care îl întîlniseră cu cîțiva ani mai înainte la o reședință din Norfolk, unde făcea schițe.

— Obișnuiam și noi puțin să facem schițe, remarcă în treacăt doamna.

— E foarte penibil, dar *trebuie* neapărat să facem ceva, urmă soțul ei.

— Desigur, nu mai sîntem *foarte* tineri, recunoscu ea, cu un zîmbet palid.

Cu observația că nu strica să știu ceva mai mult despre ei, soțul îmi înmînă o carte de vizită, extrasă dintr-un portvizit nou și aspectuos (accesoriile lor erau toate de dată recentă), și pe care scria „Maiorul Monarch“. Oricît de

impresionante erau acele cuvinte, nu mi-au avansat prea mult informarea ; dar vizitatorul meu adăugă imediat :

— Am părăsit armata, și ni s-a întîmplat nenorocirea să ne pierdem banii. Într-adevăr, mijloacele noastre sînt teribil de reduse.

— E o calamitate nemaipomenită, zise doamna Monarch.

În chip vădit doreau să păstreze discreția, să evite fanfaronada pe motiv că sînt persoane de bună condiție. Intuiam că ar fi fost dispuși să recunoască acest fapt ca un fel de inconvenient, și în același timp întrezăream în ei un sentiment mocnind în adînc — consolarea lor în fața soartei vitrege — că totuși aveau anumite puncte cîștigate. Incontestabil că aveau ; dar aceste avantaje mi se păreau a fi precumpănitor mondene, de genul celor care contribuie, de pildă, să dea un aer decorativ unui salon. Un salon are însă întotdeauna o aparență picturală, sau ar trebui s-o aibă.

Ca urmare a aluziei soției sale la vîrstă, maiorul Monarch făcu observația :

— Firește, ne gîndeam să pozăm mai mult pentru siluetele noastre. Avem încă o ținută frumoasă. Am văzut de îndată că silueta constituia într-adevăr punctul lor tare. Acel „firește“ nu suna a înfumurare, ci clarifica chestiunea. Mai ales *ea*, continuă el, înclinîndu-se înspre soția lui, cu o agreabilă, postprandială absență de verbozitate. Nu puteam decît să răspund, ca și cum am fi rămas într-adevăr între bărbați la un pahar, că asta nu-l împiedica pe el însuși să aibă o siluetă admirabilă ; ceea ce l-a îndemnat să răspundă la rîndul lui : Ne-am gîndit că, dacă aveți vreodată de înfățișat oameni de condiția noastră, am putea sluji drept model. *Ea*, îndeosebi — pentru o doamnă într-un roman, știți.

Mă amuzau atît de mult încît, pentru a-mi spori divertismentul, făceam tot posibilul să le adopt punctul de vedere ; și cu toate că era jenant să evaluez fizicește, ca

pe nişte animale de închiriat sau nişte sclavi utili, o pereche de oameni pe care m-aş fi aşteptat să-i întîlnesc în relaţii admiţînd doar critica tacită, am privit-o pe doamna Monarch cu un ochi destul de critic ca să pot exclama, după o clipă, cu convingere :

O, da, o doamnă într-un roman ! Era ciudat de asemănătoare cu o ilustraţie de proastă calitate.

— Ne putem ridica în picioare, dacă doriţi, zise maiorul şi se sculă de pe scaun în faţa mea cu un aer realmente impunător.

Îl puteam măsura dintr-o privire — avea un metru optzeci şi cinci şi arăta ca un gentleman desăvîrşit. Orice club în curs de formare şi avînd nevoie de o imagine caracteristică ar fi profitat angajîndu-l pentru un salariu ca să stea în dreptul ferestrei principale. Ceea ce mă izbi imediat fu faptul că, venind la mine, ei îşi rataseră oarecum vocaţia ; categoric, puteau fi valorificaţi mai bine în scopuri de reclamă. Desigur, nu puteam să văd lucrurile în amănunt, dar îi imaginam ajutîndu-i pe alţii să facă avere — nu înstrăinîndu-se ei înşişi, vreau să spun. Aveau în ei ceva care mergea pentru un croitor de veste, un hotelier sau un fabricant de săpunuri. Îmi puteam închipui pancarta cu „Noi îl folosim întotdeauna“ prinsă pe pieptul lor cu cel mai hotărîtor efect ; aveam în faţă imaginea promptitudinii cu care ar lansa o *table d'hôte* [1].

Doamna Monarch şedea liniştită, nu din mîndrie, ci din timiditate, şi peste puţin soţul i se adresă :

— Ridică-te şi tu, draga mea, ca să arăţi cît „şic“ ai.

Ea se supuse, dar nu era necesar să se ridice ca să-mi demonstreze acest lucru. Merse pînă la capătul atelierului, apoi se întoarse roşind, cu ochii la soţul ei, fremătînd din pleoape. Îmi aminteam de un incident petrecut la Paris, la care întîmplător fusesem prezent — aflîndu-mă acolo

---

[1] Menu fix (fr.).

cu un prieten, un autor dramatic pe cale de a-şi reprezenta o piesă — cînd o actriţă a venit să-i ceară un rol. Pusă la încercare, a umblat, ca şi doamna Monarch, încoace şi încolo. Doamna Monarch s-a achitat la fel de bine, dar m-am abţinut s-o aplaud. Era un lucru neobişnuit să vezi asemenea persoane solicitînd o plată atît de modestă. Ea arăta ca şi cum ar fi avut zece mii de sterline pe an. Soţul ei folosise cuvîntul care o definea: era, în jargonul curent londonez, o femeie „şic" Ca formă exterioară, în aceeaşi ordine de idei, era, în chip învederat şi ireproşabil, „bine făcută". Pentru o femeie de vîrsta ei avea o talie surprinzător de fină ; în plus, cotul făcea îndoitura clasică. Îşi ţinea capul în unghi convenţional cu corpul ; dar dece venise la *mine* ? S-ar fi cuvenit să prezinte jachete într-un mare magazin. Mă temeam că vizitatorii mei nu erau numai nevoiaşi, ci şi „artişti din fire" — ceea ce ar fi însemnat o mare complicaţie. Cînd doamna se aşeză din nou, îi mulţumii, făcînd observaţia că un pictor care face schiţe preţuieşte cel mai mult la modelul său facultatea de a sta liniştit.

— O, ea ştie să stea liniştită, zise maiorul Monarch. Apoi adăugă glumeţ : Eu am ţinut-o întotdeauna liniştită.[1]

— Nu sînt nesuferită şi nervoasă ca o sfîrlează, e drept ? făcu apel la soţul ei doamna Monarch.

El îmi adresă mie răspunsul :

— Poate că nu e deplasat să menţionez — fiindcă se cade să fim practici, nu-i aşa ? — că atunci cînd ne-am căsătorit era supranumită „frumoasa statuie".

— O, Doamne ! făcu doamna Monarch cu tristeţe.

— Bineînţeles, aş avea nevoie şi de expresie, într-o oarecare măsură, atrăsei eu atenţia.

— *Bineînţeles !* exclamară ei în cor.

— Şi pe urmă bănuiesc că sînteţi la curent cît de obosiţi veţi fi.

---

[1] Gluma e bazată pe un joc de cuvinte — *to keep smb. quiet* = a tăinui, a ţine ascuns pe cineva.

— O, noi nu obosim *niciodată !* izbucniră ei plini de zel.

— V-aţi exersat în vreun fel oarecare ?

Şovăiră — se uitară unul la altul.

— Am fost fotografiaţi, *enorm* de mult, zise doamna Monarch.

— Vrea să spună că ne-au rugat ei, fotografii, completă maiorul.

— Înţeleg, pentru că aveţi o înfăţişare atît de prezentabilă.

— Nu ştiu ce gîndeau, dar erau mereu pe urmele noastre.

— Întotdeauna aveam fotografii pe gratis, zîmbi doamna Monarch.

— Putem să aducem cîteva dintre ele, draga mea, remarcă soţul ei.

— Nu sînt sigură dacă ne-au mai rămas. Am dăruit cantităţi imense, îmi explică ea.

— Cu autografele noastre şi chestii de acest gen, zise maiorul.

— Se găsesc de vînzare la magazine ? pusei eu întrebarea, ca o glumă nevinovată.

— O, da ; *ale ei* — odinioară.

— Nu astăzi, zise doamna Monarch, cu ochii în pămînt.

2

Îmi puteam închipui „chestiile de acest gen" scrise de ei pe fotografiile oferite, şi eram sigur că aveau un scris caligrafic. De necrezut ce sigur eram de tot ce-i privea. Dacă acum sărăciseră pînă într-atît încît să fie nevoiţi să cîştige şilingi şi pence, niciodată nu avuseseră un loc de joc prea mare în bugetul lor. Înfăţişarea plăcută le slujise drept capital, iar ei, bucuroşi, scoseseră maximum din cariera deschisă de această resursă. Li se citea pe faţă

goliciunea sufletească, adînca odihnă intelectuală a celor *douăzeci de ani de vizite la reşedinţe de ţară unde dobîndiseră* intonaţii agreabile. Parcă vedeam saloanele însorite, presărate cu periodiçe pe care ea nu le citea, unde şezuse mereu doamna Monarch ; vedeam aleile umede, cu arbuşti, pe unde se plimbase, echipată de minune pentru fiecare dintre aceste ocupaţii. Parcă vedeam cu ochii mei bogatul vînat de pădure la doborîrea căruia contribuise maiorul, şi elegantele costume în care se înfăţişa, seara tîrziu, în fumoar, spre a comenta isprăvile vînătoreşti ale zilei. Îmi închipuiam uşor jambierele şi impermeabilele, hainele de tweed şi pledurile alese cu pricepere, mănunchiurile de bastoane, trusele cu echipament şi umbrelele îngrijit păstrate ; parcă aveam în faţa ochilor înfăţişarea exactă a slugilor lor şi masa compactă şi variată a bagajelor pe peronurile gărilor de provincie.

Dădeau bacşişuri mici, dar erau simpatizaţi ; nu organizau nimic ei înşişi, dar erau bineveniţi oriunde. Făceau figură bună pretutindeni ; saisfăceau gustul general pentru statură, fizic şi etichetă. Conştienţi de acest fapt fără înfumurare sau vulgaritate, se respectau pe ei înşişi în consecinţă. Nu erau superficiali ; erau conştiincioşi şi se menţineau la acelaşi nivel — asta le fusese ocupaţia. Nişte persoane cu o asemenea predilecţie pentru activitate trebuiau să aibă o îndeletnicire. Îmi dădeam seama cum, chiar într-o casă anostă, se putea conta pe veselia lor. În momentul de faţă se întîmplase ceva — nu are importanţă ce anume, micul lor venit se micşorase, devenise infim — şi ei trebuiau să se agite ca să aibă bani de buzunar. Prietenii îi găseau agreabili, dar nu găseau agreabil să le vină în ajutor. Era ceva în ei care simboliza creditul — îmbrăcămintea, manierele, tipul lor ; dar dacă creditul înseamnă doar un buzunar larg şi gol în care se aude din cînd în cînd ecoul unui zornăit, acel zornăit trebuie să fie cel puţin perceptibil. Ceea ce doreau ei de la mine era să contri-

bui la revenirea acestui sunet. Spre norocul lor, nu aveau copii — asta am ghicit curînd. Mai doreau poate și ca relațiile noastre să rămînă secrete : de aceea veniseră să pozeze „pentru siluetă" — reproducerea trăsăturilor i-ar fi trădat.

Îmi plăceau — erau atît de simpli ; și nu aveam nimic de obiectat dacă și ei corespundeau scopurilor mele. Dar, nu știu cum, cu toate desăvîrșirile lor, nu mă încredeam prea ușor în ei. În definitiv, erau amatori, și pasiunea dominantă a vieții mele era aversiunea față de amatori. Asociată cu ea, dăinuia în mine și o altă îndărătnicie — o preferință înnăscută pentru subiectul reprezentat față de cel real : defectul subiectului real risca atît de ușor să fie o lipsă de reprezentare. Îmi plăceau lucrurile care par că sînt ; atunci ești sigur. Dacă *erau* sau nu, asta însemna o chestiune secundară și aproape întotdeauna fără folos. Mai existau și alte elemente de luat în considerație, dintre care primul era că utilizam deja două-trei persoane, în special o fată din Kilburn, cu picioare mari în ciorapi de lînă, care de vreo doi ani venea regulat pentru ilustrațiile mele și de care continuam să fiu — poate nu spre lauda mea — satisfăcut. Le explicai deschis vizitatorilor mei cum stăteau lucrurile ; dar ei își luaseră mai multe precauții decît bănuiam. Reușiseră să-și găsească prilejul favorabil după o matură gîndire, deoarece Claude Rivet le vorbise despre proiectata *édition de luxe* a unuia dintre scriitorii noștri contemporani — un romancier excepțional — care, mult timp nesocotit de masa necunoscătorilor, dar foarte prețuit de cititorii avizați (mai trebuie să-l menționez pe Philip Vincent ?), avusese norocul să vadă, tîrziu în viață, zorii și apoi deplina strălucire a unei critici superioare, o apreciere în care, din partea publicului, intra o anumită ispășire. Ediția respectivă, elaborată de un editor de gust, însemna, de fapt, un act de înaltă reparație ; gravurile în lemn cu care urma să fie împodobită veneau ca un omagiu din partea artei engleze față de unul dintre

cei mai independenţi reprezentaţi ai literaturii anglo-saxone. Maiorul şi doamna Monarch îmi mărturisiră că speraseră ca eu să pot lucra *după ei* pentru partea mea de ilustraţii din proiectul întreprins. Ştiau că urma ca eu să ilustrez primul roman, *Rutland Ramsay,* dar a trebuit să le explic clar că participarea mea la restul lucrării — această primă carte avea să fie un test — va depinde de satisfacţia pe care o voi da. În cazul cînd rezultatele vor corespunde prea puţin, patronii mei mă vor îndepărta fără nici un scrupul. Era, prin urmare, un moment hotărîtor pentru mine şi, fireşte, făceam pregătiri speciale, la nevoie căutam oameni noi, şi îmi asiguram cele mai expresive tipuri. Recunoscui totuşi că aş prefera să mă opresc la două sau trei modele bune care s-ar potrivi la toate.

— Va trebui deseori să... să îmbrăcăm haine speciale ? întrebă timid doamna Monarch.

— Ei da, ce vreţi, asta face parte din meserie.

— Şi urmează să ne furnizăm noi costumele ?

— O, nu ; am o grămadă de lucruri. Modelele unui pictor îmbrăcă — sau dezbracă — tot ce le cere el.

— Şi vreţi să spuneţi... aceleaşi ?

— Aceleaşi ?

Doamna Monarch se uită din nou la soţul ei.

— Ea se întreba doar dacă acele costume sînt pentru uzul *general,* explică el.

Fui nevoit să recunosc că asta era realitatea, şi amintii în plus că unele dintre ele (aveam o mulţime de piese autentice, soioase, din veacul trecut) slujiseră cu o sută de ani în urmă unor întinate fiinţe vii, bărbaţi şi femei.

— Vom îmbrăca orice *se potriveşte,* zise maiorul.

— O, asta aranjez eu, le fac să se potrivească în imagine.

— Mă tem că eu aş fi mai nimerită pentru cărţile moderne. Aş veni îmbrăcată aşa cum doriţi, zise doamna Monarch.

— Are nenumărate rochii şi costume acasă : ar corespunde pentru viaţa contemporană, întări soţul ei.

— O, îmi şi imaginez scene în care aţi fi foarte firească. Și într-adevăr vedeam în închipuire neglijentele reorînduiri de accesorii învechite — istorisirile pentru care încercam să creez ilustraţii fără exasperanta obligaţie de a le citi — și ale căror întinderi pustii buna doamnă putea contribui să le populeze. Dar trebui să revin asupra faptului că, pentru acest gen de lucru — corvoada automată, cotidiană — aveam cele necesare ; oamenii cu care lucram erau perfect adecvaţi.

— Noi ne gîndeam că am putea fi mai asemănători cu *unele* personaje, zise cu glas domol doamna Monarch, ridicîndu-se în picioare.

Soţul ei se ridică și el ; îmi adresă o privire plină de un regret abia perceptibil care te mișcă la un bărbat atît de arătos.

— N-ar însemna un avantaj cîteodată să ai... să ai... ? Se codi ; voia să-l ajut eu exprimînd ceea ce dădea el să înțeleagă. Dar eu nu-l puteam ajuta — nu ştiam ce vrea să spună. Astfel că articulă încurcat : Ceva *autentic*; un gentleman, știţi, sau o doamnă.

Eram dispus să mă arăt de acord la modul general — recunoscui că observaţia lui închidea în ea mult adevăr. Asta îl încurajă pe maiorul Monarch să rostească, stăruind în rugămintea-i cu o înghiţire în sec care nu era joc de scenă :

— E îngrozitor de greu — am încercat totul.

Înghiţitul în sec s-a dovedit molipsitor ; a fost mai mult decît putea îndura soţia lui. Pînă să-mi dau seama, doamna Monarch se prăbușise din nou pe divan și izbucnise în lacrimi. Soţul ei se aşeză alături, luînd-o de mînă ; drept care ea își șterse repede ochii cu mîna cealaltă, în timp ce eu mă simţeam stingherit de privirile ei înălțate spre mine.

— N-a existat nici un blestemat de post pe care să nu-l fi solicitat — să nu-l fi aşteptat — pentru care să nu fi adresat rugăminţi. Vă puteţi închipui că situaţia noastră era destul de nenorocită. Secretariat şi chestii de genul ăsta ? Mai uşor ceri un titlu de nobleţe. Aş face *orice* — sînt voinic ; aş fi comisionar sau cărător de cărbuni. Aş pune pe cap o tichie galonată cu aur ca să deschid uşile cupeurilor în faţa unei galanterii ; aş umbla printr-o gară, gata să transport geamantane; aş face pe poştaşul. Dar nici nu vor *să se uite* la tine : sînt mii, la fel de buni, postaţi dinainte pe teren. Gentlemeni ! vai, sărăcuţii de ei, care altădată beau vin la masă, şi ţineau cai şi cîini de vînătoare !

Îi liniştii cum mă pricepeam mai bine, şi vizitatorii mei se ridicară din nou în timp ce stabileam o oră pentru încercare. Tocmai discutam, cînd uşa se deschise şi domnişoara Churm intră cu o umbrelă udă. Domnişoara Churm trebuia să ia omnibuzul pînă la Maida Vale şi de-acolo să meargă pe jos aproape un kilometru. Arăta puţin cam şleampătă şi împroşcată cu noroi. De cîte ori o vedeam intrînd mă gîndeam din nou cît de ciudat era că, fiind atît de neînsemnată în ea însăşi, putea însemna atît de mult în alte personaje. Era o costelivă domnişoară Churm fără importanţă, dar devenea o îndestulătoare eroină de roman de dragoste. Nu era decît o londoneză pistruiată din cartierele „cockney" [1], dar putea reprezenta orice, de la o doamnă distinsă la o păstoriţă ; avea acest talent, aşa cum ar fi putut avea o voce frumoasă ori părul lung. Nu ştia să pronunţe corect, şi îi plăcea berea, dar avea două-trei „atu"-uri, şi rutină, şi talent, şi inteligenţă nativă, şi un fel de sensibilitate capricioasă, şi dragoste pentru teatru, şi şapte surori, şi nici un dram de respect, în special pen-

[1] Cartiere din estul Londrei, unde se vorbeşte un anumit dialect.

tru sunetul „h“ [1]. Primul lucru pe care îl observară vizitatorii mei a fost faptul că umbrela ei era udă, și, în imaculata lor perfecție, avură o tresărire vizibilă. Începuse să plouă după sosirea lor.

— Sînt udă leoarcă ; era o înghesuială nebună în mașină. Mai bine locuiați lîngă traseu, zise domnișoara Churm.

Am rugat-o să se aranjeze cît mai repede cu putință, iar ea trecu în camerea unde se schimba întotdeauna. Dar mai înainte mă întrebă în ce urma să se transforme de data asta.

— În prințesa rusă, nu știi ? răspunsei eu ; aceea cu „ochi de aur“, în catifea neagră, pentru foiletonul cel lung din revista *Cheapside*.

— Cu ochi de aur ? Mai auzii una ! exclamă domnișoara Churm, în timp ce vizitatorii mei o urmăreau cu încordare cum se retrage.

Cînd era în întîrziere, se aranja întotdeauna cît ai bate din palme ; și, înadins, i-am reținut puțin pe ceilalți doi ca să-și facă o idee, văzînd-o, de ceea ce așteptam de la ei. Am menționat că fata corespundea întocmai noțiunii mele de model excelent — era realmente foarte isteață.

— Credeți că arată ca o prințesă rusă ? întrebă maiorul Monarch cu o panică ascunsă.

— Cînd o fac eu, da.

— Ah ! trebuie s-o *faceți !* deduse el în mod fin.

— Asta e tot ce poți cere. Sînt atîtea modele din care nu poți scoate nimic.

— Ei, dar iată aici o doamnă — și cu un zîmbet persuasiv își petrecu brațul pe sub acela al soției sale — „gata făcută !“

— O, eu nu sînt o prințesă rusă, protestă doamna Monarch cu oarecare răceală. Îmi dădeam seama că întîlnise cîteva în societate și nu le agrease. Se ivise îndată un gen

---

[1] A nu pronunța litera „h“ în limba engleză este caracteristica pronunțării „cockney“.

de complicaţie de care nu aveam a mă teme cu domnişoara Churm.

Fata reveni în atelier îmbrăcată în catifea neagră — rochia bătea niţel în ruginiu, iar decolteul era cam mare pentru umerii ei slabi — şi cu un evantai japonez în mîinile ei roşii. Îi amintii că, în scena pe care urma s-o schiţez, ea trebuia să privească peste creştetul cuiva.

— Am uitat al cui, dar n-are importanţă. Uită-te peste capul oricui.

— Mai bine mă uit peste sobă, răspunse domnişoara Churm şi se postă lîngă foc.

Îşi luă poziţia, adoptă o atitudine măreaţă, dădu o anumită înclinare înapoi capului şi o anumită înclinare în jos evantaiului. dobîndind, cel puţin pentru impresia mea predispusă în favoarea ei, o înfăţişare distinsă, fermecătoare, străină şi primejdioasă. O lăsarăm aşa, în timp ce eu îi conduceam jos, pe scară, pe maiorul şi doamna Monarch.

— Cred că atîta asemănare pot avea şi eu, zise doamna Monarch.

— O găsiţi sărăcăcioasă, dar nu trebuie să pierdeţi din vedere alchimia artei.

Totuşi plecară cu un evident spor de consolare, întemeiat pe demonstrabilul lor avantaj de a fi nişte modele autentice. Mi-i închipuiam înfiorîndu-se de scîrbă din pricina domnişoarei Churm. Ea se exprimă foarte hazliu pe socoteala lor cînd revenii în atelier, căci îi spusei ce doreau de la mine.

— Hm, dacă *ea* poate să pozeze, eu mă apuc de contabilitate, zise modelul meu.

— Se vede de departe că e o doamnă din lumea bună, replicai eu, cu o exagerare perfect inocentă.

— Cu atît mai rău pentru dumneavoastră. Asta înseamnă că nu poate să se sucească aşa cum vreţi.

— Are să meargă pentru romanele la modă.

— A, da, pentru ele are să meargă ! declară cu umor modelul meu. Nu sînt destul de proaste şi fără ea ? În dese rînduri le osîndisem prieteneşte faţă de domnişoara Churm.

3

Am încercat-o prima oară pe doamna Monarch în scena elucidării unui mister dintr-unul din aceste romane. Soţul ei a venit împreună cu ea, ca să fie de folos la nevoie — a fost limpede că, în general, prefera s-o însoţească. La început m-am întrebat dacă o făcea de hatîrul „convenienţelor", dacă avea de gînd să fie gelos sau importun. Ideea era din cale-afară de contrariantă, şi dacă s-ar fi confirmat ar fi dus repede la o încheiere a relaţiilor noastre. Dar am înţeles curînd că nu era nimic de felul acesta şi că, dacă o însoţea pe doamna Monarch, asta se explica (pe lîngă eventualul prilej de a fi necesar) prin simplul fapt că nu avea altceva de făcut. Cînd ea nu se afla lîngă el, îşi pierdea ocupaţia — ea nu plecase niciodată de lîngă el. Am judecat, în mod cinstit, că, în situaţia lor dificilă, strînsa unire dintre ei însemna principala mîngîiere, şi că această unire nu constituia un punct slab. Era o căsnicie adevărată, o încurajare pentru cei oscilanţi, o problemă greu de rezolvat pentru pesimişti. Aveau o adresă modestă (îmi amintesc reflecţia mea de mai tîrziu că ea reprezenta, în cazul lor, singurul lucru cu adevărat profesional), şi îmi puteam imagina jalnica locuinţă în care maiorul ar fi rămas singur. O putea suporta împreună cu soţia lui, dar nu fără ea.

Avea prea mult tact ca să caute să se facă agreabil atunci cînd nu putea fi util ; astfel că şedea jos şi aştepta, dacă eram prea absorbit de lucrul meu ca să conversez. Dar îmi plăcea să-l fac să vorbească — îmi făcea munca,

atunci cînd nu mi-o întrerupea, mai puţin sordidă, mai puţin specializată. A-l asculta însemna să îmbin însufleţirea unei ieşiri în oraş cu economia de a sta acasă. Exista o singură piedică : anume că eu nu păream să cunosc pe nici unul dintre cunoscuţii lui și ai soţiei sale. Cred că n-a încetat să se minuneze, tot timpul cît au durat relaţiile noastre, pe cine naiba cunoşteam. N-avea în minte nici de doi bani vreo ideee pe care s-o dibuie întîmplător : astfel că nu depănam lucruri prea interesante — ne limitam la probleme de pielărie și chiar de băuturi alcoolice (fabricanţi de şei şi croitori de pantaloni bufanţi pentru sport şi de unde să obţii vin de Bordeaux mai ieftin, dar de calitate), sau chestiuni ca „trenuri bune“ şi obiceiurile vînatului mic. Erudiţia lui în domeniul acestor ultime subiecte era uluitoare. izbutea să întreţească ştiinţa șefului de gară cu a ornitologului. Dacă nu putea discuta despre lucruri mai înalte, dezbătea cu voioșie despre cele mărunte, și, de vreme ce eu nu-l puteam însoţi în reminscenţele lui despre societatea mondenă, el știa să coboare conversaţia, fără efort vizibil, pînă la nivelul meu.

O dorință atît de arzătoare de a fi pe plac te înduioșa din partea unui bărbat care te-ar fi putut doborî dintr-o lovitură. Fără ca eu să-l rog, îngrijea de foc, exprimîndu-și păreri proprii despre felul cum trăgea soba, şi îmi dădeam seama că nu-mi socotea suficient de ingenioase rînduielile mele casnice. Îmi amintesc cum i-am spus că, dacă aş fi bogat, i-aş oferi un salariu numai ca să vină să mă înveţe cum să trăiesc. Uneori emitea cîte un oftat fără obiect precis, care în esență voia să spună : „Dă-mi chiar și o baracă goală şi veche ca asta, şi tot am să scot ceva din ea !“ Cînd voiam să-l utilizez pe el ca model, venea singur ; ceea ce ilustrează curajul superior al femeilor. Soţia lui se simţea în stare să suporte solitudinea modestului apartament de la etajul doi, şi în general era mai discretă ; arătînd prin diverse mici reticenţe că era conștientă că e mai corect să ne menţinem relaţiile pe un plan pronunţat

profesional — neîngăduind ca ele să alunece spre sociabilitate. Dorea să rămînă limpede că ea şi maiorul erau angajaţi, nu cultivaţi ca oaspeţi, şi dacă mă accepta ca un superior care putea fi ţinut la locul lui, nu m-a socotit niciodată apt să le fiu egal.

Poza cu multă rîvnă, dăruindu-şi întregul gînd acestui act, şi era capabilă să stea timp de o oră aproape la fel de nemişcată ca în faţa unui obiectiv fotografic. Vedeam că fusese deseori fotografiată, dar, pentru nu ştiu ce motiv, însăşi deprinderea care o făcea adecvată acelui scop o lipsea de calităţile corespunzătoare scopurilor mele. La început m-a încîntat nespus de mult aerul ei de „lady" şi încercam o satisfacţie, urmărindu-i liniile, ca să înţeleg cît de frumoase erau şi cît de departe îmi conduceau creionul. Dar după cîteva şedinţe am început să constat la ea o rigiditate de neînvins; orice aş fi făcut, desenul meu arăta ca o fotografie sau ca o copie după o fotografie. Silueta ei nu avea nici o varietate de expresie — ea însăşi nu avea simţul diversităţii. Aţi putea spune că asta era treaba mea, că nu era decît o chestiune de felul cum o aşezam. Am aşezat-o în toate poziţiile imaginabile, dar ea găsea mijlocul să anuleze deosebirile. Era neîntrerupt o doamnă, nimic de zis, şi pe deasupra mereu aceeaşi doamnă. Reprezenta ceva autentic, însă mereu acelaşi lucru. În unele momente seninătatea încrederii ei că reprezintă cu adevărat ceva autentic îmi dădea senzaţia unei apăsări. Toate relaţiile ei, ca şi ale soţului ei, cu mine, aveau ca substrat ideea că eu eram norocosul. Între timp, mă pomenii încercînd să inventez tipuri care se apropiau de al ei, în loc să determin tipul ei să se transforme — în felul abil care nu-i era cu neputinţă bietei domnişoare Churm, de pildă. Oricum o aranjam şi orice precauţii luam, ea reieşea de fiecare dată în ilustraţiile mele prea înaltă — punîndu-mă în situaţia delicată de a fi înfăţişat o femeie fascinantă de doi metri înălţime, ceea ce, poate din respect pentru statura-mi

cu mult mai zgîrcită în centimetri, era departe de concepţia mea despre o femeie frumoasă.

Situaţia se prezenta şi mai rău cu maiorul — nici o strădanie nu-l putea comprima. astfel că deveni util numai pentru reprezentarea uriaşilor vînjoşi. Eu adoram varietatea şi anvergura, îndrăgeam fortuitul uman, nota ilustrativă ; voiam să caracterizez îndeaproape, şi tot ce uram mai mult pe lume era să fiu dominat de un tip. Mă certasem cu unii dintre prietenii mei pe tema asta, rupsesem relaţiile cu ei pentru că susţineau că *trebuie* să fii dominat de un tip, şi că, atunci cînd tipul are înalte calităţi estetice (ca probă Rafael şi Leonardo), servitudinea nu înseamnă decît un cîştig. Eu nu eram nici Leonardo, nici Rafael ; poate că eram doar un tînăr investigator modern încrezut, dar socoteam că orice merita să fie jertfit mai curînd decît personalitatea. Cînd afirmau că respectivul tip obsedant putea foarte uşor să însemne personalitate. eu le dădeam riposta, poate superficială : „A cui ?" Nu putea fi a tuturor, ar fi sfîrşit prin a nu mai fi a nimănui.

După ce am desenat-o pe doamna Monarch de vreo zece ori am înţeles mai bine ca înainte că valoarea unui model ca domnişoara Churm consta tocmai în faptul că nu avea o pecete categorică, desigur în asociere cu celălalt fapt, anume că era înzestrată cu un ciudat şi inexplicabil talent de imitaţie. Înfăţişarea ei obişnuită semăna cu o cortină pe care o putea ridica la cerere pentru o magistrală reprezentaţie. Reprezentaţia era o simplă sugestie ; dar era ca o şoaptă la urechea înţeleptului, o sugestie vie şi drăgălaşă. Uneori chiar prea insipid drăgălaşă, aveam impresia, deşi ea însăşi era urîţică ; îi aduceam imputarea că imaginile desenate după ea erau monoton (*bêtement* [1], cum spuneam) de graţioase. Nimic n-o înfuria

---

[1] În mod stupid (fr.).

mai tare ; îşi făcea un punct de mîndrie din convingerea că putea să pozeze pentru personaje care nu aveau nimic comun unele cu altele. În asemenea momente mă acuza că-i stric „riputaţia".

Entitatea aceasta ciudată care se chema domnişoara Churm a suferit o diminuare a importanţei ei de pe urma vizitelor repetate ale noilor mei prieteni. Fata era cerută peste tot, nu ducea lipsă niciodată de angajamente, astfel că n-aveam de ce să-mi fac scrupule amînînd-o din cînd în cînd pentru a-i supune la probe în tihnă pe cei doi. La început a fost, desigur, amuzant să înfăţişez ceva autentic — mă distra să desenez pantalonii maiorului. Erau, fără doar şi poate, ceva autentic, chiar dacă pe hîrtie apăreau enormi. Mă amuza să schiţez părul negru al soţiei sale (era aranjat într-o ordine atît de matematică !), şi acea anumită încordare „şic" a corsetului ei bine strîns. Se preta mai ales la poziţiile în care faţa era oarecum întoarsă, ori estompată ; îmi oferea din belşug vederi din spate şi *profils perdus*[1] de adevărată „lady". Cînd stătea dreaptă lua în chip firesc una din atitudinile în care pictorii de curte înfăţişează regine şi prinţese ; încît m-am pomenit întrebîndu-mă dacă nu cumva, spre a scoate în evidenţă aceste talente, n-aş putea să-l determin pe redactorul-şef de la *Cheapside* să publice un roman cu adevărat regal, *O poveste de la Buckingham Palace.* Uneori, însă, aspectul autentic şi simularea veneau în contact ; înţelegînd prin aceasta că domnişoara Churm, prezentîndu-se la ora fixată sau trecînd pentru a stabili o oră în zilele cînd aveam mult de lucru, îi întîlnea pe invidioşii ei rivali. Întîmpinarea nu venea din partea lor, deoarece ei n-o băgau în seamă mai mult decît dacă ar fi fost o slujnică ; nu în mod intenţionat din trufie, ci numai fiindcă deocamdată nu ştiau să fraternizeze ca profesionişti, cum bănuiam că le-ar fi plăcut, sau cel puţin maiorului i-ar fi plăcut. Nu putea vorbi cu ea despre omnibuz — ei mergeau întotdeauna pe

[1] Profiluri şterse, nedefinite (fr.).

jos ; şi nu ştiau ce altceva să încerce — pe fată n-o interesau trenurile bune sau bordo-ul ieftin. Afară de asta, trebuie să fi simţit ei — în aer — că ea se desfăta pe socoteala lor, ironizîndu-le în secret priceperea la toate. Nu era ființa care să-şi ascundă scepticismul dacă se ivea prilejul să şi-l arate. La rîndul ei doamna Monarch n-o considera îngrijită ; căci atunci de ce şi-a dat osteneala să-i spună (pentru doamna Monarch însemna o derogare de la bunele maniere) că nu-i plăceau femeile murdare.

Într-o zi cînd se întîmplă ca fata să fie de faţă împreună cu ceilalţi doi (cînd îi era comod, ea trecea uneori chiar pentru o mică şuetă), o rugai să fie gentilă şi să-mi dea o mînă de ajutor la pregătitul ceaiului — un serviciu ce-i era familiar, întrucît eu, trăind într-un mod restrîns, cu slabe resurse de personal casnic, îl ceream deseori din partea modelelor mele. Le plăcea să-mi mînuiască vesela, să întrerupă şedinţele de poză, uneori să spargă cănile de porţelan — asta le dădea sentimentul unei vieţi de boem. Data următoare cînd am văzut-o pe domnişoara Churm după incidentul cu ceaiul, m-a umplut de uimire făcîndu-mi o scenă pe acel motiv — mă acuza că voisem s-o umilesc. În momentul cu pricina nu păruse că ia chestiunea drept o ofensă, ci se arătase îndatoritoare şi amuzantă, delectîndu-se cu comedia de a o întreba pe doamna Monarch, care şedea absentă şi tăcută, dacă doreşte frişcă şi zahăr, şi strecurînd o afectare exagerată în tonul interogativ. Se silise să dea intonaţii pretenţioase, ca şi cum ar fi dorit să treacă drept o autentică doamnă din înalta societate ; pînă cînd mi-a fost teamă că vizitatorii mei se vor simţi ijgniţi.

O, dar ei erau hotărîţi să nu ia aere jignite ; şi mişcătoarea lor răbdare indica în ce măsură se găseau la ananghie. Şedeau cîte o oră, fără să se plîngă, pînă cînd eram dispus să-i utilizez ; reveneau mizînd pe şansa că voi avea nevoie de ei şi plecau senini dacă nu era cazul. De obicei îi conduceam pînă la uşă ca să văd în ce impunătoare or-

dine se retrăgeau. Am încercat să le găsesc alte angajamente — i-am prezentat cîtorva colegi de breaslă. Dar nu „se lipeau“ nicăieri, pentru motive pe care le puteam înțelege, și îmi dădeam seama, cu oarecare neliniște, că după asemenea dezamăgiri cădeau în spinarea mea cu și mai mare greutate. Îmi făceau onoarea să considere că eu, mai mult decît toți, eram artistul genului *lor* de făpturi omenești. Ei nu erau destul de pitorești pentru un pictor, iar pe vremea aceea nu lucrau în alb și negru prea mulți artiști vrednici de luat în seamă. Afară de asta, nu pierdeau din vedere lucrarea importantă de care le vorbisem — în sinea lor își puseseră la inimă să-mi furnizeze substanța adevărată pentru latura picturală a reabilitării eminentului nostru romancier. Știau că, pentru o astfel de tentativă, nu-mi trebuiau efecte obținute prin costumație, n-aveam nevoie de zorzoanele învechite ale unor vremuri apuse, că era o situație în care totul se va prezenta sub aspect contemporan, satiric și după toate presupunerile, monden. Dacă puteam să lucrez după ei în acest scop, viitorul le era asigurat, pentru că munca avea să fie, bineînțeles, îndelungată și ocupația lor, constantă.

Într-o zi doamna Monarch veni fără soțul ei — îi explică absența printr-o obligație de a se duce în City. Pe cînd îmi poza cu obișnuita rigiditate și dorință de a-mi fi pe plac, se auzi în ușă o bătaie pe care o recunoscui numaidecit drept apelul discret al unui model în șomaj. Urmă intrarea în atelier a unui tînăr pe care îl identificai ușor după înfățișare ca străin și care se dovedi într-adevăr a fi italian, neștiind alt cuvînt englezesc afară de numele meu, ce părea să le includă pe toate celelalte în felul cum îl rostea el. Pe atunci nu-i vizitasem țara, nici nu-i posedam limba ; dar cum nu era atît de slab înzestrat de la natură — care italian este ? — încît să se bizuie numai pe organul vorbirii ca să se exprime, îmi comunică printr-o mimică familiară, dar mlădioasă, că se afla exact în căutarea slujbei cu care se îndeletnicea doamna din fața mea.

La început nu mi-a făcut nici o impresie și, în timp ce continuam să schițez, scoteam sunete aspre de descurajare și concediere. El nu părăsi, totuși, terenul, fără să mă supere cu insistența lui, dar cu o fidelitate mută, de cîine, în ochi, care echivala cu o nevinovată neobrăzare — comportarea unui servitor devotat (parcă era în casă de ani de zile), bănuit pe nedrept. Deodată văzui că însăși acea atitudine și expresie ofereau o imagine, și atunci îi spusei să șeadă jos și să aștepte pînă cînd voi fi liber. Întruchipă un nou portret în felul cum mi se supuse, și observai, în timp ce lucram, că se succedau mereu altele în felul cum se uita copleșit de mirare, cu capul dat pe spate, prin înaltul atelier. Parcă își făcea cruce în bazilica San Pietro. Nu isprăvisem încă și îmi spuneam în gînd : „Tipul ăsta o fi un vînzător de portocale falit, dar e o comoară".

Cînd doamna Monarch se retrase, el traversă încăperea ca săgeata spre a-i deschide ușa, rămînînd acolo cu privirea pierdută, pură, extatică, a tînărului Dante fermecat de tînăra Beatrice. Cum nu țineam, în asemenea situații, la fizionomia impenetrabilă a servitorului britanic, reflectai că avea aptitudini de om de serviciu (și îmi trebuia unul, dar nu-l puteam plăti numai pentru asta), ca și talente de model ; pe scurt mă hotărîi să-l adopt pe agerul aventurier, în cazul cînd consimțea să-mi slujească în această dublă calitate. Îmi primi cu bucurie oferta, și pînă la urmă hotărîrea mea pripită (căci nu știam nimic despre el) nu se întoarse împotriva mea. Se dovedi un oficiant înțelegător, deși cam nesistematic, dar posedînd un minunat *sentiment de la pose*[1]. Era un sentiment necultivat, instinctiv ; făcea parte din fericitul instinct care-l călăuzise la ușa mea și-l ajutase să-mi silabisească numele pe cartea de vizită fixată acolo. Nu avusese altă introducere la mine decît bănuiala, după forma înaltă a ferestrei mele

[1] Sentiment al atitudinii (fr.).

nordice, văzută din afară, că locuința era un atelier, și că într-un atelier se va găsi un artist. Pribegise în Anglia pentru a se îmbogăți, ca și alții peregrini, și se apucase, cu un partener și o cărucioară pe două roți, de negustoria ambulantă de înghețată. Înghețata se topise, și partenerul dispăruse odată cu ea. Tînărul purta niște pantaloni strîmți de culoare galbenă cu dungi roșietice, iar numele lui era Oronte. Avea chipul măsliniu, dar părul de culoare deschisă și cînd l-am îmbrăcat în niște haine vechi de-ale mele arăta ca un englez. Era la fel de bun pentru meseria de model ca și domnișoara Churm, care, la cerere, putea să arate ca o italiancă.

[illegible]

Mi s-a părut că am zărit pe fața doamnei Monarch o ușoară crispare cînd, revenind împreună cu soțul ei, l-a găsit pe Oronte instalat. Era lucru de mirare să fie nevoită să recunoască într-o fărîmă de *lazzarone* [1] un rival pentru magnificul ei maior. Ea a adulmecat primejdia cea dintîi, căci maiorul părea hazliu de inconștient. Dar Oronte ne servi ceaiul, încurcîndu-se zelos de nenumărate ori (nu mai văzuse niciodată o operație atît de bizară), și cred că ea mă privi cu ochi mai buni pentru faptul că aveam, în sfîrșit, „personal casnic". Se uitară amîndoi la cîteva desene pe care le făcusem după „personalul" meu și doamna Monarch insinuă că nu i-ar fi venit niciodată ideea că omul acela pozase pentru ele.

— Pe cînd schițele pe care le faceți după *noi*, arată întocmai ca noi, îmi aminti ea, zîmbind triumfătoare; iar eu recunoșteam în sinea mea că într-asta consta, de fapt, defectul lor.

Cînd îi desenam pe soții Monarch, nu eram în stare, pentru un motiv sau altul, să mă detașez de ei, să pătrund

---

[2] Cerșetor, zdrențăros (it.).

în personajul pe care voiam să-l reprezint ; şi nu aveam nici cea mai mică dorinţă ca modelul să poată fi descoperit în imaginea realizată. Cu domnişoara Churm nu se întîmpla niciodată acest lucru, iar doamna Monarch credea că, pe bună dreptate, o ascundeam fiindcă era vulgară ; în realitate fata îşi pierdea personalitatea numai pentru a renaşte pe planul superior al artei.

Între timp începusem să lucrez la *Rutland Ramsay*, primul roman din ampla serie proiectată ; adică realizasem vreo douăsprezece desene, unele cu ajutorul maiorului şi al soţiei sale, şi le expediasem spre aprobare. Convenţia mea cu editorii, cum am mai menţionat, stipula să mi se dea libertate — în acest anumit caz — să lucrez aşa cum vreau, încredinţîndu-mi-se întregul volum ; dar legătura mea cu restul seriei era numai condiţionată. Într-unele momente, sincer vorbind, mi se părea lesnicios să am la îndemînă „ceva autentic", deoarece eroii din *Rutland Ramsay* evocau în bună măsură expresia. După toate presupunerile erau acolo bărbaţi la fel de ţanţoşi ca maiorul şi femei cu o înfăţişare la fel de elegantă ca a doamnei Monarch. Se desfăşura enorm de multă viaţă la ţară în reşedinţe bogate — tratată, e drept, într-o formă rafinată, plină de fantezie, ironică, generalizată — şi aluziile la pantaloni bufanţi de sport şi fustanele scoţiene reveneau la tot pasul. Unele lucruri trebuiau să le stabilesc de la început ; ca de pildă înfăţişarea exactă a eroului principal, sau deosebitul aspect înfloritor al eroinei. Autorul îmi dădea, desigur, o sugestie, dar exista o margine de interpretare. I-am făcut pe soţii Monarch confidenţii mei, spunîndu-le ce aveam de gînd şi menţionînd dificultăţile şi alternativele care-mi stăteau în faţă. „O, luaţi-l pe *el !*" murmura dulce doamna Monarch privindu-şi soţul ; şi „Ce altceva mai bun decît soţia mea v-aţi putea dori ?" întreba maiorul, cu francheţea comodă care precumpănea acum între noi.

Nu eram obligat să răspund la propunerile lor — eram obligat doar să-mi plasez modelele. Neliniştit în cugetul meu, amînam, poate cu oarecare sfială, soluţia chestiunii. Cartea era o frescă bogată, cu multe personaje secundare, şi m-am descotorosit mai întîi de unele episoade în care nu apăreau eroul şi eroina principală. Odată stabilit tipul *acestora*, trebuia să-l păstrez — nu-l puteam face pe tînărul protagonist de doi metri într-un loc şi de un metru şaptezeci şi cinci într-altul. Înclinam, în general, pentru cea de-a doua înălţime, deşi maiorul îmi reamintea mereu că *el*, ca înfăţişare, arăta ca orice tînăr. E drept, aveam posibilitatea să-l pun la punct, utilizîndu-i silueta, aşa încît ar fi fost greu să i se detecteze vîrsta. Dar după vreo lună de cînd şedea la mine spontanul Oronte, şi după ce i-am dat a înţelege în mai multe rînduri că exuberanţa lui nativă putea să creeze curînd o barieră de neînvins în viitoarele noastre relaţii, am început să-i intuiesc aptitudinea de a întruchipa personaje principale. Nu avea decît un metru şaptezeci, dar centimetrii care lipseau erau latenţi. Am făcut probe cu el aproape în taină la început, fiindcă realmente mă temeam de sentinţa pe care celelalte modele ale mele aveau să şi-o dea asupra unei astfel de alegeri. Dacă o priveau pe domnişoara Churm ca un fel de cursă în care căzusem, ce vor gîndi despre reprezentarea unui protagonist educat în şcoli înalte printr-o persoană atît de depărtată de „lucrul autentic" ca acest vînzător ambulant italian ?

Dacă mă temeam întrucîtva de ei, asta nu se întîmpla pentru că mă terorizau, pentru că îşi consolidaseră în mod tiranic situaţia la mine în casă, ci din cauză că, în veritabilul patetism al manierelor lor demne şi cuviincioase, şi în misterios de constanta lor prospeţime vestimentară, contau pe mine la disperare. De aceea, m-am bucurat nespus cînd Jack Hawley s-a întors în ţară: îmi dădea întotdeauna sfaturi excelente. El personal picta prost, dar ştia să pună punctul pe i ca nimeni altul. Lip-

sise din Anglia timp de un an ; călătorise pe undeva — nu mai ţin minte unde — ca să-şi împrospăteze ochiul. Mă cam înspăimînta acest ochi critic al lui, însă eram prieteni vechi ; stătuse departe atîtea luni încît se strecurase în viaţa mea sentimentul unui vid. Nu mă mai ferisem de nici un proiectil în tot acest timp.

Venise înapoi cu ochi proaspeţi, dar cu aceeaşi bluză veche de lucru din catifea neagră, şi în prima seară pe care o petrecu în atelierul meu am stat de vorbă fumînd pînă la orele mici din noapte. El însuşi nu lucrase nimic, îşi formase numai ochiul ; astfel că terenul era liber pentru micile mele creaţii. Dori să vadă ce executasem pentru *Cheapside*, dar fu decepţionat de ceea ce i-am expus în faţă. Aceasta părea, în orice caz, sensul oftaturilor adînci, denotînd pătrundere, care-i ieşeau dintre buze, odată cu fumul ţigării, în timp ce şedea întins pe divanul larg, cu un picior îndoit sub el, privindu-mi ultimele desene.

— Ce-i cu tine ? l-am întrebat.

— Ce-i cu *tine* ?

— Nimic decît că sînt dezorientat.

— Chiar aşa şi eşti. Parcă te-ai zăpăcit la minte. Ce sens are marota asta nouă ?

Şi-mi azvîrli, cu vădită ireverenţă, o schiţă în care, întîmplător, înfăţişasem amîndouă modelele mele majestuoase. Îl întrebai dacă nu găsea că e bună, iar el îmi răspunse că, după părerea lui, era execrabilă, dat fiind genul de artă pe care i-l descrisesem întotdeauna ca idealul la care doream să ajung ; dar am lăsat să treacă observaţia, într-atît eram de nerăbdător să văd exact ceea ce voia să spună. Cele două figuri din imagine arătau uriaşe, însă presupuneam că nu la asta se gîndea, de vreme ce aş fi putut urmări anume proporţiile mari, el necunoscînd realitatea, nici caracteristica personajelor din roman. Am susţinut că lucram absolut în acelaşi fel ca ultima dată cînd mi-a făcut cinstea să mă laude.

— Ei bine, e undeva un mare bucluc, răspunse el; aşteaptă puţin şi-am să-l descopăr. Aşteptam cu încredere să-l descopere : altfel unde era ochiul proaspăt ? Dar în cele din urmă nu scoase nimic mai luminos decît: Nu ştiu, nu-mi place tipul tău de modele.

Era neconvingător, pentru un critic care nu consimţise niciodată să discute cu mine altceva decît problema execuţiei, direcţia tuşelor şi taina efectelor de valoare.

— În desenele la care te-ai uitat mi se pare că tipurile mele sînt foarte frumoase.

— Oh, nu merg.

— Am angajat două modele noi.

— Văd şi eu. *Ele* nu merg.

— Eşti absolut sigur ?

— Absolut, sînt idioate.

— Vrei să spui că *eu* sînt, fiindcă ar fi trebuit să ocolesc neajunsul ăsta.

— Nu e cu putinţă, cu asemenea oameni. Cine sînt ?

Îi explicai, atît cît era necesar, iar el proclamă neîndurător :

— *Ce sont des gens qu'il faut mettre à la porte.* [1]

— Nu i-ai văzut niciodată ; sînt extraordinar de cumsecade, obiectai eu compătimitor.

— Nu i-am văzut ? Păi tot ce-ai lucrat tu în ultima vreme e la pămînt din cauza lor. Mai mult nu-mi trebuie să văd.

— Nimeni dintre ceilalţi n-a avut ceva de zis ; cei de la *Cheapside* sînt mulţumiţi.

— Toţi ceilalţi sînt nişte cretini, iar cei de la *Cheapside* cei mai mari cretini dintre toţi. Lasă, n-ai să pretinzi că-ţi faci, în ziua de astăzi, mari iluzii despre public, şi mai ales despre editori şi redactori de reviste. Nu pentru *asemenea* animale lucrezi tu — ci pentru cei care cunosc, *coloro che sanno* ; aşa că mergi drept înainte pentru *mine,* dacă nu poţi pentru tine însuţi. E un anumit lucru pe care

[1] Sînt nişte oameni pe care trebuie să-i dai pe uşă afară (fr.).

l-ai căutat de la început, şi e un lucru foarte bun. Dar balivernele astea nu intră în sfera lui.

Cînd i-am vorbit mai tîrziu lui Hawley despre *Rutland Ramsay* şi eventualele romane succesive, mă anunţă că trebuia să-mi văd de vechiul drum dacă nu voiam să cad la fund. Pe scurt, glasul lui era un semnal de alarmă.

Am înregistrat avertismentul, însă nu mi-am dat prietenii pe uşă afară. Mă plictiseau destul de mult ; dar însuşi faptul că mă plictiseau mă punea în gardă să nu-i sacrific — dacă era ceva de făcut cu ei — unei simple iritări. Cînd mă întorc azi cu gîndul la faza aceea, am impresia că se infiltraseră în viaţa mea într-o măsură deloc neglijabilă. Îi am în faţa ochilor aflîndu-se mai toată vremea în atelier, aşezaţi lîngă perete, pe o banchetă veche de catifea pentru a nu-mi sta în cale, cu înfăţişarea unei perechi de curteni răbdători într-o anticameră regală. Sînt convins că, în cursul celor mai friguroase săptămîni ale iernii, nu părăseau terenul ca să facă economie de foc. Vestimentaţia lor nouă începea să-şi piardă lustrul, şi era cu neputinţă să nu încerci sentimentul că reprezentau un obiect de caritate. Cînd sosea domnişoara Churm, ei plecau, şi după ce am pornit cu nădejde lucrul la *Rutland Ramsay* domnişoara Churm sosea destul de des. Găseau mijlocul să-mi comunice în mod tacit presupunerea lor că aveam nevoie de ea pentru personajele comune din carte, iar eu îi lăsam să-şi păstreze presupunerile de vreme ce încercaseră să studieze romanul — se găsea la dispoziţie în atelier — fără să descopere că nu se ocupa decît de cercurile înalte. Frunzăriseră paginile celui mai strălucit dintre romancierii noştri fără să descifreze prea multe pasaje. Îi mai luam, cînd şi cînd, pentru o şedinţă de poză, în ciuda avertismentului dat de Jack Hawley : va fi destul timp să-i concediez, dacă se va dovedi necesară concedierea, după ce va trece asprimea iernii. Hawley îi cunoscuse — îi întîlnise la mine, lîngă focul din cămin — şi îi găsise ridicoli. Aflînd că era pictor, au

încercat să stea de vorbă cu el, să-i demonstreze și lui că ei reprezentau „ceva autentic" ; dar el privise către ei, de la celălalt capăt al spațioasei încăperi, ca şi cum s-ar fi aflat la mari depărtări ; pentru el, ei însemnau un compendiu al tuturor elementelor cu care nu era de acord în sistemul social al țării sale. Indivizi ca aceştia, numai convenție și piele de lac, cu exclamații care întrerupeau conversația, nu aveau ce căuta în atelierul unui artist plastic. Atelierul unui artist e un loc în care înveți să vezi, şi cum poți vedea prin două culcuşuri de puf ?

Principalul inconvenient pe care-l suferearn de pe urma lor era faptul că, la început, mă sfiam să-i las să descopere că abilul meu slujitor începuse să-mi pozeze pentru *Rutland Ramsay*. Știau că fusesem pînă într-atît de excentric (erau pregătiți acum să accepte originalitățile artiștilor) încît să culeg de pe stradă un vagabond străin, cînd aș fi putut angaja o persoană cu favoriți și scrisori de recomandare ; dar a mai trecut o vreme pînă au aflat la ce nivel înalt situam înzestrările italianului. Nu odată l-au găsit pozîndu-mi, dar nu aveau nici cea mai mică îndoială că-l schițam ca flașnetar. Diverse lucruri nu le bănuiau cîtuși de puțin, unul dintre ele fiind acela că, pentru o scenă de senzație din roman, în care apărea un lacheu, mi-a dat prin gînd să-l folosesc pe maiorul Monarch în rolul omului de serviciu. Amînam mereu ; nu-mi venea bine să-i cer să îmbrace livreaua — lăsînd la o parte dificultatea de a găsi o livrea pe măsura lui. În cele din urmă, într-o zi spre sfîrșitul iernii, pe cînd lucram după dispreţuitul Oronte (îți prindea ideea într-o clipă), și eram cuprins de ardoarea sentimentului că „merg drept înainte", intrară amîndoi, maiorul şi soția lui, cu rîsul lor monden, fără motiv (aveau din ce în ce mai rar motive de rîs), ca niște vizitatori la o vilă luxoasă de țară — mereu îmi evocau asemenea scene — care au străbătut parcul într-o plimbare după slujba de la biserică şi au fost reținuți apoi la masa de prînz. Prînzul trecuse, dar puteau rămîne la

ceai — știam că nu le strica. Eram în plină dispoziție de lucru, însă, și nu puteam să îngădui să mi se stingă ardoarea, să las schița să aștepte, în timp ce lumina zilei scădea, pentru ca modelul meu să pregătească ceaiul. De aceea o întrebai pe doamna Monarch dacă nu se supăra să-l servească ea însăși — rugăminte care, pentru o clipă, îi aduse tot sîngele în față. Întoarse privirea o secundă spre soțul ei și un semnal mut telegrafic trecu de la unul la altul. Ideea absurdă le pieri într-o clipă ; vesela lui șiretenie îi puse capăt. Departe de a resimți milă pentru mîndria lor rănită, trebuie să adaug, am fost îndemnat să le dau o lecție cît mai completă cu putință. Dînd zor împreună, au scos cănile și farfuriorele și au pus la fiert ceainicul cu apă. Știam că au sentimentul că-mi servesc servitorul, de aceea, cînd ceaiul fu gata, spusei :

— Dați-i și lui o cană, vă rog, e obosit.

Doamna Monarch îi aduse ceaiul la locul unde se afla, iar el luă cana ca și cum ar fi fost un gentleman invitat, strîngîndu-și clacul cu cotul lipit de corp.

Atunci mi-a trecut prin minte că ea făcuse pentru mine un efort considerabil — îl făcuse cu o anumită noblețe — și îi datoram o compensație. De fiecare dată cînd am văzut-o după asta m-am întrebat care putea fi compensația. Nu era cu putință să continui pe un drum greșit ca să le fac lor plăcere. O, se situa într-adevăr pe o pistă falsă genul de schițe pentru care pozau ei — Hawley nu mai era singurul care să mi-o spună. Trimisesem un mare număr de desene executate pentru *Rutland Ramsay,* și am primit un avertisment mai categoric la subiect decît al lui Hawley. Consilierul artistic al editurii pentru care lucram era de părere că multe dintre ilustrațiile prezentate de mine nu corespundeau așteptărilor. Majoritatea acelor ilustrații înfățișau subiecte pentru care pozaseră soții Monarch. Fără a intra în amănunte întrebîndu-i la *ce* se așteptaseră, mi-am dat seama că în felul acesta nu voi obține comanda pentru celelalte cărți. M-am năpustit cu dispe-

rare asupra serviciilor domnişoarei Churm, punînd-o la toate încercările. Pe Oronte nu numai că l-am adaptat făţiş ca erou principal, dar într-o dimineaţă cînd maiorul a trecut pe la mine ca să vadă dacă nu am nevoie de el spre a finisa un personaj pentru *Cheapside*, personaj pentru care începuse să pozeze cu o săptămînă înainte, i-am spus că m-am răzgîndit — voi face desenul după omul meu de serviciu. La vorbele mele maiorul s-a făcut alb la faţă şi a rămas cu ochii la mine :

— El reprezintă concepţia dumneavoastră despre un gentleman englez ? mă întrebă.

Eram dezamăgit, nervos, doream să-mi iasă bine lucrarea : aşa încît i-am răspuns iritat :

— O, stimate domnule maior, nu mă pot ruina de hatîrul dumitale !

Mai rămase o clipă ; apoi, fără un cuvînt, părăsi atelierul. Răsuflai adînc cînd îl văzui plecat, căci îmi spuneam că nu-l voi mai revedea niciodată. Nu-i mărturisisem clar că mă aflam în pericol să fiu respins, dar eram supărat că nu presimţise catastrofa din aer, că nu pătrunsese odată cu mine morala infructuoasei noastre colaborări, lecţia că, în iluzoria atmosferă a artei, pînă şi cea mai înaltă respectibilitate poate fi nemulţumitoare în privinţa calităţii plastice.

Nu le datoram bani prietenilor mei, şi totuşi i-am revăzut. Au reapărut împreună, trei zile mai tîrziu şi, date fiind împrejurările, era ceva tragic în acel fapt. Asta îmi dovedea că nu puteam găsi nimic altceva de făcut în viaţă. Discutaseră chestiunea pe larg între ei, în cadrul unui deprimat schimb de păreri — analizaseră vestea rea că nu aveau să participe la importanta serie de ilustraţii. Dacă nu-mi erau utili nici pentru *Cheapside*, funcţia lor părea greu de determinat şi, la început, n-am putut să apreciez decît că veniseră, în spiritul iertării şi al demnităţii, să-şi ia un ultim rămas bun. Mă bucuram în sinea mea că nu aveam prea mult răgaz pentru o scenă ; căci îmi plasasem

celelalte două modele împreună, într-un episod din roman, și mă străduiam din răsputeri să execut un desen care speram să-mi aducă faimă. Îmi fusese sugerat de un pasaj în care Rutland Ramsay, trăgîndu-și un scaun lîngă taburetul de pian al Artemisiei, îi spune lucruri nemaiauzite în timp ce ea, cu degetele pe clape, descifrează o bucată evident dificilă. O mai schițasem și altădată pe domnișoara Churm la pian — era o atitudine în care știa să pună o deosebită grație poetică. Voiam ca ambele portrete să se armonizeze intens în imagine, iar tînărul italian îmi înțelesese perfect concepția. Cuplul se afla înaintea mea, plin de viață, pianul fusese tras spre mijlocul atelierului ; era un tablou fermecător, îmbinînd tinerețea cu șoapta dragostei, nu-mi rămînea decît să-l prind și să-l fixez pe hîrtie. Vizitatorii mei stăteau în picioare privind cum lucrez, iar eu mă arătam prietenos întorcînd capul peste umăr spre ei.

Nu reacționau în nici un fel, dar eu eram obișnuit cu o tovărășie tăcută și-mi continuam schița, doar întrucîtva nedumerit (și totuși înviorat de sentimentul că *asta* însemna, oricum, soluția ideală) că nu scăpasem de ei. Curînd am auzit vocea plăcută a doamnei Monarch lîngă mine, sau mai bine zis deasupra mea :

— Mi-ar place dacă ar avea părul ceva mai bine aranjat. Am ridicat privirea — se uita cu o ciudată fixitate la domnișoara Churm, care-i întorcea spatele. Îmi dați voie, doar un mic retuș ? continuă ea — întrebare care, pe moment, mă făcu să sar după scaun, cu teama instinctivă ca nu cumva să-i aducă vreun prejudiciu fetei.

Dar ea mă liniști cu o scurtă privire, pe care n-am s-o uit — mărturisesc că aș fi vrut să fiu în stare să pictez o asemenea expresie — și se apropie o clipă de modelul meu. Îi vorbi cu blîndețe, punîndu-i mîna pe umăr și aplecîndu-se spre ea ; și cînd fata, înțelegînd despre ce era vorba, încuviință recunoscătoare, îi potrivi buclele aspre din cîteva mișcări dibace, în așa fel încît capul domnișoarei Churm arăta acum de două ori mai plin de farmec.

A fost unul dintre cele mai eroice servicii personale la care am asistat în viaţă. Apoi doamna Monarch se îndepărtă cu un oftat abia auzit şi, uitîndu-se împrejurul ei, parcă în căutarea unui lucru de făcut, se plecă pînă la podea cu nobilă umilinţă şi adună o cîrpă murdară care îmi căzuse din cutia cu vopsele.

Între timp maiorul căutase şi el ceva de făcut şi, ajungînd pînă la capătul celălalt al atelierului, îmi găsi vasele de la micul dejun uitate acolo, nestrînse.

— Ia spuneţi, n-aş putea fi de ajutor aici ? strigă spre mine, cu un tremur al vocii pe care nu şi-l putu stăpîni. Consimţii cu un rîs cam stingherit, mă tem, şi în următoarele zece minute, în timp ce lucram, auzii zdrăngănitul lin al porţelanului şi zornăitul uşor al linguriţelor şi paharelor. Doamna Monarch îşi ajută soţul — mi-au spălat toate vasele şi le-au pus la loc. Dispărură apoi în micul meu oficiu, şi am constatat după aceea că-mi frecaseră cuţitele şi modestul meu stoc de farfurii şi platouri căpătase un lustru fără precedent. Cînd mi se lumină în minte latenta elocvenţă a ceea ce făceau, mărturisesc că liniile desenului mi-au devenit neclare, imaginea mi se învîrtea înaintea ochilor. Îşi acceptaseră eşecul, însă nu-şi puteau accepta soarta. Îşi clătinaseră capetele consternaţi, în faţa legii crude şi perfide în virtutea căruia „lucrul autentic" putea fi cu mult mai puţin preţios decît cel neautentic; dar nu voiau să moară de foame. Dacă oamenii de serviciu îmi slujeau drept model, modelele îmi puteau sluji drept ajutoare casnice. Vor răsturna rolurile — ceilalţi vor poza ca doamne şi gentlemani din lumea bună, iar ei vor îndeplini treburile. Se vor găsi tot în atelier — vedeai la ei un apel mut, plin de rîvnă, să nu-i dau afară. „Acceptă-ne, parcă spuneau, vom face *orice.*"

Cînd toate acestea îmi licăriră înainte, îmi pieri întregul *afflatus* [1], creionul îmi alunecă din mînă. Şedinţa de

[1] Suflu, inspiraţie (lat.).

poză era ratată şi îi concediai pe cei doi tineri, care, în chip vădit, erau şi ei dezorientaţi, cuprinşi de uimire. Rămas singur cu maiorul şi soţia lui, am petrecut cîteva momente penibile. El își rezumă rugămintea într-o singură frază :

— Ştiţi ce, lăsaţi-ne pe *noi* să vă servim, nu se poate ?

Îmi era peste putinţă să suport — mi se părea groaznic să-i văd vărsîndu-mi lăturile ; dar m-am prefăcut că pot, ca să le fac plăcerea, timp de vreo săptămînă. Pe urmă le-am dat o sumă de bani ca să dispară din viaţa mea ; și nu i-am mai revăzut niciodată. Am obţinut comanda pentru celelalte volume, dar prietenul meu Hawley repetă că maiorul şi doamna Monarch mi-au pricinuit un rău permanent, că mi-au imprimat un manierism de mîna a doua. Dacă o fi adevărat, îmi pare bine că am plătit preţul — pentru amintirea lăsată.

BANCA DEZOLĂRII

1

De fapt, după impresia lui, ea îi adusese la cunoştinţă somaţia, oribila, brutala, vulgara ameninţare, chiar în cursul ultimei, dezgustătoarei lor convorbiri, cînd el socotise mai nimerit să nu scoată în evidenţă problema, în pofida a tot ce-i rămăsese ca bărbăţie sau încredere — încredere în ceea ce ar fi numit bucuros, în termeni mai agresivi, poziţia lui tare. Dar de astădată nu mai putea fi vorba să nu înţeleagă, sau să simuleze că nu pricepe ; urîtele, groaznicele cuvinte, proferate necruţător de buzele ei, evocau parcă gestul prin care ea şi-ar fi vîrît degetele în buzunar ca să scoată de-acolo monstruosul obiect ce-i putea servi mai bine drept — cum s-o numească ? — mănuşa sfidării.

— Dacă nu am din partea ta cu totul alt răspuns în viitoarele trei zile, voi da chestiunea pe mîna avocatului meu, pe care, dacă vrei să ştii, l-am şi consultat. Deschid o acţiune pentru „abuz de încredere“ împotriva ta, Herbert Dodd, aşa cum mă cheamă pe mine Kate Cookham.

Asta era situaţia, prezentată sincer şi fără înconjur, totuşi avea sentimentul că putea să afirme în ceea ce-l privea, odată ce luase naştere conflictul sau chiar de pe

cînd începuse a se ivi, că tocmai asta aprinsese în el, ca și cum însăși Kate ar fi învîrtit un comutator electric, lumina cea mai clară asupra dreptății lui cum nu se poate mai autentice. Asta era *ea,* în toată grosolănia nedelicateții ei înnăscute, în tot excesul ei specific de voință, ca și în lipsa ei de scrupule ; și tocmai femeia asta, capabilă de o asemenea amenințare mîrșavă, în clipa cînd o intuiție mai ascuțită despre firea ei îl îndemnase să devină mult mai reținut, îi găsea acum o vină din faptul că nu dorea să-și lege viața de a ei. Lucrul respingător și violent era realitatea lipsită de orice echivoc a scopului urmărit de ea ; își gîndise cu dibăcie cazul juridic ; îi măsurase detestabilele, specioasele șanse în fața instanței ; obținuse, putea fi sigur, cele mai bune consultații juridice de care puteai dispune în întreaga localitate Properley, unde exista întotdeauna o promptitudine de prima clasă pentru lucruri de mîna a patra ; într-un cuvînt faptul că ea îi va intenta un proces apărea cu dezgustătoare certitudine. Pe deasupra, era ageră la minte și iscusită ; cum, altminteri, numai cu calitățile ei fizice atît de limitate, l-ar fi ademenit ? Nu putea închide ochii asupra adevărului foarte probabil că, dacă ar încerca, ea ar cîștiga procesul. *Știa* ea că așa ar fi — cu precizie ; și siguranța ei devenea astfel însăși dovada cruzimii ce-i era proprie. Faptul că pretinsese că-l iubește nu însemna relativ nimic ; și alte femei pretinseseră și chiar făcuseră acest lucru ; dar că susținuse enormitatea că el a putut fi sănătos la minte, teafăr și binecuvîntat de ceruri iubind-o pe *ea,* o creatură în stare să adulmece miasmele tribunalului — revendicări de daune, minciuni sfruntate și săruturi dezvăluite în public, scrisori de dragoste citite printre hohote de rîs fără nici o rușine, ca un tonic incomparabil al pornirilor ei vrăjmașe, ca un stimulent fetid al manevrelor ei judiciare — asta era ceea ce îl situa pe el atît de admirabil de partea dreptății. Ceea ce

făcea din el un om corect, își spunea în sinea lui, era sensul pe care îl putea avea, la o femeie fără șanse de a fi iubită, simpla imaginație a unei atari combinații. Cu adevărat, ce creier diabolic și ce fire îngrozitoare !

Pe de altă parte, din fericire, nu încăpea nici o îndoială că el avea putința să stea acum mai solid pe picioarele lui datorită unui fel mai perspicace de a judeca lucrurile. Avea să trăiască, după cît se părea, înfiorător de sîcîit, dezamăgit crunt, avea să ducă ceea ce lumea batjocoritoare va numi o viață abject demascată ; dar cel puțin va trăi salvat. Totuși, în ciuda sesizării acestui adevăr menit a-i destinde nervii, și cu toate că-i zvîrlise în față, odată cu multe alte obiecții și alegații de om scos din fire, că procesul cu care încerca să-l intimideze era vrednic de o birtășiță răzbunătoare — o teamă stînd la pîndă în el, prea adîncă pentru a-i recomanda simpla bravadă, îl făcea să pară că mai ține întredeschisă ușa unui compromis posibil, pînă cînd, cine știe cum, el ar putea schimba din nou tactica. Îi luase în rîs pretențiile emise, amenințarea, închipuirea ei că-l poate constrînge și tiraniza — „Ia te uită, ce manieră de a trezi la viață o dragoste stinsă !" — totuși instinctul lui îl conducea întruna, prudent dar neputincios, către cîștigarea timpului, chiar numai pentru a tremura și mai jalnic ; și îl cîștiga acum nedîndu-și în mod categoric ultimatumul că nu intenționează cîtuși de puțin să cadă la învoială. Nici prin gînd nu-i trecuse să cedeze, dar, fapt caracteristic pentru el, răsuflă mai ușurat trei, patru zile pentru că o lăsase sub impresia că poate are să consimtă. În același timp n-a putut să nu spună (ceea ce a provocat, ca replică, ultimul cuvînt din partea ei, cel asupra căruia s-au despărțit) : „Vrei să zici că tu însăți ai primi *de bună voie* să te măriți și să trăiești cu un bărbat pe care l-ai simți, odată faptul îndeplinit, că te vede tot timpul în lumina unei hidoase constrîngeri ?" „Nu te ocupa de asentimentul meu, răspunsese Kate ; știi de șase luni ce

înseamnă asta. Lasă-mi-l mie, asentimentul meu — am eu grijă de el ; şi vezi la ce concluzie ajungi în privinţa asentimentului tău.“

Avea să-şi amintească după aceea cum se întrebase dacă, întors tăcut spre ea, în timp ce odioasa ei luciditate domnea nestînjenită, chipul lui oglindise vreun strop din valul de ură care-i năvălea în inimă. Probabil deloc ; nici un chip omenesc nu *poate* să exprime o stare afectivă într-un grad atît de înalt ; şi mai ales frumosul lui chip de gentleman intelectual şi rafinat, cu un rol atît de hotărîtor — după propria ei mărturisire, nu odată repetată — asupra nemăsuratei pasiuni pe care o nutrise pentru el la început. „Sincer vorbind, ce ai prefera tu personal să fac, o întrebase el, totuşi, cu o intenţie de supremă ironie, să mă resemnez la o însurătoare mizeră cu tine, după o scenă ca asta, sau să-ţi las plăcerea drăgălaşei tale apariţii în instanţă ca să recoltezi garantata (de vreme ce aşa consideri) pradă a daunelor ? Nu vei fi, de fapt, teribil de dezamăgită cînd nu-ţi voi îngădui să smulgi de la mine nimic mai bun decît un biet inel modest de aur, de zece şilingi, şi restul nenorocitelor fleacuri pronunţate în faţa altarului, în cazul în care ne-am împăca ? Presupun, desigur, făcu el pe grozavul mai departe, că nu vei avea nici o clipă pretenţia ca eu — după actul profan — să-ţi dedic ţie întreaga mea viaţă.“

„E visul meu şi azi ca şi-nainte, Herbert Dodd, să mi-o dedic pe-a mea *ţie !* Aminteşte-ţi în ce mă priveşte că eu m-aş mulţumi cu asta, dragul meu, că planul meu este să obţin exact atîta de la tine, nici mai mult, nici mai puţin ! vorbise ea cu însufleţire ; adu-ţi aminte de asta în privinţa mea, Herbert Dodd ; adu-ţi aminte !“

Cu aceste cuvinte plecase, lăsîndu-l înfiorat de moarte. Poate că mai era în ele un ultim ecou de rugăminte sau o manifestare de tandreţe încăpăţînată, insinuantă, oricît de absurde ar fi fost şi una şi alta ; dar, de ce n-am spune-o, faţa ei mare, nefardată, arsă de soare, lipsită de

atracție — mult prea mare în comparație cu capul, întocmai cum capul era prea mare în raport cu trupul, și cum pălăriile aveau un fel iritant de a părea că refuză să fie alese în concordanță cu oricare dintre dimensiunile ei — se înfățișa cam cu tot atîta expresie ca și vitrina magazinului lui cînd oblonul lat, opac, de pînză măslinie, era tras în jos. Își iubea vitrina împodobită cu mărfuri estetic etalate; avea gustul dispunerilor meșteșugite de obiecte și își însușise la perfecție vreo douăzeci de sisteme diferite de aranjare a cărților vechi și a gravurilor — „rarități de înaltă clasă" le numea modestul său catalog — cu care făcea comerț și pe care unchiul din partea mamei, David Geddes, i le lăsase „cu titlu de succesiune", cum îi plăcea lui să spună. Maică-sa, rămasă văduvă, izbutise să stoarcă totul — inventarul, firma cu vad bun, căsuța cam dărăpănată, situată pe o stradelă destul de modestă — de la onorabilul bătrîn, cu puțin înainte de moartea acestuia, în numele celui mai tînăr și mai vrednic de interes, cel „delicat" și cu gusturi literare, dintre cei cinci copii ai ei, împrăștiați și zbătîndu-se pentru existență. Știa să-și savureze cel mai estetic aranjament de vitrină, cu contraste și căutări de efecte, armonii și varietăți de tonuri, cu nuanțele stinse ale scoarțelor din piele sau pînză și notele de culoare vie anume studiate, întrerupte ici și colo de albul etichetelor cu prețuri desenate caligrafic, toate astea procurîndu-i prin ele înșile destulă satisfacție pentru a-l consola, aproape, că nu e nevoit să treacă mai des, în urma insistențelor vreunui client, la o alcătuire mai echilibrată. Dar suprafața mînjită de vremuri a prelatei coborîte, așa cum apărea în zilele de duminică și de sărbătoare, numai cu numele lui, „Herbert Dodd, succesor", pictat sub numele în scriere gotică al unchiului său, cu înflorituri gingașe, ca de peniță, acum complet demodate — această hidoasă mască, goală de expresie, care putea atît de ușor să fie luată drept masca eșecului, îi dădea întotdeauna, pentru nu știu ce motiv, un anumit fior.

Exact acelaşi gen de fior — analogia era completă — îi strecurase şi ultima privire adresată de Kate Cookham. Presupunea că atîţia alţii, ocupîndu-se de un comerţ fără cusur, sigur şi neîntrerupt, puteau să vadă o faţadă întreagă transformată astfel în spaţiu pustiu, şi să se gîndească doar la orele libere pe care le reprezenta un oblon tras. Numai că pentru a-l suporta cu nervii tari — iar Herbert Dodd, temperament cu precădere imaginativ, era înclinat către un nesfîrşit joc al fanteziei şi chiar al analizei bolnăvicioase — trebuia să te bucuri de o situaţie solidă, să simţi că ai resurse de încredere în tine de altă amploare decît avusese el pînă atunci. Nu pierduse niciodată prilejul, cînd trecea prin faţa vitrinei sale pe trotuarul opus al străzii, să *nu* guste plăcerea de a o cuprinde cu privirea pieziş, ca din întîmplare ; dar înspre oblonul tras nu arunca decît o ochire fugară, nu mai mult decît era obligat s-o facă. *Întotdeauna* îi evoca un sfîrşit definitiv, ca şi cum nu avea să se mai ridice niciodată. Mare şi gol de podoabe, cu numele lui parcă aţintindu-l din mijloc, îi oferea, în sinistra lui înfăţişare, un termen de comparaţie cu figura prevestitoare de rău a domnişoarei Cookham. Ea nu purta niciodată drăgălaşe voalete transparente, punctate cu buline, cum purta Nan Drury, iar cuvintele „Herbert Dodd" — lăsînd la o parte faptul că i le sunase în urechi de două-trei ori ca femeia cea rea şi obraznică dintr-una din melodramele despre înalta societate ce se jucau vara în pavilionul de la capătul digului, la Properley — îi reveneau în mod dizgraţios, permanent, pe buze. Era odioasă, despre asta nu încăpea nici o îndoială.

În seara aceea, însingurat în odaia din fund de deasupra magazinului, atît de puţin desluşea cum ar fi putut să acţioneze, încît, într-un moment de cumplită deznădejde, lăsă lacrimile să i se prelingă pe obraji. Faptul că ea adoptase o poziţie atît de neînchipuit de josnică, iată ce nu putea el ocoli cu gîndul. Amărăciunea cu-

pei lui izvora mai ales din naivitatea cu care se lăsase angajat într-o luptă dusă în astfel de condiții : prin folosirea de către ea a celui mai vulgar tip de proces înfățișat justiției — cel mai vulgar și mai ticălos, își repeta fără încetare, agățîndu-se ca de un sprijin moral de ideea de a atribui femeii ce-i inspira teamă tocmai cusurul de care el însuși, după ferma lui convingere, se ferise întotdeauna, cu toate dificultățile (căci, vai ! recunoștea dificultățile !). Știa ce reprezintă el personal, într-un domeniu de activitate destul de exploatat și deprimant — proprietarul, tînăr și slab, al unei vechi firme comerciale (care, odată cu trecerea anilor, mai mult decăzuse decît luase proporții), ocupîndu-se de cumpărarea și vînzarea cărților și stampelor de ocazie, avînd drept mohorît cuprins al vieții sale o stradă dosnică (în „vechiul oraș", din fericire) dintr-o stațiune balneară cu o lungă promenadă pe faleză, pe litoralul sudic. Dar se înflăcărase pentru toată cultura pe care izbutise să și-o însușească — clienții cultivați zăboveau deseori spre a prelungi conversația uneori și cîte o jumătate de oră, el avînd realmente senzația, aproape cu o mustrare de conștiință, că-i reține prin interesul prezentat de propriile lui remarci ; ceea ce însemna că era sădit în el un bun gust înnăscut (nu putea fi orb la acest lucru), pe care și-l formase singur, cultivîndu-l cu pasiune. Astfel, de cînd ținea minte, existaseră în jurul lui lucruri din pricina cărora suferise, pe cînd alții nu suferau ; și își păstrase suferința pentru el, în cea mai mare parte — de unde învățase, într-un fel, *cum* să sufere, și aproape să îndrăgească suferința.

De aceea, în orice caz, nu pierduse nici o clipă simțul anumitor diferențe, făcuse totul cu putință pentru a nu aluneca mai jos — drept care tot ce era vulgar se afla în afara liniei lui de conduită. Crezuse, timp de un număr de luni apăsătoare, ciudate, că manierele și tonul lui Kate Cookham intrau în categoria cea bună ; fusese edu-

catoare particulară — la copii mici — în două familii cît se poate de onorabile, iar acum dădea ore de literatură şi istorie pentru fete mai mari, care veneau însoţite uneori de mamele lor ; de fapt, intrînd într-o zi în magazin ca să-i cerceteze colecţia de manuale şcolare şi lungind, ca mulţi alţii, vizita de hatîrul evident al conversaţiei îl atrăsese în acea primă împrejurare prin latura ei intelectuală aparent pronunţată — ştia cerul că nici atunci prin cea fizică ! — pe care, cu abilitate, şi-o scosese în evidenţă pînă cînd îl prinsese în mreje dincolo de orice posibilităţi de a ieşi din încurcătură. Şi totul nu însemnase decît cea mai ieftină dintre capcane — întinsă peste o lăcomie neruşinată. Motivul, totuşi, pentru care se pierdea acum cu firea — pentru care, prăbuşit pe un scaun, lîngă masă, îşi alina pe braţele sprijinite neputincioasele, alarmatele suspine — era faptul că, de orice gen va fi fost capcana, îl ţinea ca în strînsoarea unor colţi ascuţiţi, ucigători, de oţel. Aici ajunsese — într-adevăr, aici ; singur în înserarea de vară arămiu-întunecată — întunecată prin ferestrele *lui* — vărsa nedomolite şiroaie de lacrimi. Nu avea cum să scape fără a pierde un braţ sau un picior. Singura întrebare rămînea care din ele să fie.

Înainte de a ieşi din casă, mai tîrziu — căci simţi, în cele din urmă, nevoia să ia puţin aer — trebui, totuşi, să încerce a înlătura de pe faţă şi de pe ochi, deasupra lavoarului, urmele trădătoare ale lipsei lui de tărie sufletească. Îşi puse la punct ţinuta ; cu care prilej, surprinzîndu-şi imaginea lovită de nenoroc, puţin cam spectrală, într-o veche oglindă înceţoşată, cunoscu din nou, ca într-o scăpărare, focul îndreptăţitului său resentiment. Cine putea să fie mai asigurat împotriva unui tratament grosolan, dacă nu un bărbat cu înfăţişarea lui netăgăduit elegantă, poate chiar puţin cam prea dichisită, sau „decadentă“, un adevărat tip de gentleman ? El nu mergea niciodată pînă acolo încît să se califice pe sine, exage-

rînd lucrurile, drept un gentleman ; dar ar fi susţinut împotriva oricui, cu sinceră convingere şi revendicînd parcă un mare avantaj, că, în ciuda predispoziţiei lui la un plîns facil, „semăna“ cu un gentleman; ceea ce era adevărat, dealtfel, din cîteva punte de vedere. Cu ce fel de „lady“ semăna, atunci, Kate Cookham, sau cum ar fi putut să treacă vreodată drept o doamnă, și, prin urmare, cum era cu putință să ai cu ea o legătură de ordin apropiat, personal — să te descotorosești de ea în mod corect, pe planul, singurul posibil, al egalităţii ? Se putea pomeni mutilat pe viaţă ; cu cît se gîndea mai mult, cu atît devenea mai încredințat că asta îl așteaptă. Dar sfîrși prin a vedea acest destin în lumina aproape răscumpărătoare a ideii că totul se întîmplase deoarece, în comparaţie cu alţii, el avea un fond ieşit din comun. Da, un om avînd poziţia lui socială nu-şi putea îngădui să împingă lucrul ăsta atît de departe — trebuia, mai curînd sau mai tîrziu, să atragă după sine ruina. Ce importanță avea ! el nu putea fi altfel. Bineînţeles că va cunoaște o suferinţă rară, rafinat de intensă — dar cînd nu suferise el cu rafinată intensitate ? Şi cum va trece el prin viaţă fără asta, indiferent la ce învoială ar cădea ? Nu era nici o mirare că o femeie de soiul lui Kate Cookham pusese atîta rîvnă ca să acapareze o asemenea raritate. Dreptatea ar cere ca o atare greșeală să fie plătită cu cel mai ridicat preţ — printr-o logică ce se găsea foarte departe de coșmarul că plata urma s-o facă el însuși.

2

În acest fel îi vorbise, desigur, şi lui Nan Drury — căci simţise nevoia frenetică, urgentă, să-i vorbească ; la gîndul că, de bine, de rău, poate va fi în stare să îndure toate astea împreună cu ea — în timp ce şedeau unul lîngă altul, atunci cînd le îngăduia răgazul și libertatea, pe

una dintre ultimele bănci din capătul vestic cel mai îndepărtat al nesfîrşitei promenade de lîngă ţărm. Nu oricine se plimba atît de departe, mai ales în acel sezon mort, singurul rest de animaţie — afară de gălăgioşii frecventatori gregari ai digului în zigzag care lumina la distanţă — păstrîndu-se pe însorita promenadă de pe faleză, acum, în miezul iernii. Nu oricui îi plăceau apusurile de soare (pe care le vedeai nemaipomenit de bine de-acolo) şi care constituiau cu deosebire punctul tare al orizontului coborît din Properley, „cel înţelegător", cum îi plăcea lui Herbert Dodd să-i spună — apusuri de care el fusese dintotdeauna un amator pasionat, cum descoperise că era şi Nan Drury ; ca să nu mai vorbim că observase cît de puţin îi mergeau la inimă domnişoarei Cookham. Pe această despotică parteneră o învăţase cît de cît să le remarce, cum o învăţase multe alte lucruri, dar asta era altă poveste ; pentru motivul că „sfîrşitul pămîntului" (să fim îngăduitori dacă şi-a cîştigat într-adevăr numele) fusese, şi trebuise să fie, din lipsa unor locuri de întîlnire mai izolate şi mai confortabile, decorul, în mare parte, a ceea ce denumea el perioada cînd îi făcea curte — sau, ca să ne exprimăm mai exact, perioada în care ea îi făcuse lui avansuri în chipul cel mai direct şi mai lipsit de jenă : după cum, de-aci înainte, în aceleaşi condiţii de austeritate, aceeaşi bancă îi putea îngădui să se bucure de momentele de consolare dăruite de frumoasa şi blînda Nan, cea cu suflet drăgăstos, căreia acum, în sfîrşit, după minunatul fel în care se ajutaseră reciproc să păstreze convenienţele, îi va arăta iubirea lui fără nici un fel de rezerve, într-o totală uitare de sine şi cu toată puterea sentimentului său, o iubire avîntată, nepăsătoare de urmări, un refugiu faţă de realitatea otrăvită.

Promenada portului de ambarcaţii, lungă de vreo cinci kilometri, pavată, luminată, mărginită de parcele transformate în grădini, oferind locuri de repaos şi adăpost,

renunţa în acel punct la mai mult sau mai puţin vestitele ei atracţii pentru a se întrerupe brusc ; şi o curbură înăuntru a prielnicului ţărm vestic forma un fel de golf, cuprins de un braţ larg, unde toată sluţenia dintre oraş şi ţinut rural, cu bordura neregulată a coastei în continuare, se transforma, pe măsură ce scăpăta soarele, în bogate înfloriri crepusculare de cenuşiu şi brun, şi un depărtat albastru — poate frumoasele coline din Hampshire. Acolo, cu Nan, în vara aceea ruinată din pricina supărării — după cumplita zi de mai — se lăsă în voia unei porniri spre intimitate cu un gen de femeie care, cel puţin, îi plăcea ; chiar dacă, după cum avea să înţeleagă, urma să rămînă flămînd după orice altceva care făcea viaţa posibilă. Acolo — ca şi în alte împrejurări fugare pe care le puteau prinde — începu Nan să-şi scoată, să-şi împăturească şi să-şi pună în buzunar drăguţa voaletă cu buline care o avantaja atît de mult ; ceea ce însemna parcă o consecinţă logică a faptului că el rupsese atît de furtunos cu altă femeie. Înlăturarea acelei stavile protectoare pentru ca un prieten ce inspira încredere să se asigure dacă nuanţele şi rotunjimile de piersică ale obrajilor suportau proba unei cercetări mai apropiate a frăgezimii lor, care să confirme simpla contemplare prin acea barieră — memorabila şi deplina cedare a acestei fracţiuni a farmecelor ei, ca să spunem astfel, a marcat o schimbare în situaţia celor doi şi totodată a consemnat desăvîrşitul respect al manierelor corecte păstrat de amîndoi atîta timp. Într-adevăr, după aceea, ei ar fi putut să pună o dată precisă pe momentul cînd au îmbrăţişat din plin libertatea şi fericirea de a avea de ţinut seamă, de aci înainte, de prea puţin altceva afară de neputinţa, sărăcia şi ruina lor ; ar fi putut data acest lucru din ceasul în care el i-a povestit deznodămîntul înnebunitor — la prima vedere — al celei de-a doua „scene violente", cea hotărîtoare, cu stăpîna soartei lui, cînd a trebuit să accepte solemn, şi vai ! atît de abject,

condiţiile crunte impuse ca preţ al eliberării. „Cădea la învoială“, ea, bestia haină, pentru „patru sute de sterline“, cu banii pe masă — pentru nici o leţcaie mai puţin nu renunţa la dreptul ei de a recurge la „proceduri judiciare“. Nu exista comisie în tot ţinutul care să nu-i acorde şase sute de sterline, bani gheaţă („O, ştia ea foarte bine cum stă, mulţumesc de sfat!“) şi putea să se considere norocos dacă scăpa nejupuit de piele. Asta era, deci, suma pentru care, în chip înjositor, ea renunţase la urmărirea judiciară — printr-o învoială pecetluită cu un ultim schimb de cuvinte.

„Unde oare, în numele unei ruini de-o viaţă, ai să *găseşti* astea patru sute ? strigase după el domnişoara Cookham, în timp ce el răsufla greu de parcă-l strîngea cineva de guler. Asta e treaba *dumitale*, şi credeam că te-ai gîndit cum faci înainte de a te hotărî la perifidia asta ticăloasă. Pe urmă, făcînd gura mică şi sclifosindu-se cu aere de fineţe îngrozitor de false, rosti perseverenta, dezgustătoarea concluzie : Bineînţeles — pot să ţi-o spun din nou — dacă te opui categoric la osteneala de a le căuta, ştii unde mă găseşti pe *mine*.“

„Mai bine mă las să mor de foame decît să mă apropii la un kilometru de tine !“ îşi descrisese Herbert „tandrul“ răspuns ; prin urmare asta era situaţia în care se aflau *ei*, credincioşi unul altuia, dar disperaţi — el şi Nan Drury, cea fără un sfanţ. Tatăl fetei, de la firma Drury & Dean, era — ca mult prea numeroşi alţi indivizi, ciudaţi şi neliniştiţi, care se iţeau după clienţi prin geamurile murdare ale unor birouri prăfoase — agent de vînzări imobiliare, expert, controlor şi licitator ; ea era cea mai drăguţă dintre cele şase surori, avînd şi doi fraţi, amîndoi nişte nepricepuţi ; dar, mulţumită felului în care principalul lor protector natural părea să lîncezească obosit sub acumularea atîtor greutăţi, nu prea se putea afirma în mod special sau categoric că trăiau. Prelungirea existenţei lor comune ţinea în mare măsură

de miracol chiar pentru ei înșiși, deși își luaseră obiceiul să nu schimbe între ei comentarii făr ă rost, sau cu prea multă nervozitate, despre situația asta, ba chiar, într-un fel, de la un an la altul, se deprinseseră cu ea. Îmbujorarea visătoare a lui Nan, cînd îi vorbea el, buzele-i generos despărțit,e lăsînd să se vadă dinții albi, pleoapele-i larg deschise spre a-și arăta ochii frumoși, toate evocînd parcă imaginea de ceară a fidelității care nu cunoaște critica, îi răcoreau lui Herbert febra neputinței ca și cum și-ar fi rezemat capul pe o pernă cu mătasea perfect întinsă. Avea Nan, e drept unele ticuri verbale și formule banalizate care îl iritau ca niște mici împungeri zgîriindu-l de sub neteda suprafață satinată ; dar plăcerea și nevoia de a o avea lîngă el erau independente de astfel de detalii și, netăgăduit, aproape determinate de prezența fericitelor, chiar dacă puțin cam stingherelor, bune maniere și instincte ce se înrudeau cu ale lui. Cu eleganța ei firească, marcată asupră-i ca prin imprimarea unei ștanțe, cu vaga și dezmoștenita ei grație și delicatețe individuală, care oriunde i-ar fi făcut pe toți să se întrebe cine era — nelipsindu-i, bineînțeles, pălăria, voalul, eșarfa de pene, umbrela cu mîner cochet și toate celelalte atribute, în sfîrșit, cu distincția trăsăturilor ei regulate, dăruite de natură, ea nu putea suporta vulgaritatea mai mult decît el însuși.

De aceea, în starea de tensiune în care se găsea, lui nu i se părea că are o importanță deosebită, de pildă, dacă ea raporta mereu, la nesfîrșit, o mulțime de lucruri la momentul cînd „intrase în viața lui", cum se exprima ea — singurul lui motiv de sfadă stăruitoare fiind acela că ea nu „intrase" cîtuși de puțin mai înainte ca el să fi luat hotărîrea deplină de a o elimina pe cealaltă prietenă. Ceea ce se înverșuna să-i explică metodica „ciocănitoare" era falsitatea față de ea însăși implicată în cunoașterea lor mai tîrzie ; pe cîtă vreme dreptul lui sacrosanct de a-și ține capul sus față de orice argument — față

de el însuși cel puțin — izvora din împrejurarea că ea nu reușea nicidecum să facă să corespundă datele. El nici nu auzise măcar de existența statornicei și frumoasei lui prietene (Nan se întorsese cu cîteva săptămîni în urmă, după doi ani petrecuți la aspra și insuportabila ei mătușă de la Swindon, acum decedată, iar înainte de absența aceasta fusese o puștoaică neluată în seamă) zile întregi, nenumărate, pe cinstea lui, după ce, de dragul libertății, coborîse steagul în semn de supunere prin acea primă scrisoare de batere în retragere — prețiosul document, adevărat deliciu pentru orice comisie de judecată britanică, în care firma de escroci a domnișoarei Cookham o instruise să identifice perspectiva unei averi. Felul în care tîlharii fuseseră tîlharii „ei" — parcă-i postase la spate din prima oară cînd începuse jocul ! — și felul în care „instrucțiunile" dădeau buzna, în ritm cu jocul, ca la comandă, impresionante, de parcă domnișoara ar fi sosit cu buzunarele doldora de asemenea hîrtii ! Data scrisorii, confruntată cu celelalte referiri din cuprinsul ei, și data primei delațiuni împotriva lui făcută de această domnișoară, momentul cînd a văzut-o coborînd din trenul de Brighton cu Bill Frankle, în ziua aceea cînd s-a dus el să facă scandal la biroul de mesagerii al gării pentru rătăcirea lăzii din Wales — acestea erau faptele pe care ar fi fost de-ajuns să le indice drept dovezi, după cum i le subliniase lui Nan Drury de nu știu cîte ori pînă acum. Dacă nu căuta prilej să le dea în vileag și față de alții — în instanță publică, după termenul juridic — asta îl privea pe el, sau în orice caz pe el și pe Nan.

Între timp, avea prea puțină însemnătate dacă pe banca lor, banca dezolării, toată vara aceea — și, putem adăuga, timp de multe veri ce aveau să vină, ca să nu mai vorbim de ierni, acolo ca și în alte părți — ea se lăsa antrenată de obiceiul ei naiv, nedibaci, de a nu-l contrazice suficient, ceea ce ducea la situația că adeseori îi tot trecea pe dinainte, cu prea multă complezență, inopor-

tune frînturi şi crîmpeie din propriile lui exclamaţii de tristeţe şi disperare. „Ei, sînt bucuroasă că mi-am găsit loc în viaţa ta, aşa cumplită cum este, oricum şi oricînd voi fi intrat în ea !" şi : „Sigur că mai bine te-ai lăsa să mori de foame — şi cam aşa se pare că vom face, nu? — decît s-o cumperi pe ea cu o dragoste falsă, dezgustătoare, nu-i aşa ?" şi : „Nu se poate spune că nu ţi-a făcut avansuri, în felul acela, mai înainte ca tu să-i acorzi măcar o privire ; e drept ? sau că nu i-ai arătat ce părere aveai despre ea, cînd nici nu te uitaseşi măcar la mine ; e drept şi asta ?" şi : „Da, cum altfel decît punîndu-ţi amanet pantofii din picioare ai să mai scoţi încă un şiling — *asta* ai vrea să ştii, sărmanul meu iubit, aşa e ?"

3

Creditoarea lui, în momentul cînd îi conveni astfel, îşi transferă teatrul de operaţii la Londra, în al cărui impenetrabil loc de acţiune se retrăsese ea însăşi ; iar procurarea de către el a primelor „două sute", în curs de cinci luni necăjite, exasperante, şi apoi a altor „şaptezeci", strînşi treptat, cu economii la sînge, după multe amînări şi sub şfichiul biciului epistolar, pocnit de avocatul londonez în nenorocita lui ureche, dîndu-i chiar impresia unui plescăit al limbii domnişoarei Cookham — aceste triste eforturi alcătuiau o căţărare pe un povîrniş abrupt, cu paşi înfipţi şi alunecări, cu genunchi zgîriaţi, cu apucări de smocuri lăturalnice de iarbă, bine prinse sau scăpate din mîini, după un sistem la care sărmana Nan ar fi putut să se adapteze în chip mai inteligent dacă ar fi semănat mai puţin cu o doamnă. Fără preget, ea readucea pe buzele lui tremurul scîrbit al întrebării : unde va mai găsi mereu interminabilul rest, multă vreme după ce, cu furie tăcută, el părăsise ideea vreunei continuări a plăţii — la început (se compătimise el, negru

de supărare) chiar cu riscul încă neeliminat al pătrunderii unei raze de „expunere“ în public. Acum nu-i mai păsa o iotă şi, ca dovadă, după ce izbutise cu preţul unor eforturi groaznice să verse suma de „două sute şi şaptezeci“, şi apoi pur şi simplu înapoiase fără s-o deschidă ultima scrisoare de rapel a importantei sale obligaţii, acest întîrziat dar real semnal de luptă, primul pe care îl riscase, n-a prilejuit — lucru vrednic de luat în seamă — nici o ripostă ; nimic nu s-a întîmplat, cel puţin, decît că l-a copleşit, dureros de tragic, întrebarea dacă nu cumva o demonstraţie exact identică din partea lui nu i-ar fi fost de folos într-o etapă anterioară.

În momentul de faţă putea, în orice caz, să-şi evalueze ruina — trei ipoteci copleşitoare asupra casei, magazinului, inventarului, şi pe deasupra sarcina dobînzilor, sub care comerţul său zăcea neînsufleţit la pămînt, fără forţa unei zvîcniri de protest, fără suflu pentru un geamăt rugător. Clienţii care zăboveau pentru desfătarea suplimentară a remarcilor lui savuroase din a căror discretă intercalare în conversaţie îşi făcuse o adevărată artă, ar fi fost răsplătiţi cu prisosinţă dacă vorbele sale de duh s-ar fi abătut, mai fără legătură cu subiectul, de la problema imediată a meritelor cutărui sau cutărui autor, sau a condiţiei unui volum sau altuia, către o răbufnire, pe ocolite, a complicaţiilor lui personale. Ajunsese să fie conştient în tot acest timp că îşi fixa clienţii cu o privire ciudat de absentă cînd încercau să se tocmească — nu ca înainte cu expresia ironică ce-i însoţea comentariul asupra umorului lor care întrecea măsura, ci cu aceea a unei capitulări de-a dreptul idiotizate ; ca şi cum ei s-ar fi înşelat amarnic presupunînd că, de hatîrul conversaţiei, el se putea considera solvabil prin diferenţa dintre şapte pence şi nouă pence. Cu luciditate urmărea cum i se întîmplă tot ce e mai regretabil şi mai de necrezut, ca într-o nesfîrşită prelungire a coşmarului său ; cu alte cuvinte se observa pe sine cum procedează cu cea

mai splendidă şi bogată incoerenţă la pregătirea binemeritatei sale catastrofe. Totul ajungea să i se pară *în egală măsură* parte integrantă din acea evoluţie — în totala desfidere a proporţiilor ; pînă şi, în cele din urmă, tăria de a rămîne indiferent, pe banca dezolării (unde fiecare episod succesiv al nenorocirii sale se decupa cu regularitate în negru, dar într-o siluetă absurdă, pe fondul roşu al apusului), faţă de frazele hotărît nefericite ale bietei Nan, care, de cele mai multe ori, nu mergeau deloc în pas cu anii sau cu schimbările, ci numai zornăiau ca boabele uscate de mazăre dintr-o zdrăngănitoare de copil, aceleaşi boabe mereu, fireşte, cîtă vreme nu crăpa cutia de pe urma uzurii sau a unui act de nervozitate din partea cuiva. Ele însemnau, sau mult timp însemnaseră, contribuţia ei la cea mai puţin profundă dintre cele două laturi ale intimităţii lor : latura intelectuală, aceea care nu consta din simpla ei pregătire pentru gestul lui de a o apuca de mijloc.

I-a fost dat, totuşi, să aibă momente, în primii ani, cînd atingea o coardă sensibilă în sufletul lui, deşi el ascundea stăruitor acest fapt — momente cînd, ca să fim drepţi cu ea, îi servea nu propriile lui cuvinte înţelepte, sau chiar absurde, reluate pînă la saţietate, ci un mic fruct amărui, cules proaspăt, contrar firii ei, de ea însăşi. „Mă mir, de vreme ce ea a consultat fără ruşine un avocat ca să te condamne, cum n-ai cerut şi tu, cît de puţin, un aviz juridic, înainte de a fi aşa de sigur că n-aveai nici o şansă. Poate că avocaţii *tăi* ţi-ar fi dat cu totul alte asigurări — *poate ;* ştii, arunc şi eu o vorbă." Ea „arunca o vorbă", cu toate astea repeta acel lucru, la început, cam odată la două săptămîni. Mai tîrziu, şi îndeosebi după căsătorie, ideea revenea mereu, spre eliminarea — avea impresia el — a aproape oricărui alt subiect ; într-adevăr, în cursul anilor celor mai dureroşi, cei trei ani în care pierduseră amîndoi copiii — lunga perioadă de sărăcie lucie sfîrşindu-se cu moartea ei — ea repeta acea

idee uneori de mai multe ori pe zi. Aşa şi-o amintea Herbert Dodd, după cum ţinea minte şi că răspunsul lui, cît timp ea nu învăţase încă să nu-l mai ia în seamă, îi era în chip statornic la îndemînă : „Ce-ar fi făcut, sau ar fi vrut să facă, oricare avocat decît să mă tîrască în oribila arenă publică — aşa se exprimase întotdeauna — pe care am avut măcar mîndria şi onoarea, unicul petec de demnitate acoperindu-mi goliciunea, s-o evit cu scîrbă ?“

Cu asta îndepărtase chestiunea în măsura în care îl interesa, şi cum între timp încetase să-l mai intereseze orice lucru de pe lume, menţionarea ei îşi pierduse de asemenea sensul în deşarta sporovăială a vieţii casnice. După moartea soţiei, în răstimpul anului de ucigătoare singurătate, cuvintele acelea i se redeşteptară în amintire — pentru că se simţea atunci, nu cu zece ani, ci cu douăzeci de ani mai vîrstnic. Ecoul acesta venea numai din pricina greutăţii inerte cu care se instalase povara datoriei lui — stăruinţei îndîrjite cu care se prelungea situaţia de sărăcie. În ciuda a tot ce venise şi se dusese, banca dezolării se afla tot acolo, după cum împurpurarea nemuritoare a cerului spre apus îşi anina mereu faldurile nesupuse pieirii. El nu plecase — totul îl părăsise, dar el însuşi nu fusese în stare să întoarcă spatele la nimic — iar acum, la sfîrşitul zilei de muncă în faţa unui birou murdar de la Uzina de gaz, de cele mai multe ori, cum orice anotimp în temperatul Properley convenea intenţiilor lui, se îndrepta încet spre „sfîrşitul pămîntului“ şi, prăbuşindu-se pe bancă, şedea acolo cîte un ceas, uitîndu-se lung înainte. S-ar fi putut ca în acele răstimpuri, cu ochii aţintiţi asupra mării verzi-cenuşii, să numere şi iar să numere mărgelele, mai toate măcinate de uzură, închipuind mătăniile suferinţei lui — care, pentru degetele amintirii şi reîntoarcerea semnelor de întrebare aveau aceleaşi întreruperi ale celor mici de către cele mari ce ar fi ajutat o îngînare pioasă în penumbra vreunei capele.

Dacă am spus despre el că, atunci cînd începuse să se îndrepte irevocabil spre afundarea totală, se urmărise pe sine, cu calmă luciditate, săvîrşind cu precizie şi ca nişte acte de neînlăturat, tocmai acele regretabile gesturi care-i contraziceau menţinerea pe linia de plutire, tot astfel, în momentul de faţă, am putea afirma că însuşi grotescul acestei vegheri îl ţinea cu ochii pironiţi asupra mării. Asemenea umbre de anotimpuri moarte era tot ce mai avea acum de privit — asemenea înţelesuri regăsea în trecut ca, de pildă, acela al zadarnicei conştiinţe deprimate ce-i însoţise actul de a se căsători. Îngăduise ca afundarea definitivă şi absolută să devină semnalul acestei hotărîri — un alt factor determinant, de importanţă minoră, mai mult sau mai puţin concomitent, fiind efectul nefavorabil asupra firmei Drury & Dean al dispariţiei brusce a domnului Dean cu o singură cutioară de conserve în care îndoise scrisoarea de credit a firmei. Pentru Herbert Dodd acesta fusese unicul model de comportare posibil — sau, în orice caz, lui i se păruse unicul. N-ar fi putut să nu se căsătorească, despre asta nu încăpea îndoială, după cum nu se putea să nu sufere situaţiile cele mai umilitoare şi lipsurile grele, şi tot astfel ar fi fost cu neputinţă ca soţia şi copiii lui să nu se stingă cu puţinul ce fusese în stare el să le hărăzească, sub presiunea cruntelor şi repetatelor momente de strîmtorare; dar părea o „ciudată aiureală", pentru gîndurile care îl împresurau acum, în singurătatea lui tîrzie, cum nu găsise mijlocul de a-şi asuma hotărît întreţinerea familiei pînă cînd ultima fărîmă din prăvălioara lui scundă, dar cu pretenţii, şi ultima iluzie de „proprietate" din vechea cochilie cu grinzi de lemn şi acoperiş de ţiglă ce-o adăpostea, n-au fost jertfite creditorilor grupaţi pe şase rînduri.

Desigur, în rîndul ciudăţeniilor intra şi faptul că, nici chiar la sfîrşitul celor doi sau trei ani în cursul cărora el îi „recunoscuse dreptatea", Kate Cookham, ghiftuită

de infamul tribut plătit de el, nu devenise obiectul vreunui asalt victorios fie din partea lui Bill Frankle. fie, după cîte putea el înțelege, a oricărui alt bărbat. Ea socotise mai cuviincios — îi putea acorda acest merit — să se smulgă ca persoană fizică din lumea lui, odată pentru totdeauna, de îndată ce începuse să se lase stors de bani cu regularitate ; și, oricărei îndeletniciri lucrative își va fi consacrat ea marile ei talente, la Londra sau în altă parte, curiozitatea lui în ceea ce o privea era la fel de rece ca și, cu timpul, furia inutilelor proteste în seama cărora îl lăsase ea la început. Își reamintea doar două ecouri directe despre ea în toți acești ani de amărăciune — amîndouă comunicate de Bill Frankle, dezamăgit și lăsat în voia soartei, și pînă la urmă o remarcabil de nevinovată secătură, care și el, cu mulți ani înainte, se apucase să cutreiere lumea, dar, într-o vreme, își făcea, cînd și cînd, o lamentabilă reapariție. Herbert Dodd văzuse repede, de la prima lor întîlnire — la Properley fiecare îi întîlnea mai curînd sau mai tîrziu pe ceilalți, dacă întîlnire se putea numi încrucișarea pe digul cu atracția lui desuetă, fie în lumina orbitoare a zilei, fie în întunericul nopții — că nici un șuvoi de argint, a cărui sursă îndepărtată ar fi fost el însuși, nu și-a putut juca licărul peste cariera acestei cunoștințe pe deplin renegate. Faptul nu corespundea cu imaginea lui inițială, rudimentară, despre desfășurarea probabilă a evenimentelor, de aceea fusese și mai nedumerit cînd, mult mai tîrziu, îi ajunsese la urechi pe o cale ocolită că domnișoara Cookham s-ar fi aflat — sau se aflase mai înainte — printre ei pentru cîteva zile, „în taină“, și că Frankle, care o văzuse și pretindea că știe mai mult decît spune, era citat ca o autoritate. Dar el, personal, nu-l văzuse pe Frankle în împrejurarea aceea ; rămăsese numai surprins, și dăinuise în gîndurile lui un oarecare grad de dezorientare.

Amintirea aceasta se lega de zilele întunecate ale falimentului bătrînului Drury, cu cîteva zile înainte de mi-

şeleasca fugă a partenerului său şi de propria reacţie a lui Herbert sub forma înfăţişării împreună cu Nan, pentru binecuvîntarea vicarului, în biserica Sfîntul Bernard, într-o dimineaţă rece de decembrie, cu vînt tăios, şi în mijlocul unui grup de şapte sau opt persoane cu mutre lungi, nasuri înroşite de frig şi îmbrăcăminte ponosită. Biata Nan ea însăşi ajunsese între timp să nu-i mai producă altă impresie lui Herbert decît ca o fată cu nasul roşu şi prost îmbrăcată, dar asta nu făcea decît să-i sporească — în concepţia lui de-atunci şi de totdeauna — bravura morbidă cu care înfrunta viaţa în general, ca şi situaţiile mai deosebite. Cultivase ignorarea realităţii, avea mici voluptăţi lăuntrice, imateriale, pe care le putea îndrăgi fragmentar chiar printre lipsurile cele mai crîncene ; iar una dintre acele plăceri era uşurinţa cu care mintea lui refuza să acorde omagiul unei atenţii neîntrerupte anumitor episoade din viaţa zilnică, diverselor imagini, nume, asociaţii de idei neplăcute sau respingătoare. Asta îi folosea, îl salva ; dar ceea ce i se întîmpla acum, cînd, după scurgerea anevoioasă a vreo doisprezece ani trişti, şedea solitar şi spoliat pînă la despuiere, ca şi cum lungul val de nenorociri îl spălase dincolo de orişice bunuri şi bucurii, şi apoi în chip învederat se retrăsese, era faptul că, astfel eşuat prin acţiunea mareei, sedimentat în văgăuna însingurată a soartei lui, simţea că pînă şi sprijinul mîndriei lui se preface în neant, şi nu auzea nici o împotrivire din partea acestei mîndrii atunci cînd vechi falsităţi, furişîndu-se în crepusculul sfîrşitului de zi de muncă, rîcîiau la poarta meditaţiilor şi dădeau tîrcoale, în orele de răgaz, spre a fi luate în seamă cu iritare.

Serile mizerei lui munci de conţopist însemnau acum un răgaz desăvîrşit, dar, pe de altă parte, nu mai exista nimic în preajma căminului său pentru a-i pune în mişcare jocurile imaginaţiei, amorţite şi paralizate de îndelungatul fior de răceală. Glasuri de departe îi trimiteau,

astfel, tremurul lor prin tăcere ; între care recunoștea, încet-încet, ca revenind cel mai des, văicăreala fără vlagă a soției sale. Cînd trăia, devenise surd la tînguirile ei, dar acum, după o trecere de timp atît de lungă, asculta din nou, își încorda auzul, și i se părea că sunetele îi vin ca prin apăsarea unui arc slab și rupt. Îi trimiteau în urechi eterna ei întrebare, unica la care ajunsese spre sfîrșitul vieții, ca sub obsesia unei nedreptăți descoperite, stîrnindu-i resentimentul — o nedreptate avîndu-și, în plus, originea cu mult mai mult în propria lui acțiune decît în orice altceva. „Fiindcă nu te-ai *asigurat* dacă ea putea să-ți facă ceva, fiindcă nu te-ai asigurat și ai fost prea din cale-afară de fricos !" — această litanie sfîrșise prin a juca un rol atît de important în conștiința cu totul îngustată a lui Nan din ultimile ei zile, încît îi elimina orice alte gînduri.

Atunci, în momentele acelea, ajunsese să se împace de bine de rău cu lamentările ei ; avea alte dificultăți cărora trebuia să le facă față, mai urgente decît tendința sărmanei creaturi de a se lăsa măcinată de griji ; dar în prezent îl izbea — nu întrebarea, ci tendința însăși — ca unicul lucru rămas din toate tălăzuirile vieții lui. Așa se înfățișa situația ; nimic nu-i mai rămăsese pe lume, pe banca dezolării, decît opțiunea de a îmbrățișa acel ecou — și timp din abundență pentru a face astfel. Că nu se asigurase în privința a ceea ce se putea sau nu se putea întreprinde împotriva lui, că fusese din cale-afară de înspăimîntat — avea oare afirmația asta vreo legătură posibilă cu actuala lui înțelegere a lucrurilor ? Ca să dea un răspuns ar fi trebuit să poată spune ce însemna înțelegerea lui de azi, privită în ea însăși ; un efort neîmbietor, socotea el, într-atît de scăzută era intensitatea gîndirii lui — deși s-ar fi putut ca tocmai asta să fie fapta de seamă pe care încerca s-o aducă la îndeplinire uitîndu-se îndelung la valurile verzi-cenușii ale mării.

4

Rareori i se întîmpla să-i fie tulburate meditaţiile din colţul său izolat, indiferent ce formă luau, sau ca în clipele de predilecţie — îndeosebi în lunga perioadă de stagnare din timpul toamnei, între anotimpul vilegiaturiştilor şi acela al bolnavilor în fotolii pe rotile — să existe destui hoinari, în partea aceea dinspre vest, care să introducă un element perturbator în sentimentul lui înrădăcinat de prioritate. Pentru el, banca de la capătul plimbării însemna ceva consacrat ; ani de-a rîndul trecuse în ochii lui drept cea mai depărtată (deşi erau şi altele, nu chiar alături, şi altfel dispuse, care ar fi putut aspira la acest titlu) ; astfel că, apropiindu-se, putea distinge şi recunoaşte nemulţumit de la distanţă orice ocupare accidentală a locului său, rămînînd retras cîtă vreme dura acea contrarietate. Ceea ce îi displăcea era să ajungă la un compromis cu propria lui tradiţie, fie că era vorba de un bărbat, de o femeie, sau de o pereche de tineri care se dezmierdau ; mai cu seamă împotriva nătîngilor din ultima categorie avea de obiectat, întrucît el şezuse pe banca aceea singur, în trecut, şezuse un timp îndelungat împreună cu Nan, se refugiase acolo cu — ei da, cu alte femei, pe vremea cînd femeile, în clipe de răgaz, încă îl mai atrăgeau ori aveau vreo importanţă pentru el, dar niciodată nu împărţise locul cu străini, ca să le suporte vînzoleala şi fonfăitul.

Era o lume de agitaţii şi tresăriri, lumea actualei lui melancolii monotone ; el singur între toţi — i se părea lui că înţelege — poseda secretul demnităţii de a sta tăcut şi calm cu destinul său ; aşa încît, dacă făcea cîţiva paşi prin apropiere sau se aşeza pentru scurtă vreme în altă parte, chiar şi craii şi cochetele fără minte — deşi el şi cu Nan n-ar fi făcut niciodată asta — sfîrşeau curînd prin a-şi întrerupe popasul, la fel de fără rost cum şi-l aleseseră. Atunci, de îndată ce întorceau spatele, se lăsa să cadă pe locul lui, pe banca dezolării — ceea ce el, şi

numai el, o făcuse să devină, printr-o tristă adoptare; unde, dealtfel, odată ce se instala la capătul lui preferat, era limpede că nimeni nu va mai veni să se așeze. De-a lungul promenadei portului de ambarcații zărea persoane luîndu-și această libertate față de alții care ședeau pe bănci; dar propria lui prezență le apărea, probabil, ca o vecinătate fie prea mohorîtă, fie pur și simplu prea sărăcăcioasă. Celui care ar fi venit să se odihnească lîngă el i-ar fi făcut impresia unui om hain, nesociabil, absorbit în plănuirea vreunei fărădelegi; sau, într-un sens diferit, mai probabil — căci, la urma urmei, el avea un aer inofensiv — un om dedicat cultului unei remușcări, fără nici un fel de scop practic.

Într-o zi de sîmbătă din luna octombrie, ieșise să se plimbe, ca de obicei, devreme; dar prin lumina după-amiezii, în momentul cînd pelerinajul său se apropia de obiectiv, avu încă putința să întrezărească, de departe, rarul caz al instalării unui uzurpator. Reacția spontană i-a fost atunci, ca întotdeauna, să devieze puțin direcția și să aștepte, cu atît mai mult cu cît ocupantul băncii era o doamnă, iar doamnele cînd erau singure, manifestau — în acel capăt auster al sinuosului țărm din fața orașului — o vădită înclinare spre întreruperea popasurilor; dar își continuă drumul văzînd că persoana se ridică, pe cînd el se afla încă la vreo cincizeci de metri, și înaintează, întoarsă cu spatele, pînă la marginea largii terase, a cărei linie exterioară urma distanțata succesiune a băncilor, ocrotită printr-o balustradă metalică de abruptul nivel inferior al plajei. Aici, doamna se opri în fața mării, în timp ce Herbert Dodd, la rîndul său, nevăzînd nici un motiv care să-l împiedice, se lăsă să cadă pe locul părăsit de ea. Erau și alte bănci, spre răsărit și mai departe de-a lungul promenadei, pentru doamne fără scopuri precise și învăluite în tainele lor. De fapt, ființa care îl silea pe Herbert s-o accepte în cîmpul său vizual l-ar fi frapat pe un observator fie ca nefiind tocmai absentă

la cele din jurul ei, fie ca învăluită într-un secret, dar cu o insinuantă intensitate ce sugera un scop.

Nu că observatorul nostru s-ar fi gîndit imediat la aceste lucruri ; el doar înregistra, şi nu cu prea mult interes, că persoana care îşi impunea prezenţa cu de-a sila era o doamnă „veritabilă" ; că era îmbrăcată — el remarca întotdeauna astfel de lucruri — cu o anumită eleganţă corectă, cu o intenţie de armonie ; şi că rămăsese într-o imobilitate perfectă timp de mai multe minute ; atît de multe, într-adevăr, încît el încetă s-o privească atent, şi cum ea nu se afla drept în faţă, ci atît de lateral, spre stînga, încît să nu-i poată desluşi profilul, Herbert se întoarse iarăşi către unul din apusurile lui (deşi nu era chiar unul dintre cele mai frumoase), lăsîndu-se captivat de peisaj pentru un răstimp care îi îngădui şi ei să-şi modifice atitudinea şi să se prezinte sub un unghi de vedere mai complet. Rămasă nemişcată, dar cu spatele spre mare acum, şi cu faţa spre ciudatul personaj care-şi însuşise colţul ei, ea îi adresase o privire stăruitoare înainte ca el să-şi fi dat seama că ea îşi schimbase poziţia. Sesizînd faptul, deveni însă pe loc conştient de supravegherea ei directă, concentrată. Pe măsură ce conştiinţa aceasta sporea rapid, el se întreba cine putea fi şi ce dorea — ce se petrecea cu ea, ca să spunem astfel ; îi încolţi apoi gîndul că, sub înrîurirea cine ştie cărei idei ciudate, oricît de surprinzător părea faptul, îl aşteptase pe el. În clipa de faţă orice idee legată de el însuşi, venind din partea oricui, nu putea fi decît ciudată.

Da, stătea acolo, despărţită de el prin ampla lăţime a promenadei, dar fixîndu-l cu privirea, în văzul întregii lumi, ca pentru a arăta deschis că o interesa persoana lui. Şi *era* — o, nu se putea nega asta — o adevărată doamnă: o femeie între două vîrste, cu înfăţişare plăcută, de cea mai bună condiţie, îmbrăcată într-un negru discret, dar „distins", exceptînd mănuşile albe, foarte proaspete, din piele de căprioară, şi cu o atrăgătoare voaletă cu buline, predominant albă, ajustată pe figură, avantajînd-o ; care lăsa

să se întrevadă, totuşi, chiar pentru vederea lui slăbită, nişte frumoase sprîncene negre, viguroase, precum şi ceea ce el ar fi denumit, fără şovăire, personalitate. Avea însă o anumită paloare ; sprîncenele păreau şi mai negre îndărătul ţesutului fin care-i punea în valoare figura ; tot mai ţinea o mînă sprijinită pe balustrada terasei, în timp ce cu cealaltă, la capătul unui braţ întins ce dădea o impresie de rigiditate, apăsa tare, în chip vădit, pe mînerul unei mici umbrele lucioase, al cărei vîrf era de asemenea proptit cu hotărîre pe alee. Astfel, nemişcată, persoana aceasta serioasă, ponderată, importantă, nu-şi dezlipea privirea de la bărbatul în straie ponosite, fără vlagă, fără nimic remarcabil — o, ce preţ mai avea înfăţişarea lui acum ! — de pe bancă.

A fost un lucru bizar, dar interesul manifestat de ea, surprinzîndu-l la culme, tulburîndu-l imediat, l-a orbit, în prima clipă, asupra identităţii ei, şi, în intervalul îndelungatei lui încremeniri, i-a abătut atenţia ; încît, chiar atunci cînd recunoaşterea îşi făcu loc, senzaţia de şoc lăuntric se consumă într-o tăcere plină de stupoare. Şedea acolo neclintit, fără putere, simţind o adevărată sfîrşeală din cauza surprinderii, însă n-a existat o clipă, din şirul celor multe, în care Kate Cookham să fi putut sesiza indiciul precis al înţelegerii lui. El şi-a dat seama, totuşi, că ea a surprins ceva — deoarece a văzut-o căutîndu-şi echilibrul, prin cele două mîini sprijinite, pentru a face faţă ; şi după asta s-a petrecut un lucru prodigios, căruia mai tîrziu nu i-ar fi putut da o formulare limpede, cu toate că avea să reflecteze asupră-i în reptate rînduri. Ea s-a îndreptat spre el, a ajuns în preajma lui, s-a oprit, s-a aşezat alături, pe bancă, el rămînînd pasiv, copleşit de uimire, „impresionat“ fără urmă de resentiment, înregistrînd situaţia cu gura întredeschisă — şi toate astea cu o făţişă recunoaştere din partea amîndurora (astfel că gîndurile lor se întîlneau pe un plan cît se poate de intim) a nepotrivirii (ţinînd seamă de cazul lor juridic, acel caz care-i aducea din

nou, după ani oribili, față-n față), a deșertăciunii, nelegiuirii, imposibilității oricărui alt lucru între ei decît tăcerea.

Mai aproape de el, lăsînd însă un spațiu apreciabil la mijloc (avea un tact neînchipuit !), ea îi oferea, în termenii preciși ai transformării ei — dar astfel cu atît mai amplu, mai formal, mai ceremonios — motivele care justificau cel mai bine întîrzierea lui de a o recunoaște. Era o altă ființă, cu totul diferită, și, în chip vădit, de hatîrul lui procedase, cu solemnă neliniște, la etalarea ostentativă a acestei transformări — odată ce, după cît se părea, el îi accepta deocamdată apropierea. Herbert și-o amintea ca înclinată spre masivitate și neînzestrată cu calități de farmec și grație ; dar femeia de alături era subțire, delicată, trădînd aproape o pierdere a greutății — nu se putea tăgădui însă că-și corectase ofilirea printr-un lucru pe care el nu-l putea evalua altfel decît ca o valoroasă acumulare de bune maniere. Îmbătrînirea ei, în măsura în care se putea vorbi de îmbătrînire, se produsese într-un fel neobișnuit — cu o pecete a experienței, ca și cum ar fi trecut printr-un lanț întreg de întîmplări ; chipul ei suferise, în sensul unei îndulciri a trăsăturilor, al unei micșorări și îngustări a lor ; și dacă el admisese pe vremuri, și de la început, că ochii ei erau remarcabili, avuseseră ei vreodată văpaia asta sumbră pentru el ? În plus, ceva îi spunea că ea prosperase — așa intuia el, crispîndu-se ; avusese o viață, o ocupație, o istorie, dobîndise o calitate pe care aerul ei de așteptare, de neliniștită reținere, nu-l împiedica pe Herbert s-o noteze drept o siguranță de sine adînc tăinuită. Prosperase, da, era limpede — deși a afla acest lucru într-un asemenea fel însemna, pentru nu știu ce motiv, a nu avea neplăcuta senzație că ea își dă aere. Într-adevăr, repulsia asta n-o redeștepta în el ; ci, într-un mod demonstrativ — nu s-ar fi putut exprima altfel — ea făcea să pară că toată chestiunea de altădată nu mai avea nici o legătură cu prezentul, iar acele neobișnuite momente de reluare a relațiilor — cît de multe s-au scurs ? cît de

puţine ? — se adresau cu desăvîrşire unor posibilităţi inedite.

Totuşi, după un răstimp, se trezi în el, ca o zvîcnire de nerv atins, ideea că propria lui atitudine alimenta înjghebarea unei legături între ei ; își dădu curînd seama că el nu voia ca ea să plece, că *n-ar fi fost în stare* să-i facă vreun semn de concediere — tocmai de ceea ce se temuse ea — fără s-o audă vorbindu-i ; şi că, prin urmare, ca şi în epoca depăşită, cea odioasă, el rămînea pasiv faţă de orice ar fi întreprins ea. Se afla chiar și acum, se afla mereu sub dominaţia ei ; ea ştiuse cum şi unde să-l găsească şi statornicise că el trebuia s-o revadă ; şi, cu toate că nici nu visase că va mai da ochii cu ea, iată că lua lucrurile ca și cum ar fi fost tot ce era mai firesc, omenește, să i se întîmple. Da, venise să se prăbușească moale, dintr-o lungă obişnuinţă, pe banca dezolării, întocmai ca singurul om din tot oraşul căruia nimic de seamă nu i se mai poate întîmpla : şi atunci, în pustiul cenușiu al conştiinţei lui, se despicase brusc însuşi pămîntul, scoţînd la vedere limbi de flăcări. Pe deasupra, îi trecu prin minte că nu fusese pregătit şi că se vedea asta, probabil, după înfăţişarea lui vrednică de milă. Nu era pus la punct pentru a primi o vizită — indiferent ce vizită ; o roşeaţă din pricina mizeriei lui, în contrast cu opulenţa ei, îi urcă în obrajii supţi. Dar dacă roşi, rămase în aceeași poziţie — trebuia, ca vizitatoare cel puţin, să-i dea satisfacţie. Doar ochii, în cele din urmă, şi-i întoarse de la ea, reluîndu-şi, un scurt răstimp, contemplarea mării. Asta însă nu-l ușură, și atunci, după încă o clipă, săvîrşi gestul deznădăjduit de a-și ridica palmele și a le apăsa peste faţă, acoperind-o, ţinînd-o ferită. Și în timp ce-şi ascundea astfel faţa, ea îi adresă în sfîrşit cuvîntul.

— Dacă vrei, pot să plec. Apoi așteptă o clipă. Vreau să spun acum, acum că ai văzut că sînt aici... Voiam să știi, şi m-am gîndit să-ţi scriu — mi-era teamă să nu ne întîlnim din întîmplare. Pe urmă m-am temut că, dacă-ţi

scriu, ai putea să refuzi. Așa că m-am gîndit la soluția asta — deoarece știam că trebuie să vii aici. Continua cu pauze, dîndu-i prilej să se manifeste. Am așteptat cîteva zile. Dar voi face așa cum dorești. Numai că aș vrea, în cazul ăsta, să revin. Din nou se opri; dar ce straniu i se părea lui Herbert că el nu vroia s-o întrerupă... Îl ținea într-o uluire fără margini. Am venit înadins — vreau să spun de la Londra. Mai rămîn încă, am multă răbdare și-ți voi lăsa timp. Îmi dai voie să-ți spun doar că e ceva important ? Acum că te văd, rosti ea cu aceleași pauze, înțeleg cît de inevitabil era — să vreau să vin, adică. Dar ai să apreciezi chestiunea asta așa cum ai să poți, încheie ea, pînă cînd te vei obișnui cu ideea.

Vorbea atît de mult în sensul reconcilierii, al discreției, al unui scop ulterior exprimat în felul ei propriu, încît, după ce își dădu bine seama, dindărătul mîinilor, că era într-adevăr glasul ei — o, cu intonații de femeie de lume! — auzit după lungi ani de zile, și auzit cu un sentiment de condamnare a vechii supărări, își descoperi fața și îi întîlni privirea cu ochi proaspeți. Mai mult ca oricînd n-ar fi recunoscut-o. Tot mai puțin regăsea pe chipul ei elementele acelei ipostaze care, altădată, o înăsprise atîta față de el. Era o persoană distinsă, gravă, autoritară, dar rafinată și, cum s-ar spune, „reașezată" din punct de vedere fizic — ea, care prin vulgaritatea scandaloasă a primului ei asalt îl făcuse să se înfioare de silă cît timp mai dăinuiseră în el fiori. Pe acea cruzime din ea se clădise totul și, fapt cu desăvîrșire ciudat, cruzimea asta îi luneca acum printre degete ; astfel că, în chipul cel mai năstrușnic ce poate fi conceput, cînd încercă sentimentul că nu trebuie s-o lase să plece, i se păru că întinde mîna ca să salveze trecutul, hidosul, realul, inalterabilul trecut, de vreme ce tocmai ea fusese cauza acelui trecut și a faptului că el îl îndurase. Ar fi însemnat să fie inadmisibil de „lichidat" dacă nu avea să se comporte ca un om care a avut dreptate în privința ei.

— N-am nimic împotrivă, se auzi în sfîrşit spunînd. A nu avea nimic împotrivă i se părea, pentru moment, capătul maxim pînă la care era pregătit să meargă ; dar fu conştient, după aceea, cît de repede adăugase : Ai venit anume ca să mă vezi ?

Puţin a lipsit să nu continue : „Atunci ce vrei de la mine ?" Dar s-a abţinut — da, la timp — să arate că-i pasă. Dacă ar arăta că-i pasă, unde i-ar fi atunci răzbunarea ? Aşadar nici cinci minute nu trecuseră, iar el se gîndea şi se răzgîndea în privinţa răzbunării într-un fel supărător, în loc să şi-o recunoască liniştit. Ceea ce-i licărea în minte, în orice caz în timp ce, oricît ar părea de ciudat, începură să stea de vorbă, era că — date fiind precauţiile, chibzuirile ei, repetările momentelor de sfioasă reţinere, aproape mărturisitele tatonări de teren din parte-i, ca şi uşoara digitaţie pe coardele sensibilităţii lui — ea înţelegea pe loc, ea şi *înţelesese*, dealtfel, mai multe lucruri decît izbutise el abia să întrevadă în toţi anii scurşi pînă la acea stranie înserare. Stăteau mai departe de vorbă — el nu-i îngăduise să se retragă, indiferent la ce îl angaja acest lucru, şi oricît de abject îl angaja : totuşi evitînd mereu subiectul important, ocupîndu-se de mărunţişurile de suprafaţă pe care le comporta vechea lor cunoştinţă, dar care ţineau la distanţă faptele abjecte. Recunoaşterea, confirmarea că ea venise într-adevăr pentru el de la Londra, că vor ieşi la iveală motivele, că ea chiar dăduse tîrcoale locului şi îl supraveghease, că se asigurase puţin în privinţa obiceiurilor lui (despre care găsi mijlocul să aducă vorba ca şi cum în actuala lor amploare ar fi însemnat ceva la care trebuia să te supui), i-a reţinut împreună destul timp pentru a învedera că, oricît de rigid sau de senin va fi ascultat el, ea şedea acolo cuprinsă de teamă, întocmai ca la început, şi că teama ei se lega, de fapt, de unele calcule cu privire la nu ştiu ce sorţi de izbîndă pe care ar fi putut să-i aibă pe lîngă el. Despre ce sorţi putea fi vorba ? Orice legătură vor fi avut cu Kate

Cookham, în nemaipomenita ei manifestare, sorţii aceia făceau din martorul scenei în care destinul său era înălţat la loc de onoare, un soi de crai spilcuit : el scrîşni din dinţi, în ascuns, cînd văzu că trebuie s-o accepte *şi pe-asta.* Căci ce însemna decît că ei i-ar fi plăcut să-l compătimească, dacă putea s-o facă în toată siguranţa ? Ah ! dar orice-ar fi, nu trebuia să-i ofere nici un dram de siguranţă.

În timp ce, cu ideea asta în minte, făcea observaţia că ea văzuse, probabil, puţine schimbări în jurul lor care să nu fie în rău — localitatea fiind într-o neîncetată decadenţă, atît de rapidă încît numai cerul ştia unde se va opri — şi amintea de asemenea că, în pofida acestui fapt, el personal rămăsese credincios, îndrăgind şi astăzi oraşul, cu toate neajunsurile lui ; în timp ce, potrivit aceluiaşi fel de a fi, îi făcea pe plac de formă, adăugînd cîteva detalii şi reflecţii suficient de seci asupra problemelor locale — dispariţia balizelor, a unor persoane de frunte, frecvenţa furtunilor, politica josnică a consiliului municipal care acorda prea puţină importanţă excursioniştilor modeşti ; în timp ce el se achita astfel de obligaţie, iar ea preciza din proprie iniţiativă că locuieşte la Royal, cunoscut lui ca un hotel de categorie superioară, tradiţional, consfinţit de vremuri — el descoperi, în ceea ce-l privea cel puţin, uluitorul fapt că necazurile lui, la capătul timpului, îl aduseseră la ţărmul unei „relaţii sociale", dintre toate cîte sînt pe lume, şi că trăia acum experienţa fără precedent a acestui lux. O singură dată în viaţă dăduse cu nasul pe la Royal, cu un prilej cînd a livrat el însuşi un pachet de cărţi, în timpul unui gol creat în şirul nepricepuţilor băieţi angajaţi pentru curse, şi s-a întîlnit în hol cu doamna care cumpărase de la el, în dimineaţa zilei, operele lui Crabbe [1] ; în mare parte ingenios convinsă, îşi măgulea el vanitatea, de observaţiile lui pătrunzătoare asupra ace-

---

[1] *Crabbe, George* (1754—1832), poet, cu accente clasice şi realiste, al celor umiliţi şi obidiţi, din a cărui operă nu lipseşte critica socială.

lui autor, pe care, în timpul convorbirii, îl asociase, printr-o referire suplă, şi cu Charles Lamb[1]; şi, cu toate că doamna plecase după vreo două zile lăsînd chestiunea în suspensie, a primit, trei sau patru luni mai tîrziu, un cec din partea ei de la Londra.

Aceea nu însemnase o relaţie socială ; şi, sincer vorbind, dincolo de apelul pe care-l făcea el la propriile-i resurse de a fi remarcabil, de a părea flegmatic, inaccesibil, de a se manifesta acum ca nimeni altul, palpita intens în străfundul lui perspectiva de a prelungi şi sorbi pînă la ultima picătură senzaţia pe care începuse s-o guste. Va face asta, şi în plus — pînă acolo va merge rafinamentul artei lui — fără a trăda neliniştea unei singure întrebări, ba chiar văzînd-o pe ea cum se încurcă (pentru că va trebui neapărat să se încurce, în indeterminarea ce o tulbura profund), nedîndu-şi seama de adevăratul efect pe care-l făcea asupra lui. Începuse să se exprime cu vizibilă greutate în răstimpul în care el o adusese — îi trebuiseră vreo zece minute — pînă la conştiinţa subiectelor absurde şi a flecărelilor îndrugate de el, ca, de pildă, zvonul despre situaţia precară a sindicatului ce administra Teatrul Bijou de la capătul digului — totul ca un averstisment că ea dorea, poate, să-i aducă şi lui la cunoştinţă motivul pentru care venise să-l viziteze ; poate că dorea să i-l împărtăşească şi lui, în măsura în care merita să fie spus, cît timp continua să fie atît de tare încît să n-o întrebe. El nu voia — şi lucrul era, negreşit, destul de uimitor — să se răzbune în nici un alt fel decît lăsînd-o să se încurce în vorbă ; dar era înclinat să practice mica răzbunare numai atît timp cît asta nu-l împiedica să vadă *cum stătea el.* Părea că încă îşi dă seama cum „stă" în clipa cînd, în sfîrşit, ea s-a desprins — cu intenţia limpede de a se arăta hotărîtă — din acel simulacru de conversaţie.

[1] *Lamb Charles* (1775—1834), eseist şi critic din epoca romantismului. A publicat, între altele, *Eseurile lui Elia* şi un volum de repovestiri ale pieselor shakespeariene.

— Mă întreb dacă te pot îndupleca să vii să iei ceaiul cu mine, mîine la cinci.

El nu se învrednici să răspundă deşi de-abia îşi putea crede urechilor. A doua zi era duminică, iar propunerea se referea, neîndoios, la obiceiul „ceaiului de la ora cinci", cunoscut lui doar din romanul contemporan de moravuri şi din reclamele atrăgătoare pentru lenjerie de masă. Nu fusese prezent niciodată în viaţa lui la un ritual atît de luxos, dar reacţionă cu o indiferenţă oportună, sub care îşi ascundea părerea că „relaţia socială" ştiuse să înfrunte bărbăteşte situaţia.

— Poate ştii, am renunţat la foarte modestul, dar destul de interesantul meu anticariat de cărţi, de multă vreme.

Ea se încurcă la vorbă în asemenea măsură încît nu izbuti să spună nimic — nu fu în stare să facă faţă de astădată nici măcar cu un cuvînt : cu atît mai mult cu cît tonul lui, degajat şi incolor, desfidea interpretarea lichidării magazinului ca un eşec. Urmă doar o tăcere ; însă, după un răstimp, ea reveni la efortul anterior.

— Dacă îţi este *posibil* să vii, eu voi fi acasă. A te vedea altfel decît aici, în felul ăsta, a fost, de fapt, motivul pentru care am venit, aşa cum ţi-am spus. Dar las totul la aprecierea ta, declară ea.

La aceste cuvinte el avu o inspiraţie subită; pentru a cărei aducere la îndeplinire, însă, i-a fost necesară o mică pauză spre a se hotărî ; vreo două minute în timpul cărora tremurul piciorului său rezemat peste un genunchi luă intensitatea unui neastîmpăr nervos.

— Desigur, ştiu că-ţi mai datorez o mare sumă de bani. Dacă în legătură cu *asta* doreşti să mă vezi, continuă el, e mai bine să-ţi spun, acum şi aici, că nu voi fi capabil să satisfac întreaga obligaţie pe viitor, cum n-am avut posibilitatea nici în trecut. Nu voi putea achita niciodată acel rest, zise Herbert Dodd.

El o privise pe cînd îi vorbea, dar după ce sfîrşi, se uită din nou departe, spre mare, şi continuă să-şi mişte piciorul. Ştia acum ce săvîrşise, şi pentru ce ; iar senzaţia ochilor ei negri aţintiţi asupră-i cît timp îi vorbise, şi după aceea, nu-i modifică mica sastifacţie. Totuşi, chiar cînd ea nu replică nimic, el tot nu se întoarse ; îşi păstra doar colţul lui, ca şi cum prin cele exprimate subliniase esenţialul, chiar dacă ar fi fost să rămînă ultimul cuvînt între ei. Ar fi putut să fie aşa, dealtminteri, după felul în care se ridică ea de îndată, adunîndu-şi puterile, strîngîndu-şi luxoasa umbrelă şi elegantul săculeţ de mînă, în alcătuirea căruia intra din belşug aurirea strălucitoare a metalului ; oprindu-se încă o clipă în picioare, se duse apoi pînă la balustrada terasei, cum făcuse înainte, şi rămase acolo, cu spatele către el, deşi de astădată se afla, foarte probabil, sub imperiul unei temeri diferite. Cu un sfert de oră în urmă nu-l pusese încă la încercare, de aceea avusese acea nelinişte : acum, odată încercarea înfăptuită, nu era mai uşor — dar se gîndea ce mai putea născoci. El o lăsă să reflecteze — într-adevăr, nimic din tot ce i se întîmplase în viaţă nu i se păruse mai interesant decît felul în care avea să se hotărască ea ; dar făcea parte integrantă din punerea în scenă şi faptul că, în momentul cînd ea se întoarse şi se apropie din nou, el nu se ridică, neoferindu-i astfel nici un ajutor. În orice caz, dacă ea a găsit vreun sprijin în simpla lui privire ridicată, întîlnindu-i ochii aţintiţi cu aceeaşi tăcere, asta a fost treaba ei.

— E necesar să reflectezi, zise Kate Cookham — nu trebuie să te grăbeşti cu răspunsul, dar eu voi fi, oricum, acasă.

Astfel, ea lăsă chestiunea în seama lui — insistînd, de asemenea, prin propria-i atitudine, că trebuia, deocamdată, să-l părăsească. La rîndul ei dăduse dovadă de abilitate — de unde rezultă după o clipă, obligaţia lui de a se ridica de pe bancă. Roşi din nou, ridicîndu-se — poziţia aceasta îi expunea cu atît mai mult îmbrăcămintea sără-

căcioasă ; iar acum, dacă ea îl cuprindea cu privirea din cap pînă-n picioare, cu fiecare articol vestimentar tocit pînă la urzeală, el se înverşună să ignore o asemenea umilinţă, nedezlipindu-şi ochii de ceva ce se afla drept în faţă şi foarte departe.

Parcă i se oprea vorba în gîtlej ca să răspundă că va veni, dar Kate avea un fel de a fi atît de ciudat faţă de el încît şi mai puţin putea articula că nu acceptă să vină, de aceea, după o clipă, căută refugiu în cu totul altceva.

— Eşti căsătorită ? — cu simplitatea asta îşi formulă întrebarea, deşi înainte de a o rosti i se păruse mai corespunzătoare scopului său decît în clipele de aşteptare dinaintea răspunsului ei.

— Nu, nu sînt căsătorită, zise ea ; apoi urmă un nou răstimp de aşteptare care ar fi putut echivala cu o întrebare din partea ei dacă chestiunea asta avea vreo legătură cu invitaţia.

Negreşit, nu putea găsi nici un răspuns la întrebarea ei mută, astfel că recurse — cam nesatisfăcător, după propria lui părere — doar la un „O !", care îi lăsă în acelaşi dezacord. Întoarse capul din cauza asta — adică din cauza mediocrităţii replicii, care, stăruind în aer, dobîndea aproape un caracter de platitudine vulgară ; şi curînd după aceea, cînd se răsuci din nou, ea făcuse cîţiva paşi ca pentru a-l părăsi, cu o singură oprire spre a-l privi încă odată. Totul era puţin cam penibil, dar Herbert Dodd avu o nouă idee fericită, şi anume, aceea de a-şi ridica tăcut pălăria, ca pentru un gest de îndepărtare a vizitatoarei în plină demnitate. Cultivase demult pentru împrejurările vieţii, salutul corect, aplicat cu discriminare, şi acum, din cenuşiul confuz al epocii cînd îl mai interesau astfel de lucruri, ţîşni şi acţionă această licărire de bună-cuviinţă. Ei însăşi îi va fi plăcut, dealtfel, gestul, de vreme ce, îndepărtîndu-se şi mai mult, numai cu faţa ei albă întoarsă spre el, îi aduse omagiul supunerii. El rămase demn, pe cînd ea plecă aproape smerită.

5

Nimic pe lume, în acea după-amiază de duminică, nu l-ar fi putut împiedica să se ducă ; nu era, în definitiv, lipsit de trei sau patru piese de îmbrăcăminte care, fără a aduce o deosebită cinste împrejurării, nici nu-l făceau cu totul de rușine. Poate deficiențele sub acest raport l-ar fi putut reține, dar nicidecum glasul cugetului sau vreun considerent de mîndrie. Într-adevăr, nerăbdarea lui — căci timpul așteptării i se păru de-a dreptul lung — devenea mai plăcută la gîndul că orgoliul lui avea să iasă bine la socoteală, în fond, din acceptarea demersurilor ei conciliatoare. Din moment ce-i era cu putință să interpreteze lucrurile astfel — că nu putea refuza să asculte ce va fi avut ea de explicat atît de minuțios cu privire la propria ei persoană — se cuvenea, fără îndoială, să se simtă la largul lui ; spre ilustrarea cărui gînd își fluiera lui însuși, învîrtindu-se fără rost prin casă în acea duminică de toamnă împestrițată cu nori, frînturi răzlețe dintr-o culegere personală de melodii ușoare pe care buzele lui nu le mai știuseră cine știe de cînd. Intervalul de douăzeci și patru de ore, mai lung încă din pricina unei nopți întrerupte de mult mai dese evocări decît cufundări în uitare, se scursese, într-adevăr, destul de încet ; în ciuda cărui fapt, totuși, Herbert Dodd, periat, dichisit și lustruit ca niciodată, încercă o emoție fără precedent cînd fu introdus, la hotelul Royal, în salonul domnișoarei Cookham. Da, era o aventură, și el nu avusese parte de nici o aventură în viața lui ; termenul, pentru el, era prin excelență un termen de înaltă apreciere — de așa natură încît descalifica pentru această categorie, după cuvenita critică, orice episod din fosta lui existență.

Ceea ce îl izbi pe moment ca fiind calificat în cel mai înalt grad pentru un autentic episod de aventură a fost faptul că, nu departe de amfitrioana sa, în luxoasa încăpere — cum o percepu el — unde începuseră să se stre-

coare umbrele amurgului, şedea un gentleman care se ridică în acelaşi timp cu ea, şi al cărui nume îi fu menţionat de îndată. În ochii lui Herbert Dodd, avea, în totul, aerul unui „tip bine“: rumen la faţă şi mai curînd pleşuv, dar cu mustăţi lungi, purtînd jiletcă şi cravată în stilul celei mai cochete eleganţe, cu un efect de lanţuri şi inele, contopind într-un surîs şiragul dinţilor lucitori cu scînteierea sticloasă a monoclului. Părea aproape neverosimil că un asemenea personaj fusese invitat pentru a „face cunoştinţă“ cu el, ca într-un roman contemporan, sau că el însuşi fusese poftit spre a-l cunoaşte.

— Căpitanul Roper, domnul Herbert Dodd, îi prezentă gazda unul altuia ; dar cu o urmare, imediat după aceea, mai derutantă parcă pentru însuşi căpitanul Roper decît pentru cel de-al doilea vizitator, care îşi simţi răsuflarea tăiată cînd Kate Cookham adăugă : Ei, atunci la revedere, pe data viitoare, cu mîna întinsă imperativ, ceea ce nu-i îngădui altă alternativă personajului astfel solicitat decît să-şi lase ceaşca de ceai — deşi Herbert observă că n-o băuse nici pe jumătate — şi să-şi caute din ochi pălăria.

Domnişoarei Cookham i se adusese tava de ceai pe o măsuţă în faţa ei ; ea îl servise pe căpitanul Roper în aşteptarea domnului Dodd ; dar acum nici mai mult nici mai puţin îl concedia cu o hotărîre distins suavă, de neconfundat, cu o cunoaştere a celor ce avea de făcut (cum ar fi spus eroul nostru) care îi lărgea lui Herbert, dintr-o trăsătură de condei, perspectiva asupra marii varietăţi de fapte şi categorii de fapte, din sfera manierelor şi procedeurilor celor ce trăiesc în huzur, pe care ţi le pune în faţă o relaţie socială. Căpitanul Roper ar fi dorit să mai rămînă, să mai fie servit cu ceai, însă Kate îi făcea cunoscut în modul acesta direct că se plictisise de prezenţa lui. În viaţa lui, Herbert văzuse lucruri brutale cu duiumul ; dar niciodată lucruri ale căror asperităţi să fie netezite cu o asemenea şlefuire specială, şi executate, ca să spunem aşa,

prin forma excelentă a retragerii căpitanului Roper. În ceremonialul său de rămas bun a inclus chiar şi o glorioasă, deşi încordată, luare în seamă a individului modest, cu identitate vagă, lipsit de orice faimă, arborînd capacele umile ale unui vechi ceasornic de argint, agăţat sub o haină rău croită — a individului căruia îi era sacrificat.

În timp ce invitatul părăsea încăperea cu alura sa remarcabilă uşor dimniuată — deşi mai oferea încă din belşug elemente de strălucire — lui Herbert îi încolţi în minte gîndul că fusese sacrificat chiar cu intenţie în mod public ; înadins pentru ca, de îndată ce uşa a fost închisă înapoia lui, Kate Cookham, care îl condusese, să poată avea aparenţa că-i spune prietenului din tinereţe, de la capătul celălalt al salonului, şi numai prin expresia ochilor ei frumoşi : „Uite ce fac pentru tine !" „Pentru el" — aici era aspectul uluitor, şi nu mai puţin astfel, pe motiv că, în decursul următoarelor minute după acest gen de comportare, Herbert îl percepea ca prin tăria unei noi clarităţi ; o claritate, care, într-un fel sau altul, era una cu atmosfera aceea de interior bogat a hotelului cu draperii de pluş şi nenumărate oglinzi, unde flăcările din cămin şi apropierea serii întăreau sentimentul de intimitate confidenţială ; iar perdelele atîrnînd liber în dreptul ferestrei largi erau despărţite pentru o privire dominantă asupra promenadei de pe faleză, dragi lui de-o viaţă întreagă — domeniul vieţii lui cotidiene, ce-i era atît de familiar de jos, în bătaia vîntului şi a ploilor — dar pe care niciodată, în toţi acei lungi ani, n-o cuprinsese cu ochii dintr-o asemenea poziţie avantajoasă.

— E un cunoscut, dar un tip plicticos, dădu lămuriri amfitrioana în legătură cu căpitanul Roper. A fost aici ieri, dar eu nu l-am invitat pentru azi, iar înainte de venirea ta îi spusesem că aştept un domn cu care aş dori să rămîn singură. Merg drept la ideea pe care o am în cap, aşa cum ai văzut, în general ; dar ştii, continuă ea

uimindu-l, cît de drept merg. Şi apoi, el îşi luase ceaiul, adăugă ea.

Dodd aruncase o privire în jurul său — înregistrase, odată cu toate celelalte, sclipirea şi distinsa eleganţă a serviciului de ceai, de care se ocupa ea între timp, ca şi atracţia multicoloră a unor farfurii cu gustări apetisante.

— O, dar nu-şi luase ceaiul ! se auzi pe el însuşi, după o secundă, exclamînd cu toată seriozitatea ; cuvinte care îi dădură imediat în vileag — iar el nu întîrzie să-şi dea seama — naivitatea interesului său, lipsa de artificialitate ce supravieţuise atîtor necazuri. Dacă era atît de interesat, cum putea fi mîndru, iar dacă era mîndru, cum putea fi atît de interesat ?

O făcuse în orice caz, să rîdă deschis, şi deveni conştient, în privinţa asta, că era prima oară de la reîntîlnirea lor, şi totodată că nu-l impresiona ca un rîs discordant. Îl impresiona, în schimb, ca descătuşat de constrîngeri, întrucît ea răspunse pe loc, încă zîmbind, şi ca o parte din acest amuzament :

— O ! am impresia că ne vom înţelege !

De aici se lămuri el că modificase întrucîtva raporturile dintre ei, îi deschisese o cale, sau ceva în sensul acesta, al unei consimţiri de care ea nu fusese sigură în ziua precedentă ; şi, dealtminteri, asta nu era cîtuşi de puţin ceea ce urmărise el, dimpotrivă, venise înarmat să nu manifeste nici o astfel de tendinţă ; încît, după ce ea continuă cu acelaşi zîmbet larg de voioşie: „Trebuie, în orice caz, să-ţi iei tu ceaiul în linişte", lui nu-i mai rămase decît un singur răspuns de dat.

Privirea îi jucă din nou peste piesele serviciului de ceai — care, lucru ciudat, păreau că-l ajută ; dar nu se aşeză.

— Am venit, cum vezi, — dar am venit, crede-mă te rog, ca să înţeleg, şi dacă îmi ceri să fii singură cu mine, şi să frîngem pîinea împreună, mi se pare că ar trebui să ştiu mai întîi exact cum stau şi la ce mă angajează asta.

Îşi concepuse dinainte fraza, cîntărind-o şi reflectînd asupra ei, îndeosebi asupra părţii cu frîngerea pîinii ; deşi poate că nu-i dădea, în prezenţa ei — era cu neputinţă, prezenţa ei schimba multe — întreaga pondere şi sunetul deplin pe care şi-l propusese.

Dar fraza îi venise nu mai puţin în ajutor — o făcuse pe Kate cu desăvîrşire gravă.

— Nu te angajezi la nimic. Eşti perfect liber. Numai eu îmi iau o obligaţie.

La cuvintele ei — în timp ce ea, în picioare, parcă aştepta cu generozitate şi deferenţă ca el să chibzuiască şi să ia o hotărîre — ar fi fost îndemnat în mod firesc s-o întrebe ce fel de obligaţie îşi lua, dacă înainte de a deschide gura nu s-ar fi gîndit la o formulă mai ingenioasă.

— O, asta e altceva.

— Da, asta e altceva, repetă Kate Cookham. Apoi adăugă : *Acum,* nu vrei să iei loc ? El se aşeză cu prudenţă pe scaunul părăsit de căpitanul Roper ; ea se îndreptă spre locul ei dinainte şi, făcînd astfel, i se adresă din nou. Eu *nu* sînt liberă. În orice caz, zise ea ocupîndu-se să servească ceaiul, sînt liberă numai pentru atît.

„Atît" însemna tot ce se găsea acolo, în faţa lor şi împrejur, tot ce era masiv şi strălucitor, aşa încît el se dăduse instinctiv înapoi pe spătarul scaunului, ca pentru o acceptare uimită, resemnată ; şi atunci ultimele ei cuvinte treziră în el sentimentul ciudăţeniei acestei deprecieri. Numai pentru „atît" ? „Atît", însemna totul, în clipa de faţă, pentru lunga lui înfometare, şi urmarea, ca şi cum ea l-ar fi luat brusc şi perfid în rîs, a fost că el a apăsat pe resortul protestului.

— Nu înseamnă asta bogăţie ?

— Bogăţie ? Oferindu-i ceaşca, ea îi adresă un surîs, pentru că triumfase smulgînd din partea lui o întrebare.

— Vreau să spun, nu-i aşa că ai mari resurse pecuniare ? Nu-i mai păsa, acum că vorbise pe şleau ; ceaşca o

ţinea în mînă, şi ce însemna asta decît că manifesta interes ? Sucombase în faţa relaţiilor sociale.

— Da, am bani. Bineînţeles, te miri — dar am dorit să te miri. Pentru asta am şi venit, ca să înţelegi că dispun de bani. Aşadar, acum ştii, zise ea, lăsîndu-se pe spate ca să-l privească direct în faţă, dar aşezată pe un scaun mai drept decît al lui şi cu braţele încrucişate strîns, într-un fel ce-i era caracteristic, ca pentru o stăpînire a nervilor.

— Ai venit ca să arăţi că ai bani ?

— Asta e unul dintre motive. Nu am o groază de bani, nici chiar foarte mulţi. Dar destui, zise Kate Cookham.

— Destui ? Cred şi eu ! din nou nu se putu împiedica să dea drumul cuvintelor, cu o oarecare duritate.

— Destui pentru ceea ce am dorit. Nu trăiesc întotdeauna pe piciorul ăsta — cîtuşi de puţin. Dar am tras la cel mai bun hotel dinadins. Am vrut să-ţi arăt că pot să o fac. Acum, întrebă ea, înţelegi ?

— Dacă înţeleg ? O privi cu gura căscată.

Kate îşi azvîrli în lături braţele desfăcute, lăsîndu-le să cadă pe lîngă trup.

— Am făcut asta *pentru tine ! Pentru tine* am făcut asta !

— Pentru mine ?

— Ceea ce am făcut — ceea ce am pus la cale aici, demult.

El o privi lung, încercînd să înţeleagă.

— Cînd m-ai silit să-ţi plătesc ?

— Cele „două sute şaptezeci", tot ce am reuşit să scot de la tine, după cum mi-ai reamintit ieri, astfel că a trebuit să renunţ la rest. Asta a fost ideea mea, urmă ea. Asta a fost ideea pe care am avut-o.

— Să mă storci pînă la sînge ?

O, acum gheaţa era ruptă !

— Să te fac să aduni o sumă de bani — de vreme ce ai găsit modalitatea, înseamnă că *ți-era cu putință.* Ai adunat suma, ai reușit — ce dovadă mai bună decît asta?

Mîinile lui căzură lîngă ceașca pe care voise s-o atingă; nu putea decît să se uite încremenit la Kate — propria ei atitudine față de chestiunea aceea era alta acum.

— Am reușit. Am reușit într-adevăr să-i adun. Și nevolnica, vrednica de plîns simplitate a cuvintelor lui, care părea, într-un fel, tot ce-i mai rămăsese, îi izbi propria lui ureche.

— Ei bine, iată-i, nu sînt pierduți ! replică ea, și o expresie mai solemnă i se așternu pe față.

— Iată-i, simți el că se sufocă, bieții mei bani adunați cu chin, cu sîngele meu ?

— O, dar și cu sîngele *meu*, trebuie să afli acum! Își ridică fruntea sus cum n-o mai făcuse, ca și cum și-ar fi cerut dreptul de a vorbi despre lucrul care-i era astăzi cel mai de preț. I-am luat, dar uite, faptul că mă găsesc aici în felul ăsta e ceea ce am făcut din ei ! Asta a fost ideea pe care am avut-o !

„Ideile ei", ca lucruri cu care se putea făli, îl făcură să se clatine de amețeală.

— Ca să ai astfel, totul pe lume, pe socoteala mea, năpăstuindu-mă ?

Își încrucișase din nou brațele — apucîndu-și coatele, ședea neclintită ; își dădea seama că el înțelegea, și că știuse bine de la început ce anume voise ea să-i spună, oricît ar fi fost de greu, de monstruos.

— Nu mai mult decît pe socoteala nefericirii mele — dar pentru a realiza cu banii tăi ceva ce n-ai fi făcut niciodată tu însuți.

— Eu însumi, eu însumi ? se tîngui el pe un ton surprins. Știi — sau nu știi ? — ce-a fost viața mea ?

Ea nu se grăbi să răspundă și, pentru o clipă, deși lumina din încăpere scăzuse încă puțin, iar în curînd avea

să rămînă mai mult aceea a lămpilor intermitente de pe vîntoasa promenadă a falezei, el surprinse în ochii ei negri un licăr argintiu de pierdere a răbdării.

— Ai suferit și ai muncit — ceea ce, Dumnezeu știe, am făcut și eu. Sigur că ai suferit, zise ea ; nu aveai încotro, era inevitabil ! Toţi trebuie să suferim, continuă ea, ca să înfăptuim ceva, să devenim sau să obţinem ceva.

— Şi, mă rog, ce am realizat, sau am devenit, sau am obţinut eu ? găsi aproape firesc să întrebe Herbert Dodd, adus la disperare.

Asta o făcu din nou pe Kate să-l învăluie parcă, printr-o privire, cu toate gîndurile ei.

— Nu poţi imagina nimic, sau nu poţi concepe... Şi în timp ce solicitarea ei pătrundea mai adînc în înţelegerea lui, se împlînta pînă în noi profunzimi, cu rezultatul unui val de roşeaţă care-i urcă în obraji, ea izbucni cu aceleași cuvinte : A fost *pentru tine, pentru tine !* căci pentru ce sau pentru cine altcineva ar fi putut să fie ?

Vedea acum lucrurile într-o stare de spirit care îl făcu să răspundă fără înconjur :

— Am crezut la un moment dat că putea fi pentru Bill Frankle.

— Da, ăsta era modul în care mă tratai, replică domnișoara Cookham la fel de neocolit.

Dar el trecu peste cuvintele ei ; gîndul i se şi depărtase de la ele.

— Atunci ce folos mi-a adus mie vreodată — faptul că banii au fost de la mine ?

— Nu-ţi aduce nici un folos *acum ?* îi întoarse vorba prietena lui. La care adăugă, cu un alt joc obscur al agerimii ei, mai înainte ca el să poată deschide gura : Dar dacă nu vrei să-ţi iei ceaiul... !

Nu atinsese, într-adevăr, nimic şi, dacă ar fi fost în stare să dea lămuriri, ar fi argumentat în mod absolut veridic că apetitul lui, ascuţit la sosire, deodată, pentru un motiv sau altul, îi pierise. Ceea ce părea ea că vrea

să-l facă să accepte din partea ei îi tăia orice poftă de a mînca sau de a bea. De aceea, dacă privi în fața lui, la luxoasa prezentare a ceaiului, nu o făcu decît pentru a rosti cu voce gravă și în disprețul politeței :

— Trebuie să înțeleg că te oferi să-mi restitui banii?

— Mă ofer să ți-i restitui cu dobîndă, Herbert Dodd — și accentul pus pe cuvîntul important era surprinzător.

O clipă, fraza îl ținu înlemnit, cu ochii țintă asupra ei ; după care, prea zbuciumat ca să stea locului, se ridică în picioare împingîndu-și scaunul îndărăt. La început parcă răzbătea în sufletul lui numai tristețea și consternarea, dar îl biruia, de fapt, un val de adîncă și nestăvilită emoție care-l făcu să șovăie pe picioarele lui ca într-o grea tulburare și, apoi, spre a o combate, să se repeadă încordat la fereastră, unde privi afară fără să vadă. Bulevardul de-a lungul mării, larga terasă de partea cealaltă, băncile, marea eternă dincolo de toate astea, lămpile aprinse, trimițîndu-și acum izbucnirile luminoase în vîntul serii de octombrie, cu puținele persoane împrăștiate care mai rămăseseră pe-afară la ora ceaiului ; toate acele lucruri, întîlnindu-se și contopindu-se în ospitalitatea căminului cu foc aprins de alături — dacă nu cumva comoditățile și plăcerile acestea încărcate de prevestiri se contopeau în *ele* ? — păreau a forma în jurul lui și a-i pune înainte cea mai ciudată încercuire și cea mai nouă experiență din cîte s-au văzut, în care ceea ce era de neuitat și ceea ce era de neînchipuit se aflau amestecate pînă la confundare. „Oh, oh, oh !“ — i-ar fi venit aproape să urle din pricina asta.

Apoi, în timp ce o înnegurare densă îi estompă pentru cîteva clipe totul, își dădu seama că ea se ridicase, că stătea și îl iscodea, luînd în considerare totul, din nou „dibaci“ de răbdătoare cu el, și o auzi vorbind iarăși cu o liniște și o claritate studiată.

— Am vrut să-ți port de grijă — asta e ceea ce am dorit mai întîi — și la asta ai consimțit și tu la început.

Aş fi făcut-o ; o, cum aş fi făcut-o ! te-aş fi iubit şi te-aş fi ajutat, iar tu n-ai fi avut nici un necaz, nici o pierdere distrugătoare în viaţa ta comodă, da, în viaţa ta de linişte plăcută şi tihnită. Ţi-am arătat şi ţi-am dovedit asta — te-am făcut să înţelegi, sau aşa îmi imaginam cu tandreţe, şi m-am simţit pentru un scurt moment fericită. Ai jurat că ţineai la mine, mi-ai scris-o şi m-ai lăsat s-o cred — ţi-ai dat cuvîntul şi mi-ai făgăduit credinţă. Pe urmă te-ai schimbat brusc, ai devenit de nerecunoscut de la o zi la alta ; totul a fost altfel, ţi-ai călcat jurămintele, aproape că mi-ai spus-o clar că vrei să te retragi. Mă priveai cu repulsie, ba, de fapt, încercai să nu mai dai ochii deloc cu mine ; te comportai ca şi cum m-ai fi urît — văzuseşi o fată, o frumuseţe rară, recunosc, care a făcut din mine o sperietoare şi o calamitate.

Asta a declanşat pe loc controversa.

— Nu, Kate Cookham.

— Ba da, Herbert Dodd.

Clătină doar din cap, cu calm şi nobleţe, în penumbra sporită acum, iar amintirile ei, cauza ei, personalitatea ei — dacă nu cumva era doar neîntrecuta ei subtilitate, linia de conduită adoptată şi „ideea" ei ? — îi confereau o siguranţă impresionantă. Atinsese, însă, comoara propriului său caz — cumplitul caz care începu să retrăiască pe loc prin forţa peroraţiei ei, şi care izbutea întotdeauna să se închege cu totul în jurul părerii lui susţinută sus şi tare :

— Nu, nu, cîtuşi de puţin ; n-o văzusem niciodată atunci şi nici nu visam de existenţa ei ; aşa încît, cînd tu însăţi ai început să fii aspră şi agresivă şi să laşi impresia că vrei să rupi cu orice preţ, n-am putut să-mi formez decît o singură idee, dedusă dintr-o aparenţă căreia tu nu i-ai dat nici cea mai mică explicaţie sau dezminţire cînd am remarcat-o.

— O aparenţă ? Kate dori, cu nespusă mirare, să afle care anume.

— Cum era *să nu fi* presupus că tu îl plăceai realmente pe Bill Frankle, cînd aveam ferma convingere că mobilul revendicării acelei sume de bani era posibilitatea pe care ţi-o oferea să te măriţi cu el, de vreme ce nu te puteai căsători cu mine ? Am fost doar surprins cînd, cu trecerea timpului, am înţeles că evenimentul nu se produsese ; şi poate, adăugă el în clipa următoare, cu un fel de abatere conştientă de la stilul elegant, nici nu fusese vorba.

Ea ascultă cuvintele privind fix, şi rămase tăcută după aceea, atît de tăcută cîteva clipe încît, în timp ce o cerceta cu ochii, el avu impresia că scapă ceva înţelegerii lui, ca şi cum ar fi întins piciorul după o treaptă şi n-ar fi găsit locul de reazim. Dintr-o mişcare bruscă fu din nou la fereastră, şi atunci ea răspunse, dar fără patimă, sau cel mult cu aceea a blazării în faţa unei mărunte nerozii a lui, pe care i-o ierta :

— O, ce absurditate oarbă şi lamentabilă ! — cuvinte la care el nu ripostă nimic, deoarece puteau foarte bine să se aplice propriei ei comportări. Dealtfel, ea continuă de îndată. Să zicem atunci că nu era mare lucru de făcut — între constatarea că nu mă puteai suferi din cauza altei femei, sau simpla descoperire, în momentul decisiv, că mă detestai suficient de mult pentru mine însămi.

Ca formulă, oferită în stil de mare efect, el îşi dădu seama că trebuie să i-o accepte fără proteste şi cu o senzaţie nu chiar foarte penibilă — nu chiar foarte ! — de vreme ce, pentru orice motiv s-ar fi aflat la ea, nu venise în nici un caz pentru a jura strîmb pretinzînd că, dacă a fost sau nu la mijloc „altă femeie“, ea nu-i ispirase oroare timp de ani de zile. Acum lua ceaiul împreună cu ea — sau, în sensul propriu al cuvintelor, mai curînd nu şi-l lua ; dar asta nu schimba lucrurile cu nimic, şi o lăsa să exprime faptele aşa cum voia, în timp ce el desluşea afară, pe promenada falezei, pe un cunoscut al lui, Charlie Coote, care, sub protecţia orei de pustietate şi a uneia din läm-

pile cu arc, făcea avansuri (scena reieşea grotesc din ţinuta lui) unei tinere cu care nu mai vorbise pînă atunci. Propria atitudine a lui Dodd era aceea de resemnare în evocarea amărăciunilor trecute — dar el nu revenise la ea din iniţiativa lui, pentru a răscoli, a reaminti, a acuza, iar în ceea ce o privea, faptul de a atinge toate aspectele problemei putea să însemne însuşi tîlcul întregii ei acţiuni prezente. Curînd de tot, într-adevăr, şi într-un fel copleşitor, ea atinse toate aspectele, cu o mînă din ce în ce mai îndrăzneaţă.

— Dar n-am îngăduit nici măcar ca situaţia *asta* să schimbe în cea mai mică măsură ceea ce doream eu — ceea ce însemna totul, zise ea, și nu era decît dorința mea arzătoare de a-ţi purta de grijă. Nu aveam nici o sumă disponibilă — nimic care să-mi aparţină, pe atunci. nici un ban pe care să-l pot cîștiga în vreun fel oarecare : așa că nu cu banii mei puteam să mi-o realizez. Dar o puteam realiza cu ai tăi, conchise ea în chip uluitor — dacă izbuteam să-i scot de la tine.

El o privi din nou drept în faţă — cu sprîncenele înălţate mai sus ca oricînd în toată viaţa lui.

— Ai mei — ce bani aveam eu ? Ce fărîmă de avere am pretins eu vreodată că posed dincolo de nişte simple și modeste mijloace de trai ?

Ea se strădui să rămînă o clipă imobilă, cu un efort vizibil ; numai cu ochii deliberat fixaţi asupra spetezei unui scaun pe care mîinile ei, înclinînd-o puţin spre ea, o apucau în chip de reazim.

— Ai pretins că ai destui bani ca să mă iei în căsătorie — și asta e tot ce am cerut de la tine pe urmă, cînd n-ai mai vrut...

Era pe punctul de a-i riposta că el nu pretinsese absolut nimic — şi, mai puţin ca orice, simulase acea dorinţă primordială pe care felul ei de exprimare i-o atribuia ; timp de cîteva secunde a fost pe punctul de a-i azvîrli în faţă : „Nici n-am visat la așa ceva vreodată pînă cînd tu

însăți — îndrăgostită nebunește de mine cum, sincer vorbind, păreai că ești — m-ai îmbrobodit și m-ai băgat în încurcătură și m-ai făcut să mă comport într-un sens care mergea împotriva evidenței simțurilor mele." Dar tot atît de repede își dădu seama că, oricare va fi fost respingătorul, consumatul, iremediabilul adevăr, mai bine își mușca limba : răsuna acum în el acel straniu alt adevăr, acel frumos și necruțător adevăr, atît de uimitor de diferit încît nici o îndepărtată aducere aminte și nici o suferință de-a lui, dăinuind încă, nu puteau să-l falsifice pe de-a-ntregul, și adevărul acela a reieșit pe deplin din următoarele cuvinte spuse de Kate :

— A-ți *folosi* banii pentru tine însuți și a te folosi pe tine pentru propriul tău viitor, iată care mi-a fost mobilul. Mi-am dus viața mea, ceea ce a fost o întreagă poveste, te asigur ; după cum ți-am spus, deși tu nu prea pari să fi înțeles asta, ți-am adus totul încincit.

Broboane de sudoare i se iviră pe frunte.

— Totul e al meu ? îi tremură lui glasul, ca din pricina unei dureri sfredelitoare.

— Totul ! zise Kate Cookham.

Astfel, fapta ei îi spunea cît de mult îl iubise — dar cu zguduitorul efect imediat că, din întregul context al legăturii lor, îi sărea în ochi doar imaginea cum în adevăr ea fusese aceea care, nu odată, surprinzîndu-i tinerețea și vanitatea în tot ce aveau mai vulnerabil, pe banca dezolării — scena reînnoirii relațiilor din ziua trecută — nu-i lăsase niciodată timp să-și ia măsuri dinainte. Îi plutea în fața ochilor din nou, tragic de viu, momentul cînd îl descoperise, izolat și accesibil, după ce făcuse cunoștință cu el la magazin. Și de la asta, printr-o succesiune de verigi care parcă îi țăcăneau în auz, atît de perfect se înlănțuiau, destinul și durerea și plata celorlalți i se înfățișară laolaltă în ordine sinistră. Totul, prin urmare, era *al lui* — spre a-l face să întrebe ce fusese al lui Nan, al sărmanei Nan, care ridicase mereu chestiunea dacă a fost

neapărat necesar să ajungă la ruină. O vedea în față, o vedea între ei, pe draga lui soție nemulțumită, acum dispărută ; și peste toată jalea ei din urmă, peste culcușul ei din țărînă, el trebuia, după toate aparențele — să întindă brațele spre a primi daruri. Le văzu în închipuire și pe ele — darurile ; le văzu — se aflau din belșug în ea — în figura autoritară, sinceră și neînfricată a actualei lui partenere, ca demonstrația ei cea mai ciudată dintre toate. Dar cealaltă apariție, a soției, deveni mai intensă, ca și cum nălucirea darurilor i-ar fi făcut semne frenetice cu brațele ; astfel că nu trecu nici jumătate de minut și unicul lucru ce rămăsese din Nan, și care totuși, dintr-un biet lucru mărunt, dobîndea astfel importanță și putere, îi sătea pe buze ca pentru un prilej ce nu avea să se mai ivească.

— Poți să-mi dai cuvîntul tău de onoare că eu n-aș fi avut posibilitatea, consultînd un avocat corect, să te desfid ?

Ea se făcu albă ca varul ; dar acum că avusese curajul să spună ceea ce spusese, era încă în stare să-și țină fruntea sus.

— Sigur că ai fi putut să mă desfizi, Herbert Dodd.

— Mi s-ar fi spus că nu aveai nici o justificare legală ?

Dacă era palidă, era totuși curajoasă.

— Vorbești de avocat corect... ! Se întrerupse, ar fi avut prea multe de zis, și totul zadarnic. În loc de asta, declară : Ți s-ar fi spus că nu aveam nici o justificare.

— Nici măcar n-am întrebat, remarcă tristul ei vizitator.

— Bineînțeles că nici măcar n-ai întrebat.

— N-am fost capabil de o vulgaritate atît de revoltătoare, continuă el.

— *Eu* am fost, slavă Domnului ! zise Kate Cookham.

— Mulţumesc. Găsise ca la poruncă un ton care-l făcu să se simtă mai asemănător unui gentleman decît se simţise vreodată în viaţă sau decît, fără îndoială, avea să se mai simtă pe viitor. S-ar fi putut să fie de-ajuns atît — dar, nu ştiu cum, aşa cum stăteau acolo, cu acea uriaşă limpezire între ei, n-a fost. Limpezirea semăna cu un spaţiu gol, creat brusc, sau cu o imensă despicătură pustie prin care sufla asupra lor un frig glacial, de moarte. Prea multe lucruri îl părăsiseră, prea multe lucruri noi se rostogoliseră ca un tăvălug peste el, şi ceva înlăuntrul lui se zgudui pînă în temelii. A fost ca picătura care a făcut să se reverse paharul şi, cu toate că ea îşi ţinea ochii aţintiţi asupra lui, el nu se împotrivi consecinţei şi izbucni în lacrimi, plîngînd cu toată slăbiciunea în faţa ei, întocmai cum plînsese singur, în ceasul tinereţii, cînd ea îl făcuse să se teamă nemotivat. Atunci ea întoarse capul — *acest lucru* nu putea îndura să-l privească, se aruncă degrabă pe canapea şi, tînguindu-se în deplină simpatie cu el, îşi îngropă faţa în braţul rezemat pe o pernă. Astfel, un răstimp, doar hohotele lor umpleau încăperea. Şi totuşi, prin toată această neorînduială, el descoperi locul unde îşi pusese pălăria ; bastonul şi mănuşile noi, de culoarea castanei coapte — îl costaseră doi şilingi şi trei pence şi reprezentau un sacrificiu — se aflau pe scaun, alături. Îşi adună obiectele şi, domol, fără zgomot — respirînd cu greutate, dar umblînd în vîrful picioarelor — ajunse la uşă şi se făcu nevăzut.

6

O săptămînă mai tîrziu, în acel loc depărtat, pe banca dezolării, ea îi făcu o declaraţie mai deosebită, care, pentru a fi posibilă, ceruse scurgerea acestui interval de intensă încordare. După ce o lăsase la hotel în duminica vizitei, Herbert plecase într-o stare de recrudescenţă a supărării

lui şi pornise drept înainte, împotriva vîntului de apus, pe lîngă balustrada de fier a nesfîrşitei promenade de-a lungul portului de ambarcaţii, cu faţa, care îl dădea de gol, întoarsă de la întîmplătorii trecători şi îndreptată către zbuciumul mării. La „capătul pămîntului", chiar şi în întunericul care se statornicise şi în furtuna ce părea iminentă, colţişorul lui din timpuri imemorabile, aşa puţin adăpost cît oferea, îl primi din nou ; şi abia în cursul acelei şederi, nechibzuite fără îndoială, în care frămîntarea văzduhului nu avea nimic de adăugat celei din sufletul său, începu să-şi privească în faţă nemaiauzitul destin şi să-l vadă revelîndu-se în acelaşi timp ca un basm şi ca un coşmar. Că, în chip vădit, şi într-un fel care îl lăsa înmărmurit, ea încă mai ţinea la el („ţinea" era, de fapt, un eufemism !), şi că neîndoioasa dovadă consta în balsamul pecuniar de cea mai consistentă compoziţie, oferit pentru rănile, durerile şi umilinţele lui — aceste fapte alcătuiau fabuloasa legendă, povestea grămezilor de bani, pe care se părea că n-are altceva de făcut decît să-i înghită, să-i mistuie şi să se simtă printr-asta sătul ; dar tot restul însemna coşmar, şi mai presus de toate coşmarul că trebuia să mulţumească fiinţei prin care Nan şi fetiţele lui cunoscuseră chinul.

De el însuşi nu-i mai păsa acum, iar vraja aceasta nepotolită şi, aparent, de nestins, pe care o exercitase asupra ei era un fapt de domeniul celui mai incredibil romantism ; dar privea în gol, cu o faţă abătută cum nu mai avusese nicicînd şi pentru nimic în lume, contemplînd acceptarea virtuală a acestui însemnat beneficiu ce dădea buzna în viaţa lui, din partea intrusei pe care o asocia strîns, chiar dacă indirect, cu condiţiile din pricina cărora drăgălaşa lui soţie şi fetiţele lor (care ar fi devenit la fel de drăgălaşe) îşi sfîrşiseră jalnic zilele. El acceptase relaţia socială — ceea ce însemna că şi la aceasta consimţise cu titlu de încercare — fără să ştie ce ascundea orbitoarea aparenţă ; şi ce mai relaţie înverşunată se dovedise a fi

cînd îl mîna prin oraş ca acum, în orele lui libere (ba chiar, simţindu-se demoralizat, cu nervii zdruncinaţi, inapt pentru lucru ca şi pentru orice altceva, îşi luă în chip nesocotit şi alte învoiri care aveau să-i creeze necazuri la serviciu), sub apăsarea acestui bizar supliciu al unor factori ireconciliabili, al unei conştiinţe dezorientate în care se învălmăşeau tandreţea cu răbdarea şi cu cruzimea, al unor grave şi evidente mistificări, tot atît de greu de pus la îndoială ca şi de conceput sau de explicat, constituind, totuşi, ultimul lucru ce trebuia pierdut din vedere.

În acea seară de duminică rătăcise zănatic, colindînd şi vibrînd de emoţie într-o incoerenţă totală ; dar felul acesta îi deveni un obicei şi în zilele următoare, de vreme ce-i lipsea mai mult ca oricînd un alt refugiu, o recurgere la altceva, şi nu avea nicăieri un loc unde să-şi strămute, să-şi încredinţeze sau, altfel zicînd, să-şi reverse şi iar să-şi zăvorească, prin încordări succesive, debordanta conştiinţă care parcă spărgea în două şubreda cochilie a mizerei pensiuni unde locuia. Bolta cerului, întinderea mării şi ţărmul, ele singure îi dăruiau spaţiu ; putea vagabonda cu sine însuşi oriunde, aproape sau departe — numai înapoi la ea nu se mai putea întoarce niciodată. Certitudinea asta — că întoarcerea îi era cu neputinţă, chiar dacă ea ar aştepta acolo zece ani, printre pluşurile şi bronzurile ei — însemna pentru el pluta de care se agăţa cel mai strîns ; şi lucrul acesta făcea minuni în privinţa a ceea ce numea el respectul de sine. Întocmai cum o părăsise, aşa se va ţine deoparte — măcar că uneori, cînd se oprea brusc în cîte un loc ca să-şi pună mai cu tărie o întrebare, inima aproape că înceta să-i mai bată. Zilele săptămînii se scurgeau, şi ea rămînea aşa cum o lăsase ; în măsura, adică, în care el nici n-o vedea, nici nu auzea despre ea, pînă la absenţa oricărui semn de viaţă. Îi trebuia curaj, îşi spunea el, ca să nu se înapoieze la ea, măcar din curiozitate — căci, în definitiv, era lucru de mirare cum izbutise ea

să investească banii storși de la el cu un profit atît de mare fără să existe, în toți acei ani obscuri, nici un episod care să întreacă prin bizarerie orice închipuire ? Dar, frînt de oboseală, se lăsă să cadă pe diverse bănci, de cinci-șase ori pe seară — anume ca să înțeleagă că nu-i lipsește exact acea formă de curaj de care avea nevoie.

Cum zilele fără un semn din partea ei se înmulțeau, ajungea să șeadă ceasuri întregi în șir — desigur, mai ales pe banca dezolării — neînduplecat pînă la încăpățînare în fața probabilității că pierduse totul pentru totdeauna. Cînd trecea pe lîngă hotelul Royal nu se uita nici cu coada ochiului, iar cînd se încrucișă pe faleză cu căpitanul Roper, la trei zile după ce-i fusese prezentat, se prefăcu că nu-l cunoaște — altă consecință privilegiată a relațiilor sociale — decît să pară în proprii săi ochi că abordează chiar și pe departe chestiunea dacă domnișoara Cookham părăsise cumva orașul Properley. Se mai prefăcuse el că nu-i vede pe alții și în viața lui de altădată, după cum i se întîmplase să fie la rîndul lui ignorat — de vreme ce pentru el nu existase nici o epocă total lipsită de una sau cealaltă din aceste fațete ale vieții sociale — dar nu mai săvîrșise nicicînd un asemenea gest de rupere a relațiilor cu cineva aparținînd unei categorii superioare, ceea ce îi dădea măsura sincerității lui, demnă de toată lauda, în hotărîrea luată. Dacă pierduse ceea ce i se fluturase pe dinainte, pierduse acel lucru și atîta tot, singurul său tribut la oferta făcută fiind acela de a-și măcina dinții cu un scrîșnet violent care-i răsuna pînă în urechi. Asta nu-l va face să ridice nici măcar un deget, și dacă într-adevăr Kate își luase zborul, marți ori poate miercuri, avea s-o soarbă din nou anonimatul din care ieșise — și atunci nici cel mai mic semn din partea lui, odată încheiat acest incalificabil capitol, nu va mai folosi la nimic. În orice caz, se dovedea încă un om cu tărie de caracter — după toate cîte se perindaseră prin viața lui, și chiar dacă, timp de cîteva ceasuri de buimăceală, unele lucruri i se păruseră

plăcute. Orele de ameţeală trecuseră, valul vechii amărăciuni îl culcase la pămînt (şi nu s-ar fi simţit ruşinat dacă n-ar fi fost aşa ?) şi putea să şeadă acolo ca mai înainte, ca totdeauna, fără nimic pe lume de care să se preocupe. Prin urmare, pe nedrept se crezuse degradat ; şi ultimul cuvînt despre el era că, după toate aparenţele, îi era *peste putinţă* să se afunde în vulgaritate, deşi fusese pe punctul de a se lăsa tîrît în acest sens de nenorocirile lui.

Şi totuşi, în duminica următoare, din nou faţă în faţă cu el la „capătul pămîntului", ea ajunse repede la aceste cuvinte : „Ca şi cum aş crede că tu *nu ştii* cu ce lanţ mă ţii legată !" Dealtfel, fără umbră de îndoială, şi, mai mult, chiar în dimineaţa aceea, el n-ar fi jurat, n-ar fi *putut* să jure solemn că nu mai avea o rămăşiţă furişă, cum s-ar fi exprimat în sinea lui — o rămăşiţă de convingere că încă mai urmau să decurgă nişte evenimente nemaiauzite din întrevederea lor. Ziua era însorită, cu adieri răcoroase ; marea, vînăt-purpurie, într-o nuanţă rece; nu voi să se ducă la biserică, aşa cum obişnuia de cele mai multe ori duminica dimineaţa, aceasta ţinîndu-i loc, într-un fel, de viată de relaţii sociale — şi cu atît mai mult acum, cînd mănuşile de doi şilingi şi trei pence, de culoarea castanei coapte, erau noi. Totuşi se îmbrăcă aşa cum rareori i se întîmpla să întrunească mijloacele necesare chiar şi pentru a figura la marginea „societăţii" — locale şi în trecere — din biserica Sfîntului Bernard. Astfel dichisit, îşi luă obişnuitul drum spre partea de vest a falezei, ocupat în largă măsură, în timpul mersului, cu studierea fascinată a mişcărilor umbrei sale, a formei mai mult sau mai puţin groteşti proiectată înaintea lui, şi cel mai ades puţin spre dreapta, peste asfaltul albit de soare al promenadei, dansînd şi oscilînd încoace şi încolo într-un asemenea ritm, lungindu-se şi apoi contractîndu-se, încît ciudăţeniile ei, văzute în ele însele, ar fi putut forma temeinicia unei interesante probleme de rezolvat : „Găsiţi starea de spirit,

ghiciți natura frămîntării, în stăpînirea cărora se află un individ simbolizat în mod atît de remarcabil !“ Dealtminteri, poate că Herbert Dodd încerca el însuşi, cu ajutorul pătrunzător al soarelui, să alcătuiască o aproximaţie a horoscopului său imediat.

În orice caz, îi fusese demonstrat că legănarea și jocul imaginii lui cedau uneori locul unei perfecte imobilități, atunci cînd se oprea ca s-o fixeze cu privirea ; „Să presupunem că ea ar veni, *să presupunem !*“ În clipele acelea i se putea auzi respirația — căci respira cu intensitatea unei opriri între speranță și teamă. Îi încolțise gîndul odată cu zorile, cu vremea frumoasă care se anunța, că, în comparație cu orice alte lucruri ce puteau să se întîmple, venirea ei ar fi fost mai conformă — își spunea el — cu linia de conduită ce-i era proprie ; și posibilitatea asta trăia în el, însoțindu-i pașii, pînă la sentimentul unei așteptări nesigure care aproape îl îmbolnăvea. De la un scurt popas la altul, în pelerinajul său, era acel „mereu, sau niciodată!“ cu care camarazii lui de jocuri din adolescență pretindeau să decidă o situație sentimentală smulgînd petalele unei margarete. Dar starea lui se preschimbă într-o adevărată sfîrșeală — atît de bizară era senzația care îl invada — cînd, ajuns în acel punct al lungii căi drepte de unde putea întotdeauna s-o deslușească, își zări ținta plimbărilor lui din vremuri de care nu-şi mai aducea nici el aminte. Banca era ocupată, şi ca i-o păstra — numai *ea* putea fi persoana care pusese stăpînire pe locul lui ; de unde îi deveni limpede lui Herbert Dodd că, dacă el nu fusese chiar sigur de revenirea ei, ea fusese întru totul sigură de a lui. Asta îl determină să se oprească, nu fără o anumită intenție de a aprecia, zăbovind o clipă, dacă era în stare să îndure, în cea mai acută împrejurare a relațiilor lor, inveteratul ei aplomb că îl obligă oricînd să facă tot ce își dorește ea. Ceea ce hotărî chestiunea pentru el — şi chiar în timp ce se examinau fățiș unul pe altul, peste lungul interval, înainte de a se apropia, ca pentru a-și asigura fie-

care superioritatea — fu însuși faptul că atunci cînd dorea ea un lucru, îl dorea cu încăpățînare. Dacă ar fi fost vorba numai să-l „folosească", așa cum se exprimase ultima oară, indiferent spre avantajul căruia înțelegea ea, lucrul putea fi trecut cu vederea ; de vreme ce asta o făcea să stea astfel în așteptare, zi după zi, și cu atîta risipă de bani, în speranța unui hazard al reîntîlnirii lor. Cum putea fi însă cît de cît sigură că el va consimți vreodată să-i accepte oferta după doveditul efect asupra lui, cu o săptămînă în urmă, al ultimei, monstruoasei ei sincerități ? S-ar fi zis, într-adevăr, că el avea de gînd acum să-i pună puterea aceasta de a-l influența la cea mai rafinată, la suprema încercare, spre edificarea lor comună. Avu un sublim, un utopic zbor al fanteziei care dură cam un minut. „Să presupunem, acum că o văd acolo, și știu ce a considerat, în felul ei caracteristic, ca un lucru de la sine înțeles, să presupunem că vreau să-i arăt că *nu e de-ajuns* să mă aștepte încrezătoare sau să fluiere după mine, că lanțul cu care mă ține legat e mult mai lung decît își închipuie, și că totul a rămas în continuare cu neputință ? să-i arăt asta întorcîndu-i spatele și depărtîndu-mă. Nu se poate să nu înțeleagă un asemenea gest !"

Nimic nu se petrecu în spațiul distanței care îi separa, decît teama fără glas a fiecăruia față de celălalt ; întreaga și vasta întindere, la ora slujbei de la biserică, era pustie de orice altă viață (nu întîlnise mai pe nimeni în drumul lui de la un capăt la altul), iar rafalele îmblînzite de razele soarelui purificau și reîmprospătau neîntrerupt văzduhul pînă în depărtări. Prin această încîntătoare limpezime o urmărea cum îl supraveghează, ca să spunem așa — cum îl pîndește ce va face. În această stare de tensiune maximă, nici unul din ei doi nu se clintea. Kate Cookham, cu chipul ațintit asupra lui, stătea doar în așteptare, cu ferma aparență de a-l lăsa pe el liber să aleagă — nu din demnitate, ci, obținînd un efect de și mai profundă în-

dărătnicie, din bunătate. Pentru un motiv sau altul, atitudinea aceasta se răsfrîngea acum în mintea lui ca un criteriu de apreciere că *şi ea ştia* — ştia anume că, în realitate, el nu era liber, că tot jocul lui însemna cea mai şubredă dintre toate ostentaţiile vane, cea mai sărmană dintre grandomaniile găunoase, că scăpătarea lui, singurătatea, nedreptatea suferită, ranchiuna secătuită pe deplin, supunerea lui predestinată faţă de orice interes manifestat, toate atîrnau laolaltă prea greu asupră-i pentru a îngădui plăpîndelor aripi ale mîndriei lui mai mult decît o vagă tremurare. Nu erau în stare bietele aripi să-l ducă nici cu o fîlfîire mai departe ; drept care stătea de parcă ar fi prins rădăcini, nici retrăgîndu-se, nici înaintînd, dar nu mult după aceea îşi modifică propria contribuţie la sumbra comunicare fără cuvinte dintre ei întorcîndu-şi ochii spre mare. Adînc conştient de situaţia delicată în care îl punea această atitudine, se agăţa totuşi de ea ca de ultima fărîmă de demnitate, potrivit argumentului evident că una era ca el să fi avut, în zilele anterioare, senzaţia subconştientă că se putea bizui pe ea, şi cu totul altceva însemna ca ea să fi apreciat că se putea bizui pe el. Apropierea lui întreruptă de opriri, neajungînd astfel la nici un capăt, ar fi putut stabili, în acele condiţii ciudate, că el nu era omul de care să poată fi sigură, numai în cazul cînd ea însăşi ar fi luat lucrurile în felul acesta — numai în cazul cînd Kate Cookham ar fi abandonat jocul ridicîndu-se ca să se depărteze, sporind distanţa dintre ei, iar el ar fi lăsat-o atunci să dispară definitiv din viaţa lui. Realitatea a fost că, în clipa în care ea s-a ridicat, în sfîrşit, de pe bancă — deşi după cît timp ar fi fost greu de spus — gestul n-a confirmat despărţirea lor, ci i-a pus capăt ; şi asta printr-o apropiere lentă, pînă cînd ea a ajuns la distanţa de la care puteau auzi. Simţindu-i apropierea, în ciuda faptului că întorsese capul, el se întreba ce cuvinte va rosti ea şi pe ce ton va întrerupe tăcerea lor de o săptămînă ; aşa încît trebui să recunoască odată mai mult,

cînd îi auzi glasul, acea remarcabilă însușire a ei care, în repetate rînduri, atinsese în ochii lui nivelul virtuozității.

— Sînt o mie două sute și șaizeci de sterline, ca să fiu mai precisă, dar am depus totul pentru tine, și nu ai decît să retragi.

Cuvintele ei rare, prodigioase, se pierdură în ambianța blîndă, strălucitoare, pustie, în liniștea duminicală, dar în timp ce se petrecea acel lucru el o privea uluit, deoarece rămînea acolo ea însăși, în istovita ei veridicitate de „lady", care să pună chezășie pentru cuvintele ei, să le reprezinte și — dacă putea fi concepută o eleganță superioară simplei lor frumuseți articulate în silabe — să le concretizeze într-un fel aproape stînjenitor. Da, ea lăsa să-i atîrne cochetul și solidul săculeț de mînă ca și cum, sub închizătoarea lui, se bomba în afară întreaga sumă funestă, și Herbert fu conștient că fixează din nou cu privirea această pretenție a ei, cea mai vie și mai adeverită dintre toate. Poate că ea ar fi fost gata, pe loc, să deschidă acel tezaur în care el să-și afunde mîna sau, concepînd altfel situația, să impună stării lui de pauperizare acceptarea unei pomeni fără precedent în analele milosteniilor de stradă. Nimic, însă, nu avu atîta importanță pentru el, nici serioasa cifră, nici eleganta fracție, cît scurtul, bogatul, rotunjitul cuvînt pe care îl culesese briza, iar acum părea că adie printre ei. „Să retrag — să retrag ?" Repeta cuvîntul cu ochii duși, ca și cum ar fi fost golit de sens ; în realitate, pronunțînd termenul folosit de către Kate, tălmăcea în el mai mult romantism decît închisese pentru el orice alt cuvînt al limbajului. El, Herbert Dodd, urma să trăiască pentru a „retrage", ca oamenii nesupărați de condițiile vieții pămîntești, despre care auzise de departe și indirect, și, într-adevăr, cînd se îndreptă împreună cu ea spre locul de unde se ridicase, i se păru, pentru nervii lui încordați, că însăși banca dezolării avea să fie scena acestei isprăvi nemaiauzite și poate nici nu va mai trăi pînă va ajunge acolo.

După ce se aşezară, ea apăsă, într-adevăr, pe butonul săculeţului, scoţînd dinăuntru, nu o mînă de monezi de aur sau un pachet de bancnote foşnitoare, ci o scrisoare lunguiaţă şi pecetluită, cu care îl aşteptase — îl informă ea — anume ca să i-o predea, şi care avea să certifice, cu diverse specificări, creditul pe care i-l deschidea lui la o bancă londoneză. El luă plicul din mîna ei fără să-l privească şi îl ţinu, în acelaşi fel, la vedere şi neînsuşit, în cea mai mare parte a timpului ce se scurse, parcă stingherit din cauza obiectului — răsucindu-l şi bătîndu-şi palma cu el, totuşi reţinîndu-l astfel făţiş — deşi conştient, îndărătul acestor aparenţe, de straniul şi teribilul — nu-i aşa ? — angajament pe care îl simboliza o asemenea inerţie. Putea să accepte bani pînă la concurenţa acestei sume, da — dar nu pentru ca să nu dea nimic în schimb. Ce să dea în schimb, atunci ? El nu înceta să se întrebe ce anume, în timp ce ea adăuga alte amănunte şi mai ales sublinia în felul ei trufaş, şiret, care-i asigura succesul, că nu, nu era nevoie să pretindă că, dacă ar fi fost încredinţat de neîntreruptul interes personal pe care i-l purtase ea, asta nu i-ar fi stînjenit libertatea în orice problemă ce-l asaltase de la despărţirea lor. Ea îi arăta lui că instinctul profund care-i dictase unde o va găsi pe ea în cele din urmă a trebuit să acţioneze în el cu toată convingerea, de vreme ce ea însăşi mărturisea propriul instinct care-i călăuzise paşii acolo unde avea să-l întîlnească ; ceea ce însemna — o ! înţelesul îl nimeri drept în plin, în timp ce pipăia comoara pecetluită ! — nici mai mult nici mai puţin decît că ea crease acum între ei o trăire de aceeşi valoare. Nu-i fusese dat lui să aibă parte de întreaga suferinţă, i-a fost dat şi ei să treacă prin vicisitudini pe care el nici măcar nu le putea bănui ; şi din moment ce el îşi abandona dreptul de a face vreodată aluzie la ceea ce rămînea de neuitat, atît cît mai rămăsese, propunerea ei tacită ajungea la ideea că erau „chit“ şi puteau porni de la capăt.

El nu-i relevă acuzația — așa cum „orgoliul" lui atît de compromis îl îndemna, totuși, să o facă într-un fel — anume că savurase toată săptămîna acele elemente de huzur din preajma ei ; tot ce izbuti în acest sens fu să declare, cu o ingeniozitate care contribui să-i readucă prestigiul în proprii săi ochi, că, desigur, venise la vechiul loc de întîlnire, care fusese de-a lungul anilor sălașul singurătății lui și ținta plimbărilor în orice dimineață de duminică prea frumoasă pentru a sta închis în biserică ; dar că nu se bizuise cîtuși de puțin pe prezența ei acolo — de vreme ce o astfel de supoziție îi dădea (ea va înțelege, nu-i așa ?) aerul, neplăcut lui, de a fi venit în căutarea ei. Dacă ea l-ar fi căutat, după ce el și-ar fi luat locul pe banca preferată, ar fi însemnat cu totul altceva — pe scurt conchise :

— La urma urmelor, e cert că după mine ai venit adineauri, nu-i așa ?

Își dădu seama, dealtfel, că zîmbește forțat, neconvingător și fără farmec, ca o ultimă zvîcnire a demnității lui, spre a întări sublinierea ideii că nu cedase decît în fața umilinței manifestată de ea. Atitudinea ei smerită deveni pentru el, în ceasul acela și în starea aceea de spirit, pe banca dezolării, o cîtime mai prodigioasă și mai enigmatică încă decît cealaltă cîtime garantată, a cărei ușoară bătaie o simțeau vîrfurile degetelor de la mîna stîngă prin mișcarea ritmică a mîinii drepte, deși lucrul cel mai fără seamăn era maniera în care ea continua să-i acorde asemenea libertăți și totuși îl întîmpina din nou, la vreo cotitură, cu o rămășiță, parcă, din comoara inteligenței ei.

— Am venit la tine, Herbert Dood ? îi reluă ea netulburată cuvintele. De zece ani revin mereu la tine !

Cu cîteva secunde înainte de rostirea frazei, el străbătuse un scurt răstimp în care dorința lui de a-și manifesta ambiția crescuse pînă la cea mai înaltă tensiune — un minut de cumpănire în mîini a plicului sigilat pentru a i-l împinge energic înapoi — împunsătură de floretă a unei

pătimașe libertăți de exprimare: „Nu, nu, nu pot să renunț la ai mei, nu pot atît de ușor să-i afund în adîncul inimii pe veci, cu nici o cruce în tot viitorul meu ca semn al *acestui gen* de îngropăciune; așa încît, dacă asta înseamnă învoiala noastră, refuz să am ceva de-a face cu ea." Totuși, cuvintele nu-și aflaseră grai, iar cînd, cîteva clipe mai tîrziu, ea le rosti pe celelalte, lui îi năvăli sîngele în obraji ca și cum, date fiind neînduplecarea lui și comportarea ei extravagantă, se salvase la timp.

Într-adevăr totul încetă, pînă și jocul lui nervos cu plicul; ea impuse tăcerea, impuse în orice caz forma conștientă și cuviincioasă a unei tăceri, iar el n-ar fi putut spune după aceea cît timp, în acel moment critic, va fi stat privind doar în gol înaintea lui. A stat așa, oricum, pînă cînd Kate s-a ridicat în picioare — și, într-adevăr, destul de curînd, ca și cum ea isprăvise cu propriile ei formalități. El nu-i înapoiase nimic, prin urmare ce ar fi avut de așteptat ? În fiecare din cele două împrejurări precedente ea se găsise într-un scurt impas, dar niciodată în așa măsură, fără îndoială, cum o dovedea acum felul în care se ridică de pe bancă pentru a se deplasa, din nou, pînă la balustrada terasei. Cu resursele de care dispunea, ieși cu bine, într-o manieră oarecare, din situația că aștepta cînd nu era cine știe ce de așteptat; se simți în stare să-l privească iarăși drept în față, după ce se uitase spre largul mării, ca și cum această întîrziere, marcata de o ușoară constrîngere, și nu pe de-a-ntregul lipsită de jenă, ar fi fost doar un rafinat scrupul de curtoazie din partea ei. Se adunase în ea însăși; după ce-i lăsase răgazul de a interveni, îi era îngăduit să înțeleagă că el se hotărîse și că ei nu-i mai rămînea nimic de făcut.

— Eh, atunci, i se adresă ea limpede, peste toată lărgimea aleii, atunci rămîi cu bine.

Venise ceva mai aproape rostind cuvintele, ca și cum el s-ar fi putut ridica de pe bancă pentru a exterioriza într-o manieră formală despărțirea; dar el se rezema pe

spate, nemişcat, cu ochii asupra ei acum —o reţinu cîteva clipe în faţa lui.

— Vrei să spui că noi nu... că nu... ? Se întrerupse însă, biruit.

— Dacă „vreau să spun"... ? Rămase ca în aşteptarea unor întrebări pe care el le-ar fi putut pune, dar prin transparenţa voaletei ei punctate parcă începea să joace o ironie de nestăvilit la adresa acelui început de întrebare. Ani de-a rîndul cred că mi-am dat întreaga măsură a capacităţii mele de a subînţelege. Am vrut să spun atît de mult încît nu mai am ce spune. Prin urmare, asta este.

— Dar dacă pleci, i se adresă el — conştient de iremediabila apatie ce se desprindea din atitudinea lui, oricît încerca să îndrepte lucrurile — dacă pleci, n-am să te mai văd ?

Ea zăbovi o clipă şi, în chip ciudat, lui i se păru — deşi în fond, ofranda ei îl copleşise cum n-o îndestulase niciodată pe ea tributul lui — că încă mai atîrna ceva de hotărîrea ei.

— Îţi face *plăcere* să mă vezi ? îl întrebă Kate cu simplitate.

La auzul cuvintelor se ridică de pe bancă ; îi venea mai uşor să facă asta decît să dea un răspuns — cel puţin un răspuns simplu, din inimă. Şi din nou, un răstimp, îşi aţinti ochii tăcut asupra plicului ; pe care, apoi, înălţînd privirea către ea şi căutînd să-şi ascundă cît mai bine conştienta tristeţe sub un aer de siguranţă, îl strecură la loc ferit, în buzunarul dinăuntru al hainei.

— Eşti o fiinţă uimitoare. Dar în acelaşi timp îi adresă o privire încruntată, cum nu mai făcuse cu nici un alt prilej înainte. De unde provin toţi banii ăştia ?

— Miracolul realizat de biata Kate ? întrebă ea. De la tine.

Clătină încet din cap — simţind, cu scrisoarea de credit acolo, în dreptul inimii, o nouă vioiciune spirituală, o curiozitate extinsă la noi domenii.

— Vreau să spun atîţia bani — atît de neobişnuit de mulţi.
Ea îl lăsă cîteva clipe îngîndurat.
— Ţi se par neobişnuit de mulţi — o mie două sute şi şaizeci ? Fiindcă ştii, adăugă ea, asta e tot.
— E destul ! replică el, cu o uşoară coborîre meditativă a capului spre dreapta şi cu ochii lipiţi de orizontul îndepărtat ca printr-o umbră de sfiiciune faţă de cele ce rostea. Prelungita ei apropiere o simţea, nu ştiu cum, parcă pe obraz.
— E destul ? Mulţumesc, atunci ! continuă ea, oarecum ciudat.
El îşi schimbă puţin poziţia.
— Asta a însemnat mai mult de o sută pe an — ca să strîngi.
— Da, încuviinţă ea, asta am încercat, an după an.
— Dar ai putut trăi în tot acest timp, şi dispune de toate acele... ! Într-adevăr — se bucura ca niciodată mai înainte de plăcuta libertate de a se minuna! Toate uimirile vieţii lui rămăseseră pînă acum fără răspuns — şi schimbarea nu însemna oare că regăsise sensul relaţiilor sociale ?
— Ah, dar n-am trăit cum m-ai văzut zilele trecute.
— Ei da, răspunse el — şi oare nu avu senzaţia în clipa următoare că trebuie să fi zîmbit chiar, în acelaşi timp ? — zilele trecute jucai tare !
— Pentru o dată în viaţă, zise Kate Cookham. Am părăsit hotelul, adăugă apoi.
— A, ai luat — camere cu chirie ? se pomeni el întrebînd ca într-o desăvîrşită atmosferă de sociabilitate.
Ea avu parcă o umbră de şovăire, dar într-o clipă totul a fost iarăşi în ordine ; întrucît se părea că-i acordă, în cea mai mare parte, informaţiile pe care arăta el că le doreşte.
— Da, dar, bineînţeles, departe de-aici. Sus, pe colină. Şi după un alt moment. La „The Mount, Castle Terrace“, veni remarca de completare.

— O, cunosc „The Mount“ ! Iar cartierul Castle Terrace e încîntător de însorit şi plăcut.

— Încîntător de însorit şi plăcut, îi reluă Kate Cookham cuvintele.

— Aşa încît, chiar dacă nu e ca la Royal, cel puţin te simţi bine.

— Mă voi simţi bine oriunde acum, replică ea cu o anumită răceală.

Era uluitor, însă, cum dispăruse răceala lui.

— Pentru că am acceptat... ?

— Să zicem, surîse ea neguros.

— Sper, în orice caz, urmă el, că te poţi odihni fără griji.

Vorbi ca pentru o încheiere încurajatoare şi încercă chiar să zîmbească, deşi cu o biată strîmbătură, fără îndoială ; de vreme ce sentimentul care părea a-l stăpîni cu cea mai mare limpezime era acela că, „acceptînd“, nu se cuvenea, drept notă finală, să accepte posac sau mohorît. În acelaşi timp, nu putea decît să-şi dea seama pînă în ultima fibră a fiinţei lui că nu era cu putinţă nici o încheiere — cel puţin venind de la el — cu un asemenea chip calm şi pînditor, pe care voaleta punctată nu i-l tăinuia. Venind din partea ei, da, ar fi fost altceva — după cum fusese silit atît de des să se pronunţe, în reflecţiile lui din ultima săptămînă, şi asupra altor lucruri. Ah, într-un fel oarecare, nemaipomenit şi totodată salutar, trăsăturile ei aduceau o încheiere — totuşi într-un sens atît de bizar învăluit în detalii pe care lui nu i le descoperea... Ce va fi săvîrşit, ce nu va fi săvîrşit ea ? Ceea ce spusese — în realitate nu-i povestise nimic — nu reprezenta o relatare a existenţei ei ; în mijlocul acestui conflict de fapte admise ce se băteau cap în cap, oricum, tot ce putea face el, era să înainteze cu greu, împotmolindu-se.

— Dar nu-mi pot imagina... nu-mi pot imagina... !

— Nu-ţi poţi imagina că am reuşit să adun atîţia bani păstrîndu-mi probitatea ?

— Oh, ţi-ai păstrat probitatea ! îi acordă Herbert Dodd pe un ton care nu mai presupunea nici o îndoială.

În neclintita ei linişte exclamaţia lui provocă un gest, pe care, însă, şi-l înfrînă tot atît de repede ; o clipă mai tîrziu continuă cu un nou sprijin generos faţă de eşecul gîndirii lui.

— Orice a fost cu putinţă, în starea aceea de tensiune, şi cu ura care mă mistuia.

— Ura care te mistuia... ? Căci ea tăcuse, ca şi cum îi era, totuşi, prea greu.

— Împotriva răului pe care ţi l-am făcut, probabil, atîta vreme.

Cu toată nereuşita lui de a-i înţelege cuvintele, în mintea-i se făcu deodată mai multă lumină.

— Asta te îndemna să reflectezi la căi de ieşire...

— Mă îndemna să reflectez la toate. Mă făcea să muncesc, zise Kate Cookham. Adăugă, însă, după o clipă : Dar asta e povestea mea.

— Şi eu nu pot s-o aud ?

— Nu — pentru că nici eu nu pot s-o aud pe a ta.

— Oh, a mea... ! făcu el, cu cel mai straniu şi mai trist, dar pînă la urmă cel mai resemnat sentiment de abdicare, pe care încercă să-l exteriorizeze în sensul că nu putea istorisi povestea din pricina măreţiei mizeriei ei, chiar dacă ar fi vrut.

Păru că trezeşte în ea exact aceleaşi ecouri ingrate.

— Ah, şi a mea la fel, te asigur !

El se simţi de îndată însufleţit de interes.

— Oh, atunci putem sta de vorbă ?

— Niciodată, replică ea pe un ton cît se poate de bizar. Niciodată, repetă Kate Cooham.

Rămaseră aşa, faţă în faţă, cu rezultatul — pentru el — că, după un scurt răstimp, înţelese motivul. Era categoric.

— Da, îmi dau seama.

Continuară să se privească drept în față, și apoi, după cum văzu el cu o mulțumire venindu-i mai din adînc, Kate Cookham a fost aceea care, cu chipul ei ofilit, aduse o încheiere.

— Dar pot să am grijă de tine.

— Ai *avut* ! rosti Herbert Dodd, ca și cum nimic nu mai rămăsese în el decît o admirabilă și sinceră recunoaștere a meritelor ei.

— O, dar vei avea nevoie acum în fel și chip... îi întoarse vorba, plină de sentimentul răspunderii.

El așteptă o clipă, prăbușindu-se din nou pe bancă. Și, în timp ce Kate rămăsese încă în picioare, el ridică ochii spre ea, cu conștiința că, într-un fel sau altul, existau prea multe lucruri între ei și toate laolaltă se îmbinau — în chip covîrșitor, irezistibil și, fără putință de tăgadă, fericit — în privirea și în întreaga ei făptură ; ceea ce, pentru moment, îl tulbură mai mult decît putea să îndure. Se aplecă înainte, lăsîndu-și coatele de pe genunchi și cufundîndu-și fața în palme. Stătu așa, fără să rostească un cuvînt, numai cu sentimentul uluitoarei ei fapte, îndeplinită cu o tenacitate de fiecare zi, dîndu-și seama deodată că un braț îl înconjurase și îl ținea ocrotit. Ea se afla alături de el pe banca dezolării.

SUMAR

Prefață V
Tabel cronologic XXXIX
Nota traducătoarei LVII

Desenul din covor 1
Cucerirea Londrei 53
Ceva autentic 161
Banca dezolării 196

Lector : TRAIAN RADU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar 28.10.1986
Coli ed. 15,86 Coli tipar 10

Comanda nr. 60395
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1 — București
Republica Socialistă România

henry james

«Exemplul oferit de Henry James nu e acela al unui stil de imitat, ci al unei unități atît de împlinite, al unei viziuni atît de exigente, încît a fost împinsă la suprema ei cizelare și meticulozitate spre a obține o exprimare adecvată. James nu ne-a furnizat „idei", ci o altă lume a gîndirii și a simțirii. Pentru o asemenea lume unii s-au adresat lui Dostoievski, alții lui James; eu înclin să cred că spiritul lui James, cu mult mai depărtat de violență, cu mult mai plin de moderație înțeleaptă, ca și de resemnare, în comparație cu autorul *Demonilor*, nu e mai puțin profund, dar mai util, mai aplicabil viitorului nostru.»

T.S. ELIOT

Lei 8

editura minerva